Prof. Gheorghe Andreica
MONOGRAFIA ORAŞULUI IERNUT PÂNĂ ÎN 1947

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
ANDREICA, GHEORGHE, MONOGRAFIA ORAŞULUI
IERNUT PÂNĂ N 1947
/ Gheorghe Andreica, **MONOGRAFIA ORAŞULUI**
IERNUT PÂNĂ ÎN 1947 - Târgu-Mureş : Editura Nico, 2007
I.S.B.N. 978-973-1728-46-9

Coperta de Nicolae Băciuţ

Editura NICO
Str. Ilie Munteanu nr. 29
Târgu-Mureş
Apărut 2007

Lector Nicolae Băciuţ
Format 16/61X86, coli tipo 9,625
Tehnoredactare Sergiu Băciuţ

Tiparul executat la Intermedia Group
Târgu-Mureş, str. Poştei nr. 1
ROMÂNIA

Prof. Gheorghe Andreica

MONOGRAFIA ORAŞULUI IERNUT PÂNĂ ÎN 1947

Editura NICO

În atenția difuzorilor de carte:
Timbrul literar se virează la Uniunea Scriitorilor din România,
Cont RO44RNCB5101000001710001 BCR, Unirea

MONOGRAFIA IDEALĂ

A apărut în ultima vreme un număr semnificativ de monografii ale unor localităţi din mediul rural, într-un elan recuperator, dar şi din dorinţa de afirmare, de legitimare a unor colectivităţi tot mai ameninţate de modificări structurale substanţiale.

Autorii acestor monografii sunt, cel mai adesea, dascăli, ba chiar şi preoţi, cei care au gestionat ani buni istoria unor localităţi, dar au adunat şi mărturii despre acestea, au fost parte a devenirii lor.

Sigur, efortul este mai mult decât meritoriu, până la urmă şi o lucrare proastă îşi are „meritele" ei, oferind o bază de date care poate fi luată, chiar dacă cu rezerve, în considerare.

Şi-atunci ne-ntoarcem iar la o întrebare simplă: cine e în măsură să-şi asume un astfel de demers?

Ideal ar fi să-l urmăm pe Dimitrie Gusti, întemeietorul primei şcoli româneşti de sociologie, şi să avem în calcul observaţia directă, în cele şapte componente ale sale: „sinceră şi obiectivă - exactă, pătrunzătoare şi completă - verificată şi controlată - colectivă - informată şi pregătită – intuitivă". (D. Gusti, *Opere*, vol. I, Ed. Academiei, 1968). Tot D. Gusti ne oferă şi „reţeta" unei monografii *complete*, care trebuie să cuprindă: „un studiu al tuturor *cadrelor*: - *cadrul cosmologic*: cum e aşezat satul, cum e determinată viaţa acestuia de teritoriu (munţi, ape etc.), de subteritoriu (zăcăminte etc.), şi de suprateritoriu (faună, climat etc.) - *cadrul biologic*: studiul populaţiei, alimentaţie, igienă etc. - *cadrul istoric*: trecutul satului - *cadrul psihic*: conformism şi inovaţie, conflicte etc.", dar şi cadrul „*manifestărilor* sociale: - *manifestări economice*: producţie, câştiguri, comerţ etc. - *manifestări spirituale*: religioase, artistice, morale, ideologice - *manifestări juridice*: obiceiuri juridice locale, forme de reglementare a conflictelor - *manifestări politice*: forme de organizare şi administrare".

Pot fi toate aceste competenţe la îndemâna unui singur om? Cine, cum, în cât timp ar trebui să facă studii monografice, în condiţiile în care experienţele interbelice sunt irepetabile.

Echipa lui Dimitrie Gusti a efectuat mai multe cercetări monografice la Goicea-Mare (1925), Ruseţu (1926), Nerej (1927), Fundu Moldovei (1928), Drăguş (1929, 1932, 1933), Runc (1930), Cornova (1931), Şanţ (1935-1936), cu rezultate remarcabile.

Monografia oraşului Iernut, în două volume, unul care se opreşte la anul 1947, iar celălalt aducând lucrurile la zi (2007), realizată de prof. Ghoerghe Andreica, valorifică cu acribie o bază documentară când generoasă, când săracă în informaţii.

Punerea în pagină a datelor de care se leagă istoria Iernutului marchează punctul cel mai înalt al unei astfel de întreprinderi, depăşind tot ceea ce s-a realizat până acum legat de Iernut.

Cum precizează şi autorul, cele două volume monografice nu epuizează subiectul, dar face uşoară în viitor orice tentaţie de realizare a unei alte monografii.

Prima parte, cea de până la 1947, este Lucrarea pentru obţinerea gradului didactic I de către autor, realizată în 1989. N-au fost aduse retuşări acesteia, întrucât n-au fost necesare, fiind urmată calea adevărului istoric nu a vreunei ideologii. Cea de a doua parte, scrisă mult mai detaşat, are meritul de a trata subiectul fără complexe şi fără prejudecăţi politice.

Cele două lucrări ale prof. Gheorghe Andreica sunt reverenţa pe care un dascăl o face istoriei Iernutului.

NICOLAE BĂCIUŢ

INTRODUCERE

Satul, ca şi comunitate, reprezintă o asociaţie naturală de mai multe familii legate între ele prin relaţii de vecinătate, parţial şi de sânge. Satul reprezintă embrionul societăţii şi elementul constitutiv fundamental al organizaţiei sociale.

Istoria unei localităţi cu viaţa sa proprie, deci cu anumite particularităţi, reprezintă, la scară redusă, istoria ţării din care localitatea face parte. Bineînţeles că poziţia geografică a localităţii, condiţiile economice specifice şi-au pus amprenta pe dezvoltarea şi evoluţia de-a lungul secolelor a Iernutului.

Ţinând cont fie şi numai de prima atestare documentară – anul 1257, Iernutul este una din cele mai vechi aşezări ale judeţului Mureş. Unul din cele mai vechi sate şi cel mai tânăr oraş al judeţului, cu largi perspective de dezvoltare.

Prin lucrarea de faţă, am urmărit să aducem o modestă contribuţie la cunoaşterea trecutului atât de îndepărtat al localităţii, a devenirii sale istorice.

În activitatea depusă în elaborarea acestei lucrări, de un sprijin real ne-au fost sugestiile şi îndrumările competente ale lector doctor Dan Isac, căruia îi aducem pe această cale mulţumirile noastre.

Aducem totodată mulţumiri tuturor celor ce ne-au sprijinit şi încurajat în această acţiune deloc uşoară, ba dimpotrivă.

În întocmirea lucrării am folosit ca ghid *Monografia localităţii Iernut,* elaborată în anul 1972 de profesor Dancu Traian, folosind un material atât de arhivă cât şi de specialitate cu mult mai vast, fără a avea prin aceasta pretenţia că am epuizat aspectele problemei, lucru greu de afirmat mai ales atunci când e vorba de monografia unei localităţi. Facem această precizare, întrucât e vorba de perioade lungi de timp, de analiza unor momente şi fenomene istorice complexe, de

mare importanță la scara întregii țări, cu implicații adesea decisive şi asupra localității Iernut.

Ca slujitor al şcolii şi locuitor al oraşului Iernut, am considerat de datoria mea întocmirea acestei monografii, care sper că, pe lângă o serie de informații cu caracter ştiințific, să trezească în sufletele celor ce vor citi lucrarea şi sentimente de mândrie patriotică față de lupta înaintaşilor pentru dreptate socială, libertate şi unitate națională, pentru progres şi civilizație.

CAPITOLUL I

CADRUL GEOGRAFIC

AŞEZAREA GEOGRAFICĂ

Localitatea Iernut, parte componentă a judeţului Mureş, este situată pe cursul mijlociu al râului Mureş, la limita dintre Câmpia Transilvaniei şi Podişul Târnavelor, între localităţile: Tg. Mureş (30 km.) şi Luduş (14 km.), la latitudinea nordică de 46° şi 36 min. şi longitudine estică de 25° şi 15 min.

Altitudinea absolută este de 286 m, în zona bisericii romano-catolice, faţă de 275 m ai albiei minore a Mureşului la podul Lechinţa.[1)]

Iernutul se învecinează cu comunele: Ogra, Cucerdea, Adămuş, Bichiş, Bogata, Cuci şi Iclănzel.

Relieful are un aspect tipic deluros dar şi suprafeţe întinse de şes în partea stângă a Mureşului. Aceste regiuni de şes sunt de fapt terase ale râului Mureş. Cea mai înaltă dintre aceste terase, care se află şi la distanţa cea mai mare de localitate este terasa de la Cigaşe, cu altitudinea de 448 m. Urmează terasa de la I.S.C.I.P., terasa de oraş cu altitudinea de 8 – 10 m faţă de albia majoră a Mureşului şi terasa aluvională (albia majoră a Mureşului) [2)]. Terasa aluvionară este adesea inundată.

În partea dreaptă a Mureşului, există terase doar spre localitatea Sf. Gheorghe. Spre Oarba de Mureş şi spre Lechinţa de Mureş, terasele lipsesc complet, locul lor luându-l versanţii cu pante accentuate sau chiar abrupte. Între localităţile Iernut şi Lechinţa, pantele foarte abrupte sunt afectate de prăbuşiri masive. Prăbuşirile se datorează nu numai înclinării pantelor, ci şi faptului că versantul respectiv este subsăpat de apa Mureşului, ceea ce face ca terenurile de deasupra văii să nu aibă stabilitate. Pe acest versant, sunt frecvenţi torenţii,

eroziunea ducând la formarea de rigole, ogaşe şi ravene (aspecte de mocro-relief), vegetaţia lipsind complet.

Versanţii nordici şi estici sunt prelungi, slab ondulaţi, ceea ce determină o scurgere lentă a apelor provenite din precipitaţii, având ca rezultat supraumezirea temporară, uneori îndelungată a terenului.

Valea Mureşului are o deschidere largă de 3-5 km.

Interfluviile sunt în general rotunjite, afectate pe alocuri de alunecări şi rupturi. Altitudinea maximă a interfluviilor este de 496 m (dealul Crucii)[3)]. Aspectul respectiv este determinat de alcătuirea geologică a regiunii şi de acţiunea agenţilor externi, la care se adaugă şi influenţele exercitate de om.

Formaţiunile geologice sunt reprezentate prin argile marnoase cu intercalaţii subţiri de nisipuri fine. [4)]. La baza teraselor se găsesc depozite pliocene formate din argile marnoase peste care urmează depozitul de terasă constituit din pietrişuri, nisip grosier, nisip fin, încheiat la suprafaţă cu o cuvertură de luturi, luturi argiloase sau argilo-lutoase. Grosimea cuverturii creşte dinspre terasa inferioară spre cele superioare, de la cca1 m la 3-4 m.[5)]

CLIMA ÎN CULOARUL MUREŞULUI

În sectorul de podiş predomină un climat continental moderat de dealuri şi pădure. Situarea localităţii Iernut în zona centrală a Podişului Transilvaniei, ţinut străjuit de lanţurile masive ale Carpaţilor, cu largă deschidere spre N.V. prin Podişul Someşean favorizează invaziile maselor de aer umed din direcţia V., N-V, S-V. În anotimpul rece, Carpaţii Orientali constituie o adevărată barieră climatică faţă de invaziile maselor de aer continental dinspre E şi N-E furnizate de anticiclonul siberian. Conform fişei climatologice a staţiunii meteorologice Tg.Mureş, temperatura medie a aerului în intervalul:1896 – 1975 a fost de 8,7° C .[6)]

Luna	I	II	III	IV	V	VI	
Temp.	- 4,3	- 2,0	3,8	9,4	14,8	17,7	
Luna	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Media
Temp.	19,4	18,8	14,6	9,3	3,9	-1,1	8,7°C

Temperaturi maxime şi minime absolute (1896 – 1955)

Luna	I	II	III	IV	V	VI
Max.absol.	14,0	17,5	26,1	32,5	34,4	35,3
Min.absol.	-32,8	-28,2	-27,3	-7,0	-1,5	0,3
Luna	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Max.absol.	39,6	38,5	38,2	31,5	26,5	18,3
Min.absol.	5,2	5,4	-2,6	-0,2	-18,2	-25,9 (7)

Temperatura aerului în intervalul 1965 – 1988

Anul	1965	1968	1969	1970	1983	1985	1988
Med.an.	8,8	9,0	8,6	9,6	9,5	7,7	9,4
Max.abs.	32,6	35,0	33,6	32,5	31,2	38,5	39,0
Min.abs.	-24,5	-28,0	-28,3	-14,8	-13,8	-28,0	- 14,0(8)

Aşa cum rezultă din tabel, în intervalul 1965 – 1988, valorile extreme ale temperaturii aerului la Iernut au fost de minus 28,3°C, valoare minimă înregistrată în iarna anului 1969, şi plus 39,0°C, înregistrată în vara anului 1988.

Luna cea mai caldă este iulie, cu temperatura medie de 19,4°C. Temperaturile cele mai ridicate se înregistrează în decada a III-a a lunii iulie şi în prima decadă a lunii august.

Luna cea mai rece este ianuarie, cu o temperatură medie de -4,3°C. Temperaturile cele mai scăzute se înregistrează de regulă în a III-a decadă a lunii ianuarie.[9)]

În general, mediile lunare prezintă o variabilitate redusă, în timp ce iarna, contrastul termic dintre masele de aer este cu mult mai mare.

Ultima zi cu temperaturi de sub 0°C se înregistrează de obicei spre sfârşitul lunii aprilie, dar asemenea fenomene pot să apară chiar şi la mijlocul lunii mai.

Primele îngheţuri se produc în perioada 13-15 oct., dar acest fenomen a avut loc şi la 25 sept.1981, 29 sept.1970, iar în 16 nov.1983 s-au înregistrat -12°C. 10)

Durata intervalului de îngheţ este relativ mare – cca. 190 zile, dar în acest interval sunt multe zile cu temperaturi peste 0°C, aşa cum rezultă din următorul exemplu:

Numărul zilelor de îngheţ – intervalul 1931 – 1970

Luna	I	II	III	IV	V	VI	
Temp.max.±	29,0	26,6	19,6	5,2	0,1	--	
Luna	VII	VIII	IX	X	XI	XII	TOTAL
Temp.max.±	--	--	0,4	7,4	16,2	24,7	127,2°C

În timpul în care solul este dezgheţat, se produc numeroase procese geomorfologice, în special cele legate de pantă.

Redăm mai jos numărul zilelor de iarnă şi cel al zilelor de vară în intervalul: 1931 - 1970

Luna	I	II	III	IV	V	VI	
Temp.min.±	15,0	7,0	1,6	--	--	--	
Luna	VII	VIII	IX	X.	XI	XII	TOTAL
Temp.min.±	--	--	--	--	1,1	10,1	35,4

Numărul zilelor de vară

Luna	I	II	III	IV	V	VI	
Temp.max.±	--	--	0,1	2,1	8,0	15,5	
Luna	VII	VIII	IX	X	XI	XII	TOTAL
Temp.max.±	21,2	19,1	9,7	0,9	--	--	76,6

Numărul zilelor cu brumă în intervalul 1896-1965 a arătat astfel:

Luna	I	II	III	IV	V	VI	
Nr.zile cu brumă	2,5	0,8	2,5	1,8	0,5	--	
Luna	VII	VIII	IX	X	XI	XII	TOTAL
Nr.zile cu brumă	--	--	1,0	5,0	5,7	4,5	24,3

Se constată că în acest lung interval de timp doar lunile de vară nu au fost afectate de brumă.

Nebulozitatea este mai ridicată iarna, când predomină cerul acoperit. În acest anotimp, sunt frecvente ceţurile şi pâclele care uneori durează un număr mai mare de zile în şir.

Precipitaţiile atmosferice sunt la nivelul mediu al ţării. Cele mai mari cantităţi cad în iunie, iar cele mai reduse în martie. Sigur, sunt destul de frecvente variaţiile de la un an la altul, şi în cadrul aceluiaşi an, de la o lună la alta.

Afirmaţiile de mai sus le exemplificăm prin redarea cantităţilor medii lunare de precipitaţii căzute în intervalul 1896 – 1975.

Luna	I	II	III	IV	V	VI	
Cant.de precip.în med.	30,4	30,0	28,4	51,6	78,1	93,7	
Luna	VII	VIII	IX	X	XI	XII	ANUAL
Cant.de precip.în med.	82,4	73,0	42,0	45,4	39,2	32,8	627,0/mm

Rezultă deci, o medie anuală de 627,1 mm.

Dar iată cum se prezintă mediile anuale de precipitații căzute în intervalul 1965 – 1988:

Anul	1965	1970	1983	1985	1986	1987	1988
Cant.de precipit.	487,0	593,0	562,0	842,8	640,0	454,8	570,7

Așa cum reiese din acest tabel, anii: 1965 și 1987 au fost ani secetoși, iar 1985 un an ploios.

În ultimii cinci ani, media precipitațiilor căzute a fost de 610 mm. [15)]

Din analiza repartiției cantității de precipitații rezultă o neuniformitate nu numai la precipitațiile medii lunare ci și la precipitațiile medii anuale.

Data medie a primei ninsori este la 26 noiembrie, iar a ultimei ninsori la 23 martie. Durata medie a zilelor cu ninsori este de 97. Data medie a primului strat de zăpadă este 2 decembrie, iar a ultimului strat în jurul datei de 9 – 10 martie. [16)]

Dinamica maselor de aer se caracterizează prin predominarea aerului ce se deplasează din N, N-V și N-E – ul Europei. Primăvara, sunt mai frecvente direcțiile N, N-V și V. Vara frecvența cea mai mare o au vânturile de direcție N-V, N-E. [17)].

După datele furnizate de stația meteorologică Tg.Mureș, regimul vânturilor se prezintă astfel:

Direcția	N	NE	E	SE	S	SV	V	NV	Calm	Total
Frecvența	7,8	10,8	6,2	9,2	4,9	7,3	6,9	12,4	34,5	100 %
Intensit.vit. medie m/s	2,0	1,8	2,4	2,4	2,1	2,4	2,6	2,9		

[18)].

Din datele de mai sus, rezultă că intensitatea vântului este relativ mică şi doar vânturile de direcţie N-V se apropie de 3 m/s.

Zona joasă şi larg deschisă a văii Mureşului este străbătută uneori de puternici curenţi de aer, care se pot transforma în furtuni violente. O asemenea furtună a avut loc în iunie 1966, când vântul care s-a înregistrat în această zonă a bătut cu o viteză de peste 100 km./h şi a provocat însemnate pagube materiale, a căror valoare s-a ridicat la suma de 1.500.000 lei. [19].

HIDROGRAFIA

Zona Iernut aparţine bazinului hidrografic al Mureşului. Apele de suprafaţă sunt drenate de râul Mureş şi de afluenţii săi (pârâul Lechinţa în partea dreaptă şi pârâul Sălcudului în partea stângă).

Deoarece panta longitudinală este de doar 0,75 m/km., Mureşul depune în acest sector cantităţi mari de aluviuni semigrosiere, pietrişuri, nisipuri, formând o serie de insule mici. [20].

De regulă, luna cu curgere maximă a Mureşului este aprilie, iar cu curgere minimă este ianuarie. Repartiţia scurgerii în timpul anului este influenţată în mare măsură de cantitatea de precipitaţii căzute precum şi de durata şi intensitatea topirii zăpezii, mai ales în zona montană.

În cursul mijlociu al Mureşului, aproape în fiecare primăvară se produc viituri ce provoacă inundaţii. Ele se datorează cantităţilor mari de precipitaţii din perioada arpilie – mai, care duc la o suprasaturare a solului şi la o scurgere masivă a apelor de suprafaţă în râul Mureş, peste care se suprapune şi fenomenul de topire a zăpezii din zona montană a bazinului hidrografic al Mureşului.

Una dintre cele mai mari inundaţii ale Mureşului, dacă nu chiar cea mai mare, a avut loc în mai 1970. Marea viitură

din 13-14 mai a fost provocată atât de cantitățile mari de precipitații căzute în primăvara anului 1970 cât și de topirea bruscă a unor mari cantități de zăpadă în zona montană.

La Iernut, nivelul maxim al apei a ajuns la 850 cm, în data de 14 mai 1970, ora 10, față de 150-250 cm, cât măsoară nivelul Mureșului în mod obișnuit.[21)].

Marea viitură din 13-14 mai 1970 a distrus numai la Iernut 80 de case, a avariat alte 108, a distrus bunuri de uz casnic la 139 familii. Numai valoarea despăgubirilor făcute de către stat locuitorilor din Iernut s-a ridicat la 1.600.000 lei.

Mari inundații au avut loc și în iulie 1975 și iunie 1984. La retragerea apelor după trecerea viiturilor, Mureșul lasă un strat de aluviuni variat ca grosime și textură, în funcție de mărimea viiturilor și de natura rocilor din care provin aluviunile.

Nivelul pânzei freatice este condiționat de relief, structura materialului parental și stratificația litologică. Alimentarea apelor freatice se realizează prin înfiltrarea precipitațiilor atmosferice și a apelor superficiale.

Pe versante nu se întâlnește vreun strat acvifer de mare extindere în apropiere de suprafață, dar apar totuși unele izvoare de pantă rezultate din apele de infiltrație.

În cazul teraselor, apa freatică se găsește la adâncimi relativ mari (3-4 m), neinfluențând direct creșterea și dezvoltarea plantelor. Doar în terasa inferioară, de-a lungul căii ferate, nivelul este mai aproape de suprafață (la 1-1,5 m.).

În lunca Mureșului, în apropiere de râu, nivelul freatic este influențat direct de nivelul acestuia, variind între 1 și 3 m.

SOLURILE

Studiul pedologic complex efectuat la Iernut în 1981 a dus la identificarea a 46 unități cartografice de soluri care aparțin la 14 tipuri de sol. Factorii pedologici care au concurat la formarea aspectului actual al învelișului de sol sunt: relieful,

materialul parental, clima, apa freatică, formaţiunea vegetală, vârsta, la care trebuie adăugat factorul uman.

Prin pantă şi expoziţia sa, relieful are un rol important în repartiţia teritorială a solurilor. Astfel, pe versantele însorite, puternic înclinate, apar regosoluri şi soluri cu diferite grade de eroziune afectate de alunecări şi rupturi. Mai spre baza acestor versanţi s-au format soluri coluviale în diferite faze de humificare. [23].

Pe versantele umbrite, s-au format soluri negre de fâneaţă. Formarea acestor soluri a fost determinată de drenajul imperfect al terenului, ca urmare a denivelărilor provocate de alunecări sub formă de valuri. Datorită permeabilităţii scăzute a substratului, solurile de pe aceste versante sunt pseudogleizate. [24].

În lunca Mureşului, s-au format soluri aluviale, care se deosebesc prin culoare, textură, grad de glaizare.

Cele 14 tipuri de sol sunt următoarele: cernoziom, cernoziom lavigat, cernoziom argilic, sol brun argilic, sol brun, lăcovişt, sol gleic, sol negru de fâneaţă, sol pseudogleic, regosol, sol coluvial, aluviune şi roci la zi. [25].

85% din soluri au textură fină în orizontul superior, fiind soluri grele şi reci.

O parte a solurilor sunt supuse unor procese de degradare, procese ce se impun a fi oprite prin acţiunea omului.

VEGETAŢIA

Din punct de vedere geobotanic, teritoriul Iernutului aparţine zonei pădurilor de foioase, subetajul stejarului şi carpenului. Vegetaţia primară forestieră a fost în cea mai mare parte distrusă, păstrându-se doar câteva pâlcuri de păduri, dar şi aici din cauza tăierilor rase s-au produs modificări de specii, datorită regenerării mai repede a unor specii de productivitate inferioară care a făcut să dispară altele, mai valoroase.

Vegetația ierboasă instalată în locul pădurii, se diferențiază în funcție de condițiile de relief, expoziție, regim hidric și de topoclimă, la pajiști predomină asociațiile xerofile de pășuni cu rogoz stepic, întâlnindu-se frecvent și unități de vegetație stepică cu colilie și năgară, fâșcă, dedițel etc. Din cauza pășunatului excesiv, aceste asociații vegetale sunt degradate.

Asociațiile vegetale intrazonale sunt reprezentate prin pădurile de luncă cu sălcii, plop și prin fânețe de luncă, iar pe terenurile cu exces de umiditate se întâlnește stuful, papura, rogozul etc.

Vegetația lemnoasă este răspândită prin asociațiile de stejerete, gorunete și carpinete, în compoziția cărora intră și alte esențe lemnoase. Se întâlnesc și arbuști ca alunul, cornul, sângerul, lemnul câinesc, porumbarul, măceșul.

În culturile agricole, cresc o serie de buruieni ca: pălămida, murul, mohorul, pirul etc.

FAUNA

Biogeografic, lumea animală, ca și vegetația, se încadrează în provincia dacică.[27)]. În etajul faunei de deal și de podiș se întâlnesc: iepurele, căprioara, veverița, lupul, vulpea, nevăstuica, orbetele, mistrețul. Dintre păsări, amintim: turturica, pupăza, cinteza, fazanul, gaia, ciocănitoarea, cucul, ciocârlia, privighetoarea, cucuveaua, cioara, țarca, vrabia, barza, rândunica, rața sălbatică, sitarul etc.

Dintre rozătoare, amintim: cârtița, șoarecele de câmp, șobolanul, hârciogul.

În ultimul timp, s-au constatat unele modificări în ceea ce privește componența faunei, prin înființarea celor două lacuri – crescătorii de pește – ce ocupă o suprafață de cca. 200 ha. luciu de apă, au apărut pescărușii, a sporit numărul rațelor sălbatice. A sporit numărul fazanilor, al căprioarelor, mistreților și au apărut cerbii lopătari.

Prin înfiinţarea serelor, s-a înmulţit mult musculiţa de seră.

Biotopul apelor curgătoare şi lacustre cuprinde diverse specii de peşti, între care predomină: crapul, cleanul, ştiuca, somnul, precum şi raci, melci, scoici etc.

CĂILE DE COMUNICAŢIE

Prin poziţia sa geografică, Iernutul este favorizat mai ales în ceea ce priveşte transporturile rutiere. Localitatea este străbătută de drumul naţional E – 60, drum modernizat cu aproape 30 de ani în urmă. Din această şosea internaţională, la Iernut se desprinde o altă şosea, care face legătura cu oraşele Târnăveni – Mediaş – Sibiu. Tot de la Iernut se desprinde un drum care străbate zona de câmpie a judeţului prin Bandul de Câmpie până la Tg. Mureş.

Dacă sub aspectul căilor rutiere, Iernutul se găseşte la o răspântie de drumuri, nu acelaşi lucru se poate spune despre căile feroviare. Dar şi în acest caz, trebuie să menţionăm că localitatea este străbătută de calea ferată Războieni – Deda, cu un aport important atât în ceea ce priveşte transportul de mărfuri cât şi de călători. Această linie ferată a fost dată în exploatare în anul 1871.

În prezent, localitatea nu dispune de transport urban de călători.

NOTE

1. Al.Nagy, *Cercetarea mediului înconjurător în cadrul cercului de geografie .Studii geoecologice cu elevii claselor V-VIII, în zona Iernut.* Lucrare pentru obţinerea gr.did.I- 1983, p.8.
2. Ibidem
3. Ibidem, p.9.

4. Peter,Blasiu, *Studiu pedologic complex – C.A.P. Iernut,* 1981(Oficiul Județean pentru studii pedologice şi agro-chimice Mureş
5. Ibidem
6. Ibidem
7. Ibidem
8. Al.Nagy, op.cit., p21.
9. M.Frânceanu, *Contribuții privind studiul climei oraşului Tg. Mureş,* în lucrări ştiințifice,vol.II,1970, p.209.
10. Al.Nagy, op.cit., p.21
11. Peter,Blasiu, op.cit.., Peter, Sarolta,
12. Ibidem,
13. Ibidem,
14. Ibidem,
15. Al.Nagy, op.cit., p.21.
16. M.Frânceanu, op.cit., p.213.
17. Ibidem,
18. P.Blasiu, op.cit., P.Sarolta,
19. T.Dancu, *Monografia localității Iernut*,1972, p.7,
20. Al.Nagy, op.cit.p.15,
21 Ibidem
22. T.Dancu, op.cit., p.8.
23. P.Blasiu, op.cit., P.Sarolta,
24. Ibidem.
25. Ibidem,
26. Ibidem,
27.*Județele patriei - Mureş, Monografie*, Ed.Sport–Turism, Bucureşti, 1980, p.31

CAPITOLUL II

EPOCA STRĂVECHE, VECHE ŞI PREFEUDALĂ

Teritoriul judeţului Mureş, în cadrul căruia este situată localitatea Iernut, constituie vatra unei istorii multimilenare care ne integrează organic în istoria generală a patriei noastre.

Cadrul natural favorabil a oferit din cele mai vechi timpuri condiţii prielnice pentru viaţa omului. Cercetările arheologice efectuate la Iernut şi în zonele învecinate, respectiv la Cipău, Lechinţa de Mureş şi Sf.Gheorghe, atestă existenţa vieţii şi activităţii umane pe aceste meleaguri încă din paleolitic (600.000 – 10.000 î.e.n.).

La Iernut, în punctul de hotar numit "Fundul Bedeelor", au fost descoperite cioburi preistorice, atipice, 1), iar la punctul numit „Movila cu Ghizd" (sau "Movila cu Gropi"), a fost semnalată o aşezare din comuna primitivă. Cercetările efectuate în 1951 nu au confirmat existenţa unei asemenea aşezări. [2].

Tot din această perioadă, fără precizări topografice, se dă ca descoperire pe teritoriul localităţii a unui vârf de săgeată (actualmente aflată în Muzeul Judeţean Mureş) [3].

În toată această lungă perioadă istorică, oamenii erau doar consumatori, procurându-şi hrana pe calea culesului, pescuitului, vânatului. Descoperirea vârfului de săgeată presupune practicarea vânatului încă din cele mai îndepărtate vremuri şi în zona de care ne ocupăm. Chiar dacă n-au fost făcute şi alte descoperiri în afara cioburilor preistorice şi a acelui vârf de săgeată, credem că oamenii primitivi s-au folosit şi de cuţite, răzuitoare, ace din piatră, precum şi unele unelte din lemn.

Mari progrese va realiza omul primitiv în neolitic (4.500 – 2.500 î.e.n.). De la piatra cioplită se trece la şlefuirea

acesteia, la perforarea topoarelor de piatră şi fixarea lor în cozi de lemn, la practicarea meşteşugurilor casnice: torsul, ţesutul şi olăritul şi mai ales la domesticirea animalelor şi cultivarea primitivă a plantelor. Domesticirea animalelor şi cultivarea unor plante fac posibilă transformarea omului din culegător, pescar şi vânător în producător de hrană. Se trece treptat la o viaţă sedentară, oamenii locuind în bordeie sau chiar în locuinţe simple cu schelet de lemn, având pereţii împletiţi cu nuiele pe care se bătea lut.

Pe teritoriul localităţii Iernut se dă ca descoperire probabil neolitică cea dintre Iernut şi Cipău, unde s-a găsit o greutate de pescuit din piatră perforată[4)]. La „Fundul Bedeelor" s-au descoperit cioburi neolitice rezultate din săpături efectuate în vara anului 1961. Cu acel prilej, au fost trasate două secţiuni (S1 şi S2), cioburile neolitice fiind descoperite în S1, în stratul cafeniu – gălbui situat la 45-80 cm. adâncime. [5)].

La punctul numit „Hulpişti", au fost efectuate cercetări în anii 1923, 1951, 1953, 1955 şi 1957, iar în vara anului 1961 au fost efectuate săpături de verificare pentru completarea observaţiilor mai vechi şi pentru formularea unor imagini de ansamblu despre permanenţa locuirii acestei regiuni nu numai în perioada veche, ci şi în cea a migraţiilor şi a feudalismului timpuriu. Descoperirile arheologice au confirmat permanenta locuire a acestei regiuni în toate perioadele menţionate mai sus.

Aici, în partea superioară a stratului de lut nisipos, galben, au fost descoperite unele fragmente ceramice aparţinând epocii neolitice.6).

În locul numit „Râpasăchi", au fost găsite într-o casetă deschisă câteva cioburi neolitice atipice, probabil răspândite din aşezarea de la „Bideşcuţul Mare". [7)].

La punctul „Bedee", este menţionată o aşezare aparţinând culturii Criş, cea mai veche cultură neolitică cunoscută pe teritoriul ţării noastre. [8)].

La „Bideşcuţul Mare”, pe o terasă înaltă, ridicată deasupra unui vechi braţ al Mureşului, astăzi înmlăştinat, săpăturile efectuate de arheologul Nicolae Vlassa în 1960 şi 1961 au dus la descoperirea unei aşezări Criş. Secţiunile trasate (S5 şi S6, fiecare de 16x2m, orientate N, NE – S, SV) au stabilit că stratul cultural Criş, situat deasupra stratului galben steril, gros de cca. 1m., conţine materiale din faza târzie a culturii.

S5 a secţionat un bordei aparţinând acestei culturi. Ceramica descoperită în bordei, deşi cunoaşte formele şi ornamentica specifice culturii Criş, a pierdut cu desăvârşire amestecul de pleavă în pastă, acest amestec fiind fenomenul atât de caracteristic acestei culturi.

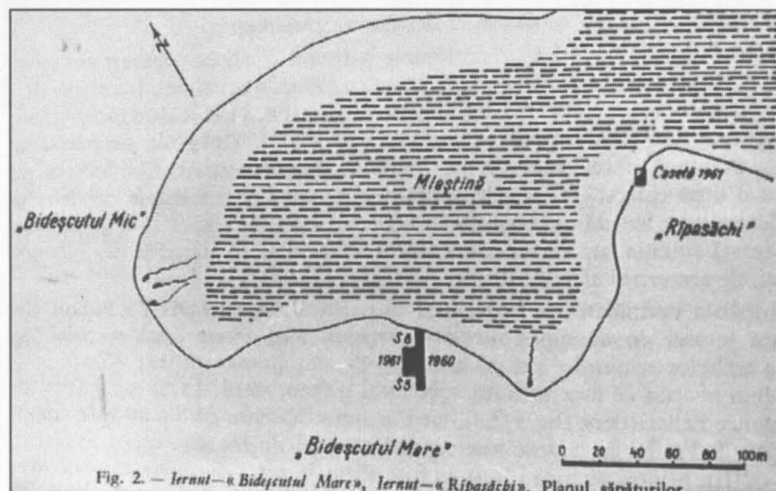

Fig. 2. — Iernut—« Bideşcutul Mare», Iernut—« Ripasăchi». Planul săpăturilor

PLAN SĂPĂTURI ARHEOLOGICE

Materialul litic constă din lame grosolane cioplite din şist monolitic, o măciucă din piatră cu perforare conică, şapte râşniţe albiate, de mari dimensiuni, aşezate în semicerc în jurul vetrei de foc.

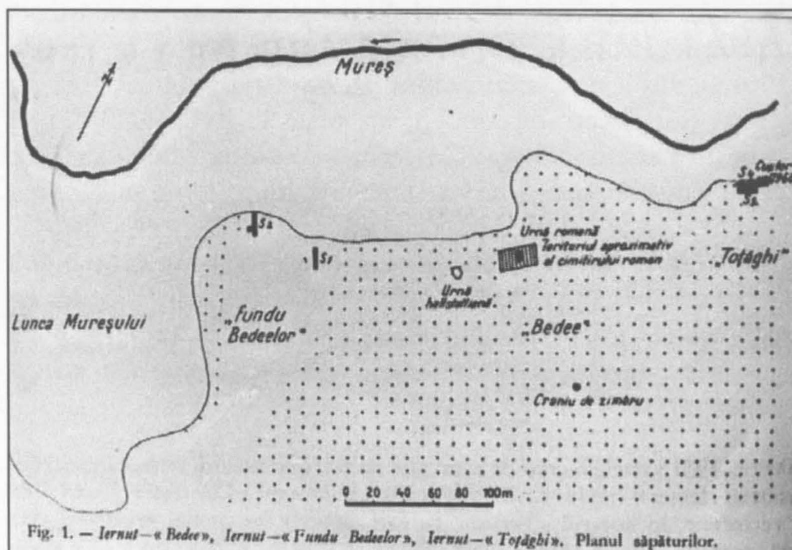

Fig. 1. — *Iernut—«Bedee», Iernut—«Fundu Bedeelor», Iernut—«Toțăghi»*. Planul săpăturilor.

PLAN SĂPĂTURI ARHEOLOGICE

Materialul osteologic descoperit în bordei cuprinde oase de animale domestice (bou, porc, ovicaprine, cîine) şi sălbatice (cerb, popândău). S-au descoperit şi oase de cal fără a se putea face precizarea dacă calul era domestic ori sălbatic.

Alături de bordei, în stratul Criş s-a descoperit o bucată de cupru curat. Această descoperire demonstrează dăinuirea unei faze a culturii Criş până într-o epocă ce cunoaşte deja cuprul. 9).

Descoperirile de la „Bideşcuțul Mare" confirmă existența în neolitic a locuințelor de suprafață în care erau nelipsite vetrele de foc, a domesticirii animalelor şi cultivării plantelor. Dovada elocventă a cultivării plantelor o constituie descoperirea în bordei a celor şapte râşnițe.

O aşezare Criş este menționată şi la „Fundul Bedeelor. 10).

La „Hulpişti", pe un mic promontoriu, înconjurat de un braţ vechi, înmlăştinat al Mureşului a fost săpată o aşezare din mai multe epoci. Din partea superioară a stratului de lut nisipos galben, au fost scoase la suprafaţă fragmente ceramice Criş. [11].

Din punctul numit „Gorotari", provin lame lungi (cuţite) de silex galben descoperite împreună cu fragmente de vase Tisa III (materiale inedite în Muzeul Judeţean Mureş – în curs de publicare de A.Zriny). [12].

La Cipău, în apropiere de Iernut, pe terenul îngrăşătoriei de porci, a ieşit la iveală, cu ocazia unor lucrări edilitare, un mormânt [13] cu scheletul în poziţie chircită, fapt ce dovedeşte practicarea ritului înhumaţiei. De altfel, în tot cursul neoliticului, pe teritoriul ţării noastre a fost practicat numai ritul înhumaţiei, mai ales în poziţie chircită.[14].

În mormântul de la Cipău, în cadrul inventarului acestuia, au apărut fragmente ceramice aparţinând culturii Criş asociate cu cioburi caracteristice ceramicii cu „capete de note muzicale". N. Vlassa o consideră drept o grupare culturală desprinsă din cultura ceramicii liniare. Numele i-a fost dat după cel mai caracteristic ornament al olăriei sale: linii ori benzi incizate pe care sunt dispuse, din loc în loc, mici gropiţe, lăsând impresia unor capete de note aranjate pe un portariv. [15]. Pasta fragmentelor ceramice descoperite în mormânt conţine pleavă, fiind moale-săpunoasă la pipăit. Coloarea lor prezintă mai multe nuanţe de cenuşiu deschis.

Urme relativ bogate ale culturii ceramice liniare cu „capete de note" au fost descoperite în 1957 de A. Zriny, de la Muzeul Judeţean Mureş, cu ocazia unei periegheze într-o carieră de nisip din preajma gării Cipău. Alături de ceramică au fost descoperite numeroase oase, dinţi, copite de cervideu, precum şi cărbuni şi cenuşă.[16].

Din perioada de tranziţie spre epoca bronzului (cca. 1900-1700 î.e.n.) şi din cea a bronzului (cca. 1700-800 î.e.n.), s-au făcut descoperiri în mai multe locuri. Astfel, în cimitirul

vechi, situat pe o veche insulă a Mureşului, în faţa aşezării preistorice de la „Sălişte” (Lechinţa de Mureş), a fost o aşezare aparţinând mai multor culturi, între care şi cultura Coţofeni. Aşezarea este acum distrusă, dar din ea au fost scoase la iveală numeroase fragmente ceramice aparţinând acestei culturi (astăzi la Muzeul Judeţean Mureş). [17].

În grădina din curtea castelului, pe terasa Mureşului, a fost descoperită o aşezare cu materiale din epoca bronzului.[18].

Pe spinarea scundă a dealului „Galahegy”, la cca. 30 m. de locul unde calea ferată întretaie drumul Iernut-Sălcud, pe terenul fostului C.A.P. Iernut, există o întinsă aşezare din epoca bronzului. Materialele ceramice (în Muzeul Judeţean Mureş) sunt, unele, din faza timpurie a epocii bronzului (două torţi „ansa lunata”), altele din etapa târzie a epocii bronzului şi începutul epocii Hallstatt. În contextul ceramicii, s-au găsit şi câteva silexuri cu urme de retuşare şi un topor plat din piatră. [19].

La punctul „Bedee”, a fost descoperită o aşezare din epoca bronzului mijlociu – cultura Wietemberg. [20].

În săpăturile efectuate la „Bideşcuţul Mare”, în S5 şi S6, au apărut în stratul superior, de culoare negricioasă, gros de 30-40 cm., fragmente ceramice Wietemberg, dovedind existenţa unei aşezări aparţinătoare acestei culturi. [21].

Şi de la „Bideşcuţul Mic” a fost scoasă la suprafaţă ceramică Wietemberg. [22].

Materialele aparţinând culturii Wietemberg s-au găsit şi în cimitirul vechi [23], pe dealul „Galahegy” [24], „Fundul Bedeelor” [25], „Toţăghi” [26], şi „Hulpiş” [27]. La „Hulpişti”, pe lângă fragmentele ceramice a fost descoperit şi un cimitir de incineraţie aparţinând culturii Wietemberg din care a ajuns în Muzeul Judeţean de Istorie din Cluj, o urnă cu oase calcinate acoperită cu un castron folosit drept capac, ornamentat cu canaluri. În stratul de „arină”, au apărut măsele de mamut. Cimitirul de incineraţie aparţinând culturii Wietemberg

dovedeşte trecerea, pe la mijlocul epocii bronzului, de la ritul înhumării morţilor la acela al incinerării acestora.

Etapa finală a epocii bronzului cuprinde aşezări aparţinând culturii „Noua".

La „Bedee", a fost semnalată o aşezare aparţinătoare acestei culturi.[28].

Fragmente ceramice „Noua" au fost scoase la iveală şi cu prilejul săpăturilor efectuate de N. Vlassa la „Bideşcuţul Mare".[29].

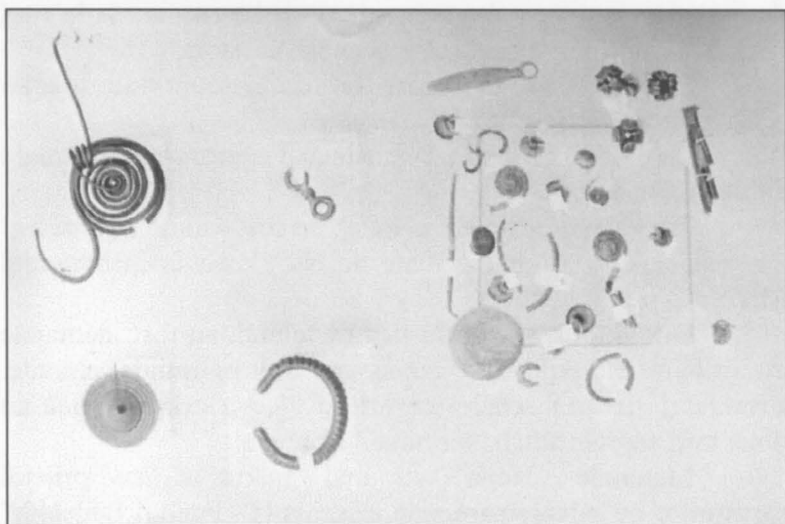
Din grădina situată în faţa castelului, au fost deranjate cu prilejul lucrărilor de canalizare trei morminte chircite. Inventarul fiecărui schelet constă în câte o ceaşcă tipică cu două torţi supraînălţate, terminate cu muchie[30].

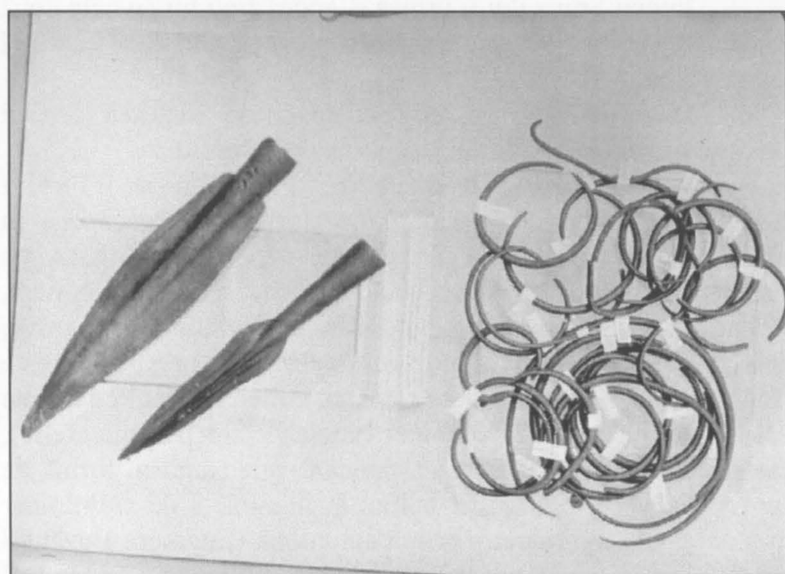
Materiale „Noua" au mai apărut şi cu prilejul săpăturilor de salvare care s-au efectuat la „Fundul Bedeelor" în 1961[31].

Epocii bronzului îi urmează epoca fierului cu cele două vârste sau perioade ale sale – Hallstatt (cca. 800-300 î.e.n.) şi Latene (cca. 300 î.e.n. – 106 e.n.).

Descoperirile arheologice dovedesc locuirea fertilei zone a Mureşului şi în diferite puncte de la Iernut.

În perioada de început a Epocii Fierului poate fi inclusă descoperirea făcută la „Ciontoş". Aici a fost descoperit în aprilie 1978, cu prilejul efectuării unor lucrări edilitare, un tezaur din piese de bronz constând din vârfuri de lănci, coliere, brăţări, fibule fragmentare, butoni, nasturi-butoni, pandantive, mărgele de chihlimbar. Din cele douăzeci de brăţări una este de tip Ringsee. Din tezaur se remarcă colierele (unul cu capete răsucite), spiralele de la fibulet (unele de tip persemonterie), fibulă mare cu picior spiralic, pandantivele (unul în formă de lanţetă cu verigă), nasturii butoni şi mărgelele de chihlimbar confecţionate din materie primă autuhtonă (Întorsura Buzăului din Curbura Carpaţilor). În prezent, tezaurul se află la Muzeul Judeţean Mureş [32].

TEZAUR DE BRONZ DESCOPERIT LA CIONTOŞ

Şi aşezarea de pe dealul „Gala" cuprinde materiale din Hallstattul timpuriu (Mat. la Muzeul Judeţean Mureş) [33].

Aşezări Hallstattiene au fost descoperite la „Bideşcuţu Mic" [34]. (Mat. la Muzeul Judeţean Mureş), la biserica reformată. [35], castelul feudal [36], cimitirul vechi [37] (aşezarea hallstattiană din cimitirul vechi a fost distrusă ceramica descoperită fiind la Muzeul Judeţean Mureş), „Fundul Bedeelor" [38], „Gorotar" (unde a fost descoperit un bordei Hallstatt cu fragmente ceramice caracteristice, golit cu prilejul lucrărilor la şosea) [39], „Hulpişti" [40], „Râpasăchi" (Material în Muzeul Judeţean Mureş) [41] şi „Toţăghi" (unde au fost descoperite urme hallstattiene în S4, sub crusta vetrei unui cuptor. [42]).

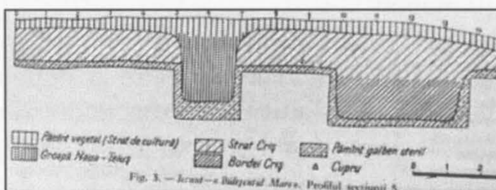

Fig. 3. — Iernut — « Bideşcutul Mare ». Profilul secţiunii 5.

Fig. 10. Iernut, „Hulpişti". Urnă cinerară Wietenberg,

IERNUT-HULPIŞTI ....CULTURA WIETEMBERG

În 1961, conducerea şantierului Centralei Termoelectrice predă Muzeul de Istorie al Transilvaniei din Cluj-Napoca o urnă cinerară hallstattiană conţinând oase mărunte calcinate şi pământ cenuşos. Mormântul de incineraţie este din perioada scitică (secolele VII - VI î.e.n.), apoi aparţine populaţiei autohtone.[43)].

Din a doua vârstă a fierului s-a semnalat o aşezare Latene cu ceramică în cimitirul vechi[44)] şi în punctul „Hulpişti", de unde s-a scos la iveală ceramică fină, cenuşie, lucrată la roată. [45)]. Se remarcă apariţia ceramicii fine, lucrată la roata olarului, ceea ce presupune specializarea în acest meşteşug. Folosirea uneltelor din fier va duce la sporirea productivităţii muncii.

Pentru perioada hallstattiană târzie se poate aprecia locuirea şi a acestor meleaguri de către o populaţie dacică, rezultat al unui proces evolutiv care a dus la diviziunea tracilor în cele două mari ramuri: tracii propriu-zişi şi daco-geţii.

La Iernut, în cimitirul vechi, a fost descoperită o aşezare dacică cu ceramică din faza clasică (secolul I î.e.n.-106 e.n.) fază în care ceramica lucrată la roată s-a generalizat, cu toate că nu lipseşte nici ceramica lucrată cu mâna, care va dăinui încă multă vreme alături de cea lucrată la roată. [46)].

Cu prilejul unor lucrări edilitare (repararea străzii A. Iancu) au fost scoase la suprafaţă un vas de lut ars, de culoare cenuşie, lucrat la roată, dintr-o pastă fină. (Piesa se găseşte în Muzeul Judeţean Mureş – inventar nr.7082). [47)].

În epoca romană (106 - 271 e.n.), marea majoritate a dacilor trăiesc în ţinuturile rurale, unde îşi păstrează mai uşor o parte a elementelor de cultură şi tradiţie.

Din epoca romană, literatura veche de specialitate semnalează descoperirea în punctul „Dealul fierarului" a numeroase cărămizi, cioburi şi modele, probabil romane. [48)].

Descoperiri romane s-au făcut în mai multe puncte de pe teritoriul localităţii Iernut. Asftel, la punctul „Bedee", în

martie 1961, cu prilejul unor lucrări, au fost distruse din neglijenţă mai multe morminte de incineraţie în urnă, romane. Într-o urnă salvată, din totalul de 10-12 bucăţi, ajunsă la Muzeul de Istorie din Cluj-Napoca, s-a regăsit o monedă de bronz a Severinei, soţia împăratului Aurelian, emisă la Taracco în anul 275, monedă aflată printre oasele calcinate. [49)]. Urna gălbui-cărămizie continuă într-o manieră foarte puţin modificată seria vaselor romane din perioada provinciei, demonstrând că la această dată unele ateliere de olărie (pentru Iernut – probabil cele de la Cristeşti) produceau încă ceramică aproape identică celei provinciale romane tipice.

Pe teritoriul cimitirului vechi, s-au găsit 11 monede datând din vremea lui Severus Alexander (222-235), până la Licinius II (mort în 326) [50)].

Pe baza monedei Severinei, N. Vlassa a datat mormântul ca aparţinând ultimilor ani ai sec. III, eventual, primii ani ai sec.IV.

La „Bideşcuţul Mare", săpăturile efectuate de N. Vlassa (în S5 şi S6) au scos la iveală, în stratul superior, de culoare negricioasă, gros de 35-40 cm, fragmente ceramice romane şi un vârf de pilum din aceeaşi epocă[51)]. La „Cânepişti", în martie 1961, cu prilejul unor lucrări de excavare pentru construirea Termocentralei, a fost distrusă o villa rustica din care au ieşit la iveală ceramică, monede, un altar anerigrafic etc. Aşezarea rurală romană a continuat să existe şi în perioada post-romană, aşa cum rezultă din monedele descoperite[52)].

La poalele „Dealului fierarului", au fost identificate urmele drumului roman care mergea pe valea Mureşului de la Alba-Iulia la Deda [53)], făcând probabil legătura cu castrele de la Brâncoveneşti, Călugăreni, Sărăţeni.

Cercetările de teren ca şi sondajele efectuate la „Hulpişti" au dus la descoperirea unei aşezări din epoca

romană cu bordee cu vetre şi inventar variat (ţigle, cărămizi, ceramică) aşezare care a continuat şi în epoca post-romană.[54].

În punctul „Toţăghi", săpăturile efectuate în S4 au scos la iveală, sub aceeaşi crustă a vetrei cuptorului, fragmente ceramice romane variate, aparţinând unor vase de provizii (amfore)[55].

Din descoperirile arheologice efectuate, reiese continuitatea elementului dacic după cucerirea romană, dar şi a celui daco-roman, după părăsirea fostei provincii Dacia de către romani. Prezenţa olăriei dacice alături de cea romană provincială este o dovadă a continuităţii elementului dacic şi sub stăpânirea romană. Pentru dovedirea continuităţii după 271, de un real folos sunt descoperirile numismatice la care, desigur, se pot adăuga şi alte materiale arheologice.

La Iernut, descoperirile arheologice dovedesc continuitatea de viaţă şi locuire şi în secolele următoare retragerii stăpânirii romane. În acest sens, se pot menţiona mai multe descoperiri în diferite locuri de pe teritoriul localităţii. La „Bedee", a fost descoperit un mormânt datat din ultimele decenii ale secolului al III-lea până în secolul al VII-lea. De remarcat este faptul că aici s-a constatat continuitatea înmormântărilor în cimitirul din perioada romană. [56].

La „Bideşcuţul Mare", prin săpăturile efectuate de N. Vlassa, au apărut în stratul superior de culoare negricioasă în S5 şi S6, fragmente ceramice din epoca migraţiilor. [57].

În zona bisericii reformate, se menţionează ceramică cenuşie lustruită, cu vase lucrate cu mâna, din secolele V-VI[58].

Pe terasa Mureşului, în livada şi curtea castelului feudal, au fost descoperite cu prilejul unor lucrări agrcole, fragmente ceramice din secolele IV-VI[59].

Pe întinsul platou „Hulpişti", situat spre vest de localitate, pe malul stâng al Mureşului, a fost descoperită o aşezare postromană (secolul IV e.n.), cu fragmente ceramice. În aceeaşi măsură, există urme şi din secolele V-VI (ceramică

cenuşie lustruită, vase lucrate cu mâna, ca la Cipău, „Gârle") însă puţin cercetate sistematic[60]. În lutăria de la „Hulpişti", au fost găsite materiale ceramice din secolul IV şi din secolele V-VI (de tip Moreşti), rezultate din secţionarea unor bordeie, secţionare efectuată cu prilejul unor lucrări de exploatare a lutăriei[61].

De pe terenul de sport, din faţa bisericii reformate, provin fragmente ceramice din secolele V-VI (Mat. se află la Muzeul Judeţean Mureş) [62].

La „Toţăghi", săpăturile efectuate de N. Vlassa au scos la iveală în S4 cioburi din epoca migraţiilor[63].

Fără precizări topografice, se menţionează descoperirea unui solidus, emis de Theodosius II, cu legenda I.M.P.XXXXII COS/XVIIPP; în exergă COMOB, emisă între anii 439-444 (perioadă în care se înscrie cel de-al XVII-lea consulat al împăratului Theodosius II) ascunsă probabil datorită atacurilor hunice[64].

În vatra oraşului, în grădina casei cu numărul 20 (din fosta piaţă), au fost descoperite fragmente ceramice din secolele XI-XIII. [65]. În grădina şi curtea castelului din localitate, cu ocazia unor munci agricole, s-au descoperit fragmente de ceramică din secolele XI-XII. [66].

În „Fundul Bedeelor", N. Vlassa a efectuat în 1961 săpături, cu care prilej, în S2, a fost secţionată o vatră de foc din epoca feudală timpurie (sec.XII-XIII), cu cenuşă, oase de animale, ceramică fragmentară, între care şi fragmentele unor cazane de lut[67].

Spre răsărit de „Bedee", în hotarul „Toţăghi", în S3, de 12x1m, orientată E-V, a fost tăiată o groapă din epoca feudală timpurie, ce avea ca inventar buze de cazane de lut şi fragmente de greutăţi de război de ţesut. Imediat lângă S3, s-a trasat S4, de 15x1m, având aceeaşi orientare. Aici, în vara anului 1960, în cadrul lucrărilor şantierului arheologic Iernut, a fost deschisă o casetă pentru a se degaja un cuptor de pâine

din epoca feudală. Cu prilejul săpăturilor de salvare din martie 1961, a fost demontată crusta groasă de aproape 5 m, aflată sub vatra cuptorului. În lutul ars al crustei, a apărut o mică monedă de argint de la Andrei al III-lea (1290-1301), care a făcut posibilă datarea cuptorului de pâine la finele secolului XIII, începutul secolului XIV. Alături de cuptor, în S4, au fost prinse o groapă şi un bordei, din care au apărut fragmente ceramice databile cu multă probabilitate, de asemenea, la sfârşitul secolului al XIII-lea şi începutul celui următor.

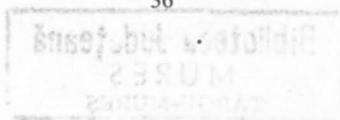
Toate aceste descoperiri dovedesc o permanentă locuire a acestui teritoriu care, din secolul XII, va ajunge sub stăpânire maghiară.

NOTE

1.N. Vlassa, *Cercetări arheologice în regiunile Mureş A.M. şi Cluj*, în Acta M.N., II, 1965, p.32, pct.15 f., Idem, în S.C.I.V., XIII,1,1962, p.153.
2.Orban,Balàzs, *Székelyfőd leirása* (Descrierea ţinuturilor secuieşti), Pest, 1971, vol.BV, p.41, Iuliu Marţian , *Repertoriu* ,II, p.23, pct.536.
3.V. Lazăr, *Repertoriul arheologic al judeţului Mureş,* 1988.
4.V. Lazăr, Ibidem.
5.N.Vlassa, *Săpăturile de salvare de la Iernut*, în *Materiale şi cercetări arheologice,* IX,1970, p 67
6.N. Vlassa, *Săpăturile arheologice de la Iernut*, în Acta M.N. III, 1966, p.400, pct 1, fig 3/12-14; p. 402
7.N. Vlassa, *Săpăturile de salvare...,* p.175.fig.2
8..Macrea, *Două decenii de cercetări arheologice şi studii de istorie veche la Cluj* (1944-1964), în *Acta* M.N., I, 1964, p. 355, pct. 55/B (Cf.S.C.I.V., XIII, p.153-156,203). N.Vlassa, *Cultura Criş în Transilvania*, în *Acta* M.N. , III, 1966, p.17; Ibidem, *Săpăturile de salvare...*,p.167-176.
9.N. Vlassa, *Săpăturile arheologice...*, p. 402, idem, *Consideraţii asupra neoliticului timpuriu din România,* în *Marisis*,VIII,I,1978, p.30 .

10.D.Popescu, *Săpăturile arheologice din R.P. R,, .pe anul 1961*, în S.C .I.V. XIII, I, 1962, p. 203, pct. 911. D.Popescu, *Săpăturile...*, în S.C.I.V.XII,1,1961, p141, pct. 74., N.Vlasa, *Cultura Criş...* p. 339, 402 (11)
12.A.. Zrinyi, *Contribuţii la cunoaşterea neoliticului din Valea superioară a Mureşului; săpăturile de la Goreni*, în *Marisia*, XI-XII, 1981-1982, p. 33, cf. N. Vlassa, *Acta M.N.*
13.N.Vlassa, *Cultura ceramicii liniare în Transilvania*, în s.c.i.v. 2, an X, 1959, p. 240 .
14.Eugen, Comşa, *Neoliticul pe teritoriul României-consideraţii* ,Ed. Acad. RSR, Bucureşti, 1987, p.19 .
15.N.Vlassa, *Consideraţii...*,p.32
16.N.Vlassa, *Cultura ceramice*...p.242
17.N.Vlasa, *Cercetări arheoliogice*...p 32,pct 15H,p37,fig 14
18.Ibidem, p. 33,pct 15/J
19.Ibidem, p 32,pct 15/a, p. 37 fig 14, idem, în *Materiale*, IX, p. 167-176
20.I. H. Crişan, Şt Dănilă, *Cimitirul de incineraţie din epoca bronzului de la Bistriţa*, în *Materiale*, VII,1961,p 147
21.N.Vlassa, *Săpăturile de salvare...*, în *Materiale* IX,1970, p. 169,172, fig 6/1-3., Kurt Horendt- Dacia N.S.,vol IV,1960,p112,nr 67
22.Kurt Horendt-op. cit.,p112,pct 68.
23.N.Vlassa, *Cercetări...*,în *Acta* M.N. II ,1965,p32,pct 15/h,p 37 fig 14 .
24.D.Popescu-*Săpăturile arheologice...*,în S.c.i.v. XIII,1,1962,p 203,pct 9
25.K.Horendt-op.cit. p112,pct 71
26.K.Horendt-op.cit p. 112 pct. 67-75; p. 112, pct. 73, N. Vlassa, în *Materiale*, IX, 1970, p. 168, fig 3, p. 72, fig 6/4,5,7-10; D.Protase, *Problema continuităţii în Dacia în lumina arheologiei şi numismaticii,* Buc., 1966, p.117, pct. 10/b .
27.K.Horendt, Op.cit. p112 pct 75
28.Ibidem, pg. 67-75,112.
29.N.Vlassa, *Săpături de salvare...*,în *Materiale* IX,1970,p168,fig 3, p.172, fig 6/4-5,7-10 .
30.N.Vlassa, *Cercetări arheologice...*, în *Acta* M.N. II,1965,p 33 .
31.D.Popescu, *Săpături arheologice...*,în s.c.i.v.XIII,1962,p 203,pct 9

32. V.Lazăr-*O importantă descoperire arheologică la Iernut*, în *Steaua Roşie* ,XXX,nr 107(6248), A. Zrinnyi, *Un mic depozit*, în *Materiakle*, IX, 1979, p. 643 .
33.N. Vlassa, *Cercetări arheologice*...în *Acta M.N.* II, 1965,32,pct 15/r,p 37 fig 14
34.N. Vlassa, *Săpături arh*...,în *Acta M.N.* III,1966,p 402; idem, în *Materiale*, IX, 1970 p. 169,171,fig 5/11 .
35.N. Vlassa, *Cercetări arh*...,în *Acta M.N.* II 1965,p 32pct 15/c,p37 fig 14; idem , în *Materiale*,IX,1970,p 176 .
36.-Ibidem .
37.Idem, în *Acta M.N.* p 233
38.Idem, în *Materiale*, IX,p 167-168 .
39.Idem, în *Materiale*, IX,p 167,170 fig 4 /9;p171,fig 5/2,4.
40.Idem, Op.cit.,p 175
41.N Vlassa, *Cercetări arh*...,în *Acta* M N II, 1065,p32 pct 15/b,p 37,fig 14; idem, în *Acta* M.N.III,1966,p401,pct1,fig3/7,-8; M. Protase, *Problema continuităţii*... p.117, pct. 10/b .
42.N. Vlassa, în *Acta M.N.* II, p 32.
43.Ibidem,
44.Ibidem,
45.V.Lazăr, *Repertoriu arheologic al jud Mureş*, 1988 (inf V.Lazăr)
46.I. H. Crişan, *Ceramica daco-getică, cu privire specială la Transilvania*, Buc,1969,p 265,pct. 156 b 47.Inf.V.Lazăr
48.A.Zrinyi, *Repertoriul localităţilor din jud Mureş, cu descoperiri arheologice din sec 4-13*, d.H., în *Marisia* ,VI,1976, p. 139, pct. 27.
49.N.Vlassa, în *Acta M.N.* III, 1966, p. 402; idem în *Materiale*, IX. 1970, p.167 .
50.D.Protase, *Riturile funerare la daci şi daco-romani* Ed. Acad. RSR, Buc, 1971, p.138 .
51.N. Vlassa, în *Acta M.-N.* III, 1966, p. 402; idem în *Materiale*, IX, 1970, p. 169 .
52. N. Vlassa, în SCIV, XIII, 1965, p. 32, idem, în *Acta M.N.* II,1965,p 32; idem în *Materiale*, IX, 1970,p 167, D.Tudor, *Oraşe ,Târguri, sate în*

Dacia Romană, 1968, p. 207; D. Protase, *Problema continuității* ... p. 116 şi următoarele
53. Orban,Balàzs, Op cit.,p 41;V. Chirițescu, *Viața economică a Daciei romane,* p. 103, nota 2 .
54.B. Mitrea, în SCIV,XIII,I,1962,p220,pct 31,p 221,pct 32 .
55.N.Vlassa, în SCIV,XII,I,1961,p149.
56.N.Vlassa, în *Materiale* IX 1970,p 169
57.M Macrea, I. Horațiu Crişan, în *Acta M.N.*I,1964,p 331,335,pct 55/b .
58.N.Vlassa, în *Materiale*, IX, 1970, p. 167,171,fig 5/6-10 .
59.N Vlassa, în *Acta M N* –II,1965,p 32,; Al.Popa, în *Marisia*VI,1976,p. 19 .
60. N Vlassa, în *Acta M N* II,p 33; A.Zrinnyi, *Repertoriul localităților din jud Mureş*, în *Marisia* VI, 1976, p 139,pct 27
61.N. Vlassa, în *Acta M.N.* II,1965,p 32,pct 15/h, p 37 fig 14 .
62.K. Horedt, *Contribuții la istoria Transilvaniei sec 4-13* , Buc. 1958,p 57,nota 1 ,p 59 fig 8; N. Vlassa , în *Acta M.N.*,II,1965,p 32,pct 15/d, p 37 fif 14;idem în *Acta MN* , II,1966, p 400, pct 1 .
63.N Vlassa, în *Acta M.N* II,1965, p 32.
64. C.M. Potolescu, *Muzeul Național I*, 1974, p 285, în *Apullum II*,1973, p 771-772 .
65.N. Vlassa, în *Acta M.N.*, II,1965, p 33.
66.Ibidem .
67. N. Vlassa, în *Materiale* , IX, 1970, p 167 .

CAPITOLUL III

ISTORICUL LOCALITĂŢII IERNUT

În pofida existenţei dovezilor arheologice de necontestat din perioadele anterioare, cel mai vechi document scris care s-a păstrat datează abia din 1257.

Din conţinutul documentului, reiese că „Henric, fiul lui Nicolae, venind în faţa capitlului din Alba Iulia în anul 1257, a mărturisit că a vândut pentru cinci mărci de argint, cu învoirea vecinilor săi, a magistratului Ladislau, a lui Jula, Ştefan şi a abatelui de Bulch, pământul său cu numele Iernut (Ranoltu), mărginit cu anumite semne de hotar, lui Simion, fiul lui Chom..." [1].

Din documentul respectiv nu reiese cine a fost Nicolae şi cum a intrat el în posesia acestor pământuri. Un lucru este însă cert, şi anume că, sub denumirea de „Ranoltu", Iernutul trebuie să fi fost întemeiat cu mult înainte de prima atestare documentară, fără a putea preciza când anume şi de către cine. Domeniul Iernutului, vândut în 1257 contra a cinci mărci de argint, în decursul veacurilor va avea numeroşi proprietari, ceea ce dovedeşte că domeniul, dintr-un motiv sau altul, a fost mai mereu obiectul unor vânzări şi cumpărări.

Astfel, în 1383, capitlul episcopiei Alba Iulia întăreşte în stăpânirea Iernutului pe Ioan şi Ştefan, fiii căpitanului cetăţilor Deva şi Leta, Radnoth Nicolae [2].

Se constată că la începuturile sale, domeniul Iernutului era proprietate feudală de tip laic. Mai târziu, va ajunge în proprietatea unor principi ai Transilvaniei, în proprietatea fiscului, pentru ca din nou să devină proprietate laică. În cele din urmă, va ajunge în proprietatea bisericii romano-catolice din Transilvania.

Indiferent cine a fost proprietarul, obligaţiile ţărănimii faţă de stăpânul de moşie şi faţă de biserică erau mari şi diverse - atât în bani, cât şi în muncă şi produse.

Pentru perioada de început a feudalismului, nu dispunem de documente care să ateste ocupaţiile, obligaţiile şi modul de viaţă al

populației supuse, dar cu siguranță vor fi fost aceleași ca ale întregii populații supuse de pe teritoriul Transilvaniei.

Principala ocupație a locuitorilor o constituia agricultura. Pe lângă această ocupație de bază, specifică unui sat, credem că se practicau și unele meșteșuguri, fără de care e greu de conceput desfășurarea normală a unei vieți economice, fie ea și într-un sat. Prin importanța muncii pe care o prestau, meșteșugarii jucau un rol important în sânul comunității în mijlocul căreia trăiau. Așa cum arată acad Ștefan Pascu, „bisericile din lemn sau din piatră nu se pot explica fără existența în fiecare sat a meșterilor lemnari și pietrari-zidari[3)].

Dintre sarcinile feudale ale țărănimii amintim consul, care se plătea în bani și mai rar în natură pentru pământul luat în folosință de la stăpân [4)], darurile sau daturile care se dădeau de regulă la Crăciun și la Paști, dijmele din grâne, miei, iezi, miere sau albine, vin, care apar ca o prestație față de biserică [5)].

Dintre obligațiile țăranilor, cea mai grea rămâne robota, practicată de țăranii iobagi pe pământurile alodiale. Prin legiuirile din 1514, iobagului i se ridică dreptul de liberă strămutare de pe o moșie pe alta, fiind lăsat la discreția stăpânului său. Și cum pentru secolele 15-16, la Iernut nu este consemnată existența vreunui urbariu care să reglementeze obligațiile supușilor față de stăpâni, acestea de regulă se îndeplineau în funcție de necesitățile mereu crescânde ale domnului de pământ, constituind principala sursă a abuzurilor acestora din urmă.

Știri despre existența unei mori și a unei biserici la Iernut aflăm într-un document din vara anului 1423. Atunci, pregătindu-se să plece la oastea ce urma să lupte împotriva turcilor în Țara Românească, Emeric de Bogata, pentru mântuirea sufletului său, a hotărât de bună voie, ca din vama de la moara sa din Iernut (Rannolth) să dea tot a zecea merță de bucate bisericii din aceeași localitate, care a fost clădită în cinstea Preacuratei Fecioare [6)].

Din document reiese totodată și faptul că ostașii transilvăneni participau la lupta împotriva turcilor, luptă care urma să aibă loc pe teritoriul Țării Românești.

În august 1451, Iancu de Hunedoara donează o moşie la Bacul de la Iernut, având lungimea şi lăţimea de câte trei săgeţi, lui Bogáthi Péter[7].

În anul 1461, Iernutul capătă statutul de târg (oppidum-Radnot), dar de fapt era o aşezare rurală ceva mai importantă decât altele din zonă[8]. În acelaşi an, românii din Iernut plăteau un impozit numit quinquagesima Valachorum sau quinquagesima olachalis[9].

Tot în 1461, se ţine la Iernut o congregaţie generală a tuturor nobililor din Transilvania, prima adunare ţinută la Iernut din lungul şir al celor care îi vor urma[10].

În 1465, are loc la Iernut o altă congregaţie generală a nobilimii transilvănene[11].

În 1529, se ţin aici două congregaţii: prima în ianuarie - când episcopul Gerendi convoacă cele trei naţiuni, iar a doua, în septembrie, de către Bathory Istvan în numele regelui Zapolya[12].

În 1540, regele Ioan Zapolya eliberează din Sebeş un act de donaţie prin care acordă moşia dintre Iernut şi Deag (Csigas Thera) lui Radnothi Janos şi Anna. În 1545, capitelanul din Alba Iulia transferă castelul din Iernut şi satele aparţinătoare de la Bogathi Janos la Bamfi Magdalena, mama lui Bogathi şi a celor doi copii ai ei din a doua căsătorie. Împotriva acestui act, protestează în scris mai mulţi membri ai familiei Bogathi şi, drept urmare, Bogathi Janos ajunge la o înţelegere cu mama sa, lui rămânându-i castelul, iar moşia „Csigas Thera" este dată lui Bamfi Magdalena şi celor doi copii ai ei, în schimbul sumei de 200 florini aur[13]

Faptul că Bogathi Janos rămâne în posesia castelului dovedeşte existenţa unui castel la Iernut în acel timp, construit probabil cu mult înaintea celui care există şi în prezent.

În 1543, Dieta de la Cluj legiferează dreptul acordat de sultan de a alege pe principe şi proclamă principiul libertăţii religioase în Transilvania; confesiunea ortodoxă păstrează un statut de inferioritate, rămânând „tolerată"[14].

În 1553, nobilimea ardeleană întrunită la Iernut raportează regelui Ferdinand de Habsburg că secuii s-au adunat la Tg. Mureş şi au trimis

prin Mircea Ciobanul, voivodul Țării Românești, o scrisoare sultanului în care se plângeau împotriva lui Ferdinand [15].

În vara anului 1575, Gaspar Bekes sprijinit de secui, s-a ciocnit cu armatele principelui Transilvaniei, Stefan Bathory. Bătălia s-a terminat nedecis; bătălia decisivă a avut loc la 9 iulie 1575, la Sânpaul, unde armata lui Bekes este înfrântă. În urma acestei victorii, Ștefan Bathory reprimă opoziția partidei imperiale, consolidându-și domnia [16].

Deoarece proprietarul domeniului, Bogathi Gaspar, luptase alături de Bekes, va fi decapitat, iar domeniul va trece în proprietatea fiscului [17].

Prin anii 1583-1585, proprietar al castelului de la Iernut este Francisc Kendy. Genovezul Franco Sivori, pus în slujba lui Petru Cercel, domn al Țării Românești, va ajunge la Iernut, unde va fi găzduit timp de 8 luni de către Francisc Kendy. Despre proprietarul castelului, Sivori afirmă că era foarte bogat în domenii și bani [18].

În 1608, castelul este donat de către principele Gabriel Bathory lui Kornis Boldizsar, pentru că l-a ajutat la urcarea pe tron [19].

În 1649, proprietar al castelului și domeniului era Kornis Francisc. Acesta renunță de bună voie la castel în favoarea lui Gheorghe Rakoczi al II-lea (1648-1657), cu condiția ca principele să doneze lui Kornis Francisc și soției sale 22.000 de florini [20].

În februarie 1650, principele Rakoczi II donează Iernutul și satele aparținătoare - Deag, Cucerdea, Petrilaca, Daia, Satu Mic, Șeulia, Lechința, Dateș, Cipău, Luduș, Icland, Căpuș și Sâniacob nevestei lui Bathory, Zsofia, și fraților săi [21].

Principele Gh. Rakoczi II se amestecă în treburile interne ale Moldovei, contribuind prin ajutorul armat trimis la răsturnarea din domnie a lui Vasile Lupu și aducerea pe tron a logofătului Gh. Ștefan. Acestea reies din scrisoarea trimisă din Iernut, la 21 mai 1653, de către principe, palatinului Paul Palfy, prin care îl înștiințează pe acesta că Vasile Lupu, întors din Polonia cu cazaci, este bătut de Gh. Ștefan, ajutat de oastea căpitanului Ioan Kemeny, ce i-a fost trimisă de principele Rakoczi II din Ardeal [22].

Gh.Rakoczi al II-lea are legături şi cu domnul Ţării Româneşti, Constantin Şerban. Acesta îi trimite, în 1655, în Transilvania, pe mitropolitul Ignatie, pentru a solicita ajutor împotriva semenilor răsculaţi. Tratativele s-au încheiat cu succes, înţelegerea fiind semnată la 20 mai 1655 la Iernut.[23)] Intervenţia armatei lui Rakoczi determină înfrângerea răsculaţilor la Soplea.

Legăturile dintre cei doi domni vor continua şi în anii următori. Dintr-un document redactat la 10 mai 1658, la Iernut, de către Andrei Ugron, reiese că acesta a primit în două rânduri 5962 de galbeni şi 14.000 de taleri de la Constantin Şerban pentru moşia Solyomko, pe seama principelui Gh. Rakoczi al II-lea[24)]. .

Râvnind, ca şi tatăl său Gh. Rakoczi I, la coroana Poloniei, Gh. Rakoczi al II-lea va încheia o alianţă cu Suedia. Pentru încheierea tratativelor, regele Gustav al Suediei trimite în Transilvania pe Heinrich Celestin Sternbach, asesor judiciar la tribunalul suedez din Stettin. Acesta este însoţit de pastorul Conrad Iacob Hiltebrandt. Tratativele au fost încheiate de principe la Gherla sau la Iernut [25)].

Expediţia în scopul ocupării tronului Poloniei a fost începută în ianuarie 1657, cu ajutor militar din Ţara Românească şi Moldova. În primele luni obţine succese rapide, ocupând Cracovia şi Varşovia, unde întemeiază o puternică garnizoană sub comanda lui Ioan Bethlen. După ce cazacii şi suedezii îşi retrag forţele armate, oastea principelui este nevoită să capituleze. Principele îşi va pierde tronul [26)].

După Rakoczi al II-lea, Iernutul a ajuns sub stăpânirea principilor Barossi Stefan, Kemeny Ioan şi apoi, din 1661 până la moartea sa, în 1690, în stăpânirea lui Mihai Apáfi [27)].

În 1662, Mihai Apafi I dăruieşte castelul şi satele aparţinătoare domeniului, soţiei sale, Anna Bornemisza şi urmaşilor ei de ambele linii, dar în 1664 revine cu precizarea ca, după moartea sa, domeniul să treacă asupra fiscului [28)].

Din perioada domniei lui Mihai Apafi I, datele referitoare la Iernut sunt destul de modeste. Dintr-un document consemnat de Coriolan Suciu, datat 5 august 1670, la Iernut, reiese că au fost donate patru părţi

din dijma adunată de la Baratfalva către biserica reformată din Nagyidai [29].

În continuare, vom căuta să arătăm care era situaţia economico-socială pe domeniul Iernut, în cursul veacului al XVII-lea.

Ţăranii iobagi aveau de regulă atât terenuri intravilane, pe care aveau întemeiată o gospodărie dotată cu un anumit inventar viu şi inventar mort, cât şi extravilane, dar numai în folosinţă, dreptul de proprietate fiind al stăpânului de pământ.

În afara ţăranilor iobagi, mai exista şi o numeroasă categorie de jeleri. Dieta din Bistriţa din 1622 a definit această categorie socială, declarând jeleri pe cei pe care nobilul i-a adus la curtea lui şi i-a aşezat acolo [30].

Rezultă că jelerul era un ţăran sărac, care de regulă nu avea teren de cultură propriu sau avea foarte puţin, dar fără a fi el proprietarul pământului. Pentru a-şi asigura existenţa, era obligat să trăiască la curtea stăpânului sau pe pământul alodial al acestuia, prestând în schimb robotă sau alte munci în folosul stăpânului. De obicei, jelerii se angajau pe baza unui contract care prevedea obligaţiile reciproce stăpân-jeler.

În secolul al XVI-lea, datorită tendinţelor de organizare a domeniului feudal în scopul obţinerii unei producţii proprii, cresc prestaţiile în muncă, care dacă ţinem seama de hotărârile luate în 1514, se ridicau la 52 zile pe an.

Organizarea domeniului presupunea şi angajarea unui anumit personal salariat. Personalul respectiv e privit ca slugă tocmită. În treburile domeniale, înainte de a răspunde faţă de vreo justiţie, el răspunde faţă de stăpânul său, e supus puterii sale, chiar dacă e nobil. [31]

Dintre salariaţi, omul de bază al domeniului era provizoriu (judele curţii). El era angajat prin contract, de regulă pe un an. La intrarea în funcţie, face jurământ pentru îndeplinirea obligaţiilor, primeşte domeniul cu inventar, se întocmeşte pentru el urbariul domeniului, i se dau instrucţiuni [32]. Pentru munca depusă primeşte un anumit salar, în bani şi în natură. Astfel, pe domeniul Iernut, un asemenea salariat primea, în 1678, 100 fl, 35 găleţi grâu, 35 găleţi ovăz, 80 vedre vin, 2 vite, 2 porci, 16 miei, 25 găini şi 12 gâşte [33].

Viceprovizorul (judele surii) avea de regulă un salariu mai mic decât provizorul.

Tot în bani şi în natură erau plătiţi şi ceilalţi salariaţi: vierul (vinţelerul-paznicul viei), pitarul, bucătarul, grădinarul etc.

Pe domeniul Iernutului, la 1693, sunt pomeniţi şi opt birişi (argaţi) [34].

În ceea ce priveşte inventarul viu, în 1676, domeniul dispunea de 74 vite, 666 oi, 57 porci, iar un an mai târziu, de 164 vite şi 1677 oi[35]. Inventarul mort nu este consemnat.

În a doua jumătate a secolului al XVII-lea, pe pământul domeniului se cultivau: grâu de toamnă, grâu de primăvară, grâu amestecat cu secară, ovăz, orz, secară, linte, cânepă, mazăre, alac, mei.

În 1665, producţia de pe pământurile alodiale şi dijma de pe domeniile fiscale şi ereditare ale principesei Anna Bornemisza au fost următoarele:

-grâu de toamnă: 17 stoguri cu 5111/ 02 clăi
-grâu de primăvară: 1 stog
-orz: 3 stoguri având 295/16 clăi
-ovăz: 4 stoguri având 643/clăi.
-linte: numai de pe pământ elodial: o grămadă
-vinuri: alodial şi dijmă 23 buţi 866 vedre [36].

Pentru anul 1689 este consemnat faptul că s-au semănat 303 1/2 găleţi şi s-au obţinut 3.388 clăi, ceea ce însemna 1.212 ferdele de grâu [37].

Tot din această perioadă avem date referitoare la veniturile şi cheltuielile domeniului, la ce s-a vândut, chiar şi unde s-a vândut, cu cât s-a vândut sau, eventual, cu cât s-a cumpărat.

În august 1672, administratorul domeniului vinde, în târgul de la Cetatea de Baltă, 12 piei mari de bou cu 30 fl, 210 piei de berbeci cu 42 fl, 50 piei oaie cu 7,50 fl, 130 piei de miel cu 20,80 fl.[38]

În unele perioade, precum anii 1680-1685, nu numai că nu se fac vânzări, dar se aduc anumite bunuri de pe alte domenii, mai ales de pe acelea pe care principele nu se instalează mai durabil [39].

Veniturile cele mai însemnate provin din cârciumărit, dar o parte din vinuri sunt aduse de pe alte domenii sau se cumpără de la particulari şi chiar de la proprii supuşi. În socotelile principesei Anna Bornemisza, se întâlnesc până şi vinuri aduse din Ţara Românească[40].

La Iernut, existau în acea perioadă două cârciumi, una în sat şi cealaltă pa malul Mureşului, la pod [41]. Deoarece monopolurile senioriale dădeau dreptul ca ¾ din an numai nobilii să poată vinde băuturi, ţăranii nu aveau această posibilitate decât începând cu 1 septembrie şi până la sfârşitul anului [42], având deci posibilităţi destul de mici de a obţine bani prin vânzarea de băuturi.

Pe lângă vinurile aduse de pe domeniul Iernutului şi cele aduse de pe alte domenii, cantităţile de vin sporeau şi prin perceperea dijmei sau a normei din producţia viilor iobăgeşti. Totodată, o parte a producţiei obţinută de la pomii fructiferi era destinată obţinerii de rachiuri.

Domeniul era înzestrat cu case de locuit, clădiri economice, inventar viu şi mort, personal angajat care necesita o serie de cheltuieli. Acestor cheltuieli li se adaugă cele care se fac cu solii, cu oaspeţii, cu întreţinerea bisericii, a personalului bisericesc şi alte cheltuieli.

Dacă din registrele de socoteli ale Annei Bornemisza rezultă veniturile şi cheltuielile domeniului, vânzări-cumpărări, producţii obţinute etc., foarte puţine ştiri aflăm despre locuitorii domeniului. Doar o singură dată, în 1679, se dă numărul porţilor iobăgeşti de pe toate domeniile princiare.

Pe domeniul Iernut, situaţia se prezenta astfel: Iernut-3 porţii iobăgeşti; Deag şi Cucerdea-7 porţii; Lechinţa şi Icland; Bogata şi Orosia: 2 [43]. Până în 1730, „porţia" era unitatea de impunere fiscală".

Mărimea ei varia, după regiune şi epocă, de la 2 până la 5 familii a câte 5-6 membri [44].

Făcând o medie de 3,5 familii la o porţie, rezultă 35 familii a 5-6 membri, cu un total de cca 200 persoane. Rezultatul se referă doar la cei aflaţi în stare de iobăgie la data respectivă.

La începutul secolului al XVIII-lea, pagubele materiale şi pierderile de vieţi omeneşti provocate de o răscoală şi o holeră îngrozitoare, care au făcut ravagii în zonă, dar nu ştim care a fost situaţia

în localitate. Holera s-a manifestat şi în anii 1719 şi 1739, având desigur efecte negative asupra numărului de locuitori. [45]

În perioda de consolidare a regimului feudal, situaţia ţărănimii se înrăutăţeşte, ceea ce o va determina să acţioneze într-un fel sau altul în scopul îmbunătăţirii condiţiilor de muncă şi viaţă. Chiar dacă, prin legiuirile din 1514, ţăranului i se ridică dreptul de liberă strămutare, el adesea caută o situaţie mai uşoară la alt stăpân. Una din căile prin care ţăranul ajunge la alt stăpân este vânzarea de către proprietar a moşiei iobăgeşti. În acest caz, el vinde nu doar pământul, ci şi iobagii care locuiesc şi valorifică moşia respectivă. [46]

Se poate afirma că libertatea strămutării iobagului era chiar şi în interesul stăpânului care reuşea în acest fel să-şi populeze mai bine moşiile, acaparând iobagii altor stăpâni [47].

Pentru aceasta, stăpânul trebuia să trateze mai omeneşte decât vechiul stăpân pe noii supuşi. Una din formele cele mai răspândite de luptă a ţărănimii este fuga de pe moşie. Numeroasele articole de lege dovedesc acest fapt, mai ales în veacul al XVII-lea. Încă din 1577, Ştefan Bathory hotărăşte readucerea cu forţa a iobagilor care fugiseră de pe domeniile feudale. [48].

O lege din 1643 decidea ca, chiar şi iobagii care au fugit de la domnii lor în zilele lui Mihai Vodă, după 1599, să fie căutaţi şi daţi înapoi fostului domn [49].

Numai din 1683 şi până în 1700 au fost date vreo 15 articole de lege, referitoare la iobagii fugiţi şi sate părăsite. În Dieta ţinută la Iernut în1689, în art. 4 se arăta: "să se numere toate moşiile iobăgeşti rămase pustii şi să se plătească şi după acestea. Dacă nici iobagii, nici domnii nu plătesc contribuţia, dregătorii să vândă pe iobagi la cei care vor plăti pentru ei, însă cu preţ dublu şi aceştia să-i ţie în robia lor până când domnul lor va plăti suma dublu." [50]

Chiar dacă pentru Iernut nu dispunem pentru această perioadă de cazuri concrete de fugă a ţăranilor de pe moşii, numeroase legi dovedesc că fenomenul era generalizat.

În prima jumătate a secolului al XVIII-lea, se manifestă şi la Iernut fuga de pe moşiile domeniului a unor ţărani iobagi. În 1730, un

număr de 16 iobagi fiscali fug de pe domeniu, dar toţi vor fi capturaţi şi aduşi înapoi.Ca să nu mai fugă, sunt obligaţi să găsească persoane care să garanteze pentru ei. Pentru cei 16 iobagi amintiţi, au garantat Mone Janos şi Ozdi Gyorgyi[51].

Lipsa de hrană determină pe mai mulţi iobagi să împrumute de la administratorul fiscal al Iernutului anumite cantităţi de porumb [52].

Deoarece în lunga sa domnie, principele Mihai Apafi I a locuit mult la reşedinţa sa din Iernut, în această perioadă au loc aici 15 diete ale Transilvaniei. În cadrul Dietei ţinute în sept.1665, Apafi a vrut să voteze noi impozite pentru plătirea mercenarilor, dar nobilii, în frunte cu Mihai Teleky, propun plătirea lor din veniturile fiscului. Apoi, s-au votat 10+5 florini de poartă. Totodată, nobilii au propus ca tributul datorat turcilor să fie plătit din veniturile minelor de sare. [53]

În 1670, din Iernut sunt trimise instrucţiuni căpitanului Gaspar Kornis, căpitan şef al ţinutului Mureş, în care se arată că trebuie să aibă grijă să fie pregătit cu oştirea sa care se găseşte în jurul Gherlei, să ţină legătura cu Mihai Teleki şi să-l înştiinţeze despre pregătirile armatelor din ţările vecine, unde se constată o situaţie tulbure. [54]

Din instrucţiuni nu reies motivele pentru care s-a creat situaţia respectivă, dar se pare că e vorba de războiul purtat de turci împotriva polonezilor. Spunem aceasta, deoarece în 1671, deşi recolta a fost slabă, dieta din iunie 1672 a hotărât să trimită drept tribut către poartă 600 care cu alimente pentru războiul pe care turcii îl poartă cu polonezii. [55]

În 1676, Transilvania stabileşte legături cu Franţa pentru a încheia o alianţă antihabsburgică. La lucrările dietei, ţinute la Iernut în 1677, participă şi o solie franceză condusă de abatele Dominic Reverend şi reprezentanţi ai nobilimii răzvrătite din Ungaria împotriva Habsburgilor, aceştia având în frunte pe Emeric Thokoly. Potrivit acordului încheiat, Teleki era numit conducătorul unei armate de 15000 de oameni, recrutaţi din Transilvania şi Ungaria, armată plătită de regele Franţei Ludovic al XIV-lea. [56]

Expediţia războinică s-a terminat fără nici un câştig pentru Transilvania, [57] dar sunt de remarcat legăturile lui Apafi II cu Ludovic al

XIV-lea în vederea alianței antihabsburgice, precum și participarea la lucrările dietei din 1677 de la Iernut a soliei franceze.

Scopul principal al dietei din 1679 era rezolvarea tratativelor cu curtea vieneză, cu regele Poloniei și cu Poarta. Problema cea mai gravă era cea cu Poarta, care cerea pedepsirea acelora care au ucis pe turcii care adunau impozitele. [58)] Problema impozitelor a fost una dintre problemele cele mai des puse în discuție în cadrul acestor diete, demonstrând, pe de-o parte dorința unora de mărire a acestora, iar pe de altă parte, neputința altora (a supușilor- n.n.) de a le plăti.

În ziua de 1 octombrie 1687, sosește la Iernut baronul Horechin, comandantul imperial din Satu Mare. În 2 octombrie, acesta propune principelui, din partea împăratului, ca să asigure cerealele necesare trupelor imperiale, să fie puse la dispoziția armatelor câteva cetăți și să asigure cazarea trupelor imperiale pe timpul iernii. Se acceptă doar punerea la dispoziția armatelor imperiale a 2.000 câble cereale.[59)]

Sub presiunea armatelor imperiale, care după înfrângerea turcilor în august 1687 se aflau în Transilvania, Apafi I încheie tratatul de la Blaj (27 octombrie 1687): 12 orașe sunt puse la dispoziția trupelor imperiale pentru a căror întreținere se prevăd furnituri importante. [60)]

În 1688, Transilvania devine o provincie a imperiului habsuburgic. Mihai Apafi I rămâne în continuare principe până la moartea sa în 1690. În acest interval, se mai țin la Iernut 4 diete, în septembrie și noiembrie 1688 și în anii 1689 și 1690[61)], fără ca vreuna să adopte hotărâri de o mai mare importanță.

De mentionat hotărîrile dietei din 1672, prin care se permitea negustorilor greci și armeni să transporte tutun prin Transilvania, în Muntenia, dar li se interzicea vânzarea acestuia în țară,[62)] ceea ce presupune probabil și interzicerea fumatului în Transilvania în perioada respectivă.

După moartea lui Mihai Apafi I, domeniul Iernut ajunge în proprietatea lui Mihai Apafi al II-lea, apoi pentru scurt timp intră în posesia fiscului, după care urmează Nicolae Bethlen și din nou Mihai Apafi al II-lea. Din 1703, Iernutul trece asupra soției lui Mihai Apafi al II-

lea, Bethlen Ecaterina, până în 1725, când revine iarăşi fiscului, Mihai Apafi al II-lea neavând copii.[63)]

În 1764, cancelarul Transilvaniei, Gabriel Bethlen, cumpără, cu aprobarea Mariei Tereza, pentru el şi fratele său, Nicolae, domeniul Iernut şi alte domenii feudale din Transilvania. Actul de proprietate este semnat la 17 aprilie 1764 de Maria Tereza.[64)]

Din 1764 până în 1885, domeniul Iernut rămâne în stăpânirea familiei Bethlen. În 1885, Bethlen Markus vinde domeniul Statusului romano-catolic din Transilvania.[65)]

Am menţionat mai sus că Transilvania ajunge sub stăpânire habsburgică, luând astfel sfârşit suveranitatea otomană care se instituise în 1541.

În 1691, împăratul austriac Leopold I emite Diploma leopoldină care va constitui baza constituţională a Principatului Trnsilvaniei până la 1867. Diploma confirmă vechile instituţii ale Principatului, păstrează în vigoare legiuirile feudale şi recunoaşte numai cele patru religii „recepte", eliminând astfel din viaţa politică pe românii ortodocşi, care reprezentau marea majoritate a populaţiei Transilvaniei.

Cu toate că Diploma leopoldină prevedea egalitatea între cele patru religii recunoscute: catolică, luterană, calvină şi unitariană, catolicismul era protejat de Curtea din Viena.[66)] Sporirea numărului catolicilor se putea face prin atragerea românilor la catolicism. Pentru reuşita acţiunii, s-a promis preoţilor români uniţi cu biserica Romei egalitate cu preoţimea catolică. Diploma leopoldină din 16 februarie 1899 legalizează unirea hotărâtă într-un sinod din 1698, ridicând preoţimea unită la o situaţie egală cu cea catolică.[67)]

Unirea a fost acceptată de o parte a clerului român cu condiţiile păstrării obiceiurilor şi ritului ortodox.

Deoarece se constată o împotrivire a românilor la Unire, în Martie 1701 o nouă diplomă leopoldină confirmă: preoţii uniţi se vor bucura de privilegiile şi scuturile acordate clerului catolic şi declară că mirenii - inclusiv ţăranii - care vor accepta unirea cu biserica romană nu vor mai fi trataţi ca „toleraţi", ci se vor bucura de toate drepturile civice.[68)] Chiar dacă aceste prevederi nu au fost niciodată aplicate în litera lor, ele

vor genera în sânul poporului român din Transilvania adânci frământări şi vor constitui un punct de plecare în lupta românilor pentru drepturi politice şi naţionale, luptă inţiată de episcopul Inochentie Micu Klein.

Un exemplu elocvent de nemulţumire a românilor privind trecerea la Unire îl reprezintă participarea masivă a acestora la răscoala antihabsburgică dintre anii 1703-1711, condusă de Francisc Rakoczi al II-lea, care promite, pe lângă eliberarea maselor din iobăgie şi toleranţa religioasă faţă de români.

În iulie 1704, dieta de la Alba Iulia proclamă ca principe al Transilvaniei pe Francisc Rakoczi al II-lea cu condiţia respectării legilor, privilegiilor şi autonomiei Transilvaniei.[69)] În martie 1607, Francisc Rakoczi ajunge la Iernut, unde locuieşte pentru câtva timp la castel, iar de aici pleacă la Tg.Mureş.[70)]

Răscoala „curuţilor", în ultimii ei ani, intră în declin deoarece promisiunile scutirii de dări şi eliberări din iobăgie nu a fost aplicate din cauza împotrivirii nobilimii, Fracisc Rakoczi fiind el însuşi nobil.

Încercarea lui Francisc Rakoczi al II-lea de a înlătura stăpânirea habsburgică din Transilvania eşuează, nobilimea încheind în cele din urmă cu imperialii pacea de la Satu Mare (1711). Habsburgii nu numai că rămân stăpâni în Transilvania, dar îşi consolidează tot mai mult această stăpânire.

Un cronicar contemporan al acelor vremuri, Mihail Cserei, a intuit urmările păgubitoare pentru ţară a venirii unui nou stăpân, scriind: Câtă vreme căutam libertatea am căzut la strâmtoare şi iobăgie şi mai mare. Nu mai aveam nimic: toţi am fost jefuiţi, care de neamţ, care de curuţ şi totuşi trebuie să plătim dări. Înaintea neamţului n-avem credinţă şi omenie nici cât un câine, jugul de lemn era greu, am vrut să-l sfărâmăm din grumazul nostru, dar aruncară asupra noastră jug de fier şi mai greu. Aşa păţeşte naţiunea care-şi caută mereu stăpâni noi. Învaţă Transilvanie, patria mea iubită, învaţă, nu te însoţi mai mult cu Ungaria, căci de multe ori păcatul unguresc ţi-a ars gura şi totuşi n-ai ştiut trage învăţătură."[71)]

Într-adevăr, jugul de fier al habsburgilor era cu mult mai greu decât cel de lemn al turcilor.

În 1714, dieta Transilvaniei stabileşte robota la patru zile pe săptămână pentru iobag şi la trei zile pentru jeler, fie cu vitele, fie cu braţele, deci peste 200 de zile anual pentru cel dintâi şi peste 150 zile pentru celălalt.[72)]

Şi pe domeniul din Iernut, în principiu, se practicau slujbele conform acestor reglementări, dar urbariul a stabilit că „slujbele iobăgeşti n-au nici o determinare cantitativă". În practică, acest sistem era aproape abandonat în sensul că iobagii din strămoşi (creditari-n.n.) care prestau robota independent - adică aveau cel puţin patru boi – trebuiau să slujească doar două zile. Dacă aveau mai puţin de patru boi, trebuiau să se asocieze cu alţi iobagi pentru a forma un atelaj de patru boi.

Erau obligaţi la robotă şi cei ce prestau slujba cu braţele. Acest nou tip de slujbă iobăgească aduce mai mult a obligaţie jelerească.

Jelerii care n-aveau înţelegere veche scrisă cu domni de pământ slujeau în acelaşi fel ca şi iobagii, dar cantitativ mai puţin decât aceştia.

Pe domeniul Iernut, jelerii vechi au obligaţii statornicite încă în timpul principilor, au rămas să îndeplinescă cuantumul stabilit atunci în actele sau privilegiile ce le aveau. În acestea se stipulau obligaţii de 4-5-6 săptămâni anual, dar acum s-a avut grijă ca pe lângă aceste obligaţii să li se mai adauge de către domeniu unele munci ocazionale, construirea de diguri pentru mori, 1-2 drumuri (cărăuşii) mai lungi, cât şi ajutor la micile urgenţe ale domeniului

Răscumpărarea robotei prin taxe era destul de rară.[73)]

Situaţia arătată mai sus se referă la anul 1718.

În anii 1720 -1721, s-a efectuat o conscripţie generală a contribuabililor din Transilvania. Potrivit acestei conscripţii, la Iernut existau în acel timp 4 familii de nobili, 33 familii de iobagi, 9 familii de jeleri şi 38 familii alte categorii. [74)]În total, 84 familii. Luând ca medie 5 persoane de o familie, rezultă circa 420 de persoane. Cele 84 familii deţineau o suprafaţă de pământ arabil de 748 câble (o câblă egal cu ½ iugăr),fânaţ pentru 297 de cosaşi şi vie pentru 159 prăşitori.

În sat exista şi o moară care aducea un venit de 48 fl. Iar 253 fl. proveneau din alte surse .[75)]

Din conscripţie nu reies obligaţiile supuşilor faţă de domnii de pământ, dar credem că au rămas aceleaşi ca şi în 1718, deoarece în acest scurt interval de timp nu a mai fost elaborată nici o lege care să reglementeze aceste obligaţii, şi probabil că ele vor rămâne aceleaşi până în 1769, când abuzurile nobilimii determină pe împărăteasa Maria Tereza să intervină în raporturile dintre iobagi şi nobili, stabilind prin documentul cunoscut sub numele de Certa puncta obligaţia de robotă la 3 zile cu vitele şi la 4 cu palmele. Deşi în Certa puncta se stabilea că 'în robotă trebuie să i se socotească iobagului drumul până la locul de muncă precum şi timpul pierdut la vânătoare, pescuit şi alte obligaţii impuse de stăpân" [76)], aceste prevederi nu erau decât rareori respectate.

Date semnificative cu privire la situaţia economico-socială a Iernutului ne sunt oferite de conscripţia urbarială a târgului Iernut, întocmită la data de 10 septembrie 1785. Cu acel prilej, un număr de 12 persoane din Iernut în frunte cu judele localităţii au făcut declaraţii sub prestare de jurământ în faţa unei comisii trimisă de autorităţile habsburgice, răspunzând la cele nouă întrebări care le-au fost adresate .[77)]

Din răspunsurile date reiese că supuşii contelui Bethlen Iosif prestau slujbele pe baza unui urbariu care a fost introdus în 1761. De precizat că o asemenea reglementare juridică a raporturilor ţăranilor cu stăpânii lor n-a existat până în anul 1785, decât pe domeniile din Iernut, Blaj şi Cetatea de Baltă în cadrul comitatului Târnava.[78)]

Conscripţia oferă date importante despre stratificare socială a populaţiei în acea perioadă. Astfel, la Iernut existau 4 proprietari care se diferenţiau după puterea lor economică, lucru ce reiese şi din numărul supuşilor pe care îi aveau. Deosebiri evidente erau şi între iobagi în funcţie de mărimea moşiei şi chiar şi între jeleri.

Cu toate că, de regulă, jelerii prestau munca pe baza unui contract încheiat cu proprietarul de pământ, la Iernut doar un jeler taxalist ce locuia pe proprietatea contelui Bethlen Iosif avea contract, un iobag şi un jeler plăteau câte 5 fl. renani taxă, iar restul prestau slujbele după înţelegere ori după vechiul obicei.[79)]

Iobagii contelui Bethlen Iosif aveau obligaţia de a presta 3 zile de robotă cu boii şi 4 cu palmele pe săptămână.[80)] Se constată deci o sporire a numărului zilelor de robotă prestate de iobagi pe domeniul Iernutului cu animalele lor de la 2 la 3, ceea ce dovedeşte accentuarea exploatării iobăgimii în perioada premergătoare revoluţiei lui Horia.

Jelerii acestui conte prestau ori cu vitele ori cu palmele câte o zi pe săptămână.[81)]

Din totalul de 65 iobagi ai acestui conte, 50 posedau fie o sesie întreagă, fie doar o jumătate, un sfert sau chiar o optime de sesie, alţi 5 n-aveau decât locul de casă şi grădina din jurul ei, un altul nu avea casă, dar avea în hotar atât teren arabil cât şi fânaţ, iar ceilalţi 6 locuiau pe teren alovial în jurul castelului, dispunând de o suprafaţă de 54 iugăre arabil şi 13,1/2 fânaţ în hotarul satului.3iobagi ereditari stau la alţii şi n-au nici o avere.[82)]

Diferenţieri se constată şi în rândul celor 22 de jeleri. Astfel, 9 dintre ei, cu drept de liberă strămutare, au case şi sesie intravilană, 4 au case pe alodiatură şi extravilane iobăgeşti, 6 locuiesc pe alodiatura castelului şi n-au extravilane, 3 jeleri locuiesc la alţii, nedispunând de nici o avere .[83)]

Al doilea proprietar este Bethlen Farkaş. Lui îi slujeau 8 jeleri. care susţineau că stau pe sesii din sat, în timp ce stăpânul a declarat că stau pe alodiatură. Ei nu dispuneau de nici o palmă de pământ şi 6 dintre ei prestau câte 11 zile de robotă la arat şi cărat cu puterea lor, secerau câte 25 clăi de grâu şi lucrau cu palmele câte 15 zile pe an. De asemenea,

trebuiau să facă câte un drum acolo unde li se cerea. Ceilalţi 2 jeleri prestau câte 25 de zile, iar femeile lor trebuiau să toarcă câte un font (fontul - ceva peste o jumătate de kg., cf. D. Prodan, *Iobăgia în Transilvania în sec.al XVI-lea*, p.5.) de cânepă şi pe lângă această înţelegere avută sunt obligate să smulgă şi să topească cânepa domnului, lucru care face la un loc circa o zi .[84)]

Al treilea proprietar este Sarpataki Elek, ai cărui jeleri fac săptămânal ori cu vitele ori cu palmele câte o zi şi fac un drum acolo unde li se porunceşte. Soţiile jelerilor obişnuiesc să toarcă câte un font de cânepă, dar pe lângă această înţelegere, sunt obligate la smulsul şi topitul cînepii.[85)]. Acest proprietar avea 7 jeleri, din care 4 locuiau pe intravilane alodiale având pământuri colonicale, iar ceilalţi 3 aveau atât intravilane cât şi extravilane numai pe alodiatură.[86)].

Al patrulea proprietar este Mezei Ianos. Jelerii lui, 6 la număr, prestează câte o zi pe săptămână ori cu vitele ori cu palmele, iar soţiile lor torc câte 3 fonţi de cânepă.[87)]

Făcând o analiză a obligaţiilor supuşilor faţă de domnii de pământ se constată că, în general, jelerii (pentru iobagi nu avem termen de comparaţie, deoarece numai cel mai mare proprietar Bethlen Iosif avea şi supuşi iobagi) aveau aceleaşi obligaţii cu precizarea că soţiile jelerilor lui Bethlen Farkas şi Sarpataka Elek erau obligate ca, pe lângă vechea înţelegere, să smulgă şi să topească cânepa domnului, iar pentru jelerii lui Mezei Ianos nu apare obligaţia de a face cărăuşii.

În cele arătate mai sus, sunt cuprinse numai obligaţiile faţă de domnii de pământ nu şi cele faţă de stat şi faţă de biserică.

Redăm mai jos, nominal, supuşii celor 4 proprietari cu suprafeţele de pământ pe care le aveau în folosinţă, din care reiese diferenţierea socială a acestora în funcţie de suprafeţele de pământ deţinute:

Supuşii contelui Bethlen Iosif

Supuşii ereditari cu sesie întreagă, jumătate, un sfert sau o optime de sesie

Nr. Crt.	Numele şi prenumele	Calitatea sesiei (mărimea sesiei)	Mărim. sesiei intr. în stj.p.	teren arabil de 1600 stj.p.	Fânaţe cosibile o singură dată stânj. P.
0	A	1	2	3	4
1.	Orza Iacob	1	1840	9	2 ¼
2.	Hamar Pal	1	948	"	"
3.	Magyarosi Ioszef	1	924	"	"
4.	Szanto Mihaly	1	1260	"	"
5.	Szakacs Samuil	½	234	"	"
6.	Szakacs Marton	1	960	"	"
7.	Mailat Nistor	1	868	9	2 ¼
8.	Socan Dumitru	1	952	"	"
9.	Magyarosi	¾	570	"	"
10.	Marton	1	810	"	"
11.	Vlad Văsîi	2/4	464	"	"
12.	Szakacs Imre	1	871	"	"
13.	Magyarosi Peter	¾	576	"	"
14.	Szanto Marton	1	704	"	"
15.	Miliţ Pintilie	¼	280	"	"
16.	Socan Vonu	½	476	"	"
17.	Futecean Paşcui	1	871	"	"
18.	Asztalos Pista	¾	644	"	"
19.	Nagylaki Ferencz	1	924	"	"
20.	Socan Gligor	1	736	"	"
21.	Simon Vasilia	¾	500	"	"
22.	Hamar Ianos	¾	480	"	"
23.	Szakacs Andras	1	684	"	"
24.	Szanto Ferencz	1	900	"	"
25.	Mailat Vanea	1	900	"	"
26.	Hamar Gyorgyi	1	750	"	"
27.	Socan Nistor	1	784	"	"
28.	Magyarosi Ianos	½	416	"	"
29.	Bereczi Mihally	½	455	"	"
	Szakacs Samuel				

0	A	1	2	3	4
30.	Hamar Istvan	1	896	"	"
31.	sen.	½	448	"	"
32.	Magyarosi Istvan	1	792	"	"
33.	Szakacs Istvan	1	1740	"	"
34.	Hamar Gyergelly	1	856	"	"
35.	Hamar Istvan	½	425	"	"
36.	Miliţ Ursui	1	1400	"	"
37.	Bereczi Ferencz	1	704	"	"
38.	Nagy Ianos	1	700	"	"
39.	Sipos Marton	1	702	"	"
40.	Mailat Nicolae	¾	652	"	"
41.	Szekeres Marton	½	396	"	"
42.	Molnar Iacob	1	782	"	"
43.	Hajdu Peter	½	504	"	"
44.	Socan Andrei	¾	648	"	"
45.	Ghip Iacob	1	952	9	2 ¼
46.	Szakacs Peter	½	455	"	"
47.	Hajdu Mihaly	1	736	"	"
48.	Nagylaki Istvan	½	504	"	"
49.	Sipos Istvan	½	460	"	"
50.	Hamar Ferencz	¼	288	"	"
	Miliţ Lapadat				
	Total	41	36.819	460	112

Supuşii ereditari care au grădină şi casă dar n-au pământ în hotar

1.	Szakacs Ferencz	½	390	-	-
2.	Sipos Mihaly	½	494	-	-
3.	Nagylaki Mihaly	1	704	-	-
4.	Szanto Pista	½	577	-	-
5.	Szakacs Ianos jun.	½	576	-	-
	Total	3	2740	-	-

Supuşi care n-au casă dar au extravilan

1.	Toth Pal	-	-	9	2 ¼

Supuşii care locuiesc pe teren aloidal în jurul castelului, dar au extravilane în hotarul satului (nu pe alodiatură)

1.	Oltean Nicu	-	-	9	2 ¼
2.	Stoica Niţu	-	-	9	2 ¼
3.	Comşa Mihăilă	-	-	"	"
4.	Mordan Sandu	-	-	"	"
5.	Mordan Tudor	-	-	"	"
6.	Szilagy Istvan	-	-	"	"
	Total	-	-	54	13 ½

Coloni (jeleri) cu drept de liberă strămutare care au casă şi sesie intravilană

0	A	1	2	3	4
1.	Pop Peter	¼	242	-	-
2.	Moldovan Vonu	¼	192	-	-
3.	Bonta Samoilă	½	400	-	-
4.	Oltean Naneş	½	308	-	-
5.	Moldovan Vonya	½	400	-	-
6.	Aldea Ioan	¼	260	-	-
7.	Vlad Gavrilă	¼	190	-	-
8.	Murar Ion	½	416	-	-
9.	Mărginean Vasîi	½	324	-	-
	Total	3 ¾.	2732	-	-

Jeleri cu drept de liberă strămutare, care au casă pe alodiatură şi extravilane iobăgeşti

1.	Miliţ Sonia	-	-	9	2 ¼
2.	Szabo Antal	-	-	4 ½	1
3.	Simon Mihăilă	-	-	9	2 ¼
4.	Bucur Florea	-	-	9	2 ¼
	Total	-	-	31 ½	7 ¾

Jeleri care locuiesc pe alodiatura castelului şi n-au extravilane

1.	Mărginean Iuon	-	-	-	-
2	Rus Iuon	-	-	-	-

3.	Abraham Andras	-	-	-	-
4.	Lenghel Vasilia	-	-	-	-
5.	Szabo Ferencz	-	-	-	-
6.	Molnar Ianos	-	-	-	-

Iobagi ereditari care stau la alţii şi n-au nici o avere

1.	Szakacs Istvan	-	-	-	-
2.	sen.	-	-	-	-
3.	Hakdu Ianos	-	-	-	-
	Sipos Ianos				

Jeleri care locuiesc la alţii

1.	Duca Paşcui	-	-	-	-
2.	Veg Mihaly	-	-	-	-
3.	Baci Ştefan	-	-	-	-

Supuşii contelui FARKAS (Volftgangus) Bethlen

Jeleri cu drept de liberă strămutare care susţin că stau pe sesii din sat, iar stăpânul declară că stau pe alodiatură

1.	Gurghian Gligor	-	-	-	-
2.	Moldovan	-	-	-	-
3.	Vasilia	-	-	-	-
4.	Gurghian Sandu	-	-	-	-
5.	Molg Teodor	-	-	-	-
6.	Gurghian Sonia	-	-	-	-
7.	Baci Dumitru	-	-	-	-
8.	Rus Vasilia	-	-	-	-
	Dan Vonia				

Supuşii nobilului Sarpataki Elek

Jeleri care locuiesc pe intravilane alodiale, dar au terenuri colonicale

0	A	1	2	3	4
1.	Oltean Nicula	-	-	1 ¼	½
2.	Bonta Iuon	-	-	"	"
3.	Mohăcean Toma	-	-	1	¾
4.	Oltean Toader	-	-	1 ¼	½
	Total	-	-	4 ¾	2 ¼

Jeleri care au şi intravilane şi extravilane numai pe alodiatură

1.	Cipoan	-	-	-	-
2.	Gheorghe	-	-	-	-
3.	Torok Ferencz	-	-	-	-
	Orban Lazar				

Supuşii nobilului Mezei Ianos

Jeleri cu intravilane şi extravilane pe alodiatură

1.	Moldovan Văsîi	-	-	-	-
2.	Szocs Peter	-	-	-	-
3.	Sido Gyorg yi	-	-	-	-
4.	Bogăţan Toma	-	-	-	-
5.	Seceruică	-	-	-	-
6.	Nichita	-	-	-	-
	Seceruică				
	Pintilia				

Cei care au dat mărturii (răspunsuri la întrebări)

1.Mailat Vanya 45 ani +
2.Szakacs Samuel 60 ani +
3.Szakacs Ianos sen. 70 ani +
4.Socan Dumitru 65 ani +
5.Socan Gligor 50 ani +
6.Hamar Pal 60 ani +
7.Bereţi Ferencz 78 ani +
8.Szanto Ianos 30 ani +
9.Milit Sonya 50 ani +
10.Magyarosi Iojef 50 ani +
11.Hajdu Mihaly 60 ani +
12.Molnar Iacob 30 ani +

87/a)

Regimul habsburgic urmărea limitarea robotei şi înlăturarea abuzurilor nobilimii pentru a crea posibilităţi ţărănimii de a contribui într-o măsură tot mai mare la

suportarea sarcinilor față de stat și nicidecum o ușurare a vieții acestora.

Interesante sunt datele oferite de conscripție în ceea ce privește hotarul satului în perioada respectivă. Satul avea „trei hotare", din care două pentru grâu și unul pentru porumb. Hotarul pentru porumb era folosit anual, obținându-se recolte bune. Hotarele de grâu la desțelenit se ară cu 6 boi, iar la semănat cu 4 boi. Faptul că hotarul trebuia desțelenit ne duce la concluzia că fiecare din aceste hotare era lăsat să se odihnească, cultivându-se alternativ[88)]. Era deci în uz asolamentul bienal, care făcea să se scoată din cultură în fiecare an o anumită suprafață de pământ.

În privința fânațului, se arată că în hotarul de jos este un fânaț care produce fân bun, dar cu toate acestea se cosește numai odată pe an, deoarece pășunea, fiind insuficientă, primăvara vitele pasc până târziu lotul respectiv. În locurile mai joase se face fân destul de slab.

Referitor la producția de fân obținută se arată că pe un iugăr de fânaț se fac trei căruțe de fân ce fac în total 18 măji.

Satul mai are și rât de pe care, de asemenea, se obțin producții bune de fân. Semnificativ este faptul că loturile de rât se împărțeau anual între locuitorii comunei.[89)].

În privința pășunilor se arată că acestea sunt puține, dar cu toate acestea locuitorii nu sunt nevoiți să țină vitele acasă din lipsă de mâncare. Aflăm, de asemenea, că adesea pășunea era inundată de Mureș și de boii de tracțiune aveau rezervată pășune doar că aceasta este mică. În același timp, aflăm că sunt multe vite. Acestea, vițeii și junincile, obișnuit, umblă după seceriș pe miriște. [90)]

Satul nu dispunea de pădure. Pentru construcții obișnuiesc domnii să dea lemne, care de regulă erau aduse de plutașii care coborau pe Mureș din zona montană. [91)]

În ceea ce privește via, țăranii declară că satul are vie dar numai pe hotarul satului Lechința, în comitatul Turda.

Vinul era de bună calitate. Ţăranii nu obişnuiau să lucreze vie pentru alţii[92].

Grădinile cu pomi fructiferi lipseau atât în sat cât şi în hotar. În schimb, din cauza terenului de luncă, erau suprafeţe întinse cu stufăriş, folosit atât la încălzit cât şi la acoperitul caselor. Că aceste suprafeţe erau destul de întinse reiese din faptul că exista surplus de stufăriş pe care locuitorii-l valorificau, vânzându-l. [93]

Locuri pentru târg sunt Tg. Mureş, Turda şi Mediaş, care se găsesc la distanţa de 3 mile de Iernut. Până la Tg. Mureş drumul este bun şi drept, în schimb, până la Turda şi Mediaş drumurile sunt deluroase şi rele. La oricare din aceste târguri, se pot vinde cereale şi alte produse. La târgurile din Tg. Mureş şi Turda se poate merge fără plata taxei de vamă. Pentru a merge spre Turda trebuie trecut Mureşul cu podul plutitor şi pentru aceasta, la Iernut, după vechiul obicei, fiecare gazdă seceră 10 clăi de grâu. [94]

Din conscripţie nu reiese cine era proprietarul podului, dar probabil că era Bethlen Iosif şi, în acest caz, lui îi secera fiecare gazdă câte 10 clăi de grâu.

Spre Mediaş şi spre Aiud se ia vamă. De două ori spre Mediaş, la trecerea peste Târnava Mică şi Târnava Mare şi o dată spre Aiud. [95]

Făcându-se precizarea că la oricare din târguri se pot vinde cereale şi alte produse, putem trage concluzia că iobagii îşi valorificau surplusul de cereale, bineînţeles atunci când îl aveau, fiind şterşi încă din această perioadă în economia de marfă-bani.

În sat nu se practica niciun fel de de comerţ, dar se puteau obţine bani din cărăuşit de la Tg. Mureş, Dumbrăveni, Turda şi Mediaş. [96]

La Iernut exista târg de ţară de trei ori pe an, dar dreptul de a ţine târg nu aparţinea satului, ci domnilor. Totuşi, cu această ocazie se poate obţine ceva câştig. [97]

Deşi nu se practicau în sat meserii, obiectele de care aveau nevoie sătenii le puteau procura de la târgurile ţinute aici primăvara şi vara, precum şi cele din Tg. Mureş şi Mediaş. [98)]

Din conscripţie reiese că bani se puteau procura nu numai prin vânzarea unor produse pe piaţă, ci şi din plutărit. [99)]

Mori pentru măcinatul cerealelor existau atât lângă sat, cât şi de-a lungul Mureşului. Acestea aparţineau domnilor de pământ, ca de altfel şi cele două cârciumi existente în sat. [100)]

Pământ arabil, fânaţ sau vie, în comun, satul nu poseda. [101)]

În proprietatea satului se găseau un mic lac, de unde, prin pescuit şi vânzarea peştelui, se obţinea câte patru fl. Anual, sumă ce reprezenta câştigul comunei. [102)]

În sat nu existau sesii pustii, dar în hotar sunt două apartenenţe pe care nicio gazdă nu e în stare să lucreze. Pe acestea obişnuieşte a le lucra satul care plăteşte şi impozitul pentru ele. [103)]

Pentru obţinerea de recolte sporite arăturile se gunoiau, obţinându-se de pe ele tot felul de bucate bune. [104)] De regulă, transportul în câmp a îngrăşămintelor naturale se făcea iarna. [105)]

O gazdă cu o sesie întreagă are în hotar 21 buc. arătură şi fânaţ, plus - minus 3, în care se pot semăna, în funcţie de mărimea lor 20, 16, 7, 6, 4 şi 2 mierţe. Fânaţele nu pot fi cosite de două ori. Unei gazde de o sesie întreagă i se fac pe an 8 care bătrâne de fân, care totalizează 48 măji de fân. [106)]

Chiar dacă mărimea sesiei nu se poate sesiza, se poate constata că cu cât întinderea era mai mare, mergând până la o sesie întreagă, cu atât parcelele erau mai numeroase, ceea ce avea efecte negative asupra practicării unei agriculturi rentabile. La acestea se adaugă şi timpul irosit cu deplasarea ţăranului de la o parcelă la alta. [107)]

La Iernut, mersul şi venitul la cărăuşit se socotesc în robotă. [107)]

De asemenea, nu se dă niciun fel de arendă fiscală, în afară de dijma domnească, care se dă a zecea parte din toate produsele, adică din grâu, porumb, ovăz, orz, fasole, mazăre, cânepă, in şi vin. La Crăciun se da domnului de pământ câte o găină. [108)]

Din răspunsurile date conscriptărilor, am putut afla date importante despre situaţia economico-socială a Iernutului la 1785, dar trebuie arătat că nici această conscripţie, nici cea din 1820 n-au înregistrat inventarul viu şi mort al gospodăriilor iobăgeşti şi nici casele şi celelalte construcţii de pe intravilanele iobăgeşti, din care avem posibilitatea să aflăm date despre situaţia materială a ţăranilor dependenţi, diferenţierea lor şi sub acest aspect.

Date cu privire la numărul locuitorilor aflăm din recensământul populaţiei din 1786. Conform acestui recensământ, numărul total al locuitorilor din Iernut în anul respectiv era de 942 persoane, dintre care: 499 erau de sex masculin iar 443 de sex feminin. Existau 159 case şi 195 familii.

Din totalul celor 499 persoane de sex masculin, 5 erau nobili, 5 preoţi, 2 funcţionari, 73 ţărani, 72 moştenitori de ţărani, 112 jeleri, 41 făceau parte din alte stări sociale, un soldat lăsat la vatră şi 188 de copii, dintre care 140 între 1 şi 12 ani, iar 48 între 13 şi 14. [109)]

Populaţia de sex feminin nu este grupată din punct de vedere social, recensământul având în primul rând scopuri militare, dar şi fiscale şi administrative. [110)]

În categoria preoţi, au fost incluşi preoţii din toate confesiunile. Copiii preoţilor de confesiune grecească au fost incluşi în categoria jelerilor. [111)]

În categoria ţărani, au fost incluşi toţi ţăranii care posedau sau ţineau în arendă o sesie, iar în cea a jelerilor cei care aveau pământ puţin sau nu aveau deloc.

Din punct de vedere al stării civile, populația de sex masculin se prezenta astfel: din cele 499 de persoane, 187 erau căsătorite şi 312 necăsătorite. [113)]

Tot în cursul secolului al XVIII-lea, au fost întocmite trei conscripții privind doar populația românească din Transilvania, având deci un caracter confesional.

Prima dintre ele a fost întocmită în 1733 de către episcopul Făgăraşului, Inochenție Micu Klein. În acel an, la Iernut sunt consemnați un preot unit şi 24 locuitori trecuți la religia greco-catolică. [112)]

Biserica a fost construită în 1735.

A doua conscripție a fost întocmită de către vicarul general al episcopiei unite, Petru Aron. La acea dată, numărul uniților la Iernut se ridica la 373, al preoților la 2, aceştia dispunând de o biserică de lemn. [115)]

Cea de-a treia conscripție a fost întocmită de generalul austriac Bucow, comandantul trupelor împărăteşti din Transilvania, şi de doi consilieri ai tesauriatului, în anii 1760-1762. Conform acestei conscripții, la Iernut existau 16 familii unite, care aveau 2 preoți şi o biserică, 75 familii de neuniți, care aveau un preot dar care nu dispuneau de biserică. [116)]

Se constată că conscripțiile din 1733 şi 1750 au fost întocmite pe locuitori, iar cea din 1760-1762 pe familii. Luând o medie 5 locuitori de familie, rezultă pentru anii 1760-1763 un număr de 80 locuitori uniți, față de 365 neuniți.

Scăderea numărului uniților de la 373 în 1750 la numai circa 80 în 1760-1762 se poate explica, pe de o parte, prin dorința de a înregistra, la 1750, un număr cât mai mare de uniți, chiar dacă realitatea poate fi alta, iar pe de altă parte, prin şubrezenia temeliilor unirii, care demonstra că poporul fie că a rămas, fie că a revenit la vechea credință ortodoxă.

Cum am mai arătat, promisiunile făcute românilor prin cele două diplome leopoldine au fost realizate doar într-o mică măsură. Din această cauză, Inochenție Micu Klein va adresa

curţii vieneze numeroase cereri, în numele poporului român, prin care cere pentru acesta drepturi politice şi naţionale. Aceste cereri îndreptăţite vor fi respinse, iar episcopul exilat. Românii, dezamăgiţi în speranţele pe care le-au nutrit prin trecerea la Unire, părăseau în masă Unirea, revenind la ortodoxism, lucru dovedit de conscripţia din 1760-1762.

În noua situaţie creată, Curtea din Viena dă edictul de toleranţă din iulie 1759, prin care recunoaşte existenţa legală a religiei ortodoxe în Transilvania şi reglementează relaţiile dintre cele două confesiuni româneşti. [117)]

Masele ţărăneşti conduse de călugărul Sofronie interpretează această măsură cu o libertate deplină a revenirii la ortodoxism. Între anii 1759-1761, mişcarea împotriva unirii cunoaştea amploarea sa maximă, cuprinzând întreaga Transilvanie.

În 1760, Sofronie ţine un mare sobor la Bogata de Mureş, îndemnând poporul să revină la ortodoxism.[118)]

Pe unde trece Sofronie, unirea dispare, preoţii uniţi sunt alungaţi, bisericile luate. La adunările sau soboarele sale, ţăranii aleargă cu miile. [119)]

Cu prilejul acestor tulburări, la Iernut se iscă neînţelegeri între uniţi şi neuniţi, aceştia din urmă, mult mai numeroşi, ocupând biserica uniţilor. Pentru rezolvarea diferendului, se apelează la autorităţi, care redau biserica uniţilor. [120)]

Deşi obiectivele mişcării conduse de Sofronie îmbracă o haină confesională, ascund de fapt puternice nemulţumiri sociale.

Pentru pacificarea tulburărilor şi separarea celor două confesiuni, Curtea vieneză recurge la forţa armată, trimiţând în Transilvania pe generalul Bucow.

În deceniile următoare, lupta antifeudală şi naţională continuă fără a mai avea aspecte confesionale.

Această luptă va culmina cu marea răscoală din 1784, condusă de Horea, Cloşca şi Crişan.

În 1784-1785, şi zona de care ne ocupăm a fost marcată de evenimentele marii ridicări sociale şi naţionale, deoarece şi aici, ca pretutindeni în Transilvania, obligaţiile ţăranilor erau numeroase şi grele.

Este cunoscut faptul că împăratul Iosif al II-lea a dat la 31 ianuarie 1784 o patentă imperială cu privire la conscrierea militară a satelor de la graniţă în schimbul iertării de iobăgie. Punându-se problema ştergerii iobăgiei pentru cei înrolaţi în aceste regimente, ţăranii, ca să scape de iobăgie, au interpretat respectiva patentă că se referă la întreaga Transilvanie. Drept urmare, mulţi ţărani din Iernut şi împrejurimi vor căuta să meargă la Alba Iulia pentru a se înscrie ca militari.

Contele Samuil Bethlen raportează comitelui suprem al comitatului Târnava, Bethlen Lajos, că supuşii săi din Sălcud în zelul lor de a se înscrie militari au ajuns atât de departe că dacă nu sunt înfrânţi de comitat, nicidecum nu-i poate mâna în slujbă. De asemenea, judele sătesc, Vasile Cândea, relatează că vrând să-i pună pe iobagi la cărat, nu vreau să vină. În continuare, arată că nu ştie ce scrisoare au adus de la Alba Iulia, căci întregul sat s-a dus acolo să ia arme, în acelea se încred. Judele roagă pe comitele suprem să poruncească ce să facă pentru că piere grâul, iar cei din Sălcud îl ameninţă. [122)]

În Lechinţa de Mureş, vestea înscrierii în regimentele grănicereşti a venit prin cărăuşii de care, care au fost la Alba Iulia. Prototopul unit Artimon Pop Samuil a făcut cunoscută vestea înscrierii şi în satele vecine. Pentru a hotărî ce-i de făcut au venit la el la Lechinţa trimişi ai satelor Iernut, Deag, Oarba, hotărând să plece la Alba Iulia. [123)]

Ţăranii, odată înscrişi, consideră că n-au de ce să se mai teamă de domnii lor şi, drept urmare, sporesc actele de nesupunere.

Aceiaşi iobagi din Sălcud puşi de provizor să care ovăz, au refuzat chiar în fața contelului general Francisc Gyulay, răspunzând că ei nu slujesc mai mult domn pământesc, fiind supuşi conscripției militare din Alba Iulia. La fel procedau cei din Lechința. [124)]

Dar speranțele țăranilor într-o viață mai bună încep să se năruie la aflarea veştii despre sistarea conscripției. Tabla comitatului Târnava trimite pe sate două comisii pentru a face cunoscut Decretul gubernial din 26 august 1784, privind sistarea conscrierii militare.[125)] Cu acest prilej, țăranii şi-au exprimat îndoiala că Decretul respectiv ar fi de la Guberniu, afirmând că el ar fi numai la domni,[126)] cărora nu mai erau obligați a le da ascultare. Ca urmare, comisiile nu reuşesc să-şi atingă scopul pentru care au fost trimise, nereuşind să stingă mişcările țărăneşti. În noiembrie, nobilii adunați la Iernut raportau comitatului lor că toate satele româneşti de pe Mureş, Iernut, Lechința, Ogra, Bogata şi mai multe sate de pe Câmpie sunt gata de luptă şi nu se ştie ceasul când vor începe pustiirile. [127)]

Doi nobili, probabil dintre cei adunați la Iernut, făcând o investigație la Lechința, au aflat că un român din Iernut, Orza Pascu, a stat o săptamână printre răzvrătiții din Lechința. În caz că afirmația e adevărate, se cere prinderea acestuia. [128)]

Mişcarea din aceste părți explică îngrijorarea şi teama autorităților transilvănene, care pentru a se informa despre situația reală, schimbă scrisori, iar pentru liniştirea agitațiilor, pentru impiedicarea amplificării mişcărilor iau o serie de măsuri, dau dispoziții. [129)]

În scopul liniştirii agitațiilor şi eventual a împiedicării ridicării la luptă a țărănimii se hotărăşte mobilizarea nobilimii săteşti şi organizarea ei în cete ce urmau a fi stabilite în tabere fixe în trei puncte: Band, Găneşti şi Iernut. Iernutul a fost ales pentru a opri accesul răsculaților dinspre Turda şi din Munți şi

de a supraveghea şi înăbuşi eventualele mişcări din satele din zonă. [130)]

Vicecomitele Alexe Szentpali, într-o scrisoare adresată comitatului Tîrnava, îşi expirmă bucuria pentru mobilizarea nobilimii şi organizarea ei în cete. [131)] Aceasta, în speranţa, desigur, a apărării atât a nobilimii cât şi a averilor ei.

Nobilimea adunată la Iernut manifestă teamă de extinderea răscoalei şi în zona respectivă. Conţii Dominic şi Mihail Téléki, precum şi Iosif Lázár, care se aflau în fruntea taberei de la Iernut, afirmă că nobilimea de sub comanda lor e puţină, lipsită de arme sau cu arme rele, că armele cerute nu vin. [132)] Guvernul, nedispunând de puterea armată, îngăduie organizarea nobilimii doar în propria ei apărare.

Chiar dacă la Ièrnut era o tabără nobiliară, starea de spirit a ţărănimii era departe de a fi liniştitoare. În ziua de 21 noiembrie, în piaţa din Iernut erau prezenţi peste 100 de ţărani români înarmaţi cu furci, care au declarat comandantului nobilimii, motivându-şi prezenţa acolo, că ei sunt fideli împăratului. [133)] Afirmaţia că ţăranii sunt fideli împăratului ne face să credem că şi ţăranii din Iernut, ca şi cei din Apuseni, sperau că îmbunătăţirea vieţii lor, uşurarea sarcinilor, pot veni din partea împăratului, care după părerea lor le vroia binele.

Între timp, Guvernul emite mai multe patente de pacificare a răsculaţilor, urmând ca acestea să fie aduse la cunoştinţa locuitorilor satelor. La Lechinţa, când s-a citit patenta de pacificare, tot satul a luat-o în râs. Popa Iov, fiul Protopopului Unit din localitate, citind patenta, ar fi zis că: „Prostii de astea am mai auzit noi de multe ori, vom vedea de aici încolo ce va fi.”. Pentru aceasta, Popa Iov a fost pedepsit pe loc cu cincizeci de bâte[134)], după care a fost aruncat la închisoarea comitatului. Dar cum nu putea fi pedepsit pentru aceeaşi faptă de două ori, a fost eliberat. [135)]

Ca urmare a dezavuării insurecţiei nobiliare de către guvern, taberele din Iernut şi Găneşti primesc ordin să nu

îngreuneze iobăgia cu colectarea de alimente şi nutreţi pentru cai. Deoarece, nobilimea ajunge să întâmpine greutăţi în aprovizionare, se ajunge la aprovizionări abuzive, cum a fost cazul celor din zona Luduşului (comitatul Turda), care, refuzaţi de nobilimea proprietariară de aici, iau alimente de la ţăranii din Iernut. [135)]

Încetarea luptelor în Munţi, la 14 decembrie 1784, va determina potolirea spiritelor şi în zona de care ne ocupăm. Drept urmare, Guberniul, prin circulara cu nr. 75 din 14 ianuarie 1785, dispune demobilizarea tuturor cetelor nobiliare, deoarece răscoala a luat sfârşit. [137)]

Prin înfrângerea ţăranilor, obiectivul răscoalei de desfiinţare a raporturilor feudale n-a putut fi înfăptuit. S-a acordat totuşi libertatea dreptului de strămutare a iobagului pe alte moşii.

Trebuie să remarcăm faptul că preoţii români au fost consideraţi aţâţători ai răscoalei lui Horea. Chiar în plină desfăşurare a acesteia, la 14 noiembrie, preotul reformat din Aiud aducea la cunoştinţă autorităţilor din Tg. Mureş că preoţii săteşti propagau „idelile eliberării naţionale", vorbind ţăranilor „despre originea lor romană", despre faptul că ei sunt „băştinaşi" în această ţară şi că au fost supuşi şi asupriţi, dar că „a sosit timpul să arunce jugul". [138)]

În această idee, aţâţător poate fi considerat şi preotul unit din Lechinţa, Artimon Pop Samuil, care a făcut cunoscută vestea înscrierii la Alba Iulia şi în satele vecine şi care s-a consultat cu trimişi ai acestor sate pentru a hotărî ce au de făcut.

Propagarea ideilor eliberărilor naţionale dovedeşte existenţa în sânul preoţilor a unei conştiinţe naţionale clare, a înţelegerii faptului că marea ridicare la luptă a ţărănimii a avut şi semnificaţii naţionale, datorită faptului că marea majoritate a iobagilor erau de naţionalitate română, exploatarea lor fiind exercitată de stăpâni de pământ sau de autorităţi de alt neam.

De fapt, această conştiinţă devine tot mai clară şi pentru marea masă a ţărănimii care va continua lupta împotriva exploatării sociale şi naţionale şi în perioada următoare.

Lupta de emancipare politică a românilor din Transilvania va fi ridicată pe noi culmi prin programul şi mişcarea Supplexului din 1791. Aşa cum arată acad. D. Prodan „Supplexul a fost cel mai important act politic al românilor din Transilvania în cursul veacului al XVIII-lea.”. [199)]

Cu toată justeţea cererilor formate în Supplex, acesta a fost respins de nobilii feudali cu motivarea că recunoaşterea unei noi „naţiuni” ar răsturna sistemul constituţional al principatului. [140)]

Memoriul din 1791 a fost opera învăţaţilor vremii. Printre ei s-au aflat şi Petru Maior, născut la Căpuşul de Câmpie, şi Gheorghe Şincai, cel care a pus bazele învăţământului românesc la Iernut în 1787.

Mişcarea naţională a românilor se desfăşura în această etapă pe două planuri – cel social al ţărănimii şi cel politic al intelectualităţii. Aceste două planuri se află într-un proces de continuă apropiere şi convergenţă – aşa cum sublinia acad. D. Prodan - între momentul Supplexului şi cel al Revoluţiei de la 1848. [141)]

De remarcat că sub aspect social, prin patenta imperială din 1875, servitatea personală (şerbia) introdusă prin legiuirile din 1514 a fost desfiinţată. Dieta din 1790 -1791 va adopta libera strămutare, dar iobagul care se muta de pe o moşie trebuia să aducă în prealabil un alt iobag de aceeaşi valoare. Această obligaţie va fi anulată abia prin legea urbarială din 1847, care, datorită Revoluţiei, a devenit de prisos. [142)]

În cel de-al doilea deceniu al sec. al XIX-lea, situaţia maselor transilvănene se înrăutăţeşte, datorită marii foamete din anii 1814-1817. Lipsa acută de cereale determină urcarea preţurilor acestora şi deci posibilităţi tot mai mici de cumpărare pentru ţărani. Aceştia vor fi nevoiţi să-şi vândă sau

să-şi sacrifice animalele din propriile gospodării, mulţi rămânând fără animale de muncă, aşa cum reiese din tabelele de dare din anii următori. [143)]

Din 1818, existau la Iernut 97 de iobagi care deţineau 142 boi, 97 vaci, 21 capete tineret bovin, 269 oi şi 49 porci. [144)] În 1819, un număr aproape la fel de iobagi - 94,deţineau 136 boi, 111 vaci, 50 capete tineret bovin, 303 oi şi 54 porci. [145)]

Făcând o medie pe cei doi ani, se observă numărul mic de boi ce revine unei familii de iobagi, de doar 1,5 boi. E puţin, deoarece aceste animale erau socotite ca fiind principala forţă de muncă cu care iobagul muncea atât pământul primit în folosinţă cât şi cel alodial, pe care era obligat să presteze o bună parte din numărul zilelor de robotă. Şi cum în unele cazuri erau necesari 6 boi la plug, iar în cele mai multe cazuri 4 boi, ne putem da seama cât de greu puteau ţăranii să facă faţă sarcinilor care le erau impuse, mai ales că domnii de pământ se bazau mai mult pe inventarul viu şi pe cel mort al iobagului.

În 1818, cei 57 jeleri existenţi la Iernut deţineau 73 de boi, 52 vaci, 9 capete tineret bovin, 206 oi şi 21 porci, [146)] iar cei 52 jeleri existenţi în 1819 dispuneau de 66 boi, 50 vaci, 50 capete tineret bovin, 221 de oi şi 20 porci. [147)]

Se constată că diferenţa în ceea ce priveşte numărul de animale ce revin unui iobag şi cel care revin unui jeler este destul de mică, aceasta fiind o dovadă a sitaţiei grele în care se aflau iobagii, ştiind că, în general, jelerii nu dispuneau de inventar.

Despre situaţia economico-socială a Iernutului la 1820 ne oferă date însemnate conscripţia efectuată în această localitate la data de 18 iunie 1820. Cu acest prilej s-a făcut şi conscrierea extravilanelor iobăgeşti, dar nobilii au răspândit zvonul că conscripţia a fost iniţiată pentru sporirea impozitelor iobagilor faţă de stat. De teama sporirii impozitelor în multe părţi ţăranii au declarat suprafeţe de pământ mai mici decât

aveau în folosință astfel că conscripția nu poate oglindi fidel realitatea.[148)]

În conscripție au fost trecuți toți țăranii dependenți cu numele și cu suprafețele arabilelor și fânațelor aflate în posesiunea lor așa cum rezulta din tabelele de mai jos:

Nr.crt.	Numele și prenumele	Mărim sesiei intrav.	Pământ arabil aparțin. sesiei (jug)	Fânețe aparținăt. sesiei	
				cosibil rar	Niciodată
0	A	1	2	3	4
Iobagii contesei Zichy, soția contelui Iosif Bethlen					
1.	Szanto Mihaly	2 5/8	10 4/8	1 1/8	3
2.	Szanto Andras sen.	5 1/8	11 1/3	1 2/3	”
3.	Miliț Iuon sen.	”	10 4/8	1 1/8	”
4.	Rus Ștefan	1	”	”	”
5.	Szakacs Andras	1 4/8	”	”	”
6.	Hamar Marton	1 3/8	”	”	”
7.	Hamar Ferencz sen.	1	11 5/8	”	”
8.	Bereczi Ferencz	2	10 4/8	”	”
9.	Hamar Istvan sen.	”	10 3/8	”	”
10.	Nagy Martin	”	”	”	”
11.	Magyoaros Marton	”	”	”	”
12.	Hamar Martin sen.	”	10 4/8	”	”
13.	Nagy Györgyi	”	”	”	”
14.	Orza Ștefan	”	”	”	”
15.	Hamar Istvan	”	”	”	”
16.	Ghip Iuon	”	11 1/8	”	”
17.	Nagy Ianos	1 4/8	”	”	”
18.	Bereski Mihai	1 1/8	10 1/8	”	”
19.	Szakacs Sandor	2	10 3/8	”	”
20.	Szakacs Isvan	”	10 4/8	”	”
21.	Orza Ioan	2	”	”	”
22.	Simon Chirilă	”	”	”	”
23.	Molnar Iacob	1 4/8	11 1/8	”	”

24.	Nagylaki Istvan	1 3/8	10 5/8	”	”
25.	Szakacs Marton	2	10 7/8	1 1/8	3
26.	Szanto Istvan sen.	2	10 2/8	”	”
27.	Szanto Istvan sen.	3	10 7/8	”	”
28.	Szakacs Miklos	1 4/8	10 2/8	”	”
29.	Magyari Gheorghe	2	10 1/8	”	”
30.	Medan Vasile	1 1/8	10 6/8	”	”
31.	Nagylaki Martin	”	10 7/8	”	”
32.	Stoica Pintea	2	10 4/8	”	”
33.	Socan Vasile	1 1/8	10 3/8	”	”
34.	Kadar (Hajdu) Ianos	1 1/8	10 1/8	”	”
35.	Orza Simion	2 3/8	10 5/8	”	”
36.	Hamar Isvan	”	10 6/8	”	”
37.	Sipos Istvan	6/8	10 7/8	”	”
38.	Szanto Istvan jun.	2 3/8	10 6/8	”	”
39.	Baci Vasile (locuieşte la curte)		10 4/8	”	”
40.	Maghiari Ioan	2	11	”	”
41.	Baci Todor	1 7/8	10 6/8	”	”
42.	Szekelz Andras	1 1/8	11 7/8	”	”
43.	Moldovan Stefan	2	10 7/8	”	”
44.	Hamar Marton	2 3/8	5 3/8	”	”
45.	Sipos Iosif	1 4/8	”	”	”
	Total =	76 1/8	470	49 3/8	135
46.	Szakacs Samuel	1 1/8	5 2/8	4/8	1 5/8
47.	Szacas Pal (la curte)	-	”	”	”
48.	Szanto Istvan jun.	1 1/8	5 4/8	”	”
49.	Hajdu Andras	”	2 3/8	2/8	” ” ”
50.	Miliţ Iuon jun.	”	2 6/8	”	”
51.	Gurghian Simion	1 4/8	5 4/8	1 4/8	1 5/8
52.	Mohăcean Teodor	”	”	”	”
53.	Stoica Dănilă	”	5 3/8	”	”
54.	Hamar Mihai	1 1/8	”	”	”
55.	Simon Ianos	”	5 1/8	”	”
56.	Szekeres Istvan	2	”	”	”
57.	Molnar Mihai	1 1/5	”	”	”
58.	Szanto Peter	”	”	”	”
59.	Szigheti Istvan	1 4/8	5	”	”

60.	Baci Petru	”	”	”	”
61.	Tilincă Napi	1 4/8	5 1/8	”	”
62.	Bordean Dumitru	”	”	”	”
63.	Miliţ Ioan	”	5	”	”
64.	Szilagy Marton	”	”	”	”
65.	Romşa Vonu	”	5 4/8	”	”
66.	Tilincă Vonu	1 1/8	5	”	”
67.	Szakaos Mihai	2	5	”	”
68.	Szilagy Istvan	1 4/8	5 3/8	”	”
69.	Rus Andrei	1	”	”	”
70.	Merdar Toma (locuieşte pe pământ alodial)			-	-
71.	Lenghal Nuţu (pe pământ alod.)		5 3/8	4/8	1 1/8
72.	Socan Miklos	1 4/8	5 2/8	”	”
73.	Vlad Iuon	2	5 3/8	”	”
74.	Szakakas (Sütö) Istvan	1	5 3/8	”	”
	Total = 74 iobagi	110 6/8	617 1/8	63 3/8	175 7/8
	Inquilini (jeleri)				
75.	Simion Ioan	2/8	-	-	-
76.	Baci Moron	6/8	-	-	-
77.	Mailat Marina	1/8	-	-	-
78.	Ghip Iuon	2/8	-	-	-
79.	Coşniţar Vasilie	2/8	-	-	-
	Iobagii lui Cristina Sarpataki				
1.	Sücs Vankia	4/8	3 3/8	-	-
2.	Szigheti Ferencz	”	”	-	-
3.	Bonta Ioan	”	”	-	-
	Inquilinii (jelerii) lui Cristina Sarpataki				
1.	Nagy Ianos	4/8	-	-	-
2.	Popa Flore	”	-	-	-
3.	Ducs Precup	”	-	-	-
	Inquilinii (jelerii) lui Estera Zsigmond (văduva lui				

Alexandru Horvath)					
1.	Dezso Andras	6/8	-	-	-

Se constată că iobagii contesei Zicht aveau suprafeţe aproximativ egale de pământ arabil, iar în ce priveşte fânaţele, suprafeţele pe care le aveau în folosinţă erau aproape identice la toţi iobagii. Jelerii nu aveau decât bucăţi mici de sesie intravilană. Supuşii celorlalte proprietare de pământ aveau suprafeţe cu mult mai mici. De altfel, şi numărul supuşilor este cu mult mai mic. [148/a])

Deoarece numărul întrebărilor (nouă) şi conţinutul lor era asemănator celor prilejuite de conscripţia din 1785, vom căuta să nu mai repetăm răspunsurile identice sau aproape identice, insistând mai mult pe ce aduce nou această conscripţie. Obligaţiile sunt în general aceleaşi, dar alţii sunt, aşa cum reiese şi din tabele, stăpânii de pământ, chiar dacă unii fac parte din vechile familii şi alţii sunt cu siguranţă supuşii, în marea lor majoritate, ţinând cont că din 1785 până în 1820 s-au scurs totuşi 35 de ani.

Din declaraţiile celor 12 juraţi şi bătrâni ai statului reiese că şi în 1820 ţăranii îndeplineau slujbele pe baza obiceiului. Baronesei Zsiki Iozefa, văduva baronului Bethlen Iosif, îi slujeau 74 de iobagi, din care 43 aveau sesii mai mari. Slujbele le îndeplineau cu 2 boi, 2 zile pe săptămână, iar cu palmele 3 zile pe săptămână. Din cei 74 de iobagi, un număr de 29, care au sesii mai mici, îndeplineau slujbele câte o zi pe săptămână cu boii, iar cu palmele 2 zile pe săptămână. Un număr de 2 iobagi, care au teren mai puţin, au obligaţii de slujbe câte o zi pe săptămână cu palmele. Mai sunt 5 jeleri, care au teren numai intravilan, nu au niciun fel de sesii şi care pentru acel teren seceră pe an 30 clăi de grâu. Alte obligaţii ei nu au, fiindcă fac lucru la curtea domnească.

Iobagii care aveau sesii în afară de slujbele pe care le au de îndeplinit mai cară grâu, activitate care se socoteşte în

slujbele prestate. De asemenea, treieră grâu, iar femeile melițau cânepă, torceau doi fonți de cânepă şi țeseau 10 coți de pânză. Supuşii mai aveau obligație să dea fiecare de Crăciun 2 găini, 2 pui de vară, un clapon şi 10 ouă. [149)]

Comparativ cu 1785, numărul iobagilor a sporit de la 65 la 74 , dar cel al jelerilor s-a redus de la 22 la 5. Cu toate că numărul iobagilor a sporit, totuşi nu mai apare niciunul fără nicio avere. Un lucru deosebit de important referitor la sarcinile iobageşti îl constituie scăderea numărului zilelor de robotă de la 3 la 2 pe săptămână, când erau prestate cu boii, şi de la 4 la 3 atunci, când erau prestate cu palmele. Pentru jeleri, nu mai apare obligația de a presta câte o zi de robotă pe săptămână. Se constată o sporire a darurilor față de stăpân.

Al doilea proprietar era Cristina Sarpataki, văduva lui Iosif Biro. Ei îi slujeau trei iobagi şi trei jeleri. Iobagii aveau terenuri atât în intravilan cât şi în extravilan, dar de suprafețe mici, pentru care, fiecare din ei, cu doi boi, prestau câte o zi de robotă pe săptămână, nemaiavând alte obligații. Cei care mergeau o zi cu palmele mai trebuiau să transporte grâu, iar femeile melițau cânepă şi țeseau câte doi fonți de cânepă. [150)]

Dacă obligația a rămas de o zi pe săptămână, acum nu mai apare obligația de a face un drum (cărăuşie).

Un alt proprietar de pământ era Estera Zsigmont, care, conform tabelului cu numele supuşilor, avea doar un jeler, care poseda numai teren intravilan şi care nu făcea nicio slujbă (propabil în afara obligațiilor de la curte). [151)]

Satul avea tot 3 hotare, pe care se practicau asolamente fără a se preciza dacă erau bienale sau trienale şi pe care se cultivau în primul rând cereale. De asemenea, nu se face precizarea dacă se cultiva sau nu cartoful, dar probabil că se cultiva şi la Iernut, cultura lui generalizându-se îndeosebi în timpul foametei din 18Ĭ4-1817. [152)]

Pe scară tot mai largă se cultivă porumbul, mămăliga din mei fiind înlocuită cu cea de porumb, spre sfârşitul sec. al

XVIII- lea, aceasta devenind un aliment de bază în hrana zilnică a ţăranului transilvănean. [153)]

Porumbul începe să fie folosit tot mai mult şi în hrana animalelor.

Hotarul este foarte bun. Doar o mică parte din hotar este mai slab şi din când în când este inundat. [154)]

Ca şi în 1875, şi de data aceasta aflăm de existenţa fânaţelor, a locului de păşunat şi de cosit, de existenţa locurilor de păpuriş, de posibilitatea câştigării de bani prin plutărit, de existenţa târgurilor de ţară, unde se pot vinde sau cumpăra unele produse, de existenţa morii de măcinat cereale. [155)]

Din răspunsurile date conscriptorilor, reiese că la Iernut exista o băcănie, unde se găseau tot felul de mărfuri, precum şi faptul că în localitate se găseau meşteşugari: croitori, pantofari, comercianţi, tâmplari, zidari, fierari. [156)]

Dacă în 1785, grădinile cu pomi fructiferi lipseau, în 1820 erau câteva asemenea grădini, dar mai slabe.

Terenul cositor cuprindea patru parcele bune, care aveau în jur de 9 iugăre. Două din terenurile respective le folosea satul în comun, un teren era dat paznicului de câmp iar celălalt măcelarului. [157)]

Dijma se da din tot ce se cultiva pe câmp. [158)]

Iobagii din Iernut, conform declaraţiilor celor 12 juraţi, prestau în cursul unui an un număr de 5.980 zile de robotă cu boii, iar cu palmele 9.984 zile. Rezultă că, în medie, un iobag presta cu boii 80 de zile pe an şi 135 zile cu palmele.

De precizat că zilele respective erau efectuate de capul familiei sau, în caz că el nu era în stare, de un înlocuitor pe aceeaşi măsură.

Femeile torceau toate la un loc 154 fonţi de cânepă şi ţeseau 740 de coţi de pânză. Tot împreună dau 74 de găini de Crăciun, 184 de pui şi 740 ouă. Alte prestaţii nu aveau. [159)] Din conscripţie reies obligaţiile supuşilor faţă de domnii de pământ dar nu ştim dacă în perioadele de vârf ale muncilor agricole

avea loc o comasare a zilelor de robotă pe pământurile alodiale, aşa încât ţăranul, tocmai în aceste perioade de maximă importanţă pentru strângerea propriilor recolte, să fie nevoiţi să muncească doar în folosul stăpânilor, iar propriile recolte să fie lăsate pe câmp. Aceasta, deoarece indiferent de proporţia şi întinderea arabilelor şi fânaţelor iobăgeşti, acestea jucau rolul hotărâtor în gospodăria ţăranului dependent, deoarece de pe ele ţăranul îşi procura produsele de bază necesare pentru familie şi animalele proprii. Totodată, prin vânzarea de cereale sau de animale, acesta reuşea să-şi procure banii necesari pentru plata impozitelor faţă de stat. [160)]

Dacă iobagul putea fi obligat să lucreze zile în şir pentru domnul de pământ, socotindu-i-se plusul pentru celelalte săptămâni din an, jelerul, în schimb, nu putea fi obligat la prestarea de zile prin comasarea acestora. [161)]

Date semnificative despre starea economică şi socială a locuitorilor din Iernut până în preajma Revoluţiei de la 1848, aflăm din tabelele de impunere pe această perioadă. Din tabele lipsesc cei care erau scutiţi de impozite şi anume: nobilii (şi pământul nobiliar), personalul bisericesc, învăţătorii, profesorii, aparatul funcţionăresc şi cel domenial, slujbaşii aflaţi în serviciul stăpânului, de la provizor până la păstor. În principiu, şi jelerii erau scutiţi sau plăteau mai puţin. [162)]

Am arătat care era numărul iobagilor şi al jelerilor în anii 1785 şi 1820 la Iernut. Remarcăm faptul că în tabelul de impunere până în 1830 sunt consemnaţi şi ţărani liberi care, e drept, sunt puţini la număr. Aceştia aveau dreptul de proprietate deplină asupra pământurilor pe care le deţineau, plătind impozit pentru ele statului.

În continuare, redăm situaţia numerică şi procentuală a ţăranilor şi a altor categorii sociale în perioada: 1818- 1845:

Categorii de ţărani	1818	1819	1825	1830	1835	1840	1845
liberi	5	4	5	3	-	-	-
%	3,0%	2,5%	2,1%	2,1%	-	-	-

iobagi %	97 59,06 %	94 60,6%	79 56,4%	73 52,5%	52 55,8%	40 30,7%	38 26,2%
jeleri %	57 35,0%	52 33,0%	52 37,0%	48 34,5%	22 23,4%	28 21,5%	31 21,3%
curialişti %	- -	- -	- -	- -	- -	24 18,45 %	31 21,3%
alte categorii %	5 3,0%	5 3,9%	4 3,1%	15 10,9%	20 21,3%	38 29,4%	45 31,2%
TOTAL =	164	155	140	139	94	130	145

Care au fost cauzele care au făcut ca după 1830 să nu mai apară în tabelele de impunere ţăranii liberi, nu ştim.

Din tabelele de mai sus se observă scăderea numărului de la 97 în 1818 la 38 în 1845, o scădere destul de pronunţată şi în privinţa jelerilor. În schimb, creşte rapid numărul celor incluşi în alte categorii, mai ales a aşa zişilor străini (estranei) precum şi apariţia începând cu 1840 a curialiştilor.Curialiştii nu dispuneau de pământ, ei locuind şi muncind pe aşa numitele locuri curiale (intravilane nobiliare).

Redăm mai jos suprafeţele deţinute de ţărani în anii: 1819, 1840 şi 1845:

indicat.	1819		1840		1845	
	supr. în câble	în car cu fâ	supr. în câble	în care fân	supr. în câble	în care cu fâ
ţărani liberi	9	10	-	-	-	-
Iobagi	782 3/4	500 1/	645 1/2	296	423 1/4	270
Jeleri	197 1/4	125 1/	150 1/4	35 1/2	105 1/4	66
Curialişti	-	-	nu deţineau pămâ		nu deţineau pămân	
alte categ.	57	35 1/4	409	266 1/4	488	316

o câclă= ½ iugăr= 29 ari

Numărul de animale deţinute de ţărani în anii: 1819, 1840 şi 1845

-1819-

categoria	Boi	vaci	tineret bovin	oi	porci
ţărani liberi,	6	5	3	9	3
iobagi,					
jeleri,	136	111	50	303	54
curialişti,	66	50	15	221	20
alte categ.	-	-	-	-	-
	-	-	-	-	-
Total =	208	166	95	524	77

- 1840-

categoria	Boi	vaci	tineret bovin	oi	porci
ţărani liberi,	-	-	-	-	-
iobagi,	12	25	24	98	20
jeleri,	8	23	22	57	9
curialişti,	-	11	7	18	8
alte categ.	-	-	-	-	-
Total = 20		59	53	173	37

-1845-

categoria	Boi	Vaci	tineret bovin	oi	porci
ţărani liberi,	-	-	-	-	-
iobagi,	6	23	1	34	5
jeleri,	2	6	-	8	1
curialişti,	-	3	-	-	-
alte categ.	8	36	1	42	6
Total =	16	68	2	84	12

Cei 4 ţărani liberi existenţi în 1819 deţineau o suprafaţă arătoare de doar 9 câble, ceea ce echivala cu 4,5 iugăre de pământ arător, suprafaţă cu totul insuficientă pentru întreţinerea unei familii. În 1840 şi 1845, ţăranii liberi nu mai apar în tabele. Putem considera ca mic şi numărul animalelor pe care-l aveau aceşti ţărani, din moment ce unei familii îi reveneau 1,5 boi şi 1,25 vaci.

Suprafaţa de pământ arător ce revenea în medie unei familii de iobagi în 1819 era de circa 8 câble (4 iugăre), în 1840 de 16 câble (8 iugăre), iar în 1845 de circa 11 câble. Comparând cifrele din 1819 cu cele din 1840, am fi tentaţi să credem că suprafaţa ce revenea unei familii de iobag s-a dublat în acest interval (ceea ce într-un anume fel şi era) dar să nu uităm că numărul iobagilor a scăzut la mai puţin de jumătate în acelaşi interval de timp, ceea ce nu putea să ducă decât la o intensificare a exploatării acestora, ţinând cont că suprafeţele de pământ alodiale au rămas aceleaşi, n-au crescut.

Unui jeler, îi revenea aproape 4 câble în 1819, 5,3 câble în 1840, şi aproape 3,4 câble în 1845. Se constată şi în acest caz o creştere a suprafeţei arătoare în 1840, comparativ cu 1819, pentru ca apoi suprafaţa să scadă simţitor. Şi într-un caz şi în celălalt se constată diferenţieri de la un iobag la altul, de la un jeler la altul.

În privinţa animalelor deţinute în 1819, unui iobag îi reveneau în medie 1,4 boi, în 1840 doar 0,3 boi, iar în 1845 0,15 boi. Şi în privinţa celorlalte animale, situaţia era destul de alarmantă, dovedind încă o dată situaţia grea în care se aflau ţăranii. O situaţie asemănătoare aveau şi jelerii.

Pentru a ilustra şi mai concret suprafeţele de pământ pe care le aveau în folosinţă ţărănimea în perioada imediat premergătoare izbucnirii Revoluţiei de la 1848, precum şi numărul animalelor pe care le deţineau şi a sumelor de bani cu care erau impuse la impozit faţă de stat, redăm mai jos situaţia cuprinsă în tabelele de impunere pe anul 1846. Se constată lipsa din tabele a domnilor de pământ, care erau scutiţi de dări.

Fond.- Colecţia tabele de impunere – Nr. 3020 File 1 - 12

Nr. Crt.	Numele şi prenumele contribuabililor	Capacit. teren în cîble.	Capacit. teren în care de fîn	Numărul animalelor					Total sumă impusă	
				Boi	Vaci	Junin.	Oi	Porci	Florini	Creiţari
0	A	1	2	3	4	5	6	7	8	9
	Boloni (iobagi)									
1	Bereţi Istvan	18 ½	11 ½	2	1	-	4	1	10	51
2	Szakacs Sandor	18	11 ½	-	1	-	-	-	9	21
3	Magyarosi Geozi	"	"	-	1	-	-	-	9	21
4	Szekeresi Gyergely	"	"	-	-	-	-	-	9	21
5	Orza Simion	-	-	-	-	2	-	-	-	48
6	Stoica Gheorghe	18	11 ½	-	1	-	-	-	9	21
7	Hamar Istvan jun.	"	"	-	3	1	2	-	10	37
8	Orza Ioan	41/2	3	-	1	-	-	-	4	2
9	Szekeres Pista	18	11 ½	3	2	4	4	1	12	25
10	Szanto Istvan	18	"	-	-	-	-	-	9	1
11	Szakacs Ianos	9	5 3/8	-	1	-	-	-	5	43
12	Naxa Petru	18	11 ½	-	-	-	-	-	9	1
13	Konya Miklos	"	"	-	1	2	4	-	10	3
14	Magyarosi Iojef	9	5 3/8	-	2	2	1	-	6	36

0	A	1	2	3	4	5	6	7	8	9
15	Szanto Marton	18	11 1/2	-	-	-	-	-	9	1
16	Szanto Pista	”	”	-	-	-	-	-	9	1
17	Miliț Vasi	9	5 3/8	-	-	-	-	-	5	12
18	Szanto Iosef	16	11	-	3	-	6	1	9	42
19	Hamar Marton	18	11 ½	1	3	-	-	-	10	31
20	Nogylski Marton	”	”	-	-	-	-	-	9	1
21	Hamar Mihaly	9	5 3/8	-	-	-	-	-	5	23
22	Hamar Ferencz	18	11 ½	-	-	-	-	-	9	1
23	Costin Toma	9	5 ½	-	-	-	2	-	5	28
24	Bereți Ianos	-	-	-	-	-	-	-	2	-
25	Szekeres Miklos	-	-	-	-	-	-	-	2	-
26	Szakacs Samuel	18	11 ½	-	-	-	-	-	9	1
27	Szakacs Pal Ianos	9	5 3/8	-	-	-	-	-	5	23
28	Oltean Mihăilă	-	-	-	-	2	-	-	-	48
29	Comșa Gheorghe	-	-	-	2	-	4	-	2	52
30	Turke Peter	18	11 ½	-	-	-	-	-	9	-
31	Haidu Mihaly	9	5 3/8	-	-	-	-	-	5	23
32	Szakacs Ianos	9	5 3/8	-	-	-	-	-	5	23

33	Moldovan Damiąn	9	5 3/8	-	-	-	-	-	5	23
34	Sipos Istvan	18	11 1/8	-	-	-	-	-	10	48
35	Merdan Ioan	18	11 1/8	-	-	-	-	-	10	48
Total iobagi		444	287 3/1	6	23	13	29	3	245	
Văduve de iobagi										
1	Soția lui Szanto Andrei	18	11 ½	-	-	1	-	-	8	9
2	Soția lui Jigo Istvan	18	11 ½	-	-	-	-	-	7	54
3	Soția lui Szakacs Mihai	18	11 ½	-	-	-	-	-	7	54
Jeleri										
1	Nogy Gergely	-	-	-	-	-	-	-	3	-
2	Torok Ferencz	6 ¼	3 ½	2	1	2	4	1	4	32
3	Vegh Ianos	-	-	-	-	-	-	-	-	18
4	Vegh Samu	9	5 3/8	-	-	-	-	-	6	20
5	Molnar Mihaly	9	5 3/8	-	1	1	2	-	4	22
6	Popa Matei	-	-	-	1	1	2	-	3	41
7	Boros Pista	9	4 3/8	-	-	-	-	-	6	23

0	A	1	2	3	4	5	6	7	8	9
8	Fejer Istvan	18	11 ½	1	-	1	-	-	10	47
9	Mardan Teodor a	9	5 3/8	-	-	-	-	-	6	23

	lui I.									
10	Szanto Pal	-	-	-	-	-	-	-	3	-
11	Merdan Vonu	-	-	-	-	-	-	-	3	-
12	Merdan Gligor	-	-	-	-	2	2	-	3	36
13	Kolcer Simonfi Peter	-	-	1	-	-	-	-	3	24
14	Nagy Ianos	-	-	-	-	-	-	-	3	-
15	Jager Ianko	-	-	2	-	2	-	1	4	23
16	Cremene Teodor	9	5 3/8	-	1	-	-	1	6	48
17	Baci Nichita	-	-	-	-	-	-	-	3	-
18	Szilagy Mihaly	-	-	-	-	-	-	-	3	-
19	Szanto Mihaly	-	-	-	-	-	-	-	3	-
	Total	69 ¼	43 3/8	6	4	9	10	3	-	79
Văduve de jeleri										
1	Soția lui Rus Andrei	9	5 3/8	-	-	-	-	-	4	53
2	Soția lui Mohocean Todoran	-	-	-	-	-	-	-	-	-

0	A	1	2	3	4	5	6	7	8	9
	Curialiști									
1	Stoica Constantin	-	-	-	-	-	-	-	-	18
2	Baci Vonu	-	-	-	-	-	-	-	-	18
3	Suciu Petru	-	-	-	-	2	-	-	-	48

4	Nacşa Simion	-	-	-	2	-	-	-	-	58
5	Simon Vonu	-	-	-	-	-	-	-	-	28
6	Tilincă Petru	-	-	-	-	-	6	-	-	36
7	Gurghian Artimon	-	-	-	1	2	-	-	1	8
8	Haidu Mihaly	-	-	-	-	-	-	-	-	18
9	Deteşan Gligor	-	-	-	-	-	-	-	-	18
10	Nacşa Ioan	-	-	-	-	2	-	-	-	48
11	Szakacs Ianos	-	-	-	2	-	-	-	-	58
12	Bonta Ioan	-	-	-	-	2	-	-	-	48
13	Szanto Ianos	-	-	-	1	-	-	-	-	38
14	Bereţi Ferencz	-	-	-	-	-	-	-	-	38
15	Oltean Iuon	-	-	-	-	-	-	-	-	18
16	Lenghel Vasile	-	-	-	1	1	-	-	-	53
17	Nogylaki Ferencz	-	-	-	-	-	-	-	-	18

0	A	1	2	3	4	5	6	7	8	9
18	Szakacs Istvan	-	-	-	-	-	-	-	-	18
19	Popa Petru	-	-	-	-	-	-	-	-	18
20	Nagylaki Mihaly	-	-	-	-	-	-	-	-	18
21	Gurghian Ioan	-	-	-	-	-	-	-	-	38
22	Oltean Iuon	-	-	-	-	1	-	-	-	33
23	Ocoş Gheorghe	-	-	-	2	-	6	-	1	16
24	Ghiurca	-	-	-	-	-	-	-	-	18

	Mihăilă									
25	Vlad Chirilă	-	-	-	-	2	2	-	-	54
26	Stoica Ioan	-	-	-	-	-	-	-	-	18
27	Hanst Istvan	-	-	-	-	-	-	-	-	18
28	Costin Ioan	-	-	1	-	1	-	-	-	57
29	Vegh Ianos	-	-	-	-	-	-	-	-	18
30	Nagy Morți	-	-	-	-	1	-	-	-	33
31	Jugo Toma	-	-	-	-	-	-	-	-	18
32	Magyorasi Gyorgyi	-	-	-	-	-	-	-	-	18
33	Bonta Iuon	-	-	-	-	-	-	-	-	18

0	A	1	2	3	4	5	6	7	8	9
34	Szocs Gyorgyi (Rusu)	-	-	-	-	-	-	-	-	18
35	Dărăban Chirilă	-	-	-	-	-	-	-	-	18
36	Mohăcean Iacob	-	-	-	-	-	-	-	-	18
37	Bonta Ilie	-	-	-	-	-	-	-	-	18
38	Ghip Iuon	-	-	-	-	-	-	-	-	18
39	Brustur Iuon	-	-	-	-	-	-	-	-	18
40	Bonta Vasile	-	-	-	-	-	-	-	-	18
41	Bereczki Andras	-	-	-	-	-	-	-	-	18
42	Merdan Iuon	-	-	-	-	-	-	-	-	18
	Țigani									
1	Pusztai	-	-	-	-	-	-	-	-	18

	Andras									
2	Mailat Maier	-	-	-	-	-	-	-	-	18
3	Mailat Monu	-	-	-	-	-	-	-	-	18
4	Pusztai Morţi	-	-	-	-	-	-	-	-	18
5	Pusztai Iosi	-	-	-	-	-	-	-	-	18
	Străini									
1	Suşcă Lucian	6 ¼	4	-	-	-	-	-	2	21
2	Hajdu Andras	4 ½	2 3/8	-	-	-	-	-	1	41
3	Varadi Ianos	4	3	-	-	-	-	-	1	32

0	A	1	2	3	4	5	6	7	8	9
4	Szabo Ianos	4	3	-	-	-	-	-	1	32
5	Baci Teodor	18	11 ½	-	-	-	-	-	7	1
6	Pusti Varodi	3	1 3/8	-	-	-	-	-	1	7
7	Milit Iuon	18	11 ½	-	-	-	-	-	7	1
8	Baci Petru	9	5 3/8	-	-	-	-	-	3	23
9	Gueghianu Simion	9	5 3/8	-	-	-	-	-	3	23
10	Szigeti Istvan	"	"	-	-	-	-	-	3	23
11	Leghel Nuţiu	"	"	-	-	-	-	-	3	23
12	Bordean Dumitru	"	"	-	-	-	-	-	3	23
13	Molnar Palfi	18	11 ½	-	-	-	-	-	7	1
14	Hamar Morţi	9	5 3/8	-	-	-	-	-	3	23
15	Szakacs	18	11 ½	-	-	-	-	-	7	1

	Istvan									
16	Hamar Ferencz	”	”	-	-	-	-	-	7	1
17	Nagy Marton	9	5 3/8	-	-	-	-	-	3	23
18	Miliț Iuon	4 ½	2 3/8	-	-	-	-	-	1	11
19	Grof Ianosi (femeia lui Grof Ianos)	2	2	-	-	-	-	-	-	48

0	A	1	2	3	4	5	6	7	8	9
20	Komaroni Ferencz	5	7	-	-	-	-	-	2	8
21	Hamar Iosef	9	5 3/8	-	-	-	-	-	3	23
22	Hamar Mihaly	18	11 ½	-	-	-	-	-	7	1
, 23	Simon Chirilă	”	”	-	-	-	-	-	7	1
24	Sipos Iosef	-	-	-	-	-	-	-	-	-
25	Hamar Pista	9	5 3/8	-	-	-	-	-	3	23
26	Petri Varodi	”	”	-	-	-	-	-	3	23
27	Rus Filimon	18	11 ½	-	-	-	-	-	7	1
28	Szilagy Marton	9	5 3/8	-	-	-	-	-	3	23
29	Magyarasi Minya	18	11 ½	-	-	-	-	-	7	1
30	Szekely Ianos	18 ½	11 ½	-	-	-	-	-	7	19
31	Szekeres Miklos	18	11 ½	-	-	-	-	-	7	1
32	Szekeresi Ianos	”	”	-	-	-	-	-	7	1
33	Jager	”	”	-	-	-	-	-	7	1

0	A	1	2	3	4	5	6	7	8	9
	Ianko									
34	Bereți Ianos	"	"	-	-	-	-	-	7	1
35	Szakacs Marton	16	11	-	-	-	-	-	6	19
36	Bonta Iuon sen.	6 ¼	3 ½	-	-	-	-	-	2	19
37	Szakacs Ianos	9	5 3/8	-	-	-	-	-	3	23
38	Nagy Marton sen.	"	"	-	-	-	-	-	3	23
39	Rus Vasîlie	"	"	-	-	-	-	-	3	23
40	Mohăcean Teodor	"	"	-	-	-	-	-	3	23
41	Magyarasi Marton	18	11 ½	-	-	-	-	-	7	1
42	Nagylaki Mihaly	"	"	-	-	-	-	-	7	1
43	Nagylaki Istvan	"	"	-	-	-	-	-	7	1
44	Bonta Iuon jun.	6 ¼	3 ¼	-	-	-	-	-	2	19
	Total	512 ¼	331	-	-	-	-	-	197	19

165)

Rezultă că în 1846 erau impuşi la contribuţie faţă de stat 34 iobagi, 3 văduve de iobagi, 21 jeleri, 2 văduve de jeleri, 42 curialişti, 5 ţigani şi 44 străini, care au plătit în total suma de 580 florini şi 4 creiţari. [166)]

Suprafaţa arătoare ce revenea în medie unui iobag era de 13,4 câble, iar de fânaţ de circca 8,5 care de fân, dar aşa după cum reiese din tabele, erau şi iobagi care nu dispuneau deloc de pământ, în timp ce unii deţineau 18 câble.

Cu mult mai puţin pământ aveau jelerii, în medie 3,3 câble de familie, iar curialiştii nu deţineau pământ deloc.

Situaţia apare şi mai îngrijorătoare dacă facem referiri şi la animalele deţinute de iobagi, jeleri etc.

Este foarte puţin ca 37 iobagi să dispună de doar 6 boi, 23 vaci, 13 juninci, 19 oi şi 4 porci. Cum putea un asemenea iobag să lucreze o suprafaţă de circa 13,4 câble de loc arător. Greu, foarte greu chiar şi prin asociere. Ca să nu mai vorbim că o bună parte din hrană şi o parte din banii necesari unei familii se datorau animalelor pe care le aveau sau mai bine zis ar fi trebuit să le aibă iobagii.

Situaţia era şi mai dificilă în cazul jelerilor şi a curialiştilor în număr de 65, care dispuneau de 7 boi, 15 vaci, 23 juninci, 24 oi şi 3 porci.

Ce-i drept, acestora, domnii de pământ le puneau la dispoziţie pentru a lucra pământurile domneşti animalele şi atelajele necesare.

Lipsa de pământ, lipsa inventarului viu şi a celui mort al ţăranilor, obligaţiile faţă de domnii de pământ, faţă de stat şi alte obligaţii, vor determina o puternică stare de nemulţumire în rândul populaţiei, ducând la o ridicare masivă a acesteia la luptă în timpul Revoluţiei de la 1848 – 1849 din Transilvania.

NOTE

1. x x x , *Documente privind Istoria României.* Veac.XIII C. Transilvania, vol. II (1252 - 1300), Edit. Acad. R.P.R.,1952, p.24.

2.Orban Balasz, *A szekelyfold leirasa* (Descrierea ţinuturilor secuieşti), Pest., 1871, vol.V, p. 41-52.

3.Ştefan Pascu, *Meşteşugurile din Transilvania, până în sec. al XVI-lea*, Edit. Acad., R.S.R., 1954, p.234.

4.David Prodan, *Iobăgia în Transilvania în sec. al XVI-lea,* Vol. I, Edit. Acad. R.S.R., Buc., 1967, p.15.
5.*Ibidem,* p.36.
6. x x x , *Documenta Romaniae Historica, Relaţii între Ţările Române*, vol. I., (1222-1456), Edit. Acad., R.S.R., Buc., 1977, p.224.
7.O. Balasz, *op.cit.* , p.41-52.
8. St. Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*, vol. II, Edit. Dacia, Napoca, 1979, p.151.
9.Z. Păclişeanu, *Un registru al Quiuquaqesimei din 1461, B*uc., 1936, p.595-601
10.O.Balasz, *op.cit.*, p.41-52
11.Dr. Csanki Dezso, *Magyarorsag Tortenei Mi Foldrajza a Hungadiak. Koroban* (*Geografia istorică a Ungariei pe timpul Huniazilor)*, vol.V, Budapest, 1913, p.891.
12.O. Balasz, *op.cit.*, p.41-52
13.*Ibidem,*
14. x x x, *Istoria României în date*, Edit. Enciclop. Română, Buc., 1971, p.120.
15. Gr..Ploieşteanu, *Legăturile permanente ale ţinuturilor mureşene şi târnăvene ale Transilvaniei, cu Ţara Românească şi Moldova în evul mediu*, în *Mitropolia Ardealului*, an 23 (XXIII), nr. 10-12, oct.-dec.1978, p.715.
16.B. Gabor, *A szekelyek nyomaban*, (Pe urmele secuilor), Edit. Panorama, 1984, Budapesta. P.279
17.O.Balasz, *op.cit.,* p.41-52.
18. x x x, *Călători străini despre Ţările Române,* vol.III, Edit. Ştiinţifică, Buc., 1971, p.51.
19. O.Balasz, *op.cit.,* p.41-52.
20.*Ibidem,*
21.*Ibidem,*
22.A.Vereş, *Documente privitoare la Istoria Ardealului, Moldovei şi Ţării Româneşti*, vol.X(1637-1660), p. 259.
23.G.Ploieşteanu, *op.cit.*, p.719.

24.A.Vereş, *op.cit.* , p.338.
25. x x x, *Călători străini despre Ţările Române,* vol.V, 1973, p.566.
26. x x x, *Istoria României,* vol.III, Edit.Acad. R.P.R., Buc., 1964, p.188.
27. O.Balasz, *op.cit.*, p.41-52.
28.*Ibidem,*
29.Joko Zsigmond, *Adatok a dezsma fejedelemsegkori administraciojahoz (Date cu privire la administrarea dijmelor pe timpul Principatului)*, Cluj, 1945, p.84
30.Al. Pal, Antal, Aurel, Chertes, *Populaţia scaunului Mureş la începutul sec. al XVIII-lea* , în studii şi materiale, vol.III-IV, Tg. Mureş, 1972, p.191.
31.D. Prodan, *op.cit.*, p.512.
32. *Ibidem,* p. 497
33. D. Prodan, *Iobăgia în Transilvania în sec. al XVII-lea,* vol.II, *Stăpânii*, Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Buc., 1987, p.75.
34. D. Prodan, *Iobăgia în Transilvania în sec. al XVII-lea,* vol.I, *Supuşii*, Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Buc., 1986, p.199.
35.*Ibidem*, p.213
36. *Ibidem,* p.239-240
37. *Ibidem,* p.253
38. *Ibidem*, p.478
39. *Ibidem,* p.488
40. *Ibidem,*
41.T.Dancu, *Monografia localităţii Iernut* , 1972, p.22
42.*Ibidem,*
43. *Ibidem,*
44. L. Moldovan, *Conscripţii şi recensăminte în Transilvania (sec.XVIII – XIX)* în *Rev. de statistică*, nr. 8/1970, p.86.
45. T. Popa, - *Monografia oraşului Tg. Mureş*, 1932, p.133.

46. St. Pascu, *Transilvania în epoca principatului. Timpul Suzeranității turcești 1541 – 1691,* 1948, p.170.
47.D.Prodan, *Iobăgia în Transilvania în sec. XVI,* vol. I, p.115
48. x x x , *Istoria României în date*, p.125
49. G. Bariţiu, *Părţi alese din istoria Transilvaniei. Pre două sute de ani în urmă,* vol. I., Sibiu, 1889, p.114.
50. *Ibidem* , p.116
51. T. Dancu, *op. cit*., p.30
52. *Ibidem*
53. Szilagyi Sandor, *Erdelyi Orszaggyulesi Emlekek (Memoriile Dietelor din Transilvania*), vol. XIII, Budapest, 1896, p.181
54. x x x , *Szekelyi Okleveltar.(Documente privitoare la secui),* vol. IV, Kolosvari, 1895, p.308.
55. S. Sandor, *op. cit*. Vol. XV, p.34
56. x x x , *Istoria României*, vol.III, p.225, S. Sandor, *op.cit*. Vol. XVI, p.59.
57. M Constantinescu, C. Daicoviciu, St. Pascu, *Istoria României – Compendiu,* Ed. Did. şi Ped., Buc.1969, p.219.
58. S. Sandor, *op.cit.,* vol. 17, p.6.
59. *Ibidem* , vol.VI, 1896, p.23-27
60. x x x , *Istoria României în date*, p.144
61. S.Sandor, *op.cit*., vol.XX, p.7,14,39,55
62.*Ibidem,* vol. XV, p.34,82
63. T. Dancu, *op.cit*., p.27
64. L. Imre, *A Bethleni grof Bethlen csalad tortenete,* Budapest, 1927, p.506-507
65. T. Dancu, *op.cit*., p.29
66. St. Pascu, *Revoluţia populară de sub conducerea lui Horea,* Edit. Militară, Bucureşti, 1984, p.95.
67. M. Muşat, *De la statul geto-dac la statul român unitar,* Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Buc., 1983, p.84.
68. x x x , *Istoria României în date,* p.147
69. St. Pascu, *Revoluţia populară..........*, p.100

70. O. Balasz, *op.cit.*, p.41-52
71. St. Pascu, *Revoluţia populară..........*, p.91
72. M Constantinescu, C. Daicoviciu, St. Pascu, I*storia României – Compendiu*, p.236
73. Inf. dr. I. Ranca, pe baza O.L., Budapest, Erdelyi
74. x x x, *Magyarosszag nepessege a Pramatica sanctio Koroban (1720-1721*), în *Magyar Statisztikai keslamenyek*, vol. XIX, Budapest, 1896, p.213
75. *Ibidem,*
76. x x x , Istoria României , vol. III, p.406
77. Arhiva Statului Tg. Mureş, *Colecţia de conscripţii urbariale*, nr.153, fila 1
78. N. Szabo, *Obligaţiile ţărănimii din fostul comitat Târnava în lumina conscripţiei urbariale din 1785,* în *Lucrări Ştiinţifice*, vol. II, 1970, Tg. Mureş, p.220.
79. Arh. St. Tg. Mureş, *Col. conscripţii urbariale*, nr. 153, f.1.
80. *Ibidem,*
81. *Ibidem,*
82. *Ibidem,* f.10-11.
83. *Ibidem,* f.11.
84. *Ibidem,* f.1-2.
85. *Ibidem,* f.2.
86. *Ibidem,* f.12.
87. *Ibidem,* f.2.
88. *Idem,*
89. *Ibidem,* f.5.
90. *Ibidem,* f.3.
91. *Idem,*
92. *Idem,*
93. *Idem,*
94. *Idem,*
95. *Idem,*
96. *Idem,*
97. *Ibidem,* f.4.

98. *Ibidem,* f.3
99. *Ibidem,* f.4.
100. *Idem,*
101. *Idem,*
102. *Idem,*
103. *Idem,*
104. *Idem,*
105. L. Botezan, *Producţia agricolă din Transilvania în perioada 1785-1820*, în *Terra nostra*, Buc.1973, vol. III, p.170
106. Arh. St. Tg. Mureş, - *Col. conscr. urb*., nr.153, f.5.
107. *Ibidem,*
108. Ibidem,
109. D. Dezso, D. Zoltan, *Az elsomagyaroszagi nepszanlalas (1784-1815). (Primul recensămînt al populaţiei din Ungaria),* Budapesta, 1860, p.344-345.
110. L. Moldovan, *Instrucţiunile în limba română date în anul 1785 pentru înregistrarea (conscripţia) populaţiei din Transilvania* (II), în *Rev. de Statistică,* 10/1965, nr.14, p.59.
111. N. Giurgiu *Populaţia Transilvaniei la sfîrşitul sec.al XVIII-lea, şi începutul sec. al XIX-lea,* în *Populaţie şi societate*, vol. I, Edit. Dacia, Cluj, 1972, p.100.
112. Ibidem,
113. D. Dezso, D. Zoltan, *op. cit*., p.344-345
114. C. Feneşan, *Izvoare de demografie istorică*, vol. I, sec. XVIII- Transilvania, Bucureşti, 1968, p.142.
115. A. Bunea, *Statistica românilor din Transilvania în 1750 făcută de vicarul episcopesc Petru Aron,* în *Transilvania* XXXII, Nr. IX, Sibiu, 1901, p.284.
116. V. Ciobanu, *Statistica românilor ardeleni din anii 1760-1762,* în A. I. I. N., III, 1924-1925, Cluj, 1926, p.636.
117. L. Gyemant, *Mişcarea naţională a românilor din Transilvania, 1790 – 1848* , Ed. St. şi Enc., Buc., p.45.

118. A. Bunea, *Episcopii Petru Pavel Aron, şi Dionisie Novacovici sau Istoria românilor transilvăneni de la 1750 până la 1764* , Blaj, 1902, p.194.
119. D. Prodan, *Supplexul Libellus Valachorum*, Ediţie nouă Refăcută, Edit. St. Buc., 1967, p.208-209.
120. T. Dancu, *op.cit.*, p.31.
121. D. Prodan, *Răscoala lui Horea*, vol. I, ed. St. şi Encicl. Buc., 1979, p.231.
122. *Ibidem,*
123. *Ibidem,* p.308
124. *Ibidem,*
125. I. Ranca, *Răscoala lui Horea în centrul şi răsăritul Transilvaniei*, Teză de doctorat, 1985, Institutul de Istorie şi Arh., Cluj-Napoca, p.71.
126. *Ibidem,*
127. D. Prodan, *Răscoala lui Horea*, I, vol., p.523.
128. *Ibidem,* p.527.
129. St. Pascu, *Revoluţia populară.........*, p.235.
130. I. Ranca, *op. cit.*, p.92.
131. D. Prodan, *Răscoala lui Horea*, I, p.538.
132. *Ibidem,* p-547.
133. I. Ranca, *op. cit.*, p.109.
134. D. Prodan, *Răscoala lui Horea*, I, p.598.
135. D. Prodan, *Răscoala lui Horea*, II, 1979, p.512-13.
136. I. Ranca, *op. cit.*, p.112.
137. *Ibidem,* p.130
138. St. Pascu, *Revoluţia populară.........*, p.344-345.
139. D. Prodan, *Supplex* ......, p.9.
140. M. Muşat, I. Ardeleanu, *op. cit.,* p.222
141. L. Gyemant, *op. cit.,* p.369.
142.D. Prodan, *Desfiinţarea şerbiei în Transilvania,* în *Studii şi materiale de istorie medie,* vol. VII., Edit. Acad. RSR., 1974, p.52.

143. L. Botezan, *Contribuţii la studiul problemei agrare din comitatele Transilvaniei în perioada 1785. 1820,* Teză de doctorat, 1974, Inst. de Istorie, Cluj, Biblioteca, p.506-507.
144. Arh. St. Tg. Mureş, *Col. tab. de impunere*, 1818, f.14.
145. *Ibidem*, 1819, f.13.
146. *Ibidem*, 1818, f.14.
147. *Ibidem*, 1819, f.13.
148. I. Kovacs, *Desfiinţarea relaţiilor feudale în Transilvania,* Edit. Dacia, Cluj, 1973, p.18.
149. Arh. St. Tg. Mureş, Col. microfilme, rola 320, *Conscripţia urbarială din 1820,* f.163-192.
150. *Ibidem,*
151. *Ibidem,*
152. L. Botezan, *Tendinţe ale gospodăriei nobiliare din Transilvania de a introduce plante tehnice şi de a ameliora soiurile de pomi fructiferi şi viţa de vie în perioada 1785-1820* în *Ştefan Metes la 85 ani*, Cluj-Napoca, 1977, p.311.
153. L. Botezan, *Producţia agricolă din Transilvania în perioada 1785 - 1820*, în *Terra nostra*, Buc., 1973, III, p.184.
154. Arh. St. Tg. Mureş, *Col. microf.*, 1820, f.163-192.
155. *Ibidem,*
156. *Ibidem,*
157. *Ibidem,*
158. *Ibidem,*
159. *Ibidem,*
160. L. Botezan, *Contribuţii la studiu........*, p.107.
161. D. Prodan, *Problema iobăgiei în Transilvania 1700-1848,* Edit. St. şi Encicl., Buc., 1989, p.32.
162. *Ibidem,* p.9.
163. Arh. St. Tg.Mureş, *Col. tab. de imp.*, 1818,1819,1825, 1830, 1835,1840,1845.,
164. *Ibidem,*
165. *Ibidem*, 1846, f.1-11.
166. *Ibidem,* f.11.

CAPITOLUL IV

ISTORICUL LOCALITĂȚII IERNUT DE LA 1848-LA 1918

PERIOADA: 1848-1867

Analizând situația socială din perioada premergătoare Revoluției de la 1848, se constată o tot mai mare diferențiere socială. La Iernut, am văzut că numărul foarte mic de țărani liberi existent până în 1830 a „dispărut”, intrând în rândul altor categorii sociale. Cercetând tabelele de impunere din această perioadă, dintre cei trei țărani liberi existenți în 1830, doar unul mai apare şi în tabelul din 1846 şi anume Comaszomi Ferencz, dar la categoria străinilor.

În preajma anului 1848, marea majoritate a țăranilor o formau iobagii şi jelerii, cu suprafețe de pământ şi număr de animale diferite, pentru cei mai mulți, neîndestulătoare.

Raporturile nobilimii cu țăranii se agravează mereu, contradicțiile acumulându-se până la dezlănțuirea conflictului şi rezolvarea lui prin revoluție.

Între formele de luptă a țărănimii menționăm plângerile personale sau ale întregii comunități săteşti față de abuzurile stăpânilor de pământ. Țăranii din Lechința şi Iclandul Mare se plâng oficialităților că groful Bethlen Leopold din Iernut le-a răpit pământurile.

De robotă excesivă şi pământuri acaparate de acest nobil se plâng şi țăranii din Iernut.

La înrăutățirea situației maselor contribuiau şi obligațiile militare în bani percepute de la acestea.

Se constată şi o rezistență organizată în masă față de abuzurile stăpânilor de pământ. Astfel, țăranii din Iclanul Mare care aparțineau de domeniul Iernut, au alungat pe lucrătorii şi

supraveghetorii contelui Bethlen Leopold de pe semănăturile lor peste care contele a încercat să sape un şanţ în vederea aducerii apei la moară. Ţăranii au fost solidari şi în ancheta efectuată de conte. Mulţi dintre ţărani au fost bătuţi şi închişi în pivniţele castelului de la Iernut, al cărui proprietar era Bethlen Leopold.

Aceste acţiuni şi altele de acelaşi fel, se înscriu în contextul general al situaţiei existente în Transilvania în preajma izbucnirii revoluţiei.

Românii, pe lângă asuprirea socială, aveau de suportat şi asuprirea naţională. Ei fiind consideraţi toleraţi, nu beneficiau de drepturi egale cu celelalte naţionalităţi din Transilvania, deşi religia greco-catolică, fiind unită cu Roma era „receptă", dar ce folos - scria Bariţiu - că având religia receptă, erai primit pe o uşă pentru ca din cauza naţiunii tolerate să fie dat afară pe alta.

De aceea, în Transilvania, obiectivul Revoluţiei era eliberarea socială şi naţională.

Ştirile despre izbucnirea revoluţiei în Austria şi Ungaria, pătrund repede şi în Transilvania, fiind primite cu însufleţire. La Tg-Mureş, vestea evenimentelor de la Viena şi Pesta a adus-o Urhazy Gyorgyi, sosit aici în seara zilei de 21 martie 1848.

Nedispunând de instituţii politice, românii transilvăneni îşi îndreaptă gândul spre convocarea unei adunări în care să-şi spună doleanţele.

La 25 martie îşi redactează proclamaţia către români Simion Bărnuţiu, prin care chema pe românii transilvăneni la luptă pentru drepturi naţionale.

„Românilor! Ascultaţi - scria Bărnuţiu - voi până acum aţi fost morţi politiceşte, numai pe unguri îi cunoaşte legile ţierei, iar nu alte naţii vii politiceşte. Voi dar un milion şi trei sute de mii mai bine de români, nu sunteţi pe lume ca naţie. Încă o dată, fraţilor! Astăzi este ziua învierei dreptului nostru,

vrem dară să răsturnăm piatra de pre mormânt, să dezlegăm înfăşurăturile naţii române cele de zece sute de ani, ca să iasă din groapă şi să trăiască în veci". El îndemna ţăranii români să ceară „să se şteargă iobăgia, că de vreo zece sute de ani aţi plătit pământul".

În seara zilei de 26 martie, are loc o adunare a canceliştilor români de la Tabla regească, la care participă şi Nicolae Bîrlea, trimis de profesorii de la Blaj, ca să ia contact cu canceliştii în vederea convocării unei adunări naţionale la Blaj. Tinerii români din Tg-Mureş sunt de acord cu propunerea venită de la Blaj şi jură ca „pe dumineca Tomii prin foc şi prin apă şi prin toate periclele vieţii vom conveni la Blaj - nu numai noi, ci sperăm ca şi alţii care vreau salutea naţiunii noastre".

La Blaj, Aron Pumnul redactează Proclamaţia către români. Proclamaţia e copiată şi răspândită în satele Transilvaniei. Proclamaţia „cheamă poporul la adunarea de la duminica Tomei, îi face cunoscut că lanţurile învechite ale sclăviei s-au rupt, a sunat ora în care suferinţele seculare trebuie să înceteze, deci să vină la adunarea naţională, unde să-şi croiască soarta sa şi să nu mai sufere ca străinii să mai decisă asupra lui".

Proclamaţia lui Aron Pumnul este răspândită în satele de pe Mureş de către Vasile Moldovan, care în acel timp era student la Teologie la Blaj.

La 8 aprilie, când vine în vacanţă, ia cu el exemplare din această proclamaţie pentru a o prelucra în comunele româneşti. El îndemna iobagii să meargă în număr cât mai mare la Blaj.

Parcurgând satele de pe Mureş, V. Moldovan ajunge la Bogata de Mureş unde-l întâlneşte pe preotul Nicolae Vlăduţiu, viitor prefect al Legiunii a XIII-a. Merge apoi la Luduş, Cuci, Iernut, Lechinţa, Icland şi în alte sate din zonă, ajungând în cele din urmă acasă, la Chirileu.

La Iernut, preotul Iosif Lazăr, fost student la Teologie află ştirea despre proiectata adunare de la Blaj de la Vasile Vespremeanu, cancelist la Tg-Mureş, care mergea acasă la Dateş. Preotul Lazăr citeşte proclamaţia adusă de Vasile Moldovan celor 30-40 de bărbaţi adunaţi în curtea cantorului Ioan Seucean.

De remarcat că alături de iobagii români în grupul celor adunaţi în curtea cantorului se aflau şi iobagi unguri, aceştia exprimându-şi hotărârea de a merge şi ei la Blaj pentru a fi de faţă la „ştergerea iobăgiei".

Autorităţile iau măsuri pentru a împiedica ţinerea adunării, dar cu toate acestea, adunarea va avea loc. În cuvântările ţinute la această primă adunare s-a arătat scopul adunării şi anume, de a prezenta revendicările românilor ce urmau a fi înaintate Dietei, dar nu s-a ajuns la propuneri şi hotărâri.

Între prima şi cea de-a doua adunare de la Blaj au loc mari frământări în rândurile ţărănimii.

În multe cazuri ţăranii refuză să mai facă robota, opunând o dârză rezistenţă. Istoricul Jakab Elek, funcţionar la guberniu, în timpul Revoluţiei, scrie că centrul celei mai puternice agitaţii era Budiul de Câmpie şi comunele din jur, Dileul Român, Aţintiş, Pogăceaua, Bogata şi Luduş, unde răscoala a putut fi înfrântă numai cu ajutorul armatei.

Gubernul Transilvaniei ia măsuri drastice de înăbuşire a oricăror mişcări ţărăneşti. Astfel, la 8 mai 1848, acesta trimite autorizaţie comitelui Târnava pentru instituirea statariului pe teritoriul comitatului pe timp de trei luni, arătând că în comitatul Alba de Jos, prin ordinul nr. 5846 deja a fost instituit statariul.

Referindu-se la ridicarea acestor spânzurători, Bariţiu scrie: „Ceea ce în acea epocă nu se mai vedea nicăieri în Europa, se vedea în tot cuprinsul Transilvaniei, adică furcile erau spânzurătorile ridicate în permanenţă pe la toate

comunele, la mai multe şi câte o ţeapă de lemn înţepenită bine alăturea cu furcile ăn pământ... Ori la ce comună se întâlneau hotarele de la câte două ori trei, acolo vedeai câte două sau trei perechi de furci".

Se dau dispoziţii pentru urmărirea şi arestarea fruntaşilor revoluţionari români, ceea ce duce la încordarea atmosferei existente în zilele premergătoare celei de-a doua adunări de la Blaj.

Masele populare îşi manifestă tot mai intens dorinţa de a participa la cea de-a doua adunare de la Blaj.

Descriind plecarea spre Blaj, Vasile Moldovan arată în Memoriile sale: „Am pornit înainte. Îndărătul şi în jurul nostru era tot popor. Ne-am mişcat dară cum se mişcă o apă curgătoare, mergea toată masa şi noi cu ea... Ieşim din sat, nu numai drumul dar şi câmpul mişuna de popor; fruntea ajungea înaintea noastră în St. Paul şi din Chirileu încă tot curgea poporul. Când am ajuns în drumul ţării... am dat de alte cete, venite din alte părţi... Pe dealurile ce se puteau vedea de către Dateş, Lechinţa, Oarba etc., se slobozeau la vale ca puhoiul, toţi în veşminte albe, ca în zi de cea mai sfântă sărbătoare."

Ţăranii mergeau în cete, având încrederea cu toţii că adunarea de la Blaj va pune capăt robiei de veacuri. Blajul a ajuns să însemne pentru ei împlinirea tuturor nădejdilor. Mulţimea era condusă la Blaj de intelectualii satelor. Vasile Moldovan arată că „înainte de toate eram decişi ca pe Mureşeni şi Câmpeni să-i conducem cu flamura. Dar ce culori să întrebuinţăm? Nu ştiam şi în lipsa necunoştinţei culorilor, ne-am decis a face o flamură albă cu inscripţia ca deviză: Pace, Libertate, în culori vinete." Deviza ca şi culoarea stindardului adoptat, chiar dacă au fost „aranjate" de inteligenţii locului, exprimau aspiraţia maselor de iobagi. Adoptarea unui stindard dovedeşte chiar din această fază un început de organizare, iar deviza exprimă un ideal pe care masele de iobagi îl vor cere răspicat în adunarea de la Blaj.

Adunarea la care credem că au participat şi mureşeni iernuţeni, a avut loc în zilele de 3-5 (15-17) mai 1848. Cu acest prilej a fost redactat programul Revoluţiei în 16 puncte şi adus la cunoştinţă zecilor de mii de participanţi la adunare. Acest program a fost la înălţimea vremii atât sub raport social, cât şi naţional. Sub aspect social, prin punctele 3-11 programul cerea desfiinţarea raporturilor feudale. Sub aspect naţional, prin primul şi ultimele două puncte, românii pretindeau dreptul lor la autodeterminare.

Neluarea în seamă a cererilor românilor de către trufaşa aristocraţie maghiară va aduce grave prejudicii înfăptuirii înţelegerii româno-maghiare, în scopul ducerii luptei comune împotriva stăpânirii habsburgice.

Ţăranii români s-au întors de la Blaj cu gândul că Principatul Transilvaniei trebuie să devină şi în ceea ce priveşte cârmuirea sa, o ţară românească. Această idee este răspândită tot mai mult de intelectualii români, iar în popor prinde rădăcini tot mai adânci.

Preotul Ioan Munteanu din Mădăraşul de Câmpie, participant la adunare, este învinuit de scaunul de judecată al Scaunului Mureş că ar fi declarat de mai multe ori „De acum Ardealul nu mai e Ardeal, ci România".

După adunarea de la Blaj, creşte şi mai mult opoziţia ţărănimii faţă de pretenţiile nemeşimii de a-i presta în continuare servituţi.

În Iclandul Mare, unul din focarele Revoluţiei pentru întreaga vară a anului 1848, un ţăran a atacat pe un curialist - lucru despre care preotul Zambler Gyorgyi a raportat la data de 18 mai vicecomitelui. Ţăranul însă nu s-a speriat, declarând că de acum încolo ungurii nu mai poruncesc şi că ei (ţăranii n.n.) nu-i mai suportă pe acei curialişti care ascultă de domnii de pământ.

Mişcările ţărăneşti ating punctul culminant în Dileul Nou. Vicecomitele Boer Simon, în 18 mai, s-a deplasat în sat

pentru a introduce reguli poliţieneşti şi a înăbuşi mişcarea. Luându-l alături de el pe judele satului, a reuşit să adune vreo 50 de ţărani care însă erau înarmaţi cu securi, furci, bâte. Vicecomitele dorea să-l prindă pe conducătorul mişcării, fiul preotului din sat, dar văzând spiritul ce domnea, a părăsit localitatea, fiind urmat de strigătul de batjocură al ţăranilor. După aceasta, ţăranii au hotărât împreună cu cei care au participat la Adunarea de la Blaj că, ei nu vor mai asculta nici de domnii de pământ, nici de funcţionarii satului; la notar nu se vor prezenta pentru a asculta ordinele primite de la autorităţi, ci se vor supune numai ordinelor primite din partea fiului preotului. Notarul i-a ameninţat cu aducerea armatei, la care ţăranii au hotărât să ceară ajutor de la Blaj.

Rezultă că ţăranii nu mai au nici un fel de încredere în autorităţi.

Asemenea mişcări ţărăneşti au mai avut loc în Bogata de Mureş, Luduş, Lechinţa.

Votarea de către Dieta din Cluj a uniunii Transilvaniei cu Ungaria, contrar voinţei românilor, va duce la ascuţirea contradicţiilor de ordin naţional.

Aceeaşi Dietă a votat şi legea de desfiinţare a iobăgiei. Aceasta urma să intre în vigoare în Principatul Transilvaniei la 18 iunie 1848. În lege se spunea printre altele: „Robotele de pe pământurile urbariale se şterg, precum şi dijma şi servituţile plătite în bani".

Salutând desfiinţarea iobăgiei, Bariţiu spunea: „Piară-i şi numele şi toată suvenirea ei, de trei ori piară acel blestem de robie păgânească, înfierătoare de oameni şi creştini".

Dar iobăgia nu avea să înceteze în mod automat la 18 iunie 1848 şi nici în lunile şi anii următori, deoarece domnii de pământ au întrebuinţat diferite mijloace pentru a împiedica pe iobagi să intre în posesia loturilor de pământ ce li se cuveneau. Din această cauză, vor avea loc ciocniri între nemeşi şi ţărănime, între aceasta din urmă şi aparatul de stat al nobilimii.

Este reînnoit statariul. Mulţi ţărani sunt aruncaţi în temniţă: de-a lungul Mureşului, se spune într-o corespondenţă din iulie 1848, trimisă gazetelor din Braşov, „solgăbirăii îi prind, îi bat şi mai din tot satul sunt trimişi câte 3-4 oameni la temniţa din Reghin sau la Turda, unde... suferind multă foame, sunt siliţi a-şi petrece scumpele zile de lucru".

Multe sate sunt pedepsite cu execuţii militare. La Iclandu Mare şi Iclandu Mic, la Lechinţa de Mureş, au fost aduşi pentru asigurarea liniştii, 60 de dragoni, întreţinerea acestora trebuind să fie asigurată de locuitorii celor trei localităţi. În aceeaşi situaţie se aflau şi localităţile: Sălcud, Vidrasău, Chirileu şi alte localităţi care au avut de suportat abuzurile, jafurile şi batjocura trupelor de represalii, cărora li s-a dat mână liberă pentru a băga spaima în ţărani.

Numai la Sălcud, solgăbirăul Madaras Gabor, a adus 165 de grăniceri secui, locuitorii satului fiind obligaţi să le asigure acestora mâncarea şi băutura.

Agitaţii intense au loc şi la Deag. Doi aţâţători, Alb Iosif şi Dan Andrei, le vorbesc celor adunaţi în câmp, pentru a împărţi un fânaţ folosit în comun, că slobozenia (Preînştiinţare cartea de slobozenie) citită de solgăbirău nu e avantajoasă pentru ei. Sunt obligaţi să citească în faţa mulţimii această carte de slobozenie, atât preotul de rit grecesc, cât şi cel greco-unit. Ţăranii îşi manifestă nemulţumirea spunând „această slobozenie nouă nu ne trebuie, aceasta nu-i dreaptă, nu-i de la Ferdinand, ci e primită numai de la Guberniu şi nu e bună".

Din cele arătate, reiese că ţăranii nu aveau încredere în dispoziţiile date de Guberniu, ei aşteptând eliberarea numai din partea împăratului.

Tot mai multe sunt rapoartele autorităţilor în legătură cu anchetele întreprinse împotriva aşa-zişilor instigatori care îndeamnă poporul să nu mai presteze slujbe. Semnificativ este în acest sens raportul lui Madaras Gabor, jude al nobililor, către Gal Miklos, vicecomite al comitatului Târnava în

legătura cu ancheta întreprinsă împotriva preotului unit din Cipău. Raportul, emis din Sălcud, este datat 13 august. Ancheta se desfăşoară pe baza audierii de martori, atât români, cât şi maghiari. Din declaraţiile martorilor, reiese, în general, că preotul ar fi spus că a venit timpul când „nici român, nici ungur, nici ţigan nu mai e dator să slujească".

Silniciile asupra populaţiei române continuă şi la începutul toamnei. Comportamentul nemeşimii determină pe români ca atunci când s-a produs ruptura între Curtea imperială din Viena şi Ungaria să refuze înrolarea în armata maghiară, fiind totuşi de acord cu înrolarea în armata imperială. Mai ales ţăranii fără pământ, români şi maghiari, se opuneau recrutării spunând: să meargă „cei cu diplome de piele de câne în oaste, ei au ce apăra, ce să apărăm noi, când nu ni se dă nici un petec de pământ".

În această atmosferă încărcată are loc a treia adunare de la Blaj, adunare care s-a desfăşurat între 3/15 – 13/25 sept. 1848. Dacă Adunarea Naţională din mai poate fi socotită a eliberării naţionale şi sociale a poporului român, cea din septembrie, la care au participat circa 60000 de oameni, este cea a organizării rezistenţei sale armate. Poporul era înarmat cu furci din fier, coase, securi, lănci. Hotărârile care se iau acum reflectă nemulţumirile maselor faţă de regimul de teroare la care erau supuse de către autorităţile nobiliare şi mai ales faţă de faptul că după intrarea în vigoare a legii agrare încă nu se constituiseră comisiile urbariale pentru a delimita pământul ţăranilor de cel al foştilor lor stăpâni.

Adunarea din septembrie marchează faza insurecţională a revoluţiei, românii trecând la constituirea de prefecturi pe baza principiului teritorial.

Fiecare prefectură se obliga să întreţină cu provizii şi armament o legiune. Prefect al legiunii a III-a este numit de către comitetul român de pacificare, care a luat fiinţă cu prilejul celei de-a treia adunări de la Blaj, Vasile Moldovan.

„Eu - arată V. Moldovan în *Memoriile* sale - m-am întors la casa părintească a cincea zi după Adunare şi fără multă socoteală am început să-mi organizez Legiunea a III-a, al cărui prefect eram eu. Legiunea mea se întindea de la Mureş (între Vidrasău şi Iernut- n.n.), pe Târnava Mică în sus până unde sunt români, şi în jos, până la Jidvei şi Căpâlna (de Jos- n.n.). Mi-am numit ca viceprefect pe Florian Lăscudeanu din Cucerdea, de tribun pe Iosif Tămaşiu, ginerele preotului din St. Mărghita, Iacob Olteanu din Vaidei, Alexandru Pop din St. Paul, Petru Bonta din Seuca. Apoi, în toate satele mi-am numit centurioni (căpitani), tot la a zecea casă mi-am numit câte un caporal".

Prefect al legiunii a XIII-a a fost mai întâi Alexandru Bătrâneanu, care va fi spânzurat de către unguri în 11 octombrie la Someşeni.

Comanda Legiunii este preluată de Florian Micaş, nu de mult eliberat din închisoare. Micaş şi-a adunat cetele la Iernut, ţinând sub supraveghere tot ţinutul.

Aflând de intenţiile de înarmare ale românilor, autorităţile nobiliare din Transilvania au organizat la 15 octombrie o adunare a secuilor la Lutiţa. S-a hotărât ca secuii să pornească împotriva imperialilor şi, implicit, împotriva românilor, aliaţi ai imperialilor. Dupa Adunarea de la Lutiţa, brigada condusă de Dionisie Lazăr se îndreaptă spre Tirimia, apoi pe Valea Mureşului, spre Sânpaul şi Iernut. Referindu-se la aceste acţiuni ale secuilor, V. Moldovan arăta „Pe unde au pătruns, au prefăcut sate în cenuşă, au comis omoruri şi jafuri oribile şi numai în regiunea Mureşului au devastat şi prefăcut în praf şi cenuşă nouă sate româneşti.... Din 18 octombrie şi până în 20 decembrie au fost arse şi devastate de ei mai mult de 100 comune româneşti şi săseşti".

La 23 octombrie, la Iernut, Legiunea lui Micaş, atacată din trei părţi, datorită inferiorităţii tehnice şi a pregătirii militare a românilor, este înfrântă de brigada contelui Lazăr.

Mulţi români sunt ucişi şi peste 100 sunt făcuţi prizonieri. O parte din ei sunt arşi de vii, iar unii sunt spânzuraţi. A rămas de pomină cinismul cu care opt zile de-a rândul, comisarul guvernului, Gheorghe Apor, se plimba printre şiruri de furci cu pipa aprinsă în gură pentru a se desfăta de priveliştea fioroasă.

La Iernut şi Şăulia de Mureş, în octombrie 1848, 23 de bărbaţi şi o femeie au fost măcelăriţi.

Alexandru Papiu Ilarian spunea despre Gheorghe Apor că se fălea că a spânzurat la Iernut 26 de români. Şi eu crez – zice barbarul – că împrejurarea aceasta va face întipărire deajuns asupra numelui şi caracterului meu celui de secui.

Tot la Iernut, întâlnind secuii vreo opt care ale românilor din Niraşteul ars de aceştia, încărcate cu ce-au putut salva, pe aceşti români secuii i-au împuşcat, luându-le carele.

Despre baronul Apor, Isaia Moldovan ne relatează că s-a dus cu câţiva dintre ai săi să se convingă despre starea lagărului din Aţintiş, unde era concentrată Legiunea a XII-a românească, dar la Petrilaca a fost împuşcat.

Despre protopopul din Iernut, Iosif Lazăr, care cu siguranţă se va fi aflat şi el printre zecile de mii de participanţi la adunările de la Blaj, aflăm că, urmărit fiind de unguri, va ajunge până la Săcărîmb, unde avea un frate controlor la minele de aur, iar despre fiul său, că a fost prins la protopopul din Deag.

După ciocnirea de la Iernut, românii se retrag spre Luduş. Urmărind forţele româneşti în retragere, forţele secuieşti se îndreaptă spre tabăra de la Aţintiş a lui Constantin Romănul Vivul. Ciocnirea are loc la 31 octombrie la Aţintiş, unde secuii suferă o grea înfrângere, retrăgându-se spre Tg-Mureş. Dar la Iernut sunt înconjuraţi din nou de aceeaşi Legiune a XII-a, secuii fiind făcuţi prizonieri.

Transilvania ajunge în mâinile oştilor imperiale şi a forţelor revoluţionare române. Dar victoriile fulgerătoare ale generalului polonez Iosif Bem, pus în slujba revoluţiei

maghiare, schimbă raportul de forțe, Transilvania ajungând pentru o perioadă de timp sub control maghiar.

Viața românilor din zona Iernutului și nu numai din această zonă era în pericol, deoarece în urma ocupării acestor teritorii de către armatele lui Bem, vin autoritățile civile ca să prindă și să pedepsească pe „trădători". Oricine putea ajunge în fața „tribunalului de sânge", de unde nu mai era scăpare. Că așa stăteau lucrurile, reiese dintr-o adresă a locotenent-colonelului Porro, care a fost numit în fruntea comitetului militar guvernamental, înființat la Tg-Mureș. Acesta arată că în ziua de 22 ianuarie 1849, căpitanul român din Cerghid, fiind adus ca prizonier de război la închisoarea scaunului, a fost ucis de mulțimea înfuriată. După ce l-au ucis pe căpitan, au scos din închisoare 23 de sași pe care de asemenea i-au ucis. Se menționează că „cei care au mai rămas în închisoare sunt expuși pericolului și viața nu le este nici o clipă asigurată".

Referindu-se la aceste „răzbunări", Barițiu arăta: „A omorî oameni neînarmați, nejudecați, numai prin statarium, în 12 ore și nici chiar cu statariu, ci la moment, în casă, în curte, în câmp, la drum, în piața publică, este o crimă înfierată ca infamă de către toate popoarele civilizate..."

Luptele vor continua în regiunea Munților Apuseni în primăvara și vara anului 1849. La eroica rezistență a românilor din munți și-au adus contribuția și români de pe aceste meleaguri. Printre aceștia putem menționa pe Nicolae Vlădușiu și Vasile Moldovan, foști comandanți de legiuni.

În august 1849, armatele coalizate austriece și țariste vor determina capitularea armatei revoluționare maghiare, punând capăt revoluției în Transilvania.

Deși înfrântă, „Revoluția burghezo-democratică de la 1848 a constituit un moment crucial în trecerea României de la feudalism la capitalism, a dat un puternic impuls creșterii conștiinței de sine a poporului român, a exprimat hotărârea moldovenilor, muntenilor și transilvănenilor de a sfărâma

vechile relații feudale, de a deschide calea noii orânduiri, de a făuri unitatea națională în cadrul frontierelor unuia și aceluiași stat..." Speranțele românilor în înfăptuirea unor deziderate fundamentale nu au fost îndeplinite decât în mică măsură. Concret, este vorba de legea de desființare a iobăgiei în Principatul Transilvaniei.

Din ordinul circularei nr.7787 din 17 iunie 1848 dat de guvernul Transilvaniei, reiese că „ iobagii devin oameni liberi, iar robota și dijma se desființează; pământurile urberiale rămân în proprietatea foștilor iobagi, vechiul proprietar urmând să primească despăgubiri de la stat, pământurile curiale sau alodiale rămân în continuare în posesia nobilului. Eventualele divergențe dintre nobil și foștii iobagi – arată ordinul – trebuiau să fie rezolvate de așa numitele tribunale urberiale, nimeni neavând dreptul să-și facă singur dreptate".

Așa cum reiese din acest ordin, pământurile curiale sau alodiale rămâneau în continuare în posesia nobilului. Ca urmare, legea nu împroprietărea cu pământ numărul mare de jeleri care munceau pe aceste pământuri. Dependenți rămân și o parte a iobagilor, fiindcă pe lângă loturile urberiale în posesia cărora intră prin lege, aceasta fiindu-le cu totul neîndestulătoare, ci mai foloseau și pământuri alodiale. Țăranii care lucrau pe aceste pământuri erau considerați „arendași provizorii".

Legea din 1848 nu a șters îndatoririle, prestațiile jelerilor, curialiștilor, care lucrau pe alodiile domnilor de pământ pe baza contractelor verbale sau scrise.

La Iernut, așa cum reiese din tabelele de impunere pe 1846, domn de pământ era Leopold Bethlen. Nobilii nefiind impuși la dări, nu sunt cuprinși în aceste tabele.

În această perioadă, Haller Barbara de la Iernut, folosea secui la muncile sezoniere.

Considerând că numărul iobagilor existent în 1846 și anume 37, a rămas aproximativ același și în 1848, putem

aprecia că aceştia au fost împroprietăriţi prin lege cu pământurile urberiale pe care le deţineau. Dacă pentru majoritatea foştilor iobagi pământurile în proprietatea cărora intră sunt în general îndestulătoare, trebuie în acelaşi timp să menţionăm că existau şi iobagi care nu aveau pământ deloc, şi care, conform legii, rămân în continuare fără pământ.

Chiar şi cei care au intrat în proprietatea deplină a pământului se descurcau greu, din cauză că nu aveau suficiente animale pentru executarea lucrărilor agricole. Conform legii de desfiinţare a iobăgiei, erau împroprietăriţi numai cei care lucrau pe pământuri urberiale. La Iernut, tot în 1846, din cei 23 jeleri consemnaţi, 13 nu dispuneau de nici o suprafaţă de pământ, iar ceilalţi aveau suprafeţe relativ restrânse. Probabil că aceştia, deşi jeleri, dar dispunând de pământuri urberiale, intră şi ei în proprietate deplină asupra acestor pământuri.

Iobagilor şi jelerilor care nu dispuneau de pământ li se adaugă numărul mare şi în continuă creştere al curialiştilor care de asemenea nu aveau pământ. Curialiştii se numeau şi jeleri de curte. Aveau un lot extrem de mic de pământ alodial. Pentru ei, curialiştii îndeplineau robotă, 20-30 zile anual şi 30-40 zile plătite cu o simbrie redusă.

Atât curialiştii cât şi jelerii alodiali, au fost obligaţi să presteze servicii şi după Revoluţie. Abia prin patenta imperială din 21 iunie 1854, regimul habsburgic arată că: „Pământurile alodiale pe care se află aşezate gospodării nu se mai pot lua înapoi de la posesorii lor, dacă aceştia nu mai posedă alt pământ urbarial..., indiferent dacă ei s-au tocmit pentru muncă în schimbul unei sume de bani, în produse, în folosirea de vreo casă, locuinţă, ori de vreun loc".

Pământul primit în proprietate trebuia răscumpărat de către noul proprietar. Răscumpărarea putea fi făcută în bani, produse, muncă sau chiar renunţând la o parte a pământului. Oricare au fost formele de răscumpărare, toate erau dificil de realizat pentru jeleri, dar mai ales răscumpărarea în bani sau

cea prin care jelerul alodial trebuia să renunţe la o parte a lotului său, drept contravaloare a răscumpărării.

Patenta din 21 iunie 1854, dată pentru Principatul Transilvaniei, a prevăzut formele de reglementare a problemelor urbariale ce s-au ivit după pronunţarea legii pentru eliberarea iobagilor din 1848, a stabilit condiţiile necesare răscumpărării alodiilor neincluse în prescripţiile legii din 1848 şi a prevăzut comasările şi regrupările necesare noului mod de folosire a pământului. Toate acestea înlesneau dezvoltarea economiei capitaliste.

Chiar dacă aceste măsuri înlesneau dezvoltarea economiei capitaliste, uşurau într-o oarecare măsură viaţa ţăranului, problema agrară a continuat să rămână nerezolvată. Prin aceste legi cu caracter agrar, nemeşimea a pierdut munca aservită, dar a câştigat proprietatea absolută asupra alodiilor şi a unei părţi din pământurile urbariale şi o recompensă de circa 70 milioane de florini plătiţi de stat.

La Iernut, Barbara Haller primeşte pentru pământurile celor 1617 foşti iobagi ai ei, suma de 231932 florini. Aceşti iobagi erau răspândiţi în 34 de sate. În comitatul Târnava, cea mai întinsă moşie a Barbarei Haller era cea de la Iernut. Suprafaţa pe care foştii iobagi devin proprietari era de 9489 iugăre, 52 revenind în medie aproape 6 iugăre de familie, suprafaţă considerată suficientă pentru întreţinera unei familii de 5 persoane. Pământul devine obiectul cumpărării şi vânzării, transformării din proprietate feudală în proprietate burgheză.

Nobilimea a avut posibilitatea să investească sumele de bani cu care a fost despăgubită, în scopul dezvoltării unei agriculturi raţionalizate, dar ea va folosi doar o mică parte din suma respectivă pentru modernizarea agriculturii.

După 1867, dezvoltarea agriculturii va purta tot timpul pecetea luptei sociale între ţăranul liber, dar cu pământ în general insuficient, şi proprietarul funciar.

În 1854, populația Iernutului număra 1253 locuitori și 291 case. Dintre aceștia, 67 erau romano-catolici, 550 greco-catolici, 5 luterani și 631 calvini.

În 1850, ca urmare a noii organizări administrativ-teritoriale a Transilvaniei, comitatele sunt desființate, fiind înlocuite cu districte militare. Un district cuprindea șase cercuri, care la rândul lor cuprindeau subcercuri. Cercul Blaj cuprindea și subcercul Valea Izvoarelor cu reședința la Iernut.

În această perioadă poșta era minuțios organizată. Printre oficiile poștale care funcționau în anii respectivi, se număra și cel de la Iernut. Dările către stat erau directe și indirecte. Cele directe se percepeau după pământ, după vite, după persoane, după imobile. Semnificativ este faptul că la aceste dări erau acum impuși și nobilii.

Măsurătorile cadastrale fiind în curs de efectuare, la fixarea și încasarea impozitelor după venitul agricol, se ridicau greutăți din cauză că nobilii au determinat în multe cazuri țăranii să le cedeze pământul urbarial pe care l-au transformat în alodiu, dându-le în schimb pământ alodial, scutit înainte de 1848 de dări. Impozitele indirecte se percepeau sub forma monopolului de stat asupra băuturilor spirtoase, tutunului etc. Îndeosebi monopolul nou introdus asupra tutunului a cauzat decăderea cultivării acestuia într-o serie de localități printre care și la Iernut. Cu toate că majoritatea țăranilor dependenți au fost eliberați de sarcinile specifice relațiilor de producție feudale și transformați în proprietari deplini pe loturile lor, aceștia vor suporta greu obligațiile care sporesc după 1849.

În aprilie 1861, începe restaurarea comitatului Târnava. Cu acest prilej, la Târnăveni, se organizează o adunare unde participă și un număr mare de români. În fruntea intelectualilor români se află Ioan Oros-Russu, fiu al comitatului și fost participant la Revoluția de la 1848-1849. Din cei aproape 70 funcționari aleși acum, doar 11 sunt români, printre care și

vivecomitele în persoana lui Iosif Sterea-Suluțiu. Ioan Oros-Russu este ales subpretor la Iernut.

Anii 1861-1865 sunt ani rodnici în acțiuni politice și culturale. În 1861 se înființează „Asociațiunea Transilvană pentru Literatura și Cultura Poporului Român (Astra)", care mai târziu va desfășura o intensă activitate și la Iernut.

În 1863, au avut loc lucrările Dietei de la Sibiu, care votează legi importante privind bazele economice și politice ale Principatului. Deosebit de importante au fost legea referitoare la egala îndreptățire a națiunii române prin care aceasta era pusă pe picior de egalitate cu celelalte națiuni ale Principatului, și cea referitoare la egala îndreptățire a folosirii limbii.

În 1865, Dieta din Sibiu a fost dizolvată și înlocuită cu alta, dominată de unguri. Această dietă a cărei lucrări s-au desfășurat la Cluj, votează unirea Transilvaniei cu Ungaria. Acțiunea e urmată de protestele românilor care adresează un Memorandum împăratului prin care cer menținerea autonomiei Transilvaniei și aplicarea legilor votate de Dieta de la Sibiu. La 23 decembrie 1866, Ioan Rațiu se îndreaptă spre Viena, ducând cu el 37 de plenipotențe cu 1493 de semnături și Memorandumul. În 31 decembrie, Ioan Rațiu obține o audiență la Împăratul Francisc Iosif.

De remarcat că acțiunea are și adeziunea celor 33 de împuterniciți din Iernut pe baza plenipotenței din 21 octombrie 1866. Această adeziune a iernuțenilor dovedește că mișcarea națională câștigă teren și în aceste părți, că iernuțenii nu sunt pasivi față de problemele majore care frământau societatea românească în acele vremuri.

IERNUTUL ÎNTRE 1867-1918

Contrar voinței și intereselor poporului român, împăratul, în cârdășie cu nobilimea maghiară, încheie pactul dualist, prin care Transilvania va intra sub stăpânire maghiară

până în 1918. La această acțiune, românii răspund prin acțiuni de protest care vor culmina cu memoriul protest numit Pronunciamentul de la Blaj (15 mai 1868). Pronunciamentul a fost elaborat cu ocazia Adunării de la Blaj din 3/15 mai 1868, la care au participat peste 60000 de români din toate părțile Transilvaniei.

Cunoscând atitudinea antidualistă și a românilor din iernut, credem că printre cei 60000 de participanți la adunare s-au aflat și iernuțeni.

Autorii Pronunciamentului formulează revendicările fundamentale ale poporului român: autonomia Transilvaniei, recunoașterea hotărârilor Dietei de la Sibiu, participarea românilor în proporție justă la viața politică, administrativă și culturală, redeschiderea Dietei de la Sibiu.

Sub regimul dualist, au fost elaborate o serie de legi așa cum au fost cele din 1871, 1880 și 1896 privind agricultura. Aceste legi au avut ca scop clarificarea relațiilor de proprietate foarte complicate după 1848.

Pentru practicarea unei agriculturi moderne, era necesară comasarea loturilor foarte dispersate. În timp ce țărănimea aștepta prin comasare rezolvarea definitivă a raporturilor feudale, domnii de moșii căutau posibilități de înstrăinare a tot mai mult pământ țărănesc.

Nu știm cum s-au desfășurat operațiunile de comasare la Iernut sau dacă au avut loc asemenea operațiuni în perioada imediat următoare a Revoluției. În schimb, putem preciza că în deceniul al 6-lea, la Lechința se desfășurau operațiuni de comasare, în timp ce la Cipău, operațiunea era terminată.

În 1885, când Bethlen Markus, înglodat în datorii, vinde domeniul Iernut Statusului romano-catolic transilvan, domeniul avea o întindere de 5.161 de iugăre în hotarul Iernutului și a opt comune vecine. Domeniul nu era comasat, cuprinzând circa 600 de parcele. Această suprafață se împărțea după registrul cadastral astfel: 1961 iugăre arabil (38%), 1001

iugăre fânaţ (19,4 %), 1098 iugăre păşune (21,27 %), 680 iugăre pădure (13%), 19 iugăre vii (6,39%), 144 iugăre păpuriş, 20 iugăre grădini (0,4%) şi 230 iugăre teren nefolosit (4,56 %).

Cele mai întinse suprafeţe ale domeniului se aflau în localităţile:

- Iernut: 1852 iugăre;
- Deag: 842 iugăre;
- Lechinţa de Mureş: 1,344 iugăre;
- Oarba de Mureş: 754 iugăre;

Cele 369 iugăre rămase se împărţeau pe cinci localităţi astfel:

- Şeulia Română: 49 iugăre;
- Iclănzel (Iclandul Mic): 128 iugăre;
- Sâniacob: 97 iugăre;
- Petrilaca Română: 30 iugăre;
- Cipău: 58 iugăre.

Cele nouă corpuri ale domeniului, cu excepţia celor de la Cipău şi Lechinţa, nu erau comasate nici în 1885.

Până în 1885, părţile domeniului care se aflau la distanţă mai mare de Iernut erau arendate.

În exploatarea acestor întinse terenuri se foloseau nu numai sistemul arendării, ci şi cel al muncii în dijmă şi al muncii salariate.

Referindu-se la starea ţăranului român din Transilvania în această perioadă, I. G. Bariţiu, fiul lui G. Bariţiu, spunea: „Deşi el este împroprietărit, deşi are dreptul de cumpărare şi vânzare în acelaşi grad cu compatrioţii săi de altă naţionalitate, deşi are dreptul de a se muta de pe o moşie pe alta sau a arenda o moşie străină, deşi, scurt zis, are mai multe drepturi pozitive (ca înainte de 1848- n.n.), el totuşi nu este mulţumit de starea sa.

Şi nici nu putea fi, din moment ce pentru unii pământul era insuficient, posibilităţile de câştig limitate. Aceasta mai

ales pentru foştii jeleri şi curialişti cu posibilităţi modeste de a-şi cumpăra sarcinile cu caracter feudal. Au scăzut, în genere, şi suprafeţele de pământ ce reveneau unei familii ţărăneşti, dar nu atât prin vânzări sau înstrăinări, cât mai ales prin împărţirea loturilor pe calea moştenirii.

În acest timp, românii de peste Carpaţi, purtau un greu război pentru obţinerea independenţei ţării, război care nu putea să-i lase nepăsători pe cei din Transilvania. Aceştia, doritori să-şi manifeste ataşamentul lor pentru cauza libertăţii naţionale, vor căuta să sprijine material şi bănesc statul român. Astfel, Ioan Boeriu, paroh în Lechinţa de Mureş, donează suma de 20 franci, iar Iuliana Gherasim face o colectă în Petrilaca Română la care contribuie şi locuitorii din Bord, reuşind să adune 7, 50 florini, 5 ştergare, 19 coţi de pânză, 8 kg scame.

În 15/27 iulie 1877, este redactat în Budiul de Câmpie de către Amalia Crişan şi Carolina Pop, născută Papiu, un apel către doamnele române din Câmpie pentru a aduna bani, scame etc., în scopul de a-şi aduce modesta lor contribuţie la susţinerea cauzei juste a luptei de eliberare naţională.

Dacă în 1854 populaţia Iernutului era de 1.253 locuitori, în 1880 aceasta era de 1.227 locuitori.

Din totalul populaţiei, cea aptă de muncă îşi desfăşura activitatea, în marea ei majoritate, în agricultură, pe pământurile de care dispuneau, pe pământurile Statusului romano-catolic sau pe cele ale moşierilor existenţi la Iernut în acel timp.

În anul 1880, a fost elaborată legea XLV, lege cu caracter agricol. Această lege dădea posibilităţi mult mai mari moşierilor de a sili pe foştii iobagi şi jeleri urbariali la reglementarea proprietăţii funciare. Legea a devenit un mijloc important în mâna moşierilor pentru a răpi pământuri de la foştii iobagi şi jeleri urbariali.

În anul 1895, în Transilvania a fost efectuat un recensământ agricol. Potrivit acestui recensământ, la Iernut

numărul gospodăriilor era de 266. Suprafaţa de pământ pe care o deţineau era de 3, 811 iugăre, care, defalcat se prezenta astfel: teren arabil: 2,238 iugăre, grădini 71 iugăre, fâneţe (râturi) 1114 iugăre, vie 1 iugăr, iar 2 iugăre neplantate ori defrişate, pământ ţelină 2 iugăre, teren cu stuf 122 iugăre, teren necultivabil 263 iugăre.

Raportând suprafaţa arabilă la numărul gospodăriilor, care de regulă este mai mic decât cel al familiilor, revine unei gospodării o suprafaţă de peste 8 iugăre teren arabil. În ceea ce priveşte grădinile, unei gospodării îi revenea în medie o suprafaţă de circa 19 ari. Desigur, în realitate, se putea ca unii ţărani să aibă suprafeţe foarte mici de pământ sau chiar deloc, pe când alţii suprafeţe cu mult mai mari decât media de 8 iugăre. De altfel, se ştie, că în acei ani de criză economică, diferenţierea ţărănimii s-a accentuat.

Acelaşi număr de gospodării ţărăneşti dispuneau de 826 bovine, 52 cabaline, 530 porcine, 453 ovine, 2906 păsări şi 73 familii de albine.

Din totalul de 826 bovine, 440 erau boi din care circa300 erau boi de pus în jug. Dacă mai adăugăm la aceştia şi vitele şi caii care erau folosiţi la muncile agricole, putem admite că iernuţenii dispuneau de suficiente animale pentru efectuarea lucrărilor agricole.

Dacă comparăm aceste cifre cu ceea ce ne oferă tabelele de impunere în urmă cu aproape 50 de ani, situaţia este incomparabil mai bună în 1895.

Mai dificilă era situaţia în privinţa atelajelor, al căror număr total se ridica la 130, revenind un atelaj la două gospodării.

Recensământul ne oferă şi date referitoare la speciile şi numărul pomilor fructiferi. La acea dată existau în comună 748 meri, 163 peri, 44 cireşi, 239 vişini, 78 caişi, 513 pruni, 7 nuci şi 113 duzi. În total- 1905 pomi fructiferi.

Pe baza acestui recensământ nu putem face aprecieri concrete cu privire la stratificarea populației în funcție de averea deținută, deoarece recensământul a cuprins doar statistica gospodăriilor, nu şi a proprietății funciare. Recensământul n-a înregistrat nici proprietățile funciare de stat şi cele bisericeşti. Astfel, la Iernut, deşi exista domeniul romano-catolic, fiind proprietate bisericească, n-a fost înregistrat.

În 1895, recensământul agricol a înregistrat la Iernut doi proprietari de pământ şi anume pe: Izmael Mihaly şi pe Niaradi Petru.

Izmael Mihaly era proprietarul a 380 iugăre de pământ. Cele 380 de iugăre se aflau pe teritoriul a două localități. Pentru acest proprietar lucrau 7 slugi.

Cel de-al doilea proprietar, Niaradi Petru – preot greco-catolic, avea şi teren în folosință de la parohia greco-catolică. El dispunea de 105 iugăre şi avea 5 slugi.

Inventarul viu şi cel mort al celor doi proprietari cuprindea:

Nr. crt	Proprietarul	Tractoare	Ciurur.	Plugur.	Grape	Tăvă lug.	Căruțe	Vite	Cai	Porci	Oi
1.	Izmael Mihaly	1	1	4	4	2	7	36	6	23	92
2.	Niaradi Petru	-	-	3	2	-	-	22	6	6	14

Demn de remarcat este folosirea tractorului încă de la sfârşitul sec. al XIX-lea la Iernut.

Chiar dacă Izmael Mihaly dispunea de un tractor, considerăm că era greu de executat toate lucrările agricole

numai cu ajutorul a 7 slugi, ceea ce ne face să credem că folosea şi zilieri sau angajaţi sezonieri.

Doar cu 3 pluguri şi 2 grape n-aveau cum să facă faţă sarcinilor nici cele 5 slugi ale lui Niaradi Petru.

În 1895, Statusul romano-catolic poseda la Iernut 1852 iugăre pe care lucrau 34 angajaţi permanent. Inventarul viu şi mort de care dispunea era următorul: un tractor, 2 treierătoare, 4 semănătoare, 34 pluguri, 45 căruţe, 533 vite cornute, 12 cai, 157 porci şi 900 oi.

Aceasta era, în linii mari, situaţia economică la Iernut la sfârşitul sec. al XIX-lea.

La 31 decembrie 1900, s-a efectuat un recensământ al populaţiei, recensământ în care un mare accent s-a pus pe ocupaţia locuitorilor.

La acea dată existau la Iernut 2012 locuitori, din care 713 erau apţi de muncă, iar 1299 întreţinuţi. Din acei 713 locuitori apţi de muncă, marea majoritate – 458, lucrau în agricultură, 91 se ocupau cu meşteşugurile, 21 comerţul, 14 lucrau în domeniul comunicaţiilor, 24 în servicii publice sau liber profesionoşti, iar 17 zilieri.

Existau la acea dată 3 proprietari cu peste 100 de iugăre şi un arendaş care, de asemenea, avea peste 100 de iugăre. Unul din proprietari este Izmael Mihaly, cel care în 1895 avea 380 iugăre de pământ. Acesta a fost cel care a arendat pământ lui Emanuil Voith. Aflăm acest lucru chiar din spusele lui Voith, care recunoaşte că a ţinut în arendă moşie de la Izmael Mihaly de la 1 ianuarie 1900 până la 31 decembrie 1916. Această moşie va fi vândută lui Miklos Csontoş.

În rândul proprietarilor mai sunt consemnaţi 61 de mici proprietari şi 20 de mici proprietari care în acelaşi timp erau şi zileri. Aceasta dovedeşte că cei 20 aveau pământ insuficient, fiind obligaţi să se angajeze şi ca zileri. Zilerii, de obicei, lucrau la muncile sezoniere.

Din cei 263 de muncitori agricoli, dintre care 13 erau sub 16 ani, doar 93 aveau case particulare.

Numărul total al atelierelor meşteşugăreşti se ridicau la 50, din care 32 erau fără ajutoare (ucenici), un atelier cu 6-10 ajutoare, unul cu 11-20 ajutoare, iar celelalte 16 cu 1 până la 5 ajutoare.

Pentru a nu rămâne surprinşi de numărul mare de ateliere meşteşugăreşti existente la Iernut în 1900, redăm mai jos ocupaţiile celor consemnaţi ca fiind meşteşugari: în fierărie – 16 fierari, plus un lăcatuş, cărora li se mai adaugă alţi doi.

- maşinişti:	6	- măcelari:	4
- tâmplari:	4	- pietrari:	3
- pantofari:	10	- dulgheri:	6
- alţii:	8	- alţii:	1
- morari:	13	- cârciumari:	8
- brutari:	2	- mici ateliere casnice:	6

Se constată o diversificată structură în ceea ce priveşte ocupaţiile meşteşugarilor, ceea ce constituie un fapt pozitiv, mai ales când e vorba de o comună.

În anul 1910, a fost efecuat un nou recensământ al populaţiei. În acel an, numărul locuitorilor era de 2109, din care 2101 civili şi 8 militari. Dacă la recensământul din 1900 s-a pus accent pe ocupaţiile locuitorilor, în cel din 1910 nu mai sunt consemnate ocupaţiile. De data aceasta se întocmeşte o evidenţă după vârsta locuitorilor, situaţia familială, naţionalitate şi religie. Comparativ cu 1900, numărul locuitorilor a crescut cu aproximativ 100.

Pentru a arăta care era numărul locuitorilor la Iernut în diferiţi ani, redăm mai jos următoarele cifre statistice:

1. Anul:	1869	1880	1890	1900	1910
2. Locuitori:	1388	1227	1662	2012	2109

În anii 1900 şi 1910, la populaţia civilă am adăugat şi cei şase, respectiv 8 militari existenţi în comună la data respectivă.

Analizând cifrele respective se constată o scădere greu de explicat a numărului locuitorilor între 1869 şi 1880, în timp ce între 1880 şi 1890, numărul locuitorilor a crescut cu peste 400, ceea ce iarăşi, este destul de mult. De altfel, cifra este aproape aceeaşi şi pentru perioada 1890-1900.

În 1910, 56 de persoane figurau ca fiind plecate din localitate. După sex, 1018 erau de sex bărbătesc, iar 1091 de sex femeiesc. După vârstă:

- sub 6 ani: 328
- 6-11 ani: 298
- 12-14 ani: 176
- 15-19 ani: 282
- 20-39 ani: 508
- 40-59 ani: 372
- peste 60 ani:145

Împărţirea populaţiei după vârstă ne oferă posibilitatea de a afla, luat ca medie, numărul născuţilor vii într-un an, începând cu 1904. Un simplu calcul ne arată că numărul acestora era de circa 55, ceea ce, raportat la o perioadă de 10 ani (1900-1910), ar însemna un spor de populaţie de aproximativ 550 de oameni. Cum acest spor a fost de numai 97 de persoane, rezultă că diferenţa până la 550 o reprezintă numărul decedaţilor – 453. Raportat la cei 10 ani, în medie, au decedat anual 45 persoane, ceea ce înseamnă mult la circa 2000 locuitori.

Sporul de populaţie e de aproximativ 10 locuitori pe an. După naţionalitate, situaţia era următoarea:

- români: 595
- maghiari: 1498
- germani: 8

- alte naționalități: 8

După religie:

- romano-catolici: 344
- greco-catolici: 595
- reformați: 1102
- greco-orientali: 15
- unitarieni: 6
- evrei: 40

Analizând împărțirea populației după naționalitate și după religie, se constată unele necorelări. Dacă toți cei 595 de români apar ca fiind greco-catolici, nu știm cine puteau fi cei 15 greco-orientali, deoarece nu puteau fi nici maghiari, nici germani și nici evrei. De asemenea, apar după religie 40 de evrei care puteau să apară ca evrei doar după naționalitate și nicidecum după religie.

În 1910 mai sunt consemnați la Iernut încă 253 de locuitori care locuiau în afara vetrei satului. Dintre aceștia, 151 erau maghiari, iar 102, români.

Numărul total al caselor era de 343, iar suprafața de pământ deținută era de 3.840 iugăre[92)] .

În anul 1911s-a efectuat un recensământ al animalelor. În acest an, la Iernut erau 211 proprietari de animale. Numărul de animale pe care le dețineau aceștia era următorul:1151 bovine, 82 cai 1260 porci, 1530 oi, 3 măgari și o capră[92)].

Comparativ cu 1895, se constată o creștere simțitoare a numărului bovinelor, dar mai ales al porcinelor și al ovinelor.

Ținând cont că existau 211 proprietari de animale, înseamnă că reveneau în medie unui proprietar 5,4 bovine, 5,5 porcine și 7,2 ovine, ceea ce nu era deloc puțin.

Sigur puteau fi mari diferențe de la un proprietar la altul.

Situația se prezintă bine doar la prima vedere, aceasta deoarece numărul gospodăriilor era cu mult mai mare decât cel al proprietarilor de animale. Cum în 1910 numărul caprelor era

de 343, în unele case locuind şi două familii, rezultă că peste o sută de familii nu dispuneau de animale, mulţi dintre aceştia îngroşând rândurile proletarilor agricoli.

În perioada la care ne referim, o gospodărie ţărănească mijlocaşă deţine în medie 1,64 vite trăgătoare, iar una de 5-16 iugăre 1,11 animale de tracţiune[93)].

Era încă foarte răspândită dijma din produse. Munca în dijmă cunooştea două forme de bază: una, când ţăranul lucra cu propriul său inventar agricol şi celalaltă formă, pe care o putea executa şi un proletar agricol şi care consta în munca exclusiv cu mijloacele de producţie ale moşierului[56)].

Datorită tendinţelor de mecanizare a agriculturii, se va pune un acccent tot mai mare pe folosirea muncii proletarului agricol, care utiliza mijloacele de producţie ale moşierului.

Chiar dacă nu cunoaştem care au fost suprafeţele însămânţate cu culturi agricole, redăm mai jos recoltele obţinute pe pământurile domeniului romano-catolic din Iernut în anul 1908 şi modul lor de folosire.

Recolta anului 1908	Grâu de toamnă Cal. I kg	cal. II kg	Secară kg	Orz kg
Total recoltă	507418	34370	6350	478692
Din care s-a folosit pt. domeniu	220985	24440	6350	198647
S-a vândut străinilor	257256	-	-	129520

Recolta anului 1908	Ovăz	Porumb Cal. I	cal. II	fasole
Total:	346481	244047	2595	38264
Din care: s-a folosit ptr. Domeniu:	185684	51302	2595	2375
S-a vândut străinilor:	103773	192716	-	20340

Pentru acelaşi an, prezentăm şi vama morii, proprietate a domeniului şi modul ei de folosire:

	Grâu kg	Mestecături	Porumb kg	Alac kg	Rămăşiţe kg
Total vamă pe 1908	63726	28903	139131	8946	4498
Din care: s-a folosit ptr. Domeniu	45191	28328	100086	8308	4001
s-a vândut străinilor:	421	120	21940	40	40

95)

Dacă din totalul de peste 500 de tone de grâu de toamnă, calitatea I, mai bine de jumătate s-a vândut, satisfăcându-se şi necesităţile de consum ale domeniului, înseamnă că producţiile erau ridicate, ceea ce ducea şi la o ridicată eficienţă economică. De altfel, şi din celelalte produse se vând mari cantităţi.

O sursă importantă de câştig o reprezintă şi moara.

PODUL PESTE CANALUL MORII

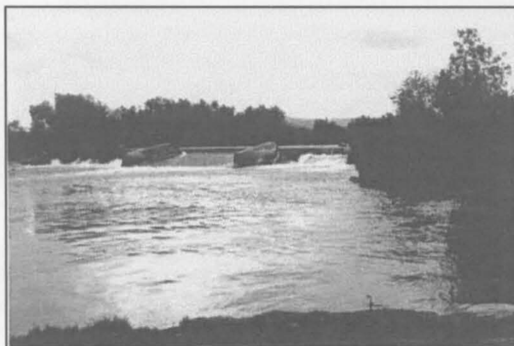
GATUL CASTELULUI

BRAJUL CASTELULUI, TERMINALUL PLUTĂRITULUI PE MUREŞ

Doar în 1911, pe moşia domeniului s-a realizat un venit mai mic ca de obicei, deoarece în acel an au fost făcute investigaţii mari la cumpărarea de vite de prăsilă şi zidirea iazului de beton la Mureş (care există şi în prezent –n.n). În alţi ani, venitul moşiei varia între 30-40%[96)].

Am subliniat atitudinea românilor din Iernut cu privire la regimul dualist, în anul 1866 şi 1868.

BARAJUL CASTELULUI

Numeroasele legi date de guvernele maghiare în această perioadă, multe dintre ele cu un pronunțat caracter antiromânesc vor determina o opoziție tot mai hotărâtă a românilor transilvăneni. Un rol deosebit de important în conducerea mişcării naționale l-a avut Partidul Național Român, ale cărui baze au fost puse în 1881. În programul partidului erau înscrise obiective ca: autonomia Transilvaniei, lupta împotriva asupririi naționale, dreptul de a folosi limba română în administrația de stat, revizuirea legii naționalităților etc.

Într-o conferință a partidului ținută în 1887, se ia hotărârea întocmirii unui memoriu, care să fie înaintat împăratului. În 1890, proiectul memorandumului era redactat, dar prezentarea lui în fața tronului a fost amânată până ce va fi pregătită mai întâi opinia publică[97)].

Textul Memorandum-ului cuprindea o temeinică analiză a situației economice, sociale, politice şi culturale a românilor din Transilvania, relevând lipsa lor de drepturi politice, tendința de desnaționalizare promovată de autorități[98)].

Conferința Națională a partidului din 21-22 ianuarie 1892 a hotărât înaintarea Memorandum-ului Curții de la Viena. La această conferință participă şi delegați din zona apropiată

Iernutului şi anume, Vasile Suciu, preot din Căpuşu de Câmpie, Cătană Corneliu, preot din Dateş şi Alexandru Precup, preot din Luduş[99)].

Memorandum-ul a fost înaintat la 28 mai, 1892, Curţii imperiale de către o delegaţie de 300 de membri, reprezentând toate straturile societăţii. Deşi printre cei 300 de delegaşi nu se află nici un iernuţean, cu siguranţă trăiau şi ei plini de speranţă acest eveniment. Vor participa, însă, 4 locuitori din Căpuşul de Câmpie: Lucaciu Suciu, econom, Suciu Vasile, preot, Teban Maxim, tot econom, şi Teban Petru, econom, şi 2 locuitori din Iclănzel, Orbean Romul, preot şi Macarie Alexandru, învăţător[100)].

Macarie Alexandru va ajunge învăţător la Iernut, aici găsindu-l evenimentele fierbinţi din toamna anului 1918.

Memorandum-ul a avut o soartă asemănătoare cu cea a Supplex-ului, în sensul că, nici de data aceasta, actualul împărat, Francisc Iosif, la cererea guvernului maghiar, nu va primi impunătoarea delegaţie a românilor transilvăneni şi, fără ca împăratul să cunoască conţinutul Memorandum-ului, acesta va ajunge în cele din urmă la Budapesta, pecetluindu-i-se astfel soarta.

Autorităţile maghiare vor intenta proces Comitetului Executiv al P.N.R. şi altor autorităţi ale mişcării naţionale din Transilvania. Procesul s-a judecat la Cluj între 25 aprilie şi 7 mai 1894. Momentul eroic al mişcării memorandiste l-a constituit procesul de la Cluj[101)].

Drumul tuturor inculpaţilor, de la Sibiu la Cluj, va fi un drum triumfal, sărbătoresc. De-a lungul întregului traseu, la Copşa, Blaj, Teiuş, Războieni, Câmpia-Turzii, Valea Florilor, Apahida, Someşeni şi în alte localităţi, memorandiştii erau întâmpinaţi de mii de oameni cu flori, cu cântece naţionale[102)]. „După o călătorie triumfală, întâmpinaţi pe tot parcursul, la toate gările şi haltele de mulţimea poporului român, adunat cu mic cu mare, bătrâni, bărbaţi, juni, tineri, fete şi fetiţe - cu toţii

în veşmânt de sărbătoare, aclamaţi pretutindeni de mii de glasuri, încărcaţi de flori, de buchete şi de coroane, oferite în toate staţiunile de deputaţiunile fetelor române, în auzul aproape neîntrerupt al imnului *Deşteaptă-te, române!*, membrii comitetului naţional ...au intrat în gara Cluj, la orele 6 p.m[103]."

În zilele de 7-8 mai, aproape toate satele din Transilvania erau reprezentate la Cluj, unde, în semn de solidaritate faţă de memorandişti sosesc zeci de mii de oameni[104).

Zeci şi sute de scrisori completau manifestaţiile de solidaritate a maselor populare cu memorandiştii. Din judeţul Târnava Mică au trimis telegrame locuitorii din: Chirileu, Boziaş, Sălcud.

„Poporul român din Sălcud, bărbaţi, femei, tineri, bătrâni, mari şi mici salută cu entuziasm pe stegarii poporului român, care cu fruntea ridicată stau pe banca acuzaţilor la Golgota. Cugetul şi inima lui e aproape de voi, căci pentru el luptaţi, suferinţele voastre sunt ale lui, pe toate căile vă urmează şi declară că procesul Memorand-ului e al lui: judecaţi fiind luptătorii noştri, judecată va fi toată suflarea românească. [105)]".

Cu toată suita impresionantă a manifestaţiilor de simpatie cu memorandiştii, aceştia vor fi condamnaţi la 31 ani şi 2 luni de temniţă şi la plata sumei de 3011 florini şi 93 creiţari, cheltuieli de judecată[106)]. .

Condamnarea memorandiştilor nu va însemna însă încheierea luptei românilor pentru unitate naţională, pentru drepturi politice, economice şi culturale.

Un rol important în lupta de emancipare socio-politică a românilor transilvăneni l-a avut asociaţia „Astra". Această asociaţie a fost un factor de răspândire a culturii în rândul maselor mai ales la sate. A popularizat cartea românească în rândurile poporului, a contribuit la crearea de biblioteci în fiecare comună, a organizat cursuri pentru analfabeţi etc.

Punerea accentului pe alfabetizare era deosebit de oportună, întrucât, pe de o parte, se integra în programul culturalizării de masă, iar pe de altă parte, avea un caracter politic, datorită faptului că numai ştiutorii de carte aveau drept de vot, conform legii Appony din 1907.

O circulară a „Astrei" din 1908 arată că „e timpul suprem să ne încordăm cu toate puterile pentru a împrieteni ţărănimea noastră în cititul şi scrisul, înlesnindu-i prin aceasta posibilitatea de a-şi câştiga cunoştinţe folositoare în lupta pentru alfabetizare.[107].

În anul 1890 se va crea despărţământul XXXII, despărţământul Târnăveni (Diciosînmărtin). Din acest despărţământ făcea parte şi Iernutul. Deoarece resursele financiare ale „Astrei" erau limitate, în 1894 s-a hotărât întemeierea de agenturi în fiecare comună[108].

În iulie 1896 s-a ţinut la ţinut la Iernut Adunarea generală a despărţământului XXXII Diciosînmărtin. O relatare publicată în „Gazeta Transilvaniei" ne oferă posibilitatea de cunoaştere a modului de desfăşurare a acestei adunări. Din Protocolul adunării generale de la Iernut din 19 iuile 1896, rezultă că s-a reţinut în Casa despărţământului o sumă de 10 florini pentru procurarea de abecedare pe seama şcoalelor române mai sărace din acel despărţământ.

La această adunare a participat un public în număr destul de mare.

Alături de „Numeroasa inteligenţă - ai cărui contingent l-a dat un număr considerabil brava tinerime română, care din mari depărtări a alergat la Iernut pentru a înălţa prestigiul cauzei „- în sală se afla şi un frumos număr de ţărani români, mai ales de prin comunele de pe Mureş şi Târnave.

La această adunare s-au înscris în Asociaţiune un număr apreciabil de membri ajutori, dintre care mulţi erau ţărani. Vasile Zehan, directorul despărţământului şi Petre

Nireşteanu, preot greco-catolic din Iernut, au fost aleşi delegaţi la adunarea generală a Astrei din Lugoj[110].

Cu prilejul adunării s-a organizat şi o petrecere de vară, o parte din fondurile obţinute fiind destinate şcolii greco-catolice din Iernut[111)].

Un rol important în pregătirea conştiinţei politice a maselor, în sprijinirea activităţilor Astrei l-au avut şi reuniunile învăţătorilor. De regulă, acestea aveau loc de două ori pe an, primăvara şi toamna.

Reuniunea învăţătorilor greco-catolici din Arhidiecesa greco-catolică de Alba-Iulia şi Făgăraş – despărţământul Iernut, avea în 1899 un număr de 12 membri[112)].

În primăvara anului 1900, despărţământul Iernut şi-a ţinut adunarea generală la şcoala greco-catolică din Giuluş. Învăţătorul Tit Pop a ţinut o lecţie practică, Olimpiu Morariu o lecţie despre „Cerc, comitat şi ţinut", iar Nicolae Degan a dizertat (a conferenţiat) despre agricultură[113)].

În 1902, numărul membrilor despărţământului s-a ridicat la 15[114)].

La adunările din toamna anului 1901 şi primăvara anului 1902, cel care a dizertat despre „cultivarea pământului" respectiv „La dorinţele părinţilor în raport cu şcoala" a fost Teofil Moldovan, învăţător din Iernut[115)].

Despărţământul Iernut avea şi o bibliotecă care consta din 21 opuri în 51 volume[116)].

Asemenea adunări sunt consemnate de „Foaia scolastică" din Blaj şi pentru anii următori.

Din cele arătate mai sus reiese că la Iernut şi în satele din jur, la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea se desfăşura o susţinută activitate de culturalizare a maselor, reuşindu-de ca, prin aceste acţiuni, masele populare să fie pregătite, în mod treptat, sufleteşte pentru realizarea Marii Uniri.

De asemenea, se organizau petreceri în fiecare sat, banii strânşi fiind folosiţi pentru ajutorarea bisericilor româneşti, a şcolilor, studenţilor săraci.

În acelaşi timp, guvernele maghiare continuă politica de desnaţionalizare, de opresiune socială şi naţională. S-a ajuns până acolo încât se interzicea românilor să aibă în componenţa hainelor culorile roşu, galben şi albastru. Reiese aceasta dintr-o circulară a avocatului Romul Boilă din Târnăveni, unul din fruntaşii P.N.R., adresată Ministerului de Interne maghiar.

„De sute de ani se obişnuieşte ca românii din comitatul Târnava Mică să aibă în componenţa hainelor culorile roşu, galben şi albastru. Cei mai mulţi dintre români au purtat asemenea veşminte fără a fi tulburaţi în manifestările lor. În ultimul timp, autorităţile au ordonat poliţiei, iar funcţionarii au poruncit ca să se interzică românilor – tineri sau bătrâni, femei, fete, copii - purtarea acestor culori[117)]." Romul Boilă solicită Ministerului de Interne să aprobe purtarea acestor eşarfe româneşti.

Politica reacţionară a guvernelor maghiare are influenţe negative, nu numai sub aspect politic şi cultural, dar şi sub aspect economico-social. În timp ce populaţiei maghiare şi germane îi reveneau, în medie, în 1918, circa 6 iugăre de pământ pe locuitor, românilor le revenea doar 1,7 iugăre[118)]. Aceasta nu înseamnă că nu erau şi ţărani de altă naţionalitate cu pământ puţin sau chiar lipsiţi de pământ, fiind obligaţi să lucreze ca zilieri sau să se angajeze ca slugi.

Se practica încă pe larg sistemul muncii în dijmă.

Izbucnirea primului război mondial în vara anului 1914 va duce la ascuţirea contradicţiilor sociale şi naţionale din Transilvania.

Pentru a adapta economia agrară nevoilor războiului, se constituie la nivelul comitatelor şi în comune aşa zisele „comitete economice", care aveau atribuţii largi în a obliga ţăranii la cultivarea pământurilor, recoltarea produselor şi

asigurarea unor cantităţi tot mai mari de cereale şi alte produse pentru armată[119)]. Toţi bărbaţii între 18-55 ani erau obligaţi la prestări de servicii şi la muncă în scopul războiului. În 1915 s-a stabilit prin lege obligaţia de a anunţa surplusul de forţă de muncă, iar în 1916 s-au luat măsuri speciale împotriva stocărilor de produse[120)].

Se resimte tot mai mult lipsa braţelor de muncă, ca urmare a mobilizărilor pentru front. Datorită mobilizărilor, numai Iernutul a rămas fără 240 braţe de muncă[121)].

Războiul a adus cu el lipsuri şi suferinţe nu numai din cauza eforturilor materiale mari şi a prestaţiilor multiple, ci şi din cauza pierderilor mari de vieţi omeneşti. Din Iernut, numărul celor căzuţi pe front sau dispăruţi s-a ridicat la 50[122)].

De la un fost participant la primul război mondial, am aflat numele câtorva din cei căzuţi sau dispăruţi pe front:

1.Nagylaki Stefan
2. Nagylaki Iosif
3.Măhăcean Gheorghe
4.Hamar Nicolae
5.Hamar Stefan
6.Gurza Alexandru
7.Gurza Mihai
8.Szanto Alexandru
9.Benko Stefan
10.Maghiaru Gheorghe
11.Papp Ioan
12.Gurghian Ilie
13.Henteş Florea
14.Nagy Iosif
15.Kozak Carol

Menţionăm în continuare câţiva participanţi la război, care s-au întors acasă după terminarea războiului:

1.Ghip Ioan
2.Maghiaru Ioan
3.Hamar Dionisie
4.Szekeres Stefan
5.Benko Iosif
6.Szanto Karol
7.Szanto Francisc
8.Simon Toader
9. Simon Emil
36.Magyarosi Stefan
37. Magyaros Emeric
38. Magyaros Alexandru
39.Bartha Iuliu
40.Hamar Alexandru
41.Szakacs Iosif
42.Marc Toader
43. Szekeres Emeric
44.Boros Iosif

10. Szigeti Francisc
11.Nagy Stefan
12.Scridon Ioan
13.Rob Gheorghe
14.Moca Adalbert
15.Kovacs Francisc
16.Bartha Alexandru
(foşti prizonieri în Italia)
17.Szekeres Alexandru
18.Szakacs Martin
19.Bonta Gheorghe
20.Nagy Stefan
21.Şipoş Ştefan
22.Guliţi Ioan
23.Magyarasi Nicolae
24.Molnar Alexandru
25.Varga Andrei
26. Szakacs (Andrei) Stefan
priz. în Rusia)
27.Bordi Ioan
28.Tifra Iosif
29.Simon Toader
30.Bonta Vasile
31.Bonta Gheorghe
32.Csibi Alexandru
33.Nagy Francisc
34.Hamar Mihai
35.Rapolţi Mihai
45.Szabo Andrei
46.Incze Iosif
47.Crăciunean Octavian
48.Brătean Ioan
49.Bretean Valer
50.Kocsis Alexandru
51.Szakacs Ioan (Burian)
52.Nagy Ioan
53.Magyaros Martin
54.Molnar Martin
55.Cioca Valer
56. Szakacs Dănilă
57.Orban Stefan
58.Mailat Ioan
59.Trombitas Ioan
60.Szasz Stefan (foşti
61. Molnar Alexandru
62.Szakacs Francisc
63.Szekeres Mihai
64.Nagylaki Stefan
65.Şipoş Ştefan
66.Hamar Francisc
67.Simon Ioan
68.Gurza Ştefan
69.Orza Nicolae
70.Ţînţar Vasile [123)].

La sfârşitul anului 1917 şi începutul anului 1918, Imperiul Austro-Ungar şi armata sa sunt supuse unei puternice presiuni din interior, care o depăşeşte în multe cazuri pe cea externă. Folosirea armatei împotriva populaţiei civile a făcut să crească ura şi împotrivirea faţă de ea. Cei întorşi de pe front au

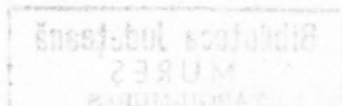
avut grijă să-şi aducă cu ei armele, răspunzând forţei cu forţa[124].

Ca urmare a revoltelor ostăşeşti, unităţile militare ale regimului austro-ungar din Transilvania se descompun. Descompunerea acestora a înlesnit lupta maselor ţărăneşti. Oamenii încep să-şi facă dreptate, alungându-i pe asupritori. Ei sunt sprijiniţi în acţiunile lor de soldaţii şi prizonierii întorşi în satele lor. Aceşti ţărani întorşi cu armele din armată au dat semnalul răscoalelor ţărăneşti care au început în Transilvania la 1 noiembrie 1918, cuprinzând până la 8 noiembrie aproape întreaga Transilvanie. Referindu-se la situaţia creată, comitele de Târnava arată Consiliului Naţional Maghiar din Transilvania: „În urma comportării fără frână a soldaţilor care se întorc la vetrele lor, puterea publică nu mai există.... şi deoarece şi populaţia civilă ia parte activă la aceste uneltiri, siguranţa publică în astfel de condiţii nu se mai poate menţine[125]. În 6 noiembrie 1918, subprefectul judeţului Târnava Mică raportează despre alungarea notarilor din 14 sate[126].

În ziua de 31 octombrie, se constituise Consiliul Naţional Român, noul guvern al Transilvaniei, sub a cărui îndrumare se desfăşura revoluţia în Transilvania.

După constituirea consiliilor naţionale judeţene, operaţiune efectuată până în 10 noiembrie, acestea urmau să înfiinţeze consilii şi gărzi naţionale comunale. La fiecare nivel, începânde de la comune la capitala de judeţ, gărzile constituite depuneau jurământul, într-un cadru festiv, în faţa consiliilor naţionale române. Cu acest prilej, se sfinţeau stindardele naţionale. Urma apoi defilarea gardiştilor cu drapele desfăşurate, în sunetul cântecelor naţionale: *„Deşteaptă-te, române!”*, *„Pe-al nostru steag e scris unire”*, *„Tricolorul”*[127].

În judeţul Târnava Mică, Consiliul Naţional Judeţean a luat fiinţă în primele zile ale lunii noiembrie. Primul steag

românesc a fost arborat în acest județ pe edificiul băncii „Albina" din Târnăveni[128].

Sergentul Uțiu Iulian, venind din Blaj, organizează la Iernut garda națională[129]. Garda a fost formată din următorii:

1.Boantă Gheorghe- sold.	8. Simon Ioan- sold.
2.Simon Emil –fr.	9. Stoica Gheorghe- cap.
3.Ghip Ioan-fr	10.Gatea Ioan- sold.
4.Bretean Valer- plt.	11.Marcu Ioan- sold.
5.Boantă Chirion- sold.	12.Boanta Vasile- cap.
6.Maghiari I.Stefan- sold.	13.Tilincă Nicolae- sold.
7.Bretean Ioan- sold.	14.Bogățan Ioan- sold[130].

Odată garda formată se impunea și înarmarea ei în mod corespunzător. Cel căruia i-a revenit această sarcină a fost sublocotenentul Vultur Iacob. Acesta va primi două trăsuri cu ajutorul cărora trebuia să transporte puști și muniția din Sînmărtin (Târnăveni) [131]. Același sublocotenent raportează din Iernut că a organizat și împăciuit 25 de sate din plasa Iernut[132].

În 18 noiembrie 1918, Sfatul militar din Blaj (Garda națională) se desființează și ia ființă în locul lui Batalionul I, subordonat Legiunii a II-a române de la Alba-Iulia[133]. În scopul constituirii acestui batalion, Consiliul național român din Blaj a lansat apelul de mobilizare, potrivit căruia toți feciorii români, foști soldați și născuți între 1896-1900 pe teritoriul comunelor pretoriale Blaj, Uioara, Hususău (Valea Lungă), Iernut și Diciosînmărtin...... sunt datori a se prezenta fără amânare la Blaj pentru a fi asentați[134].

Acest batalion și-a desfășurat activitatea și în plasa Iernut. La sfârșitul lunii decembrie a anului 1918, batalionul a fost dizolvat.

În ceea ce privește gărzile naționale comunale, care erau subordonate gărzilor cercuale și celor județene, acestea, în prima etapă, și-au concentrat activitatea spre menținerea unui climat de ordine și liniște în localitatea în care activau, pentru

ca apoi să treacă la acţiuni de dezarmare a jandarmilor care au slujit vechiul regim.

La Iernut, conform relatărilor lui Gurghian Mihăilă, înlocuirea vechiului aparat de stat cu noua administraţie românească s-a făcut fără folosirea forţei.

În apropiere, la Deag, ţăranii au dezarmat şi alungat pe jandarmi, strigând: „Jos cu domnimea!" Din raportul postului de jandarmi din comună rezultă că ţăranii i-au ameninţat şi pe fruntaşii români "cu furci şi jefuire". După exemplul comunei Deag, toate comunele din plasa Iernut au atacat domnimea[135)].

Un moment important în lupta pe calea deplinei unităţi statale a românilor l-a constituit alegerea deputaţilor adunării naţionale. Alegerile s-au desfăşurat sub conducerea consiliilor naţionale judeţene, în ultima decadă a lunii noiembrie. Acestea trebuiau „să întruchipeze în mod cât se poate de demn şi norocos toate straturile naţiunii noastre democratice" [136)].

Printre cei care au reprezentat pe iernuţeni la Marea Adunare Naţională de la Alba-Iulia din 1 Decembrie 1918 s-au numărat protopopul Alexandru Papiu, ca membru de drept[137)] şi Nicolae Todea, deputat ales de cercul electoral Diciosînmărtin[138)].

Prin glasul lor şi a altor participanţi din Iernut la Marea Adunare Naţională de la Alba-Iulia, iernuţenii şi-au exprimat dorinţa lor fermă de a se uni pentru totdeauna cu patria mamă, România.

Acolo la Alba-Iulia, în sală şi pe câmp, poporul român din Transilvania „a proclamat veşnica-i alipire, fără condiţii, de regatul gloriilor şi tuturor sacrificiilor, scria Nicolae Iorga, în chiar orele când se petreceau în oraşul erou şi martir de pe malurile Mureşului marile fapte" [139)].

Referitor la marele eveniment, cetăţeanul Lechinţan Gheorghe din Oarba de Mureş relatează: „Sosi şi ziua de sâmbătă, 30 noiembrie 1918, ziua premergătoare adunării. Mulţime de oameni curgea în valuri din toate direcţiile spre

gara C.F.R Iernut. Vremea era destul de răcoroasă în noaptea de 30 noiembrie spre 1 Decembrie. Noi, cei din Oarba, îmbrăcați în costume naționale, în frunte cu primarul Gheorghe Sandu, am așteptat cam 30 minute, timp în care oamenii au coborât din tren, s-a încins *Hora Unirii,* s-au cântat cântece patriotice. Odată cu sosirea zorilor zilei de duminică, 1 Decembrie 1918, am ajuns și noi la Alba Iulia. Era vreme umedă, lapoviță și ninsoare slabă, dar în sufletele celor peste 100.000 de participanți la Marea Adunare a Unirii celei Mari. Noi, care stăteam afară, auzeam numai aclamațiile de bucurie ale celor din sală și le repetam cu vocea celor peste 100.000 de oameni care adeseori lăcrimau când auzeau cuvintele – libertate, dreptate si unitate națională. [140)].

La nivel de județ, Marcian Căluțiu, prefect al județului Târnava Mică, a convocat la 8 ianuarie 1919 adunarea județeană, declarând că din acel moment limba romăna devenea limba oficială în administrație[141)]. Un prilej de adâncă satisfacție și bucurie l-a constituit inaugurarea guvernării românești in localitățile transilvănene.

Deosebit de emoționant a fost descris acest moment de către ziarul „Unirea Poporului" din 13 martie 1919. „La 25 februarie a venit la noi în Chirileu primpretorul cercual Iernut, ca să facă alegerea primăriei comunale. Stăteam, domnule redactor – scria un corespondent al ziarului din satul Chirileu – uimiți de fericire când am auzit pentru întâia oară în casa comunală vorbă românească de la un primpretor. Am văzut fețe îmbujorate de fericire, bătrâni cu plete albe făcându-și cruce, pe părintele nostru plângând, atât de mare a fost bucuria primei vorbe românești de o persoană oficială, în loc oficios[142)].

Descrierea de mai sus se referă la satul Chirileu, dar cine știe în câte localități de pe întreg cuprinsul Transilvaniei nu s-a întâmplat la fel. Și era firesc să fie așa. Lupta, sacrificiul nu au fost zadarnice.

La Iernut, primul primar sub guvernarea românească a fost Ioan Ghip, fost participant la primul război mondial şi membru al gărzii naţionale din Iernut.

Actul Unirii din 1918 a răspuns cerinţelor şi legilor obiective ale dezvoltărilor sociale, creând un cadru cu mult mai favorabil dezvoltării forţelor de producţie pe întreg teritoriul ţării.

„Făurirea statului nostru naţional unitar a fost opera întregului popor, a maselor populare din toate principatele locuite de români, constituind încununarea victorioasă a luptei seculare duse de cele mai înaintate forţe, de cărturarii şi marii gânditori ai neamului, de întregul nostru popor."

NOTE:

1.I. Oltean, *Revoluţia de la 1848 din Câmpia Transilvaniei,* Teza de Doctorat, 1988 (Institutul de Istorie şi Arheologie, Cluj-Napoca) pag. 39
2.T. Zsolt, *Az Erdelyi parrsztag tortenete 1790-1849,* Budapesta, 1956, pag. 66
3.I.Oltean, *op.cit.* pag.46
4.I.Lupaş, *Mitropolitul Andrei Şaguna*, Sibiu, ediţia a II-a, 1911, pag. 34
5.Gr. Ploeşteanu, *Cancelişti români târgumureşeni în 1849* , în *Studii şi cercetări de ştiinţe sociale*, Edit. Acad. R.S.R.. Buc, 1977, pag. 37
6.St.Pascu,.V. Cherestîşiu, *Revoluţia de la 1848-1849 din Transilvania,* vol. I. (2 martie-12 aprilie 1848), Edit. Acad. R.S.R. Buc. 1977, pag. 91
7. *Ibidem,* pag. 92
8.Al. Papiu Ilarian, *Istoria românilor din Dacia superioară*, schiţa tomului III, Sibiu, 1943, pag. 108
9.V.Moldovan,*Memorii din 1848-1849*, Braşov 1895, pag. 8
10.*Ibidem,* pag. 15

11.*Ibidem*
12.V. Cherestîşiu, *Adunarea Naţională de la Blaj 3-5 (25-17) mai 1848,* Buc. 1966, pag. 372
13.Arh. St., *Fond Comit. Târnava, acte politice-administrative,* dos, Tg-Mureş nr. 2009, 1848, f.170-180
14.G. Bariţiu, *Părţi alese din istoria Transilvaniei*, vol. 2, Sibiu, 1890, pag. 67
15.V. Moldovan, *op.cit.*, pag. 54-55
16.*Ibidem*
17.I.Oltean, *Momente din activitatea prefectului Câmpiei, Nicolae Vlăduţiu (1818-1872*), în *Apulum*, vol. X, 1972, p. 398
18.V. Cherestîşiu, *op.cit.* pag. 512
19. T. Zsolt, *op.cit.* pag.355
20.*Ibidem*
21. *Ibidem*
22.I. Kovacs, *Desfiinţarea relaţiilor feudale în Transilvania*, Edit. Dacia, Cluj, 1973, pag. 15
23.*Ibidem* pag. 21
24.*Din istoria Transilvaniei*, vol. 2, ediţia a II-a, Edit. Acad. R.P.R. Buc., 1963, pag. 67
25.Arh. St., *Fond Scaunul Mureş, jude suprem*, N.D., nr. 783/1848, Tg-Mureş
26.Al. Papiu Ilarian, *op. cit.* ,tom III, pag. 40-41
27. Arh. St., *Fond Comit. Târnava, acte politice-administrative,* dos, Tg-Mureş, nr. 2009, f.252,253, 254
28.*Ibidem,* f.299-300
29. *Din istoria Transilvaniei,* vol. 2,pag. 85
30.St. Pascu, *Avram Iancu, viaţa şi faptele unui erou şi martir* , Edit. Meridiane, Buc. 1972, pag. 111
31.L. Maior, *Aspecte ale organizării administraţiei româneşti, din anii 1848-1849 în Transilvania,* în *Acta* M.N, 1967, p. 563
32. V. Moldovan, *op.cit.* pag. 87
33. Al. Papiu Ilarian, *op. cit.*, pag. 73
34. V. Moldovan, *op.cit.* pag.98

35.T.Popa, *Monografia oraşului Tg-Mureş*, Tg-Mureş, 1932, p. 169
36.*Transilvania*, Braşov, aprilie, 1872, nr. 7, en. IV, pag. 82
37.Al. Papiu Ilarian *op. cit.,* pag.82, Ene Hodoş, *Din corespondenţa lui Simion Bărnuţiu şi a contemporanilor săi*, Sibiu, 1944, pag. 120
38.Al. Papiu Ilarian, *op. cit.*, pag.86
39.N. Bocşan, V.Leu, *Memorialistica revoluţiei de la 1848 în Transilvania,* Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 1988, pag. 254
40.*Ibidem,* pag. 270, 276
41. Arh. St., *Fond Scaunul Mureş, jude suprem*, dos 952/1848, Tg-Mureş
42.G. Bariţiu, *op. cit.,* pag. 492, vol. II
43.Arh. St., *Fond Szabo Mihaly*, dos. 4218, Tg-Mureş
44.*Istoria României*, vol. IV (1848-1878), Edit. Acad. R.P.R, 1964, pag. 402
45.*Ibidem,* pag. 403
46.I. Oltean, *Revoluţia de la 1848 din Câmpia Transilvaniei*, p. 45
47.I.Kovacs, *op. cit.*, pag. 46
48.*Ibidem*, pag.67
49.*Ibidem,* pag. 73
50.I. N. Văleanu, T.Ionescu, I.Pinczes, *Gândirea economică din Transilvania (1784-1818),* Edit. Acad. R.S.R. Bucureşti, 1981, pag. 95
51.T.Dancu, *Monografia localităţii Iernut*, 1972, pag. 45
52.*Ibidem*
53.E.Cernea, Un document inedit privind situaţia politico-administrativă a Transilvaniei din anii 1850-1853, în *Apulum*, X, 1972, pag. 472
54.*Ibidem,* pag. 473
55.*Ibidem,* pag. 476
56.I.Ranca, *Date noi privind lupta pentru egala îndreptăţire a naţiunii şi a limbii române în comitatele Alba de Jos, Dăbîca,*

Târnava, Turda şi în scaunele Mureş şi Ciuc-Giugeu şi Caşin în anul 1861,în *Marisia*, XI-XII,1981-1982, pag. 189-191
57.G. Bariţiu, *op. cit.* , vol. III,Sibiu, 1891, pag. 431
58.St. Pascu, *Făurirea statului naţional unitar român*, I, 1918, Edit. Acad. R.S.R, Bucureşti, 1983, pag. 178
59.I.Kovacs, *op. cit.*, pag. 112
60.*Ibidem,* pag. 119-124
61.T. Dancu, *op.cit.*, pag. 45-46
62.*Ibidem*
63.G.Bariţiu, *Din zbuciumul veacului*, Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 1982, pag. 111
64.I.Nistor, *Contribuţia mureşenilor la războiul de independenţă*, în *Marisia*, VII; 1977, pag. 222
65.*Ibidem, Idem*, Paul Abrudan, *Ajutorul bănesc şi material al transilvănenilor în sprijinul Războiului pentru cucerirea independenţei de stat a României*,(I), în Rev. de Istorie , 1977, 30, nr. 1, pag. 44
66.P. Abrudan, *op. cit.* nr. 2, 1977, pag. 290
67.*Magyar statisztikai kozlemenyak*, serie nouă, vol. 42, Budapesta, 1912, pag. 860
68.I.Kovacs, *op. cit.*, pag. 158
69.*Magyar korona orsyagainak mezogazdasagi statistika feiladasc* în *Magyar Szatisztikai koslemenyek*- serie nouă, vol. XV, Budapesta, 1897, pag. 643 (*Statistica agricolă aparţinând coroanei ungare)*
70.*Ibidem,* pag. 644
71. *Ibidem*
72. *Ibidem,* pag.642
73. *Ibidem,* pag.488-489
74. *Ibidem*
75. *Ibidem*
76. *Ibidem*
77. T.Dancu, *op. cit*, pag. 47

95. *Ibidem,* f.28
96.St. Pascu, *Făurirea statului* ... ,I, pag. 219
97.V.Netea, *Istoria Memorandumului românilor din Transilvania şi Banat*, Bucureşti, 1947, pag. 286
98. *Ibidem,* pag. 431
99. *Ibidem*, pag. 437, 442
100. *Ibidem,* pag. 195
101.St. Pascu, *Făurirea statului* ...., pag. 251, 252
102. *Ibidem*
103. *Ibidem,* pag. 253
104.V.Netea, *op.cit.*, pag. 251, 252
105.St. Pascu, *Făurirea statului* .., pag. 268
106.V.Curticăpeanu, *Mişcarea culturală românească , pentru Unirea din 1918*, Edit. Ştiinţifică, Buc., 1968, pag. 117
107.P.Matei, *„Astra" Asociaţiunea Transilvană pentru literatura română şi cultura poporului român (1861-1950),* Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 1986, pag. 37
108.*Gazeta Transilvaniei*, nr. 7/1896
109. *Ibidem*
110. *Ibidem*
111.*Foaia scolastică,* Blaj I, nr. 16, 1 oct. 1899
112. *Ibidem*, II; nr. 21. 1 noiembrie 1900, pag. 167
113. *Ibidem*, IV, nr. 22, 15. XI.1902, pag. 339
114. *Ibidem* IV, nr. 23, 1 decembrie, 1902
115. *Ibidem*
116.Arh. St. Tg-Mureş, Fond Prefectura judeţului Târnava Mică dos. 1851/a/ 1910
117.Sub.red. Ion Popescu Augustin Deac, *Unirea Transilvaniei cu România 1 Dec. 1918,* Ed. a III-a, Buc. 1972, pag. 275
118.I.Adam, *Economia Transilvaniei în timpul primului război mondial,* în *Rev. de Istorie*, nr. 11, tom 34, 1981, pag. 2071
119. *Ibidem,* pag.2012
120. Arh. St. Tg-Mureş, Fond Prefectura judeţului Târnava Mică R.A. dos 144, f.27

121.*Ibidem*
122.Inf. Szakacs Ioan (Burian)
123.L. Maior, *Soldaţi români în armata austro-ungară 1914-1918*, în *Civilizaţia medievală şi modernă românească* , Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 1985, pag. 36
124. V.Liveanu, M. Rusenescu, *op.cit*., pag. 262
125. *Ibidem,*
126.Gh. Unc., A. Deac, *Gărzile naţionale române din Transilvania*. Edit. Milit. Buc, pag. 110
127. M. Stârban, *Din activitatea consiliilor naţionale române constituite în comitatele Alba şi Târnava Mică (până la 1 Decembrie 1918*), în *Apulum,* X, 1972, pag. 556.
128.*Consiliul Naţional Român din Blaj (noiembrie 1918 – ianuarie 1919*), protocoale şi acte, vol. II, Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 1980, pag. 59 ˎ
129. T. Dancu, *op. cit*., pag. 52
130. *Consiliul Naţional,* pag. 160
131. *Ibidem,* pag. 91
132. *Ibidem,* vol. I, pag. 30
133. *Ibidem,* pag. 208-209
134. I. Pop, *Mişcări ţărăneşti în Câmpia Transilvaniei la sfârşitul anului 1918,* în *Marisia*, XI – XII, 1981, 1982, p. 335
135. St. Pascu, *Făurirea Statului Naţional* ..., vol. II, pag. 131
136. *Gazeta Oficială* nr. 7, 1919, pag. 36
137.*Ibidem,* nr.5/1919 , pag. 24
138. St. Pascu, *Făurirea Statului Naţional* ..., vol. II, pag. 212
139. Inf. M. Tolokan,
140. Gh Iancu, *Contribuţia Consiliului Dirigent la consolidarea statului naţional unitar român. (1919-1920),* Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 1985, pag. 138
141. M. Stirban, *Raporturile dintre ţărani si marii proprietari în câteva judeţe din Transilvania (1919-1921), reconstituite în temeiul unor documente de arhivă*, în *Marisia*, IX, 1979, p. 422.

CAPITOLUL V

ISTORICUL LOCALITĂŢII IERNUT ÎNTRE 1918-1947

1.PERIODA INTERBELICĂ (1918 – 1941)

Alături de întregul popor şi iernuţenii au păşit în zorii epocii contemporane cu speranţa într-un viitor mai bun.

La Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918, alături de alte prevederi cu caracter democratic, s-a înscris la punctul V. al articolului 3 din rezoluţia Adunării împroprietărirea ţăranilor cu loturi care să le asigure existenţa.... [1]

În perioada de după 1 Decembrie 1918 au fost întocmite mai pulte proiecte de reformă agrară, legea definitivă de reformă fiind adoptată în vara anului 1921. Până la promulgarea acestei legi, Consiliul Dirigent a emis la 21 februarie 1919 Ordonanţa nr.82 A, prin care moşiile statului, ale corporaţiilor şi ale moşierilor erau arendate ţăranilor constituiţi în obşti. [2].

Aceste arendări purtau denumirea de arendări forţate, termenul derivând din legea arendărilor obligatorii, adoptată în România veche la iniţiativa lui Garoflid. Spre deosebire de vechea formă de arendare, în cazul arendărilor forţate, proprietarul nu mai hotăra singur ce suprafaţă urma a fi arendată, în raporturile dintre el şi ţăran intervenind statul.

Cei care beneficiau de arendările forţate au fost participanţii la primul război mondial, văduvele şi orfanii lor, ţăranii care nu aveau pământ dar dispuneau de mijloace de muncă, familiile celor mobilizaţi prin ordinul de chemare al Consiliului Dirigent, ţăranii cu pământ sub 10 iugăre precum şi toţi plugarii din comună care aveau mijloace de producţie. [3].

Mărimea loturilor primite în folosinţă era în funcţie de numărul braţelor de muncă existente într-o familie, de cel al uneltelor de lucru precum şi de numărul vitelor de muncă.

La Iernut, au fost aplicate arendări forţate pe o parte din domeniul bisericii romano-catolice începând cu anul agricol 1919-1920.[4], până în 1921-1922 .[5].

Din procesul verbal încheiat la 5 octombrie 1919 în localul preturii din Iernut, reiese dorinţa sătenilor de a primi pământ pentru cultivarea grâului. În acest scop, sătenii s-au constituit în obşte de arendare, românii alegându-şi ca oameni de încredere pe Ioan Ghip şi Ilie Bonta. Aceştia, împreună cu cei doi delegaţi ai populaţiei ungureşti, urmau să întocmească listele de săteni care vor primi pământ în arendă. Pe liste nu va figura nici un locuitor care are pământ propriu peste 5 iugăre. Pământul se va da sătenilor prin tragere la sorţi şi nici unui locuitor nu i se va da mai mult de 1-2 iugăre. Arendarea se face numai pe un singur an, cu obligaţia sătenilor de a se retrage de pe locurile arendate odată cu ridicarea recoltei de grâu.

Ca plată a arendării s-au stabilit 30 de coroane de iugăr, delegaţii fiind obligaţi de a strânge aceşti bani de la săteni până la 1 iunie 1920, plata către proprietar urmând a se face la 10 iunie 1920.

Împotriva acestei hotărâri se pare că proprietarul a făcut recurs la Consiliul Dirigent. Consilierul agricol al judeţului Târnava Mică a arătat în raportul său din 14 noiembrie 1919 că cei lipsiţi de pământ prestau pe domeniul din Iernut muncă în parte (2/5) numai la cultura porumbului, dar aveau obligaţia de a presta munci agricole şi la alte culturi de pe urma cărora ţăranul nu ia nimic din recolte. P.Bogdan consideră cererea sătenilor întemeiată, afirmând că a admis-o, considerând-o dreaptă şi totodată o măsură de menţinere a ordinii sociale.[6].

Sigur, această formă de a munci pământul, chiar dacă renta era în bani, era tot o rămăşiţă a orânduirii feudale adaptată la noile condiţii istorice.

Plata arendei stabilindu-se pe iugăr şi nu în funcţie de cantitatea de produse obţinute, ţăranul era interesat mai mult ca înainte în a obţine producţii cât mai mari, ceea ce ne îndreptăţeşte să putem afirma că arendările forţate au dus la creşterea producţiilor agricole. Nu trebuie uitat însă că mulţi dintre ţăranii cu drept de a fi înscrişi pe liste pentru a primi pământ nu dispuneau de inventarul necesar pentru a munci pământul.

În vederea realizării exproprierii şi împroprietăririi au fost create instanţe speciale. Iernutul fiind reşedinţă de plasă, aici a funcţionat o comisie de ocol compusă din trei membri – judecătorul de ocol ca preşedinte, agronomul regional şi un delegat al Comitetului Agrar. [7].. Această comisie hotăra asupra imobilelor supuse exproprierii şi a tablourilor cu cei îndreptăţiţi la împroprietărire, care avea, printre altele, şi sarcina să judece cererile de recurs înaintate de părţile interesate. [8].

La nivel local, în fiecare comună s-a constituit câte un comitet local care trebuie să întocmească listele cu cei în drept să fie împroprietăriţi.

Repartizarea pământurilor s-a făcut pe baza tablourilor întocmite de aceste comitete locale, aprobate apoi de comisia de ocol.

Prioritate la împropietăriri au avut sătenii fără pământ sau cu pământ puţin, văduvele şi orfanii de război, voluntarii şi cei mobilizaţi prin ordinul Consiliului Dirigent. [9].

Din pământurile expropriate, statul îşi poate rezerva suprafaţa necesară pentru trebuinţe de interes general, cultural, economic, social etc. Pentru construcţii de şcoli şi biserici în comunele rurale, se pot expropria până la cel mult 2 iugăre de orice teren. [10].

La Iernut, din comitetul local de împroprietărire făceau parte Gheorghe Orza şi Teodor Simion, iar din comisia de ocol

dr. Eugen Sîmpetrean, judecător şef, preşedintele comisiei, Nicole Todea, agronom regional şi Andrei Guseilă. [11]

Reforma agrară a fost înfăptuită treptat şi nu fără dificultăţi.

Primele exproprieri în temeiul legii de reformă agrară au avut loc începând cu septembrie 1922. [12].

La Iernut, încă în decembrie 1919 sătenii cer în şedinţa comisiei locale pentru reforma agrară, ţinută în localitate, ca întreg teritoriul trecut în cartea funduară pe numele Statusului romano-catolic din Ardeal, să fie expropriat. Delegaţii sătenilor motivează această cerere arătând că în războiul mondial au prestat serviciul militar 240 de inşi, 250 locuitori ai comunei nu dispun de nici un fel de imobil, 86 au avere sub 5 iugăre, văduve rămase după cei căzuţi pe câmpul de luptă sunt 50, iar orfani sunt 25. Locuitori care nu au case proprii sau nu dispun de teren intravilan pentru construirea de case sunt în număr de 310.

Delegaţii sătenilor arată că Statusul nu poate invoca cu succes alin.b.pct.2, art.2 din lege, deoarece moşia respectivă nu serveşte nemijlocit în scopuri educative. Se subliniază că părţi din moşie au fost lucrate în arendă, iar surplusul de recoltă din unele perioade a fost vândut la privaţi aşa cum reiese din tabelele pe anul 1908.

În schimb, administratorul moşiei, Emanuil Voith, cere ca în afară de terenurile scutite de expropriere să se scutească şi maximul de 500 de iugăre din totalul celor 1810 iugăre şi 105 stânjeni cât avea moşia respectivă la Iernut. [13].

Cu toată justeţea argumentelor aduse de ţărani, o parte a moşiei va rămâne în continuare în proprietatea Domeniului bisericii romano-catolice.

Aceasta şi pentru că, potrivit art.6 din legea de reformă agrară, unele categorii de proprietăţi sau proprietari erau scutiţi de exproprierea anumitor suprafeţe de pământ. Domeniului episcopiei romano-catolice de la Iernut, căzând sub incidenţa

acestui articol, i se excepta de la expropriere de la bun început o suprafață cultivabilă până la 100 de iugăre. [14].

Mai întâi s-a trecut la exproprierea întinselor suprafețe de pământ ale episcopiei romano-catolice existente la Iernut.

Primele exproprieri, în temeiul legii de reformă agrară din 1921 au avut loc în județul Târnava Mică în septembrie 1922. [15].

Redăm mai jos situația înaintată Cosilieratului agricol de către regiunea agricolă, în 12 iulie 1926.

Numele fostului proprietar : Domeniul romano-catolic

Suprafața expropriată : 1.710 iugăre, 976 stânjeni din care :

- teren cultivabil : 1248 iug., 1165 stj.
- pășuni : 404 iug., 1327 stj.
- terenuri neproductive (inclusiv drumuri): 55 iug., 1192 stj.
- terenuri expropriate conform art.40 pentru construcții de școli și biserici : 1 iug., 492 stj.

Terenuri luate în primire se serviciile agricole : 1653 iugăre, 192 stj.

Terenul cultivabil a fost repartizat astfel:

- Sălcud : 15 iugăre, 800 stj.
- Deag : 120 iug., 1087 stj.
- Cipău : 85 iug., 217 stj.
- Bord : 113 iug., 392 stj.
- Chinciuș : 170 iug., 675 stj.
- Iernut : 1148 iug., 921 stj.

În ceea ce privește terenul neproductiv, întreaga suprafață de 55 iugăre, 1192 stj., a fost repartizată la Iernut.

Pășuni expropriate în baza art.25 din legea de reformă agrară (afară de păduri)

Iernut : 336 iugăre, 1078 stj.

Cipău : 68 iug., 249 stj.

Suprafaţa totală atribuită comunei (afară de păduri) cultivabil: 52 iug., 1200 stj.

La această suprafaţă se adaugă 80 iugăre de pădure de la Deag numită Coasta Pleşii, primită prin exproprierea de la Statusul romano-catolic, Iernutul neavând pădure.

Teren disponibil rămas asupra Casei Centrale a Împroprietăririi : 49 iug., 1182 stj.

Situaţia rezervelor de interes obştesc:

Jandarmeria rurală : 5 iugăre, 1200 stj.

Şcoli primare normale, dotaţii învăţătoreşti : 20 iug., 800 stj.

Biserici, sesii parohiale : 7 iug., 492 stj.

Cimitire : 4 iug., 800 stj.

Terenuri de sport şi tir : 10 iug.

Terenuri necultivabile şi neutilizabile, albii : 20 iug., 193 stj.

Drumuri publice şi de exploatare: 42 iug., 839 stj.

Tauri şi vieri : 15 iug., 365 stj.

Casa comunală : 3 iug.

Şcoala rurală : 4 iug., 85 stj.

Fundaţia Carol : 800 stj.p.

Loc de târg : 10 iug. . [16)]

Conform unei situaţii întocmită la 5 mai 1928, Episcopiei romano-catolice din Ardeal i-a fost expropriată din domeniul avut la Iernut o suprafaţă de 1693 iugăre, 82 stj.(974 ha., 2.953 m.p.) rămânându-i în continuare o suprafaţă de 126 iugăre, 1076 stj.) 72 ha., 89 m.p. . [17)]

Domeniul romano-catolic va căuta să recupereze măcar o parte din pământurile avute în proprietatea sa, şi într-o oarecare măsură va reuşi. Aceasta reiese dintr-un act emis de Primăria din Iernut prin care arată Judecătoriei de Pace, secţia C.F. Iernut că, întrucât a fost retrocedată o porţiune de teren Domeniului romano-catolic, este necesar să se facă modificări

atât în registrul de parcele cât şi pe mape, conform hotărârii Comisiei Judeţene de expropriere. [18]. Cazul mai sus arătat dovedeşte că domeniul a făcut recurs la Comisia judeţeană de expropriere, nefiid de acord cu hotărârea Comisiei de ocol. Instanţa superioară a dat câştig de cauză Domeniului.

Reiese, aşadar că în 1928 problema exproprierii Domeniului nu se definitivase, lucru confirmat şi de faptul că în 1929 primăria comunală nu avea încă la dispoziţie tabelele nominale pentru pământurile expropriate, tabele cerute de Percepţia IV Iernut, pentru a şti de la cine să încaseze impozitele pe anul 1928[19].

Ba mai mult, chiar şi în 1938, Domeniul romano-catolic îşi arată nemulţumirea în legătură cu exproprierea pământurilor sale şi mai ales cu felul cum au fost împroprietăriţi parohul romano-catolic, biserica romano-catolică, şcoala confesională romano-catolică, învăţătorul şcolii şi cantorul bisericii. Curtea de apel din Târgu Mureş respinge cererea de revizuire făcută de Eclesia romano-catolică din Iernut contra hotărârii Comisiei de împroprietărire a judeţului Târnava Mică în procesul de împroprietărire şi repartiţie a pământului expropriat pe teritoriul comunei Iernut de la Statusul romano-catolic din Transilvania, pe motiv că recursul nu era întemeiat, deoarece împroprietărirea s-a făcut în temeiul legii de împroprietărire[20].

Prin decizie ministerială nr.90353 din 9 decembrie 1924 a fost expropriat de la Domeniul Statusului romano-catolic dreptul de târg care a fost atribuit comunei Iernut[21].

Un alt mare proprietar de pământuri la Iernut era Nicolae Csontos. Lui i-a fost expropriată o suprafaţă de teren cultivabil de 156 iugăre, 1432 stânjeni care a fost repartizat în întregime la Sălcud şi 6 iugăre şi 1430 stânjeni teren neproductiv care a fost repartizat comunei Iernut[22].

Conform proceselor verbale din 23 şi 26 ianuarie 1920, delegaţii sătenilor cer şi exproprierea moşiei văduvei Carolina

I. Mark în suprafaţă de 36 iugăre cadastrale şi a lui Gheorghe Oszvath a cărui moşie era de 60 iugăre cadastrale[23].

Acţiunea de împroprietărire a adus pentru marea majoritate a locuitorilor speranţa unei vieţi mai bune, mai demne, care să le recompenseze truda grea a pământului, dar şi nemulţumiri în cazul unora dintre ei, care dintr-un motiv sau altul n-au reuşit să intre în posesia pământului atât de mult dorit.

Conform legislaţiei agrare, şi la Iernut a fost afişat tabloul de împroprietărire pentru a se putea verifica dacă au fost trecuţi în el toţi cei în drept.[24]

Nereuşind să intrăm în posesia tabloului respectiv, nu am putut să aflăm nici numele celor împroprietăriţi şi nici cu ce suprafaţă a fost împroprietărit fiecare. Am putut afla doar că numărul celor împroprietăriţi a fost de 206, aceştia primind o suprafaţă de 612 iugăre, 1411 stânjeni[25], revenind în medie 3 iugăre de familie.

Din relatările lui Gurghian Mihăilă, în vârstă de 90 de ani, am aflat că acesta a umblat împreună cu inginerul Vanchi la măsurarea tuturor parcelelor de pământ cu care urmau a fi împroprietăriţi ţăranii. Celor care au fost în război şi nu aveau pământ deloc, li s-au atribuit câte 4 iugăre de pământ, ei fiind primii care au primit pământ. Altora, cu suprafeţe mai mici li s-au atribuit loturi mai mici, mergând în completare până la 3-4 iugăre, iar celor care dispuneau de 3-4 iugăre de pământ nu li s-a mai dat pământ deloc prin reforma agrară. Aceasta şi din cauză că la Iernut era mare numărul celor cu drept de împroprietărire[26].

Pământul s-a împărţit începând cu anul 1923[27].

Dacă tabloul menţionat mai sus ne-a rămas necunoscut, în schimb am aflat tabloul îndreptăţiţilor pentru locuri de casă în comuna Iernut. Deşi numărul celor fără locuri de casă sau case proprii se ridica la 310, din tabele reiese împroprietărirea

unui număr mai mic de persoane. Împroprietărirea a durat până în 1930.

În 1923, sunt consemnate 194 de persoane ca fiind îndreptățite a primi locuri de casă[28)].

În 1926, un număr de 40 familii cer să fie împroprietărite cu loc de casă și cu pământ pentru hrană, întrucât, din diferite motive ele au fost omise de la împroprietărire. Conform hotărârii Comisiei județene pentru expropriere și împroprietărire a județului Târnava Mică, sentința nr. 558, familiile respective sunt împroprietărite cu suprafețe variind între 500 stânjeni și 2 iugăre pământ[29)].

În același an, dar cu ceva mai târzu, un număr de 37 familii care au fost omise de la împroprietărire, cer acest lucru. De data aceasta, aceeași comisie județeană respinge cererile acestor familii pe motiv că sunt tardive, deoarece în comuna Iernut lucrările de împroprietărire au rămas definitive[30)]. Cu toate că s-a dat acest răspuns, realitatea era alta. În 1929, Comisia de ocol a respins o cerere a unor îndreptățiți la împroprietărire cu loturi de casă. Aceștia înaintează recurs la Comisia județeană de expropriere și împroprietărire a județului Târnava Mică, care dă câștig de cauză sătenilor din Iernut – în număr de 19[31)].

Pe baza celor arătate mai sus, putem aprecia că numărul celor care au primit loturi de casă în Iernut a fost de 253.

În continuare, redăm numele celor împroprietăriți cu loturi de casă:

Nr.crt.	Numele și prenumele	Ocupația	Suprafața în stâjeni
1.	Szanto Martin lui Gavrilă	Servitor pe moșia Domeniului	400
2.	Szabo Ludovic	Servitor pe moșia Domeniului	400
3.	Sipos Mihăilă	Servitor pe moșia Domeniului	400

4.	Dordea Gheorghe	Servitor pe moşia Domeniului	400
5.	Hamar Emerich	Servitor pe moşia Domeniului	400
6.	Kiraly Andrei	Servitor pe moşia Domeniului	400
7.	Bordean Vasile	Agricultor	400
8.	Ocoş Gheorghe	Agricultor	400
9.	Nistor Ioan	Zilier	400
10.	Vdv.Socaciu Ştefan	Zilier	400
11.	Maghiari Ioan	Agricol	400
12.	Vdv.Artinie Mihăilă	Zilier	400
13.	Vdv.Nagylaki Ştefan	Zilier	400
14.	Radics Ioan	Zilier	300
15.	Vdv.Vidami Iosif	Ţigan zilier	300
16.	Vdv.Soos Kalman	Croitor	400
17.	Nagy Adam	Agricultor	400
18.	Molnar Martin tânăr	Agricultor	400
19.	Mocca Albert	Agricultor	400
20.	Asztalos Stefan	Agricultor	400
21.	Nagy Ştefan lui Adam	Agricultor	400
22.	Orza Nicolae	Agricultor	400
23.	Stoica Ioan lui Andronic	Agricultor	400
24.	Andraşi Iosif	Agricultor	400
25.	Laszlo Mihăilă	Agricultor	400
26.	Foldvari Ştefan	Pantofar	400
27.	Filip Alexandru	Agricultor	400
28.	Koto Ioan	Agricultor	400
29.	Matei Petru	Maşinist	400
30.	Nagylaki Francisc	Agricultor	400
31.	Szelteres Iosif lui Iosif	Agricultor	400
32.	Nagylaki Ştefan ligete	Agricultor	400
33.	Moldovan Vian	Ţigan agricultor	300

34.	Balogh Ioan	Ţigan agricultor	400
35.	Benko Iosv	Ţigan agricultor	400
36.	Kozak Karoly	Ţigan zilier	300
37.	Puchi Gheorghe	Ţigan zilier	300
38.	Csiki Iosif	Ţigan zilier	400
39.	Fejer Arpad	Ţigan zilier	400
40.	Mocca Lazar	Ţigan zilier	300
41.	Tatar Francisc	Ţigan zilier	400
42.	Simon Todor	Ţigan zilier	400
43.	Orza Ignat	Crâşmar	400
44.	Pusztai Iuţe	Ţigan zilier	300
45.	Simon Andrei	Pantofar	400
46.	Turke Ştefan tânărul	Agricultor	400
47.	Puchi Ioan tânărul	Ţigan zilier	300
48.	Calu Ioan	Ţigan zilier	300
49.	Szekeres Bela	Agricultor	400
50.	Szekeres Iosif lui Stefan	Agricultor	400
51.	Szakacs Danilă	Agricultor	400
52.	Hentes Traian	Agricultor	400
53.	Komaromi Anton	Măturar	400
54.	Trombitas Ioan	Agricultor	400
55.	Miliţ Emil	Agricultor	400
56.	Miliţ Ignat	Agricultor	400
57.	Tilincă Nicolae	Agricultor	400
58.	Bonta Dănilă	Agricultor	400
59.	Szakacs Francisc	Agricultor	400
60.	Scridon Ioan	Agricultor	400
61.	Ignat Vasile	Agricultor	400
62.	Belean Ilie	Rotar	400
63.	Pataki Stefan	Agricultor	400
64.	Pop Simion	Agricultor	400
65.	Otvos Calman	Ţigan zilier	300
66.	Ferenţi Ioan	Ţigan zilier	400
67.	Bogătean Ioan	Ţigan zilier	400
68.	Simon Teodor	Tâmplar	400
69.	Kiraly Martin	Agricultor	400
70.	Orza Ioan	Agricultor	400
71.	Gorova Ştefan	Agricultor	400

72.	Simon Ioan	Agricultor	400
73.	Haba Benedek	Agricultor	400
74.	Boca Mihăilă	Agricultor	400
75.	Gherasim Teofil	Rotar	400
76.	Rob Gheorghe	Agricultor	400
77.	Iles Ioan	Agricultor	400
78.	Orban Ştefan	Agricultor	400
79.	Dorja Maxim	Acar CFR	400
80.	Anghel Fice	Ţigan servitor zilier	300
81.	Nagy Martin lui Juli	Zilier	400
82.	Bojte Andrei	Zilier	400
83.	Belle Ladislau	Administrator	400
84.	Lobontz Gyorgy	Servitor zilier	400
85.	Kovacs Stefan	Servitor zilier	400
86.	Nagy Ştefan lui Huszar	Servitor zilier	400
87.	Nagylaki Ioan Pasc	Servitor zilier	400
88.	Ferenc Gligor	Fost plutonier de jandarmi	400
89.	Balrovint Ladislau	Contabil	400
90.	Deac Ambrosie	Agricultor	400
91.	Bordi Iosif	Agricultor	400
92.	Farcaş Vasâlie	Ţigan zilier	300
93.	Farcas Gheorghe	Ţigan zilier	300
94.	Cioca Valerie	Agricultor	400
95.	Pop Ioan	Agricultor	400
96.	Nagy Ioan lui Ioan	Agricultor	400
97.	Vituş Arpad	Agricultor	400
98.	Creifălean Theodor	Agricultor	400
99.	Henteş Ioan	Agricultor	400
100.	Henteş Aurel	Agricultor	400
101.	Marc Teodor	Agricultor	400
102.	Marc Remus	Agricultor	400
103.	Marc Traian	Agricultor	400
104.	Szakacs Stefan	Agricultor	400
105.	Szekeres Vasilie	Agricultor	400
106.	Drigiciu Ioan	Ţigan zilier	300
107.	Crăciunean	Mecanic	400

	Octavian		
108.	Bartha Iuliu	Pantofar	400
109.	Bretean Valerie	Măcelar	400
110.	Socaci Ioan	Agricultor	400
111.	Drigiciu Srefan	Ţigan zilier	300
112.	Gatea Ioan	Agricultor	400
113.	Tilincă Aurel	Agricultor	400
114.	Moldovan Gavrilă	Ţigan zilier	300
115.	Stoica Gheorghe	Agricultor	400
116.	Bonta Iosif	Agricultor	400
117.	Stoica Ioan	Agricultor	400
118.	Szekeres Emeric	Agricultor	400
119.	Botar Arpad	Contabil pe moşia Domeniului	400
120.	Moca Ioan	Ţigan zilier	300
121.	Drigic Domocoş	Ţigan zilier	300
122.	Fişca Filon	Zilier	400
123.	Bartha Iosif	Rotar	400
124.	Kozocsa Stefan	Scriitor şi pt.grădină	1200
125.	Takacs Iosif	Agricultor	400
126.	Cătană Remus	Agricultor	400
127.	Popean Teodor	Agricultor	400
128.	Cioca Pompei	Agricultor	400
129.	SzantoAlexandru lui Gavrilă	Agricultor	400
130.	Ianosi Zsigmond	Agricultor	400
131.	Szabo Ioan lui Gheorghe	Zilier	400
132.	Coman Gheorghe	Zilier	400
133.	Molnar Martin	Zilier	400
134.	Puiac Augustin	Zilier	400
135.	Moldovan Daian	Ţigan zilier	300
136.	Puchi Ioan	Ţigan zilier	300
137.	Otvos Doroti	Ţigan zilier	300
138.	Isac Nathan	Croitor	400
139.	Mocca Toderaş	Ţigan zilier	300
140.	Bodor Gheorghe	Ţigan zilier	300
141.	Bedo Danes	Muzicant	300
142.	Sipos Martin	Agricultor	400
143.	Szakacs Ioan	Agricultor	400

144.	Szakacs Martin	Agricultor	400
145.	Magyaros Nicolae	Agricultor	400
146.	Gyorfi Ştefan	Pantofar	400
147.	Suci Aron	Fierar	400
148.	Csiki Iosif	Crâşmar	400
149.	Kovacs Tamas	Învăţător şi pt.grădină	1200
150.	Maksay Elemer	Preot şi pt.grădină	1200
151.	Papiu Alexandru	Protopop şi pt.grădină	1200
152.	Jakab Gheorghe	Agricultor	400
153.	Szabo Karoi	Agricultor	400
154.	Pasztor Iosiv	Agricultor	400
155.	Vdv.Boros Criştof	Zilier	400
156.	Fabian Iosiv	Ceferist	400
157.	Varadi Iosif	Agricultor	400
158.	Benyi Iosf	Secretar şi pt.grădină	1200
159.	Macarie Alexandru	Învăţător şi pt.grădină	1200
160.	Stancu Ioan	Agr.reg.şi pt.grădină	1200
161.	Csiszar Geza	Perceptor şi pt.grădină	1200
162.	Incze Iosif	Învăţător şi pt.grădină	1200
163.	Ocoş Filon	Agricultor	400
164.	Berkovits Iosif	Maşinist	400
165.	Csahany Ioan	Comerciant	400
166.	Nuridzsany Gavrilă	Comerciant	400
167.	Katona Ioan	Comerciant	400
168.	Fodor Iosif	Fierar	400
169.	Kadar Stefan	Învăţător şi pt.grădină	1200
170.	Baratosi Iosif	Zidar	400
171.	Szabo Ludovic	Zilier	400
172.	Ilea Gheorghe	Zilier	400
173.	Neacşa Martin	Zilier	400
174.	Kovacs Martin	Zilier	400
175.	Lapikas Bela	Contabil la moş.Domeniului	400
176.	Vdv.Haidu Mihăilă	Agricultor	400
177.	Bonta Ioan lui Vasilie	Agricultor	400
178.	Mocca Ilie	Ţigan agricultor	300
179.	Gurghian Mihăilă	Agricultor	400
180.	Bîrsan Vasilie	Agricultor	400

181.	Simon Mihăilă	Agricultor	400
182.	Gurghian Gheorghe	Agricultor	400
183.	Enyedi Gheorghe	Agricultor	400
184.	Valea Axente	Agricultor	400
185.	Nicoară Laurenţiu	Preot şi pt.grădină	1200
186.	Szigeti Francisc	Agricultor	400
187.	Szabo Mihăilă	Agricultor	400
188.	Sipos Vasilie	Agricultor	400
189.	Gyurka Vasilie	Agricultor	400
190.	Boros Iosif	Agricultor	400
191.	Laszlo Iosif	Agricultor	400
192.	Marcu Iosif	Agricultor	400
193.	Bartha Alexandru	Agricultor	400
194.	Simon Pal	Agricultor	400

1	Biserica ortodoxă română	
2	Dr.Lang Ioan	Magistrat
3	Dr.Szilagy Tiberiu	Magistrat
4	Moldovan Ioan	Grefier
5	Lăcătuş Iosif	Secretar pretură
6	Ionescu Dumitru	Şef circ.R.M.S.
7	Pokorny Ştefan	Secretar circ. R.M.S.
8	Năsăudean Teodor	Şef secţie jandarmi
9	Topardean Iustin	Şef secţie post
10	Firuj Ioan	Agent la R.M.S. Iernut
11	Fodor Carol	Impiegat C.F.R.
12	Oprean Teodor	Agent percepţie
13	Feleki Niculae	Aprod Jud.Iernut
14	Roşca Gheorghe	Învăţător
15	N. Lupan	Magistrat
16	Maior Stavrescu Nicola	Jandarmi
17	Căpitan Arifianu	
18	Rusu Simion	Plutonier
19	Sandru Dumitru	31/a)

Cei de la nr.1-194 au primit loturile de casă în 1923, iar următorii 19 în anul 1930.

Marea majoritate a celor care au primit loturi de casă erau agricultori. Destul de ridicat şi diversificat ca ocupaţii era numărul meseriaşilor.

La Iernut, loturile de casă au fost repartizate pe actuala strada „Dacia Traiana", începând de la biserica greco-catolică până la calea ferată, pe amândouă părţile străzii. Până la acea dată, locul respectiv a fost arător[32)]..

Cererile de împroprietarire fiind mari, nu toată populaţia a primit pământ. Din documentele vremii reiese că unii locuitori au fost respinşi de la împroprietărire, fiindcă s-au stabilit în comuna după 1 decembrie 1918 sau pe motiv că nu se ocupau cu agricultura sau, pur şi simplu, pentru că aveau pământ suficient. Nu-i mai puţin adevărat că au fost şi cazuri când unii ţărani, printre care putem menţiona şi pe Pop Ioan şi Szakaes Martin, aveau dreptul de a fi împroprietariţi şi totuşi nu au primit pământ[33)]..

Ţăranii au fost obligaţi să achite preţul pământului primit în termen de zece ani. În cazul terenului arabil, preţul nu putea depăşi media celor cinci ani anteriori anului 1913, leul socotindu-se egal cu coroana, iar la păşune egal cu 2 coroane. [34)].

La Iernut, iugărul a fost plătit cu o sumă potrivită[35)]., sumă inferioară valorii comerciale a pământului.

Cu banii primiţi, moşierul avea posibilitatea cumpărării de maşini şi unelte necesare modernizării agriculturii. Ţăranii, în schimb, primind doar pământ nu şi inventar, nedispunând nici de banii necesari pentru achiziţionarea de inventar viu şi mort nu obţineau producţiile scontate, fiind puşi în situaţia de a-şi vinde pământul. Treptat s-a ajuns ca o parte din ţăranii împroprietariţi să rămână fără pământ sau cu pământ puţin, fiind astfel obligaţi să lucreze la cei mai înstăriţi.

Dacă prin împroprietărire s-a încercat întărirea proprietății mici și mijlocii, prin vânzarea pământurilor de către unii țărani se ajunge din nou la o mare diferențiere socială.

Prin reforma agrară din 1921, a fost împropiretărită și școala primară de stat cu un teren în suprafață totală de 21 iugăre dintre care: un iugăr pentru construcții, 4 iugăre pentru experiență și 16 iugăre teren de cultură[36]..

Românii din Iernut cer și loc pentru construirea unei biserici, loc care să fie aproape de centrul comunei. Ei motivează această cerere adresată Comisiei județene pentru reforma agrară, arătând că în trecut nu aveau dreptul să-și edifice biserică numai în vreo margine a comunei (așa cum a fost cazul vechii biserici românești din lemn), iar acum doresc să-și edifice o biserică care să corespundă timpurilor de față[37].. Îndreptățita cerere a românilor este aprobată, primind loc atât pentru biserică cât și pentru casa parohială. Loturile respective au fost repartizate din rezervele de interes obștesc.

Așadar, prin reforma agrară din 1921, marelui proprietar care a fost biserica romano-catolică i-au fost expropriate peste 1700 iugăre de pământ, rămânându-i în continuare peste 100 de iugăre iar lui Miklos Csontos, conform datelor de care dispunem, i-au mai rămas peste 200 iugăre, fiindu-i expropriată suprafața de 163 iugăre.

După reformă, au mai rămas și alți proprietari, dar cu suprafețe de pământ sub 100 iugăre.

Deoarece țărănimea nu a putut să-și asigure întreținerea de pe loturile de împroprietărire, care erau de cel mult 4 iugăre, mulți dintre ei vor ajunge să lucreze fie ca zilieri, fie pe bază de contract la cei ce dispuneau de suprafețe mai întinse de pământ.

Întrucât o bună parte a arhivei fostei primării a fost distrusă, nedispunând de datele necesare, nu putem face o caracterizare a revoluției proprietății numai pe baza unor

relatări a unor ţărani în vârstă. Ţăranul Gurghian Mihăilă spunea ca nu-şi aduce aminte precis dacă imediat după împroprietărire s-au facut vânzări de pământuri că în general, în toată perioada interbelică au fost vânzări şi cumpărări de pământ.

Printre cei cu suprafeţe mai mari de pămînt sunt amintiţi: Csontos Nicolae, Horvath Acaţiu, Felsegz Andrei, Muth Aurel, Gall Miklos.

Pentru 1941, ca proprietari mari la Iernut sunt nominalizaţi: comuna Iernut cu 332 iugăre, Poboran (Csontos) Iulia cu 208 iugăre şi domeniul romano-catolic cu 181 iugăre de pământ[38]..

În viaţa localităţii, momente mai importante în această perioadă nu sunt. Desigur, urmări nefaste pentru nivelul de trai al locuitorilor au avut efectele crizei economice din 1929-1933 dar situaţia aceasta devine cu mult mai critică începând cu martie 1939, când în urma unor masive concentrări, forţa de muncă cea mai importantă pentru agricultură a scăzut, cei rămaşi acasă nemiaputând respecta clauzele contractuale.

Ca urmare a situaţiei, la 28 septembrie 1939 a fost emis decretul lege pentru mobilizarea agricolă, în baza căruia cei rămaşi acasă erau obligaţi să cultive pământurile celor concentraţi[39].. Pentru asigurarea mâini de lucru în agricultură se permite contractarea unor învoielişti cu minorii[40]..

Că nivelul de viaţă s-a înrăutăţit reiese şi din faptul că încă în 1939 are loc distribuirea unor cantităţi de porumb disponibil altor cetăţeni care nu aveau porumb. Totodată, pentru satisfacerea cât de cât a acestor necesităţi, au fost aduse două vagoane de porumb tocmai din judeţele Ismail, din Basarabia şi Ialomiţa[41]...

Pentru nevoile armatei, încep încă din martie 1939 rechiziţionările de animale, în primul rând de cai. Din Iernut, au fost rechiziţionaţi 39 de cai din totalul de 59, din care 11 au

fost restituiţi ca fiind necorespunzători pentru nevoile armatei[42]..

În acel an mai existau la Iernut 15 perechi de boi, 15 care de boi cu osii de lemn şi 50 de căruţe de Braşov [43].

Date importante aflăm despre Iernut din recensământul general efectuat în aprilie 1941.

Suprafaţa totală a satului era 3822 iugăre şi 1180 de stânjeni din care :

- inundabil : 200 iugăre
- vatră de sat : 128 iugăre
- teren de agricultură : 2285 iugăre
- fâneţe :619 iugăre
- neproductiv (drumuri, ape etc.): 139 iugăre
- trestiiş : 119 iugăre

Locuitorii satului aveau pământuri şi pe teritoriul satelor Cipău şi Oarba de Mureş în suprafaţă de 200 de iugăre, iar locuitorii din Sălcud, Bord şi Cuci aveau pământuri pe teritoriul comunei Iernut în suprafaţă de 60 de iugăre.

Ţăranii nu obişnuiau să semene acelaşi fel de culturi în aceeaşi parte a hotarului. De asemenea, ei nu schimbă toţi deodată felul culturii.

În general, acolo unde era posibil, alternanţa culturilor era următoarea: trifoi, grâu, porumb[44]. Rezultă că fiecare din aceste plante era cultivată în acelaşi loc odată la 3 ani.

Locuitorii comunei dispuneau de 450 de vaci, 120 de boi, 200 de oi, fiecare păscând pe păşunea destinată lor[45]..

Numărul mic de oi se explică prin insuficienţa păşunii.

Întrucât la Iernut erau aproape 500 de familii, rezultă că revenea mai puţin de o vacă unei familii şi un bou la coirca 4 familii, ceea ce era puţin.

Vitele nu puteau paşte slobode pe mirişte.

Semnificativ este faptul că nu se lăsa pământ în ogor pentru odihnă, probabil tocmai datorită suprafeţelor mici de care dispuneau cei mai mulţi dintre ţărani.

Împărţind suprafaţa totală a comunei (3822 iugăre) la numărul total al locuitorilor (2458), reveneau circa 1,5 iugăre de persoană. Ţinând cont că Iernutul dispunea de suprafeţe întinse de teren fertil, considerăm ca suficientă această suprafaţă pentru o persoană. Dar aceasta este doar o medie. În realitate, 80 gospodării de ţărani erau lipsite de pământ. Acestea, pentru a-şi asigura cele necesare traiului, erau obligate să lucreze cu dijmă sau unii membri ai acestor familii să se angajeze ca zilieri.

Dijma pentru un hectar de pământ era: în jumătate (½), când proprietarul dădea numai pământul ţăranului ca să-l lucreze şi 1/3 când dijmaşul execută muncile numai cu braţele[47)]...

Odată la două luni, în ziua de 4, se ţineau la Iernut târguri de animale (târguri de ţară), iar mixte în fiecare vineri[49)]...

În anul efectuării recensământului, majoritatea caselor erau construite din cărămidă, fiind acoperite cu ţiglă şi având pardoseala din scândură[49)].

Neexistând brutării, locuitorii îşi coceau pâinea în propriile cuptoare de copt pâine[50)]..

Existau în comună trei măcelari şi 8 cârciumari[51)].

La Iernut existau în 1941 (primăvara) :

- 352 agricultori
- 95 meseriaşi
- 17 comercianţi
- 26 funcţionari
- 17 intelectuali[52)]..

Printre meseriaşi figurau: tâmplari, pantofari, mecanici, morari, frizeri, rotari, zidari, ferari etc.

Chiar dacă numărul meseriaşilor era relativ mare pentru un sat, totuşi nu se poate vorbi de existenţa unei industrii la Iernut pentru acea perioadă.

Iernutul dispunea de o moară[53]., o intreprindere de țesut trestie, [54].. care funcționa din 1892, o presă de ulei la care lucrau 5 angajați[55]. şi un darac de lână, proprietatea lui Vitus Francisc[56]...

În ceea ce priveşte populația Iernutului, de la recensământul din 1910, când aceasta se cifra la 2109 locuitori, nu mai dispunem de date până în 1922. Pentru acest an, la Iernut sunt înregistrați doar 1627 locuitori şi numai 229 case față de 343 în 1910[57].

Considerăm că cifra respectivă nu poate reflecta realitatea, deoarece chiar dacă admitem pierderile de vieți omeneşti suferite în timpul războiului ca fiind ridicate şi, eventual, plecarea în Ungaria a unor locuitori de naționalitate maghiară, totuşi este vorba de circa 500 persoane, fără a mai pune la socoteală un anumit spor de populație.

Afirmația de mai sus este confirmată de cifra de 2200 locuitori care apare pentru anul 1925[58].., ceea ce reprezintă un plus de populație pentru o perioadă de doar 3 ani de aproape 600 locuitori.

Pentru 1929, sunt consemnați 2420 locuitori[59].

Date importante despre populația Iernutului aflăm din recensământul general al populației efectuat la 29 decembrie 1930. Numărul locuitorilor la data respectivă era de 2464 la care se adaugă 69 flotanți[60].

Gospodării propriu-zise erau 587, iar clădiri 547[61].

După starea civilă populația se prezenta astfel:

De sex masculin : - necăsătoriți : 656

- căsătoriți : 492
- văduvi : 34
- divorțați : 6
- nedeclarați :

Total : 1188

De sex feminin - necăsătorite : 620

- căsătorite : 513
- văduve : 134
- divorțate : 8
- nedeclarate : 1

Total : 1276[62].

Populația statornică după grupe de vârstă se prezenta astfel:

	M.	F.
0 – 6 ani	237	248
7 -12 ani	154	141
13 – 19 ani	148	162
20 – 64 ani	578	645
Peste 65 ani	67	79
Vârstă nedeclarată	4	1 [63].

După neam, situația era următoarea:

- români	826
- maghiari	1414
- germani	5
- ruși	5
- sârbi,croați, sloveni	1
- evrei	84
- țigani	127 [64].

După religie, situația se prezenta astfel :

- ortocși	96
- greco – catolici	786
-romano-catolici	310
-reformați(calvini)	1148
-evangheliști (luterani)	5
-baptiști	7
-mozaici	84
-alte religii și secte	2 [65].

Date importante aflăm despre ştiinţa de carte. Totalul populaţiei de la 7 ani în sus era de 1979 locuitori. Dintre aceştia doar 1417 (71,7 %) erau ştiutori de carte. În ceea ce priveşte şcoala pe care au terminat-o aceştia situaţia arăta astfel:

- cu şcoala primară : 1213
- cu şcoala secundară : 135
- cu şcoala profesională : 28 (din care 25 de sex masculin)
- cu universitate : 25 (din care 24 de sex masculin)
- alte şcoli superioare : 6
- instrucţie extraşcolară : 10[661)].

Rezultă că marea majoritate a celor ştiutori de carte (85,6 %) aveau doar şcoala primară, pe care mulţi o frecventau probabil numai în perioadele când nu se muncea la câmp.

Numărul relativ mare de absolvenţi de universitate înregistraţi se datoreşte faptului că Iernutul era centru de plasă.

Existau însă la Iernut 560 de neştiutori de carte din care:

- între 7 -12 ani : 34
- între 13 -19 ani : 57
- între 20 -64 ani : 368
- 65 şi peste 65 ani : 101

Două persoane n-au declarat nimic.[67)].

Numărul ridicat de neştiutori de carte se datoreşte în bună parte situţiei materiale în care se aflau aceştia, familiile nefiind în stare să-şi întreţină copii la şcoală.

În 1935, populaţia Iernutului era de circa 2500 locuitori[68)]..

Conform recensământului general din 6 aprilie 1941, la Iernut existau 2458 locuitori[691)]. Numărul clădirilor era de 587 (inclusiv grupul de case de la Fioreaua)[70)].

După naţionalitate, situaţia era următoarea:

- români : 970
- unguri : 1233
- germani : 9
- evrei : 71
- alţii : 175
- refugiaţi : 159 [71].

După cum se vede, la acest recensământ de la Iernut apare categoria refugiaţilor şi încă în număr destul de mare. Este vorba de români care şi-au părăsit casele datorită prigoanei dezlănţuite de horthişti în teritoriul cedat Ungariei prin Dictatul de la Viena din august 1940. Printre aceştia s-au aflat Someşan Ioan, refugiat din Tg. Mureş, Ilie P. Ioan, de profesiune comerciant, care va cumpăra depozitul de petrol de la Iernut, Octavian Moisil, judecător, Ardelean Nicolae, refugiat din comuna Teaca, Nicolae Talos, refugiat din Dagomireşti – Maramureş, Hîrţoagă Ionel, refugiat de la Dej. [72].

Dacă pentru cei nominalizaţi mai sus, ca şi pentru mulţi alţii, calvarul a început încă în 1940, pentru marea majoritate a ţării, acesta va începe în urma intrării României în război în iunie 1941.

Greu a fost şi din 1939 până în iunie 1941, perioadă în care mulţi bărbaţi au fost nevoiţi să-şi lase familiile, părinţii, fraţii şi surorile, plecând la unităţile unde au fost concentraţi.

Cu totul alta a devenit situaţia după intrarea României în război, acesta aducând jale şi durere şi în sânul multor familii din Iernut.

Alături de ceilalţi ostaşi ai armatei române, mulţi locuitori din Iernut încadraţi în armata română au fost nevoiţi să ia parte, alături de armatele Germaniei hitleriste, la luptele de pe frontul de est. O parte a acestora au rămas pe câmpurile de luptă, fiind înmormântaţi departe de ţară. Alţii au căzut prizonieri.

2. IERNUTUL ÎN PERIOADA : 1941 – 1945 (ÎN ANII RĂZBOIULUI)

Războiul a adus cu sine nu numai suferințe provocate de dispariția celor apropriați, ci și griji materiale sporite. Era nevoie de rechiziții pentru front și cel care avea de suferit în primul rând de pe urma cestor acțiuni era țăranul. Lui i se rechiziționau animale, atelaje, cereale, nutreț.

La Iernut, încă din toamna anului 1940 precum și în iarna anilor 1940 – 1941 fiind cantonate trupe ale căror cai au consumat o mare cantitate de furaje de la locuitorii din comună, se constată lipsa acestora pentru propriile animale. Pentru a veni în sprijinul populației, primăria comunei Iernut cere Camerei Agricole a județului Târnava Mică să admită pășunatul oilor pe pășunea destinată acestora începând cu 1 prilie 1941.[73)].

Din darea de seamă pe intervalul 20 iunie – 20 iulie 1941 înaintată de Notariatul Iernut Preturii Plasei Iernut, aflăm că în localitate se făceau rechiziții pentru armată precum și concentrări de populație aptă de luptă.[74)].

Referitor la starea de spirit a populației, se arată că populația este liniștită, văzându-și fiecare de muncile sale agricole. Sunt unele nemulțumiri din cauza aprovizionării cu articole de primă necesitate.

Cei refugiați din teritoriile cedate sunt toți plasați, muncind fiecare acolo unde este pus.

Întrucât la Iernut o mare parte a populației era formată din maghiari, aceștia aveau legături cu cei din Ungaria, mulți dintre ei plecând în teritoriul cedat. Au fost cazuri când au plecat doar o parte din membrii unei familii, ceilalți rămânând pe loc.

Aflăm totodată de existența unor partide politice românești care nu depuneau însă nici o activitate. Nu se specifică ce partide erau, dar din relatările unor oameni mai în

vârstă am aflat că prinicipalele două partide erau : P.N.Ţ. şi P.N.L. adică principalele partide politice burgheze ale ţării.

Se precizează de asemenea că starea economică a locuitorilor era slabă, şi mai cu seamă a celor refugiaţi.[75].

Se fac resimţite nu numai rechiziţionările, ci şi lipsa braţelor de muncă. Dacă prin decretul lege din septembrie 1939, cei rămaşi acasă erau obligaţi să cultive şi pământurile celor mobilizaţi, în perioada următoare, Ministerul de Interne cere ca prin grija autorităţilor comunale să se lucreze pământurile tuturor mobilizaţilor, văduvelor de război, orfanilor de război şi a invalizilor de război[76].

SECERIŞ 1942

Pentru anul 1944 avem la îndemână câteva contracte de angajament din care reies obligaţiile reciproce ale angajatului şi proprietarului. Aceste contracte se încheiau la primărie.

Astfel, la 22 ianuarie 1944, a fost încheiat un contract de angajament între Iulia Csontos, în calitate de proprietară, şi Asztalos Mihail, de 17 ani, care se angajează ca lucrător agricol în anul 1944 pentru suma de 24.000 lei. Plata salariului se face la sfârşitul fiecărei luni[77].

Asemenea contracte a mai încheiat Iulia Csontos şi cu Dordea Ioan, Nagy Alexandru, Sicobean Ioan[78].

În 3 ianuarie 1944, Hamar Ileana, în calitate de proprietar de tractoare agricole, încheie un contract de angajament cu Incze Nicolae, conducător de tractoare. Salariul se stabileşte la 16 % din încasări, fie în bani fie în natură[79].

Un contract asemănător încheie Hamar Ileana şi cu Szabo Ioan, tot conducător de tractor[80].

Contracte de angajament se încheie pentru acelaşi an, 1944 şi între Botar Arpad, administrator al Domeniului romano-catolic din Iernut, şi Szanto Mihail. Acesta se angajează în calitate de argat la 10 vite de tracţiune. Ca cioban la oile domeniului, se angajează Sula Ioan, ca argat la 10 vaci mulgătoare, Hamar Ştefan, iar ca vier, Laszlo Mihail. Pentru munca depusă, aceştia primesc în schimb câte 3600 lei anual fiecare, câte 720 kg. grâu, la fel şi porùmb. Mai primesc şi alte produse sau bunuri ca: 20 kg fasole, 3 care de lemne, sămânţă de cânepă, un iugăr de pământ în folosinţă etc.[81].

Asemenea contracte de angajament au fost încheiate şi pentru anul 1945, pe lista angajaţilor figurând şi alte nume. Pe Domeniul romano-catolic, contracte de angajament se încheie şi pentru anii 1946 şi 1947[82].

Contractele de angajament dovedesc că exista un anumit număr de ţărani care nu-şi puteau asigura existenţa decât vânzându-şi forţa de muncă proprietarului de pământ.

Arătând care era în mare situaţia la Iernut în această perioadă, să nu uităm că ţara se afla în plin război. Război în care, la Iernut, armata română va face enorme sacrificii în lupta pentru eliberarea patriei.

Ziua de 23 august 1944 aducea cu sine speranţa în schimbarea situaţiei existente până în acel moment. Se credea chiar, de către unii, că războiul s-a terminat. Dar n-a fost aşa. Armata română a mai avut de plătit un greu tribut de sânge până la înfrângerea Germaniei hitleriste.

Se ştie că victoriile coaliţiei antihitleriste şi, în primul rând, victoriile armatelor sovietice obţinute pe frontul de est

determină retragerea armatelor germane şi române, astfel că în vara anului 1944 se ajunge la desfăşurarea de operaţiuni militare pe teritoriul ţării noastre.

Împrejurările internaţionale devin favorabile declanşării actului de la 23 august 1944, act în urma căruia a fost răsturnată dictatura militaro-fascistă. Armata română în întregul ei întoarce armele împotriva Germaniei hitleriste. Revoluţia de eliberare socială şi naţională antifascistă şi antiimperialistă din România declanşată prin actul insurecţional de la 23 august 1944 *a marcat începutul unei noi istorii a patriei noastre – istoria înfăptuirii idealurilor de dreptate socială şi naţională, pentru care au luptat nenumărate generaţii de înaintaşi, a cuceririi depline a independenţei şi suveranităţii naţionale a României, a dreptului sacru al poporului român de a fi stăpân în propria ţară*[83].

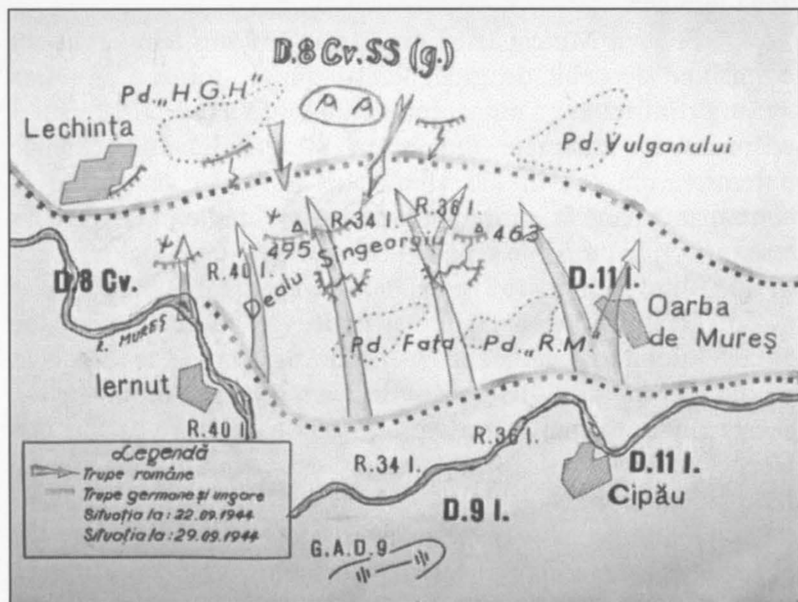
Încă în ultimele zile ale lunii august, o mare parte a trupelor române trec în Transilvania pentru a realiza aşa numita operaţie de acoperire a frontierelor din Transilvania. Operaţia era necesară, deoarece nord-vestul Transilvaniei *cedat* Ungariei horthyste, prin odiosul dictat de la Viena, a devenit din martie 1944, prin invadarea lui de către trupele germane, zonă sub ocupaţie germană, dublată de cea maghiară.[84].

De aici declanşează trupele germano-horthyste ofensiva lor în scopul ocupării trecătorilor din Carpaţii Meridionali, sperând prin aceasta într-o oprire a ofensivei armatelor române şi sovietice.

În dimineaţa zilei de 5 septembrie 1944, inamicul a trecut la ofensivă, reuşind să respingă unităţile române de grăniceri de pe frontiera vremelnică. În acea zi, a fost ocupat şi Iernutul, fiind atacat prin surprindere[85].

Autoritățile comunei și populația română s-au refugiat din comună, cei mai mulți întorcându-se numai după încetarea luptelor în zonă[86].

După lupte grele purtate mai ales pe Târnava Mică, ofensiva inamică este respinsă. Aceasta va opune timp de trei săptămâni o rezistență înverșunată pe Dealul Sângergiu, de la Oarba de Mureș.

DISPOZITIVUL FORȚELOR COMBATANTE PE FRONTUL DE LA OARBA DE MUREȘ

Sarcina de a alunga dușmanii din această zonă a revenit Armatei 4 române, comandată de general de corp armată Avramescu Gheorghe, care a preluat frontul dintre Brașov și Turda, de la Armata 1 română. Din 5 septembrie 1944, Armata 4 română a intrat în compunerea grupului de armate general Trofinenko, anulându-se practic orice inițiativă în luarea deciziilor.

În seara zilei de 16 septembrie 1944, Corpul motomecanizat din componenţa Armatei 4 română se găsea în următoarea situaţie: Divizia 11 infanterie în contact cu inamicul pe Mureş între Ogra şi Cipău; Divizia 8 cavalerie purtată în raionul Cuci, gata a trece Mureşul; Detaşamentul motomecanizat la sud de Mureş, în raionul Cucerdea. Detaşamentul avea două subunităţi trecute la nord de Mureş în zona Iernut[88].

Foţarea Mureşului şi cucerirea Dealului Sângergiu era o misiune deosebit de grea pentru trupele române. Acestea aveau de înfruntat nu numai rezistenţa înverşunată a inamicului adăpostit în cazemate din beton şi alte lucrări genistice puternice, din loc în loc aflându-se şi tancuri îngropate în contrapantă până la gurile ţevilor, ci şi greutăţile impuse de un teren puternic cu pante repezi, precedat de unele mici terase şi de apa Mureşului, toate avantajând apărarea inamicului[89].

Dealul Sângeorgiului cu o dezvoltare în lungime de circa 5 kilometri, punctul cheie al apărării inamice, are trei cote topografice numite 409 cea de la vest, 495 cea de la mijloc, acesta fiind cea mai importantă şi 463 cea dinspre est. În faţa ultimelor două cote se lasă către râu două mici păduri numite *Fata* şi *România.*

Înălţimea cotelor respective oferea un bun câmp de observaţie asupra întegii văi a Mureşului, care de altfel se putea face numai la adăpostul întunericului.Totodată, coama dealului pe care erau amplasate trupele inamice reducea mult din efectul focului artileriei noastre, care de multe ori trăgea fie dincoace de deal, periclitând uneori chiar poziţiile cucerite de armata română, fie dincolo de deal.

Pentru atacarea inamicului cuibărit pe Dealul Sângeorgiului trebuiau create capete de pod la nord de râul Mureş, care să devină baze de atac pentru trupele române. Aceste operaţiuni s-au desfăşurat cu mare greutate din cauza apărării organizate de inamic pe Dealul Sângeorgiu.

În ziua de 17 septembrie, unități din Corpul motomecanizat încep lupte grele pentru lărgirea capului de pod peste Mureș în zona Dealului Sângeorgiu, reușind până la căderea serii să ajungă la 300-500 metri de creasta dealului, fiind oprite de focul puternic al inamicului. În seara aceleiași zile, Regimentul 3 Dorobanți din Divizia 11 infanterie, pus la dispoziția detașamentului, a trecut și el Mureșul cu un bac pe la Cipău, ajungând până pe pantele de sus ale înălțimii cu cota 463 de pe Dealul Sângeorgiu[90].

La 18 septembrie, luptele pentru cucerirea Dealului Sângeorgiu s-au intensificat. Trupele române, cu toată rezistența înverșunată a inamicului, au reușit să cucerească creasta Dealului Sângeorgiu, cu cotele 463 și 495. În urma unui puternic contraatac inamic, trupele române au fost nevoite să oprească contraatacul inamic[91].

Crâmpeie din luptele date în 18 septembrie 1944 pentru cucerirea cotei 495 aflăm din *Epopeea de pe Mureș,* în care e consemnată relatarea soldatului în rezervă Șanta Gheorghe Ghica, născut în Iclandul Mare, domiciliat în Lechința de Mureș. El făcea parte ca și Alexandru A. din Iernut și Iosif Iernuțan din Oarba de Mureș, din regimentul 115 infanterie.

În ziua de 18 septembrie 1944, pe la 5,30, tot batalionul am pornit la atac, nu mai știu pentru a câta oară, de la piciorul pantei pe lângă malul drept al Mureșului.

Cu mitraliera în brațe, trăgeam încontinuu și mă apropiam de creasta cu cota 495. La circa 500 m, am fost lovit în piept. Un glonte mi-a trecut chiar pe lângă inimă. Am fost rănit și la mâna dreaptă. Lângă mine se afla comandantul meu, Dumitru Tofan. Trăgeam amândoi, și numai că vine un proiectil și cade lângă noi, mie îmi rănește și maxilarul de jos, strâmbându-l, iar o schijă îmi nimerește și coapsa stângă. Tot atunci a fost rănit și sublocotenentul Tofan. Printre morți și răniți ne-am târât amândoi până la un răzor, pierdusem mult sânge...

Grupa de brancardieri români ne-au găsit sub răzor aproape de cota 495, Dealul Sângeorgiu. Ne-au pansat şi ne-au transportat la ambulanţa diviziei din Cucerdea, apoi la spitalul din Târnăveni." În continuare, relatează că la Târnăveni a văzut ceva cu totul înspăimântător . "Stăteau morţii şi răniţii unii peste alţii, aşa grămadă, cum stau sacii cu cereale la moară. Nu mai aveau loc unde să-i aşeze în spital, nici în paturi, nici sub paturi, nici pe holuri, nici chiar în curtea spitalului. Ostaşii morţi tăceau, dar cei răniţi strigau: Apăăă! Apăăă! că mor."[92)]

În dimineaţa zilei de 19 septembrie, atacul a fost reluat, reuşindu-se cucerirea crestei, dar inamicul contraatacă din nou, obligând trupele române să cedeze creasta.

Cu pierderi grele, acestea vor reuşi să oprească contraofensiva inamică. Eroismul soldaţilor români a fost scos în evidenţă în Buletinul Informativ al Corpului Motomecanizat nr.20.120 din seara zilei de 19 septembrie 1944, în care se arată: "în cursul nopţii de 18 spre 19 septembrie şi în dimineaţa zilei de 19 septembrie 1944, inamicul a dat multe atacuri şi contraatacuri care au fost respinse. Ofiţerii, subofiţerii şi trupa detaşamentului general Nicolescu au luptat pentru menţinerea Dealului Sângeorgiu cu o bravură dusă până la sacrificii".[93)]

Din cauza pierderilor foarte grele, se hotărăşte înlocuirea Detaşamentului Motomecanizat de către Divizia 9 infaterie, care luptase în sectorul Vidrasău.[94)]

În noaptea de 20 spre 21 septembrie, începe trecerea peste Mureş a forţelor Diviziei 9 infanterie. Înainte de ivirea zorilor, ostaşii Regimentelor 36 şi 40 infanterie erau deja pe malul drept al Mureşului. Regimentul 34 infanterie al aceleiaşi divizii a fost menţinut în rezeva diviziei.[95)]

În dimineaţa zilei de 22 septembrie, ora 8,00, începe atacul trupelor române, după o pregătire de artilerie care a durat 45 de minute. Inamicul răspunde tot prin foc de artilerie, lovind terasele capului de pod şi satele Ogra, Cipău şi Iernut.

În ajutorul inamicului vine şi aviaţia care bombardează aceleaşi obiective, lansând bombe şi saci cu grenade.

Unităţile Diviziei 9 infanteriei având de parcurs aproape 1990 metri până la creasta Dealului Sângeorgiu, pornesc la atac. Centrul şi dreapta dispozitivului de atac (batalion 1 şi 2) înaintau foarte greu din cauza focului masiv de artilerie şi aruncătoare a inamicului. Stânga dizpozitivului înainta mai uşor, fiind protejată de pădurea din faţă. Cu toate eforturile şi sacrificiul făcute, atacul Diviziei a fost oprit după înaintare de numai câteva sute de metri.

În cursul zilei, atacul va mai fi reluat de încă două ori fără a se reuşi cucerirea crestei, cu toate că s-a apelat şi la forţele aflate în rezerva diviziei.

În seara zilei de 22 septembrie, comandantul divizei, general Costin Ionaşcu, a dat următorul ordin: în cursul nopţii se va căuta să se câştige teren prin infiltraţiuni şi manevre, astfel încât se pune stăpânire pe înălţimile cotelor 409 şi 495 de către gruparea colonelul Iacob, şi pe cota 463 de către gruparea colonelul Manolescu. Cucerirea acestor obiective se va desăvârşi în dimineaţa zilei de 23 septembrie, prin acţiuni de surprindere şi în forţă[96)]

În noaptea de 22/23 septembrie, a fost introdusă în luptă şi divizia 8 cavalerie purtată pentru a ataca la stânga Diviziei 9 infanterie, iar în dreapta, Divizia 11 infanterie, care avea ordin să forţeze Mureşul între Ogra şi Oarba de Mureş, pentru a pune stăpânire iniţial pe cota 421 (1 km, nord Oarba de Mureş) apoi pe Dealul Negrei[97)]

Încercările de a pune stăpânire prin atacuri de noapte pe formele de teren cu cotele 409, 495 şi 463 n-au fost încununate de succes, chiar dacă a fost cucerită cota 463, cotă reluată de inamic în urma unui contraatac[98)]

În 23 septembrie, a fost cucerită pădurea "România Mare", aflată în partea de est a Dealului Sângeorgiu.

În urma acestor lupte, Regimentele 36 şi 40 infanterie au avut mari pierderi.

Pentru ziua de 24 septembrie, comandamentul Corpului motomecanizat hotărăşte ca Divizia 9 infanterie să reia atacurile şi să cucerească cu orice preţ Dealul Sângeorgiu. În sprijinul atacului în noaptea de 23-24 septembrie trece Mureşul Regimentul 34 infanterie cu 3 batalioane. Referitor la acest lucru, fostul comandant al acestei unităţi, colonelul Ion Botea, îşi aminteşte: "în după amiaza zilei 23 septembrie, într-un amurg însângerat ca şi Dealul Sângeorgiului, am fost chemat la punctul de comandă al diviziei, care se găsea la colţul nord-vest al satului Cipău. Aici am fost primit de către comandantul diviziei, general Costin Ionaşcu în ţinută sobră de campanie, cu binoclul atârnat de gât, cu cizmele şi mantaua de ploaie înnoroite, m-a privit cu o faţă pământie crispată, luminată numai o clipă de un zâmbet amar, în care se oglindea tot zbuciumul sufletesc al celor două zile de lupte crâncene, fără rezultat.

În câteva cuvinte, m-a pus la curent cu situaţia forţelor noastre, arătându-mi în teren linia stinsă de batalioanele regimentelor 36 si 40 infanterie. Apoi mi-a dat misiunea regimentului, indicându-mi tot în teren, direcţia loviturii principale şi misiunea momentului. Comandantul de divizie a accentuat că este necesar ca regimentul să fie trecut în capul de pod chiar în prima jumătate a nopţii. M-a făcut atent că detaliile în legătură cu executarea misiunii le voi primi peste o oră în scris[99]

În noaptea de 23-24 septembrie, 3 batalioane din Regiunea 34 infanterie sunt trecute la nord de Mureş, cel de-al patrulea rămânând în rezerva diviziei.

La trecerea peste Mureş, regimentul n-a avut pierderi, cu toate că inamicul a bombardat punctele de trecere[100]

Rolul cel mai greu în acţiunea diviziei a revenit regimentului 34 infanterie, care urma să atace pe direcţia loviturii principale a diviziei.

În 24 septembrie, atacul a început la ora 7,00, după o pregătire de artilerie de 10 minute. Trupele române înaintează sub focul inamic până la 100-150 m de creasta dealului. Batalionul 3 Reg. 34 infanterie ajunge cu trupele din stânga la circa 400 m înălţime cu cota 463, iar până la căderea serii curăţă în întregime de elementele inamice pădurea. .R.M[101)]

Odată cu căderea nopţii, împotrivirea duşmanului devine tot mai aprigă. Inamicul sprijinit şi de tancuri contraatacă, obligând subunităţile române să se replieze, acestea cedând între 100-150 m din terenul cucerit. Luptele continuă şi în cursul nopţii, dar fără succese notabile[102)]

Cota 495, îmbrâiată cu multe rânduri de tranşee, întărite cu fier şi beton înţesate cu tunuri antitanc şi mitraliere şi cu câteva tancuri îngropate până la turelă. În tranşee, viermuiau hitleriştii. Mai la dreapta cotei 495, cam la vreo 500 m, se afla o ridicătură de pământ, întărită şi ea cu fier şi beton şi plină de guri de foc nimicitoare.

Între cota 495 şi acea ridicătură de pământ era o cazemată fascistă, din care începuse să se abată şuvoaie de foc când spre stânga, prin faţa cotei 495, când spre dreapta, prin faţa cotei 463[103)]

Din această succintă descriere a poziţiilor inamice, rezultă cu câtă greutate, cu câte jertfe, se puteau apropia ostaşii noştri de respectivele cote. Dar cu toate greutăţile, cu toate pierderile imense, lupta trebuia continuată. Dealul Sângeorgiu trebuia cucerit.

În dimineaţa zilei de 25 septembrie, trupele române reiau atacul. În faţa lor se execută un foc viu, de netrecut, care răreşte rândurile trupelor române, atacul neatingându-şi ţinta.

Întrucât Divizia 9 infanterie a suferit pierderi grele, comandamentul Armatei a 4-a ordonă înlocuirea acestei divizii

cu Divizia 21 infanterie, care acţionase mai spre est.[104] Acţiunea va avea loc în noaptea de 27-28 septembrie.

Apogeul luptelor de pe Dealul Sângeorgiu l-a constituit acţiunea din ziua de 26 septembrie (Timp de trei ore s-au desfăşurat lupte crâncene, inamicul rezistând cu înverşunare).

Divizia 9 infanterie care a rămas mai departe pe poziţii şi-a aruncat în luptă majoritatea forţelor. General Costin Ionaşcu l-a numit pe colonel Ion Botea comandant al acţiunii. În ordinul de luptă pe care acesta l-a primit, printre altele se spunea: Divizia continuă atacul până în ziua de 26 septembrie pentru a cuceri Dealul Sângeorgiu cu cota 495. Regimentul 34 infanterie va ataca şi pune stăpânire pe forma de teren cu cota 495. Atacul va fi sprijinit de gruparea de artilerie compusă din 4 divizioane. Durata pregătirii de artilerie 10 minute. Cota de atac la ora 9.30. Comanda atacului, colonelul Ion Botea.[105)]

Colonelul în rezervă Ion Gheorghe Pană descrie astfel începerea luptelor din dimineaţa zilei de 26 septembrie. "Deodată, mii de trăsnete au sfâşiat trecerea dimineţii. Toate tunurile celor 4 divizii, tunurile corpului de armată şi artileria grea a Armatei 4 română au început să bubuie. Cu şuierături năprasnice, sute de mii de obuze zburau pe deasupra capetelor noastre şi explodau clocotind pe coama şi pantele Dealului Sângeorgiu.

Trâmbe uriaşe de fum alb, negru şi roşiatic, împestriţate cu limbi de foc, învăluiră repede creasta. Pământul se zgâlţâia, se urducăia neîncetat. Capetele începuseră să ne vâjâie."

"Cutremurul s-a înteţit...Răspunde şi artileria germană. Au început să cadă obuzele şi pe tranşeele noastre... Şuierau, fâşiau ca aburii ţâşniţi dintr-o căldare de locomotivă şi apoi trosneau înspăimântător, asurzindu-ne, acoperindu-ne cu fum şi ţărână. Aşchii de oţel, ţăndări de obuze ţiuiau continuu, tăiau lujerii şi frunzele porumbilor. Un amestec de fum şi pulbere, de frunze şi scrum era purtat dintr-o parte în alta, răsucit spre lături de un vârtej uriaş. Lipit de pământ, aş fi vrut să intru în

măruntaiele lui. Aveam impresia că dintr-o clipă în alta voi fi luat de acest uragan, prefăcut în țărână și spulberat în cele 4 vânturi.

-Măi, sanitarule de la a zecea!......

-Măi, fraților măi!... Mor!... Nu mă lăsați!...

-S-a dărâmat tranșeea pe ei! ..."

Asemenea strigăte răzbăteau tot mai des prin vuietul bombardamentului. Cerul se afumase parcă, soarele devenise palid.[106)]

Când pregătirea de artilerie s-a încheiat și tirul a fost lungit asupra pozițiilor inamicului, trupele române au început ofensiva. În dimineața zilei, batalionul 3 din regimentul 36 infanterie, comandat de maiorul Vlădoiu, a reușit să ajungă în apropierea primei tranșee inamice de pe înălțimea cu cota 463. Un contraatac fascist, dezlănțuit asupra dreptei batalionului, a fost respins. În această situație, maiorul Vlădoiu a dat ordin gornistului Gh. Lungu să sune semnalul de atac.

Drept urmare, subunitățile batalionului 3, în frunte cu compania comandată de căpitanul Răchițeanu, se avântă asupra înălțimii cu cota 463, care este definitiv ocupată în urma unei înverșunate lupte corp la corp. Gh Lungu a continuat în tot acest timp să sune atacul, până a căzut ciuruit de gloanțele unei mitraliere.[107)]

Pentru stăpânirea definitivă a cotei 463, se vor mai da în continuare lupte.

În zona înălțimii cu cota 495, s-au dat de asemenea lupte deosebit de înverșunate. În jurul orei 13,40, artileria română a pregătit atacul infanteriștilor. În scurt timp, înălțimea respectivă a fost îmbrăcată în nori grei de fum. Întreaga vale a Mureșului clocotea de bubuituri. Când gurile de foc au lungit tragerea, a început atacul. La orele 16,30, companiile batalioanelor 3 și 4 din regimentul 34 infanterie ocupaseră în întregime pozițiile apărate de inamic, inclusiv forma de teren cu cota 495.

Fasciştii vor dezlănţui 3 contraatacuri, reuşind în urma celui de-al treilea contraatac să se apropie atât de mult de linia pe care se aflau ostaşii români, încât s-a ajuns la lupta cu baioneta la armă. Acţiunile cele mai grele au avut loc la flancul drept al batalionului 4 regimentul 34 infanterie, comandat de maiorul Vasile Dumbravă. În încleştarea cu inamicul, bravul ofiţer este rănit mortal.[108)]

A fost înmormântat peste 10 zile, când au putut fi adunaţi eroii căzuţi în bătălia pentru cota 495. Maiorul Vasile Dumbravă a fost avansat "post-mortem" la gradul de locotenent-colonel şi decorat cu ordinul "Mihai Viteazul", clasa a 3-a.[109)]

Situaţia a devenit foarte grea şi în flancul stâng al regimentul 34 infanterie. În acel moment de mare tensiune, comandantul regimentului a introdus în luptă ultima subunitate de care mai dispunea compania de pionieri. După lupte înverşunate, inamicul este respins.[110)]

În acele împrejurări, un gest eroic a săvârşit fruntaş Aurel Leonache, din compania 136 transmisiuni, care împins de cel mai fierbinte patriotism, ia un drapel tricolor şi urcă vijelios panta Dealului Sângeorgiu, unde fiecare metru de pământ era bătut de branduri, artilerie şi aviaţie precum şi de gloanţe inamice de tot felul. După 2 ore de urcuş, ajunge în vârful cotei 495, unde înfige drapelul biruinţei sub ochii inamicului, care se afla la numai 150 metri şi care trage cu mitraliere şi branduri asupra sa. Neînfricatul ostaş nu se lăsă până nu vede fluturând drapelul românesc, după care se întoarce la punctul de comandă al diviziei 9 infanterie, unde raportează comandantului că înălţimea cotei 495 se afla în mâinile noastre şi tricolorul românesc fâlfâie în vârful ei[111)].

Aurel Leonache a fost propus pentru decorare cu "Steaua României".

În urma înfruntărilor din această zi, unităţile luptătoare au avut circa 70% pierderi din efective.[112)]

În cursul zilei de 27 septembrie, Divizia 11 infanterie a eliberat satul Oarba de Mureş şi a cucerit Dealul Negrici[113].

Printre primii intraţi în satul Oarba de Mureş a fost şi Iernuţan Iosif, originar din acest sat. Printre ruine, Iernuţan îşi regăseşte un consătean, pe Sand Iosif, care povesteşte eliberatorilor cruzimea cu care s-au comportat fasciştii cu cei rămaşi în sat. Aminteşte de uciderea familiei lui Grec Ştefan, Natea Mihăilă, Belean Gheorghe[114].

În 28 septembrie, Divizia 11 infanterie comandată de general Edgar Rădulescu în colaborare cu Divizia 9 infanterie pornesc la atac pentru cucerirea cotelor 435 şi 417. Atacul a început la ora 14,30, după o pregătire de artilerie de 10 min.

Din cauza ploii şi a terenului desfundat, a oboselii luptătorilor, dar mai ales a îndârjirii cu care se apărau hitleriştii, se înainta foarte încet. În tot timpul atacului, inamicul a acţionat cu artilerie de diferite calibre, executând bombardamente foarte violente.

După încetarea atacului, care nu şi-a atins obiectivul, militarii unităţilor române erau sleiţi de oboseală, cu îmbrăcămintea complet udă şi plină de noroi.[115]

În cursul nopţilor de 28 spre 29 şi 29 spre 30 septembrie, sosesc în zonă unităţile Diviziei 21 infanterie, care înlocuiesc Divizia 9 infanterie, aceasta regrupându-se în zona Şeulia-Cucerdea-Bord-Giuluş. Marea unitate este apoi trecută în rezerva Armatei 4 române[116].

Unităţile Diviziei 9 infanterie, ostaşii români care au venit tocmai din Dobrogea, s-au comportat eroic în luptele pentru cucerirea Dealului Sângeorgiu. Pierderile umane suferite pentru eliberarea pământului scump al patriei s-au ridicat numai în luptele de pe Dealul Sângeorgiu la:

-ofiţeri: 24 morţi, 64 răniţi

-subofiţeri: 7 morţi, 46 răniţi

-soldaţi şi gradaţi: 500 morţi, peste 3600 răniţi[117].

Pentru modul în care s-au comportat militarii în înfruntările de pe Dealul Sângeorgiu, s-a dat ordinul nr. 11 pe divizie, document grăitor, care aducea omagiul cuvenit ostaşilor marii unităţi dobrogene.

"Ostaşi eroi ai Diviziei 9 infanterie,

Zilele grele şi însângerate au venit prea repede şi tributul vostru de sânge a fost prea mare în timpul scurt ce s-a scurs de la 19-28 septembrie 1944.

Atacul de la vârful Viei (cota 477), din ziua de 17 septembrie 1944, asupra unui zid ce străjuieşte Mureşul, l-aţi dat cu un avânt care a nesocotit moartea. Atacurile date la 22 septembrie 1944 şi apoi la 26 septembrie, ca şi toate atacurile şi contraatacurile date în celelalte zile, dincolo de Mureş, pe Dealul Sângeorgiu, vor trece în legendă...

Avântul cu care voi aţi înfruntat moartea ce pândea de pe coastele dealului şi de pe vârfurile lui cu cotele 495, 463 şi apoi 409 şi 453 întrecea orice închipuire şi orice aşteptare.

Atacul cotei 495, din ziua de 26 septembrie 1944, va rămâne ca exemplu.

Cu piepturile voastre brave, cu armele în mâini, aţi vrut să spargeţi zidul de foc, dar mulţi au căzut, rostind cuvintele: cota 495 sau 463!

Sunt cotele blestemate, este creasta însângerată.

Am fost lângă voi şi v-am văzut cum aţi trecut prin foc ucigător Mureşul, cum v-aţi agăţat de coasta dealului printr-o drăcească pânză de foc, cum aţi căzut fără murmur în împlinirea ordinelor şi a datoriei şi cum şiruri întregi aţi revenit, trecând prin faţa mea spre spitale, cu trupurile sfârtecate.

Am avut momente de mândrie pentru ostaşii mei şi momente de strângere de inimă când am văzut cum se macină mândra şi frumoasa Divizie 9 infanterie.

N-avem dreptul încă să judecăm după rezultate, ci după faptele voastre, care au fost atât de măreţe, iar acolo, pe coastă,

prin acoperiri, nu s-a arătat vederii noastre tot ce aţi înfăptuit; s-au petrecut scene de sacrificii şi eroism legendar, ele trebuie cunoscute de toată lumea.

În acea încleştare a morţii, aţi luptat cu un inamic viclean şi bine întărit şi nu v-aţi sfiit să daţi lupta făţişă; aţi luptat cu focul inamicului, cu greutăţile terenului şi ale vremii, aţi luptat şi aţi învins cele mai mari piedici puse în calea voastră.

Înfrăţirea între arme, între soldaţi, subofiţeri şi ofiţeri a fost sublimă; toţi s-au jertfit fără a precupeţi nimic... Sacrificiile voastre vor cântări greu în afirmarea drepturilor neamului nostru.

Acum, plecând genunchii noştri în faţa mormintelor şi sacrificiilor măreţe, să ne înălţăm iarăşi cu sufletele întărite.

Bravi ostaşi!

Lupta nu s-a sfârşit. Cei rămaşi ridicaţi-vă din nou, strângeţi iarăşi rândurile căci noi zile de fapte măreţe ne aşteaptă.

Înainte pentru neam şi ţară. Drepturile noastre sunt izvorâte din sacrificiile noastre! Înainte!"

Comandamentul Diviziei 9 infanterie,
General, C. Ionaşcu.[118)]

Luptele pentru cucerirea în întregime a Dealului Sângeorgiu vor continua şi în zilele următoare. Diviza 21 infanterie întărită cu Regimentul 3 dorobanţi reiau atacurile care şi de data aceasta se izbesc de aceeaşi rezistenţă înverşunată a duşmanului[119)].

În ziua de 29 septembrie, batalionul 1 dorobanţi primeşte ordinul de a cuceri complet cota 463. În acest atac, sublocotenentul Gheorghe Mihăilescu din Regimentul 11 infanterie îmbărbăta pe ostaşii lui: "După mine, şoimilor!" El va fi primul care va pune piciorul pe cota 463, dar în acelaşi moment este secerat de focul puternic al duşmanului. Ultimele lui cuvinte au fost: "Fiţi viteji, fruntea sus! Izbăviţi de sub

cizma fascistă, până la ultima brazdă, pământul scump al Transilvaniei."[120)]

Contraatacul declanşat de armatele germane este respins.

În ziua de 30 septembrie, conform ordinului Armatei 4 române, Divizia 11 infanterie a intrat sub ordinele Corpului 2 armată, care primeşte ordin să continue ofensiva pentru a cuceri dealul Negrici.

La 1 octombrie, la ora 10.30, a început pregătirea de artilerie care va fi nevoită să-şi înceteze focul, deoarece unele lovituri cădeau în propriile poziţii. Atacul va începe doar la ora 15.30, după o pregătire de artilerie de 15 minute. După o zi întreagă de eforturi, deşi pierderile au fost mari, nu s-a putut cuceri obiectivul ordonat.

Cu prilejul atacului pentru cucerirea cotei 421, a fost grav rănit colonelul Emil Buzoianu[121)].

Dintr-un raport înaintat de generalul Edgar Rădulescu la 30 septembrie 1944, eşalonului superior, reiese că Divizia 11 infanterie, de la 5 septembrie şi până în 30 septembrie, a pierdut 65 ofiţeri, 52 subofiţeri şi 2095 soldaţi şi gradaţi[122)].

În raport cu pierderile mari ale Diviziei 11 infanterie a fost necesar ca regimentele să fie reorganizate chiar în timpul luptei pentru a se constitui noi unităţi.

În ziua de 2 octombrie, Diviziile 11 şi 12 infanterie au continuat atacurile, ajungându-se la folosirea grenadelor şi luptelor la baionetă pentru cucerirea cotei 421. Pierderile Diviziei 11 infanterie au fost mari, dar nu s-a reuşit cucerirea cotei.

În 3 octombrie, Corpul 2 armată ordonă reluarea atacului care va începe la ora 9,30. După declanşarea atacului, inamicul a lăsat o parte a trupelor române să se apropie până la 100-150 metri, după care a dezlănţuit un foc susţinut de arme automate, urmate imediat de o tragere de artilerie şi aruncătoare. Focul dezlănţuit a obligat unităţile române să se

fixeze la teren. Cu toate greutăţile întâmpinate, s-a primit ordin ca să fie cucerită cota 421 cu orice sacrificii. Şi de data aceasta atacul a fost respins, provocând trupelor pierderi grele. Numai la batalionul comandat de maiorul Luca Mihăilescu s-au înregistrat 100 de morţi şi răniţi.[123)]

Pentru ziua de 4 octombrie, Corpul 2 armată a repartizat Diviziei 11 infanterie ca întărire regimentul 3 Călăraşi, ordonând totodată reluarea atacului. Atacul a fost reluat de mai multe ori, dar de fiecare dată inamicul a contraatacat puternic, fiind mult favorizat de poziţia de apărare pe care o avea[124)].

În cursul nopţii de 5 spre 6 octombrie, Divizia 11 infanterie urma să fie înlocuită de către Divizia 8 cavalerie[125)].

Luptele continuă şi în 6 octombrie şi în zilele următoare. La 6 octombrie, sergentul major în rezervă Alexandru Martinovici, conducând o patrulă formată din 6 ostaşi, pune stăpânire pe cota 495, dar este grav rănit la cap şi în torace. Pentru curajul său şi spiritul de jertfă a fost citat prin ordin de zi de armată[126)].

În prima decadă a lunii octombrie, sublocotenentul Eugen Crintea, din Regimentul 4 Roşiori, a condus escadronul în atacurile asupra cotei 495, unde a luptat "cu grenada şi la baionetă" până în dimineaţa de 9 octombrie, când a asaltat şi cucerit cota.[127)]

În cadrul Diviziei 8 cavalerie purtată, a luptat sergentul Ioan V. Artenie. El a relatat că a ocupat o poziţie de luptă pe aliniamentul şoselei între Iernut şi Cipău, aflându-se cu tunul în centrul Iernutului, pe drumul ce duce la gară. Prin agenţi de legătură a primit ordin să treacă Mureşul. După trecerea Mureşului pe la Cipău, ocupă o poziţie de luptă foarte aproape de inamic, sub cota 495. Acelaşi sergent era de părere că se impunea, pentru a scoate duşmanul din dispozitiv, atacul vânătorilor de munte şi cel al aviaţiei. Fără a preciza dacă s-au

mai dat lupte, arată că inamicul s-a retras, marţi, 10 octombrie, spre vest, spre Dej.[128)]

Aşadar, după circa 3 săptămâni de lupte înverşunate, inamicul a fost izgonit din zona Dealului Sângeorgiu. Pierderile au fost imense. Numai în perioada 22-29 septembrie 1944 armata noastră a înregistrat un număr de 6753 morţi şi 970 dispăruţi.[129)]

Numărul total al celor căzuţi la Oarba de Mureş se ridică, după date oficiale, la 11000.

Despre greutăţile prin care treceau ostaşii români în acele crâncene lupte şi mai ales despre soarta celor răniţi, aflăm de la Negoiţă Dumitru din Horezum, fost sanitar la Regimentul 2 dorobanţi.

"Apa era cam tulbure de atâta sânge vărsat. Veneau răniţi de pe tot frontul şi îi treceau cu barca Mureşul. Când putea, venea ambulanţa, în rest cu căruţele erau duşi răniţii de la moară la castel. Ambulanţele veneau mai des unde este acum Liceul agricol şi muzeul. La castel erau băgaţi răniţii în beciuri subterane pe partea dinspre moară. Ambulanţele îi scoteau pe partea dinspre muzeu. În clădirea liceului era multă populaţie civilă de frica bombardamentelor. Brancardierii, mulţi recruţi, mergând după răniţi, ori nu mai veneau deloc, ori îi răneau, ori îi zvârleau în Mureş. Veneau mereu unităţi în completare. Nu mai puteai ţine o evidenţă clară, câţi brancardieri mai aveam, că veneau mereu şi îmi completau efectivul în fiecare zi cu recruţi."[130)]

Din lucrarea "Epopeea de pe Mureş", menţionăm relatarea profesorului universitar Georghe Arsenescu, de la Institutul de Medicină şi Farmacie din Târgu-Mureş, care în septembrie 1944 făcea parte din Divizia 21 infanterie, Regimentul 11 dorobanţi.

"Tragedia neamului nostru a fost mare. Mereu ni s-au luat teritorii şi eu m-am aflat între cei care au protestat. Istoria Ardealului mie îmi este foarte dragă. Ardealul e inima noastră.

Eu nu mai reţin amănunte. Ştiu că la Sânpaul ni s-a spus: "Atacaţi!" Şi am atacat. La Oarba am stat o săptămână. Mureau câte 400-500 de soldaţi pe zi. Se vorbeşte de o trădare, eu nu pot să verific... Aici la Oarba a fost moarte curată. Era o poziţie inexpugnabilă. Puteau să ne ajute cu aviaţia. Ai noştri mureau ca muştele. Cred că am fost băgaţi unde nu trebuia. Dacă vroiau, veneau cu avioanele şi rădeau totul. 11000 de tineri pe care îi aşteptau soţiile, copiii, familiile şi încă vreo 20000 de invalizi, eroii care n-au mai trecut pe sub arcul de triumf...."[131)]

"Cred că am fost băgaţi unde nu trebuia." Considerăm că a fost rostit un mare adevăr, lucru confirmat de aprecierile unor specialişti în materie, participanţi direct la operaţiunile militare din zonă. Astfel, pentru colonelul în rezervă Mîndru Costache, care a făcut parte din Divizia 21 infanterie, pare de neînţeles de ce s-a atacat mereu într-o zonă inexpugnabilă, când mult mai eficient era să fie mărite capetele de pod realizate peste Arieş la Turda şi Viişoara vizându-se interceptarea liniei de comunicaţie Apahida-Mociu-Reghin şi încercuirea acestor trupe.[132)]

Un alt specialist în probleme militare şi, de asemenea, participant la luptele din zonă, G. Protopopescu aprecia operaţiunea de la Oarba de Mureş drept o operaţiune distinctă care nu se putea numi altfel decât "Operaţiunea Oarba de Mureş."

Analizând realitatea existentă în septembrie-octombrie 1944 nu numai la Oarba de Mureş, ci pe o zonă mult mai largă, a ajuns la concluzia că pericolul încercuirii armatelor hitleriste-horthyste din Transilvania prin acţiune conjugată a Frontului IV ucrainian, care înainta din Carpaţii Păduroşi, şi a Frontului II ucrainian, care acţiona la vest de Munţii Apuseni, a determinat retragerea fasciştilor de pe Dealul Sângeorgiu şi din celelalte zone unde mai rezistau, nu fără a opune rezistenţă, ori de câte ori aveau prilejul.

De asemenea, prin eliberarea oraşului Târgu-Mureş, la data de 28 septembrie 1944, prin înaintarea trupelor româno-ruse spre vest, era ameninţat direct spatele Diviziei 8 cavalerie S.S., interceptându-i comunicaţiile. Fiind ameninţat cu încercuirea inamicului, n-avea altă soluţie decât să părăsească Dealul Sângeorgiu. Dacă aştepta acest moment, s-ar fi cruţat mii de vieţi omeneşti.[133)]

Referitor la bătălia de pe Dealul Sângeorgiu, colonelul Antone Marinescu afirma: ”Specialiştii consideră că dacă se executa lovitura principală cu trupele de la flancul drept al armatei pe direcţia Ilieni-Band-Pogăceaua, aşa cum era prevăzut în concepţia iniţială a comandamentului Armatei 4 române, rezultatele ar fi fost cu toate altele. Aici inamicul era mai slab, iar terenul oferea mai bune condiţii pentru desfăşurarea acţiunilor de luptă. Pătrunderea trupelor române în direcţia Band ar fi influenţat puternic apărarea inamicului, de pe Dealul Sângeorgiu, prin întoarcerea acestuia pe la nord-est. În felul acesta, s-ar fi obţinut rezultate mult mai bune intr-un timp mai scurt şi cu pierderi umane mult mai mici decât cele suferite de trupele noastre în luptele de pe Dealul Sângeorgiu”.[134)]

Aceste câteva aprecieri ale unor specialişti vin să confirme faptul că se putea evita această adevărată catastrofă naţională de la Oarba de Mureş. Oricum, istoria consemnează ceea ce a fost şi pe această bază putem aprecia că ostaşii români care au luptat aici şi-au făcut cu prisosinţă datoria faţă de ţară, marcând în cronica neamului pilduitoare fapte de jertfă şi eroism.

Mulţi din cei care au luat parte la aceste lupte vor participa şi la luptele pentru eliberarea întregului Ardeal de nord, pentru eliberarea Ungariei şi Cehoslovaciei, până la Victoria finală asupra fascismului.

Ce s-a întâmplat cu cei care şi-au adus suprema jertfă în luptele de la Oarba de Mureş?

Vor fi adunați de pe câmpul de luptă abia după terminarea operațiunilor militare în zonă, când locuitorii satelor din împrejurimi s-au reîntors din refugiu. Morții au fost adunați cu carele, cu brațele, cu tărgile şi îngropați fără nici un sicriu, pe locul unde au avut loc cele mai mari bătălii - cota 495.

Cei cunoscuți au fost îngropați în gropi individuale, iar cei necunoscuți, în gropi comune săpate de cetățenii din Oarba de Mureş, Sf. Gheorghe, Lechința de Mureş, Iernut, Cipău, Ogra şi din alte sate.[135]

RĂMĂŞIŢE ALE CELUI DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

Sus, pe deal, eroii aveau doar o simplă troiță în stil ortodox.

În urma celor care au luptat şi s-au jertfit în această crâncenă încleştare cu trupele hitleriste şi horthyste, şi în apropierea localității Sfântu Gheorghe, pe locul numit "Dealul

Bisericii", a fost ridicat un impunător monument. Proiectul monumentului a fost întocmit de inginerul Virgil Moldovan din Târgu-Mureş, participant la Marea Unire de la 1 Decembrie 1918, şi inginerul Ştefan Şoimosy, arhitecţi.

Monumentul a fost executat de către sculptorul în piatră Hirsay Mozes din comuna Stânceni, judeţul Mureş, după proiectul celor doi arhitecţi. Inaugurarea monumentului a avut loc la 9 mai 1950. Piatra de granit din care este construit monumentul a fost adus de la Stânceni cu trenul până la Iernut, iar de aici până la monument cu căruţele unor săteni.

Pe soclul masiv de beton în două trepte se sprijină o coloană înaltă de 12 metri. Pe faţada principală a soclului este dăltuită cu o inscripţie compusă doar din 6 cuvinte cu adâncă rezonanţă istorică şi emoţională: "Glorie eroilor români căzuţi pentru patrie". Sunt cuvinte simple care vorbesc despre eroism, despre jertfe, despre victorie. Sunt slove înscrise cu sânge de bravii noştri ostaşi.[136)]

Eroilor cunoscuţi le-au fost săpate morminte individuale, iar pentru cei necunoscuţi au fost săpate gropi comune.

Osemintele eroilor români au fost deshumate din cimitirul vechi şi reînhumate în sicrie, în jurul monumentului.

De la inaugurarea monumentului şi în prezent, în fiecare an, cu prilejul zilelor de 9 Mai, 23 August, 25 Octombrie, în semn de adâncă recunoştinţă pentru eroii neamului, în prezenţa celor mai înalte autorităţi ale judeţului şi ale oraşului Iernut, în prezenţa unor veterani de război, a numeroşi oameni ai muncii, tineri, în acordurile solemne ale "Imnului eroilor" se depun coroane şi jerbe de flori, se păstrează un moment de reculegere.

Mai menţionăm faptul că, începând cu anul 1985, se organizează în fiecare vară la Iernut câte o tabără de sculptură la care participă câte 11 sculptori. În total vor fi 11 ediţii. Numărul lucrărilor dăltuite în piatră se va ridica la 121. La

sfârşitul celei de-a 11-a ediţii a taberei, în jurul monumentului vor fi 121 lucrări de sculptură. Fiecare sculptură reprezintă jertfa supremă a aproape 100 ostaşi români. Toate aceste lucrări se vor constitui într-un imens imn de slavă "scris" în limbajul pietrei prin puterea evocatoare a artei.[137)]

În vechea clădire a porţii de intrare la castel a fost amenajat în 1984 un punct muzeistic – Punctul muzeistic Oarba de Mureş - aparţinător de Muzeul Judeţean Mureş. În interiorul clădirii, au fost amenajate 3 camere în care se găsesc mărturii ale luptelor de la Oarba de Mureş - arme, căşti, gamele, ordine (Mihai Viteazul, clasa a III-a, Steaua României etc.). Armele de calibru mai mari sunt expuse în curtea punctului muzeistic.

La punctul muzeistic se află şi o carte de onoare în care vizitatorii din diferite părţi ale ţării, tineri sau vârstnici, îşi aştern impresiile în legătură cu materialele expuse şi mai cu seamă în legătură cu jertfa celor 11.000 de ostaşi români căzuţi în luptele care s-au desfăşurat în apropiere.

Prima comsemnare din cartea de onoare este următoarea: "Cele mai calde felicitări tuturor celor care au concurat la înfăptuirea mai vechii iniţiative a judeţului şi a locuitorilor comunei Iernut de a slăvi printr-un punct muzeal faptele de vitejie şi eroism ale Armatei Române la Oarba de Mureş, în septembrie 1944, pentru eliberarea teritoriului Transilvaniei de sub ocupaţia fascisto-horthystă.

Întru Slava Ţării şi Poporului Român, eroismul ostaşilor căzuţi la Oarba de Mureş va rămâne pentru totdeauna în conştinţa generaţiilor ca supremă jertfă pentru libertatea şi independenţa patriei, pentru prezentul şi viitorul nostru luminos."

Oarba de Mureş,22 august 1984.

Din aceeaşi carte mai redăm alte două consemnări: "Azi, 22 octombrie 1988, pionierii detaşamentului clasei a V-a

D, de la şcoala "Mihai Eminescu" din Cluj-Napoca, în incinta acestui însemnat muzeu care ţine trează în memoria noastră jertfele eroilor patriei noastre în luptele pentru eliberarea naţională, au fost primiţi în Organizaţia de pionieri şcolarii clasei a II-a B.

Înv.M. Nistor şi prof. L. Nistor, 9 Mai 1989

"Subsemnatul, Apostol Gheorghe, veteran de război, în anul 1944 am luat parte la luptele din sectorul Oarba de Mureş cu Regimentul 3 dorobanţi Olt, Batalionul de recruţi, contingent 1945. După trecerea Mureşului, am fost rănit şi transportat la Spitalul militar din Târnăveni, apoi la Blaj şi Slatina."

Apostol Gheorghe, fost sergent, com. Telega, jud. Prahova

Sunt acestea doar câteva din numeroasele opinii sau impresii consemnate în cartea de onoare a muzeului.

În continuare, redăm numele unor iernuţeni participanţi la al doilea război mondial, precum şi "Balada eroului de la Oarba".

1.Lupşa Victor
2.Gurghian Vasile
3.Badea Nicolae
4.Ilea Dragomir
5.Friţi Ferencz
6.Gurghian Alexandru
7.Cioară Vasilică
8.Culcar Iosif
9.Gatea Gheorghe
10.Moca Gheorghe
11.Balea Gheorghe
12.Codarcea Ion
13.Orban Ioan
14.Coman Iosif

15.Mîţ Vasile
16.Maghiarri Gheorghe (+)
17.Gurghean Ioan (+)
18.Laszlo Francisc
19.Cândea Ioan
20.Vodă Remus
21.Dordea Tănase
22.Gurghian Gheorghe (+)
23.Gurghian Aurel (+)
24.Dărăban Ioan (+)
25.Bonta Gheorghe
26.Vlasiu Crăciun
27.Bordean Teodor
28.Maşca Moise
29.Gurghean Valer
30.Rusu Ioan
31.Bogdan Dumitru
32.Pop Teodor
33.Bonta Valer
34.Bonta Alexandru
35.Simon Mihăilă
36.Miliţ Ioan
37.Mardan Chirion
38.Soridon Claudian
39.Boroş Ioan (+)
40.Szanto Alexandru
41.Popoan Mihai
42 .Brătean Valer (+)
43.Bolog Dionisie (+)
44.Hamar Dionisie (+)
45.Dragoş Dionisie (+)
46.Orza Cornel
47.Bonta Gheorghe
48.Crăciun Ioan (+)

49.Bonta Florean (+)
50.Moca Albert
51. Rusu Pompei
52.Rusu Nicolae (+)
53.Cioca Ioan
54.Dumitrescu Vasile
55.Oprean Gheorghe (+)
56.Gurghian Traian
57.Dordea Alexandru
58.Dordea Ioan
59.Cernea Cornel
60.Kis Ioana
61.Pal Gavril
62.Hamar Iosif
63.Flueras Tănase
64.Puchi Alexandru
65.Hang Candit
66.Coloşi Mihai (+)
67.Moca Rudolf
68.Puchi Ioan
69.Moldovan Luca
70.Szakocs Dionisie
71.Mursa Andrei
72.Mailat Coloman
73.Iacob Ştefan
74.Dreghioi Alexandru
75.Kocais Martin
76.Simon Ioan
77.Bordean Vasile
78.Boros Ştefan
79.Moga Nicolae
80.Szakocs Francisc
137/a) (+) morţi pe front

Balada eroului de la Oarba

De la Oarba mai la vale,
Sub pleoapă de dealuri goale,
Desenate trist pe zare,
Ruginite de culoare,
Fost-a luptă grea şi cruntă,
Fost-a moarte rea şi multă,
Într-o toamnă aburită
Până-n măduvă simţită,
După vara izgonită.
Foşnea carul de cocori
Spulberaţi ca nişte nori.
Crâncen ţara se zbătea
Glia, vatra să şi-o ia.
Sus pe culmi o cazemată
Duşmănească, blestemată
Aştepta cu guri de lup
Care spintecă şi rup
O pădure de viteji
Tineri, veseli, veşnic treji,
Ce-au pornit cu nervii-n chingă
Ca să lupte şi să-nvingă.
Nu cereau ce nu-i a lor,
Voiau vatra bunilor.
Nu voiau ţara s-o-nchine
Niciodată, nu, la nimeni.
Fiecare brazdă, piatră
Era o străbună vatră,
Din adânc până la noi
O coloană de eroi.

....

Era o noapte grea, tăcută,
Ceas de pândă, noapte mută,

Stelele clipeau curate
Apa Mureşului poate
Tremura în unda-i sură
Şi-ar fi spus, dar n-avea gură,
Cât era moartea de-aproape
Şi prin ierburi şi prin ape,
Iar pe drumul care duce
Înspre Cluj, la o răscruce,
Oştile îngemănate,
Ducând dor de libertate,
Trebuiau să treacă-n valuri,
Peste Mureş înspre dealuri.
Şi se furişau uşoare,
Porumbişti clătinătoare,
Trupuri lungi, şerpuitoare,
Zeităţi între frunzare.
Dar de sus din cazemată,
Mitraliera blestemată
A-nceput să latre-n noapte,
Aducând fiori de moarte,
Amurgeau culori pe ape,
Sângerau frunzele toate,
Nu putea Mureşul duce
Mii de trupuri sub o cruce,
Mureşul nu mai putea
Trupurile să le dea,
Şi făcu şi jurământul
Să le apere mormântul.

Şi pe câmpuri risipite
Braţe, capete zdrobite,
Tinereţe secerată,
O pădure răsturnată,
Şi trecură nopţi la fel,

De blestem şi de măcel,
Căci muşcau cu jar şi foc,
Tunuri, branduri la un loc,
Mii de trupuri se sudară,
În coloana milenară.
Totuşi unul trebuia
Singur morţii să se dea,
Sus în vârful dealului,
În cuibul hultanului.
……………………..
Ion plecă fără zăbavă,
Noaptea se lăsă bolnavă,
De aşa adâncă jale
Nimeni nu mişca pe cale,
Doar vreo frunză-n porumbişte
Rar mai îndrăznea să mişte.
Se târa uşor ca gândul,
Era una cu pământul,
Frate bun şi-ngemănat
Şi ţăran dar şi soldat.

Luna talgeru-şi ascunse,
Vântul se piti prin frunze,
Vrăbiile treceau toate,
Toamna-ngenunchea pe ape.
……………………………
Şi trecu fără necaz,
Pe-al Mureşului grumaz,
Apoi şerpui în sus
Prin ierburi şi cucuruz,
Era-nalt şi subţirel,
Nimeni nu era ca el,
Avea ochi de strugure
Şi trupul de mugure,

Şi ştia unde mergea,
Moartea îl întâmpina
Sus în vârful dealului
Ascunzişul şarpelui-
Nici un tremur nu-l prindea,
Noaptea-l tot învăluia,
Era sigur şi stăpân
Cu grenadele în sân
Încă o dată, se mai poate,
Se târa încet pe coate
Îşi tot măsura puţinul
Şi-şi îndeplinea destinul-

Apoi ca-ntr-o fulgerare
Se-aruncă în disperare
Cu grenadele în mână,
Ardea noaptea de lumină
Şi de tunete de-obuze.
Flăcări-nalte, schije, spuze
Şi pieri-ntr-o clipă toată
Cazemata blestemată.
....

Dar Ion unde era?
Mama lui se jeluia.

N-aţi văzut, n-aţi auzit
De-un fecior ca soarele,
Prieten cu izvoarele?
Cu ochii de strugure
Cu trupul de mugure
Şi înalt şi subţirel
Nimeni nu era ca el.
Îl chemau câmpiile

Păsările miile,
Îl ştiau pădurile,
Rugii deşi şi murele
Şi din fluier când cânta
Iarba se înfiora
Vântu-n cale se oprea,
Noaptea nu mai respira,
Stelele cădeau în ape
Şi luceferii pe-aproape,
Cum iubea glasul de cuc
Şi cântecul de haiduc.

Aş vrea să-mi dau ochiul stâng
De n-ar trebui plâng
Şi mi-aş da şi ochiul drept,
De n-ar trebui s-aştept,
Braţele eu mi le-aş da
Numai ca să-l pot vedea,
Chiar dacă aş ologi
Numai de-ar putea veni,
Pământ greu de m-aş preface
Numai de s-ar mai întoarce.

Dar Ion se risipea
Noaptea-l tot învăluia
Draga lui îl aştepta;
Armelor de foc şi pară,
Numele vostru să piară,
Armelor de foc şi sânge,
Rugina să vă mănânce,
C-aţi ucis ce mi-a fost drag,
Chipul zorilor din prag.
Cum de l-aţi putut lovi,
Cum de l-aţi putut izbi,

Cum de mi l-ați sfârtecat,
Unde l-ați împrăștiat,
În ce parte, în ce vânt,
De n-are loc de mormânt?

Cum m-aş face iarbă, iarbă
Trupul tău să mă tot soarbă,
Cum m-aş face-o floare rară,
Din ochiul tău să răsară,
Cum m-aş face un ulcior,
Să-ți dau apă din izvor,
Că de când te-ai depărtat
Dorul meu mi l-ai legat,
Nu-mi ştiu rostul la lucrat,
La săpat, la secerat,
Gândul meu e tot buimac.
Noaptea plâng, ziua te-aştept,
Am un jar aici în piept.

Facă-te-ai frunte de nor
Să-ți atingi arşița de dor.
Eu m-aş face-un curcubeu
Şi-o răsfrânge chipul meu
În lumina apelor,
Apelor curatelor.
Să m-auzi şi să mă vezi,
Să-ți văd ochii tăi cei verzi,
Ochii tăi de strugure
Şi trupul de mugure.

Când s-a risipit
Noaptea s-a cernit,
Vântu - a amuțit,
Piatra s-a-mpietrit,

Brazda s-a-ncălzit
Şi s- a pregatit
Cu pâine şi sare
Ca de sărbătoare,
Cu fântâni curate
De cer botezate. [137]b.

Eugenia Damian

Fiind o zonă în care au avut loc puternice încleştări cu inamicul, şi pagubele materiale aduse populaţiei civile au fost ridicate. Satul Oarba de Mureş a fost distrus de război în mare măsură. Cu toate că, ţinând cont de distrugerile suferite, locuitorilor acestui sat li s-a făcut propunerea de a se stabili în comuna Petelea, unde li se asigurau case de locuit, au refuzat oferta, iernând în bordeie construite de ei, pentru ca ulterior să-şi refacă gospodăriile ruinate de război.[138]

La Iernut, pagubele au fost mai mici, unele case şi dependinţe suferind avarii. Aceasta reiese din declaraţiile date de cetăţenii localităţii, cărora le-au fost provocate unele pagube.[139]

Populaţia refugiată, întorcându-se la casele ei, va reîncepe munca de revenire la o situaţie normală. Se va trece la repararea construcţiilor acolo unde situaţia o impunea, dar mai ales se va trece la reluarea muncilor agricole de toamnă, deoarece recoltele de toamnă încă nu erau adunate şi nici însămânţările efectuate. Muncile agricole se desfăşurau în condiţii oarecum speciale, datorită urmelor lăsate de război, datorită minelor rămase neexplodate şi care oricând puteau să aducă noi suferinţe în sânul unor familii.

Printr-o muncă tenace, vor fi învinse toate greutăţile şi treptat, treptat cursul vieţii va reveni la normal şi în această localitate, deşi pentru unele familii rănile războiului vor mai sângera multă vreme.

Transformările care au loc la noi în ţară vor antrena în această complexă acţiune şi localitatea Iernut. Se nasc speranţe de mai bine. Şi ce putea însemna pentru ţărani mai mult decât pământul. Acest pământ pentru care el a luptat veacuri de-a rândul şi pentru care şi-a dat adesea chiar viaţa.

Ostaşii români care luptau pe frontul din Cehoslovacia erau la curent cu prefacerile revoluţionare din ţară.

Au aflat de instaurarea guvernului Dr. Petru Groza, de legiferarea reformei agrare, de faptul că mulţi dintre ei vor primi pământ. Şi într-adevăr, şi la Iernut ca peste tot în ţară, s-a dat pământ ţăranilor.

În privinţa procedurii împroprietăririi, legea din 22 martie 1945 stabilea că tabelele celor ce urmau să primească pământ sunt întocmite de comitetele comunale de împroprietărire, alese de adunarea generală a tuturor plugarilor fără pământ sau cu pământ sub cinci ha din comuna respectivă.[140]

Intrau în categoria celor îndreptăţiţi la împroprietărire numai ţăranii fară pământ sau cu pământ sub cinci hectare.[141]

La Iernut se constituie un comitet comunal de reformă agrară, având ca preşedinte pe Rusu Ioan.[142]

Pământ vor primi în primul rând cei ce nu aveau deloc şi care la Iernut se ridicau la circa 80 familii, şi numai o parte a celor care au luptat pe frontul antihitlerist şi anume cei care dispuneau de pământ puţin.

Au fost împroprietărite cu suprafeţe de pământ variind între 800 stj. şi un iugăr 100 de familii, lucru ce reiese din titlurile de proprietate ale sătenilor plugari împroprietăriţi.

Titluri de proprietate acordate cetăţenilor din comuna Iernut. (1945)

Nr. Crt.	Numele şi prenumele	Moşia expropriată de la:	Suprafaţa cu care a fost împroprietărit-stj
O	A	1	2
1.	Hamar Ioan	Velicu Iulia	800
2.	Szabo Ioan	„	„
3.	Turke Ladislau	„	„
4.	Kovacs Gligor	„	„
5.	Gyorghieni Sigismund	„	„
6.	Otves Bela	„	„
7.	Kolos Matei	„	„
8.	Palfi Mihail	„	„
9.	Scridon Claudian	„	„
10.	Mailat Ioan	„	„
11.	Morar Mihail	„	400
12.	Pantici Ştefan	Csontos	800
13.	Szabo Ştefan	Iulia	„
14.	Ţinţar Ioan	„	„
15.	Pustai Alexandru	„	„
16.	Hamar Andrei	„	„
17.	Puchi Ioan H	„	„
18.	Ocoş Gheorghe	„	„
19.	Stoica Eugeniu	„	„
20.	Cîmpeanu Ilie	„	„
21.	Gurghian Traian	„	„
22.	Molnar Ioan	„	„
23.	Kiss Francisc	„	„
24.	Kiss Ioan	„	„
25.	Mardan Chirion	„	„
26.	Fătu Toader	„	„
27.	Pop Teodor	„	„
28.	Erezii Rostaş Matei	„	„
29.	Hamar Berţa	„	„
30.	Mocca Iuliu	„	„
31.	Erezii Craciun	„	„
32.	Szasz Ioan	„	„

33.	Cocan Vasile	„	„
34.	Gudi Francisc	„	„
35.	Nogy Victor	„	„
36.	Kallo Ştefan	„	„
37.	Bolog Carol	„	„
38.	Simon Ioan	Csontos	„
39.	Moga Nicolae	Iulia	„
40.	Moldovan Gligor	„	„
41.	Sovereşan Petru	„	„
42.	Bonţ Ilie	„	„
43.	Erezii Lăcătuş Al.	„	„
44.	Popa Ioan Bord	„	„
45.	Kovacs Francisc	„	„
46.	Erezii Dragoş Dionisie	„	„
47.	Varodi Mihai	„	„
48.	Torok Ioan	„	„
49.	Popean Vasile	„	„
50.	Moldovan Emil	„	„
51.	Bonta Gheorghe	„	„
52.	Bordi Nicolae	„	„
53.	Pop Ioan	„	„
54.	Csibi Alexandru	„	„
55.	Sipos Ştefan	„	„
56.	Fodor Martim	„	„
57.	Moldovan Octavian	„	„
58.	Minorii Szabo Gh.	„	„
59.	Dordea Vasile	„	„
60.	Godo Anton	„	„
61.	Nagy Ştefan	„	„
62.	Bordi Francisc	„	„
63.	Stoica Valer	„	„
64.	Rob Gheorghe	„	„
65.	Cosma Pindic	„	„
66.	Popean Mihăilă	„	„
67.	Boanta Vasile	„	„
68.	Lungu Gheorghe	„	„
69	Marcu Augustin	„	„
70.	Papp Francisc	„	„
71.	Bordean Vasile	„	„
72.	Pop Ioan	„	„
73.	Gurghian Cornel	„	„

74.	Bogdan Dumitru	„	„
75.	Szasz Mihail	„	„
76.	Gaborean Ioan	„	„
77.	Drigiciu Martin	„	„
78.	Cioca Ilie	„	„
79.	Varodi Ioan	„	„
80.	Erezii Magyaros I.	„	„
81.	Puşcaş Vasile	„	„
82.	Rostaş Petric Nuţiu	Csontos	„
83.	Kozac Eugen	Iulia	„
84.	Bîrsan Chirion	„	„
85.	Bonta Ştefan	„	600
86.	Vodă Eufrim	„	1 iug.
87.	Cîndea Onisie	„	1400stj.
88.	Rusu Ioan	„	800
89.	Laslo Mihail	„	1400
90-	Erezii Daraban Simion	„	1400
91.	Miliţ Ioan	„	1400
92.	Cioca Emil	„	1iug.
93.	Coman Iosif	„	„
94.	Gatea Gheorghe	„	„
95.	Balea Gheorghe	„	„
96.	Marcu Gheorghe	„	„
97.	Iacob Ştefan	„	„
98.	Bukesi Ştefan	„	„
99.	Culcer Iosif	„	„
100.	Moldovan Luca	„	„

Conform acestui tabel, cei 100 de împroprietăriţi , au primit o suprafaţă mică de pământ – circa 55 iugăre. Dar, potrivit relatărilor lui Balea Gheorghe, care a primit un iugăr de pământ cu prilejul reformei, şi a lui Bonta Gheorghe, care era angajat al proprietarului la data respectivă, suprafaţa cu care au fost împroprietăriţi ţăranii a fost de ¾ de iugăr (1200 stj.), sau 1 iugăr, ceea ce ar echivala cu o suprafaţă de circa 80 iugăre.[144]

Întrucât la data împroprietăririi,Velicu Iulia, respectiv Csontos Iulia (care era una şi aceeaşi persoană cu Velicu Iulia)

deținea o suprafață de pământ de 115 ha.[145] și cum suprafața rămasă neexpropriată nu putea depăși 50 ha, considerăm că suprafața reală cu care au fost împroprietăriți țăranii a fost de circa 80 iugăre.

Socotim această neconcordanță explicabilă în sensul că listele au fost întocmite în 1945, iar pământul a fost dat în proprietatea țăranilor în 1946, timp în care s-au mai produs unele modificări în privința suprafețelor cu care urmau a fi împroprietăriți sătenii.

Conform celor relatate de Balea Gheorghe, titlurile de proprietate acordate cetățenilor din comuna Iernut au fost înmânate personal, în cadrul unei adunări festive, de Romulus Zăroni, ministrul secretar de stat la Domeniul Agriculturii și Domeniilor. [146]

La Iernut, la 6 martie 1945, modul de repartizare a pământului arăta în felul următor :

-familii fără pământ: 72
-familii cu suprafețe între:
1-5 ha.:167
5-10 ha. :45
10-20 ha.:16
20-30 ha: 3
peste 30 ha:3
-Nireșteanu Gheorghe: 34 ha
-Mircea Velicu (soțul Iuliei Velicu):115 ha
-Domeniul romano-catolic: 110 ha. [147]

Se constată existența unei puternice stratificări sociale, în cadrul căreia existau familii complet lipsite de pământ, cu altele cu suprafețe de 15-20 ha și chiar mai mult.

Așa cum rezultă din situația referitoare la exproprieri, expropriată a fost numai moșia lui Csontos Iulia.

Prin actul de reformă agrară și la Iernut a fost desființată moșierimea, rămânând în continuare o puternică pătură a chiaburimii.

Domeniul romano-catolic va fi expropriat în 1949, intrând ca şi suprafaţă de pământ neexpropriată a Iuliei Csontos în proprietatea statului.

Până în 1949, la ambii proprietari se mai practică munca în dijmă.

În ceea ce priveşte animalele, în martie 1945 existau în Iernut 81 cai, 11 boi, 363 vaci, 178 tineret bovin, 763 oi şi 343 porci.[148]

La o populaţie de circa 2500 locuitori, luând ca medie cinci persoane de familie, rezultă aproximativ 500 familii. Raportând numărul animalelor la cel al familiilor, se constată că acestea erau insuficiente.

Dacă vechile partide îşi continuă activitatea în această perioadă, în 1945 ia fiinţă la Iernut o organizaţie P.C.R., având în frunte pe Pop Victor.[149]

P.N.Ţ. şi P.N.L., în urma înfrângerilor suferite în alegerile din 1946, îşi pierd influenţa în rândul maselor, fiind eliminate din viaţa politică a ţării.

Micile intreprinderi existente la Iernut, ca urmare a actului naţionalizării din 11 iunie 1948, vor fi trecute în proprietatea statului, cu excepţia morii, care a fost preluată de comuna Iernut.

Actul proclamării Republicii, cel al naţionalizării şi procesul de coooperativizare a agriculturii vor crea şi la Iernut premisele unei dezvoltări tot mai puternice pe plan economic. În anii construcţiei socialiste vor lua fiinţă puternice unităţi economice ca: I.A.S., Centrala termo-electrică, I.N.C., I.S.C.I. P., S.C.P.L.,precum şi alte unităţi economice care vor contribui la ridicarea potenţialului economic al localităţii, astfel încât la data de 17 aprilie 1989 şi Iernutul a intrat în rândul oraşelor ţării, având în continuare largi posibilităţi de dezvoltare.

NOTE

1.M.Muşat, I.Ardeleanu,*De la statul geto-dac la statul român unitar*, Ed. Ştiinţifică şi encicloped., Bucureşti 1983,p.631.
2. D. Şandru, *Reforma agrară din 1921 în România*, Editura Acad. R.S.R.,Buc.1975, p.57.
3. M. Ştirban, *Problema arendărilor forţate din Transilvania în anii 1919-1921*, în A.I.I.A., Cluj, XVI, 1973, p.283.
4. M. Ştirban, Extras, Anexa nr. 7, Proces verbal, în Acta M.N.III, 1966, p.296-297.
5.Arh.St.Tg.Mureş Fond Tribunalul Tîrnava Mică, R.A., Dos. Nr. 142, f.225.
6. M. Ştirban, în Acta, M.N., III,1966,p.296-297.
7. T.Rus, *Aplicarea legii de reformă agrară din 1921 în aşezările judeţului Mureş*, în *Marisia*, IX, 1979,P.444.
8. Ibidem,
9.*Gazeta oficială*, Nr.35, Cluj, 12 august 1921, p. 10-11.
10. Ibidem, p.6.
11. Arh. Stat. Tg.Mureş, Fond Tribunalul Tîrnava Mică, R.A.;Dos.144,f 28.
12. M.Ştirban, *Câteva aspecte din aplicarea reformei agrare (1919-1921) în fostul judeţ Tîrnava Mică*,în A.I.I.din Cluj, XIII, 1970, p. 271.
13. Arh. St. Tg.Mureş, Fond Tribunalul Tîrnava Mică, R.A., dos.144, f. 26-28.
14. D. Şandru, Op.cit. p.77,
15. M Ştirban, *Câteva aspecte*...p.271.
16. Arh.st. Alba Iulia, Fond Reforma Agrară, dos. 98 / 1926, f.120-127.
17. Ibidem, Dos.nr. 102 /1927-1938, f.258.
18. Ibidem, Dos.nr.107/1928,f.122.
19. Ibidem, Dos.nr. 108/1929, f. 317

20. Arh. St. Tg.Mureş, Fond Tribunalul Tîrnava Mică, R.A., dos. 142, f.8.
21. Ibidem, f. 52
22. Arh.st. Alba Iulia, Fond Reforma Agrară, dos. 98 / 1926, f.120-127.
23.Arh. St. Tg.Mureş, Fond Tribunalul Tîrnava Mică, R.A., dos.144,f.4-8.
24. Ibidem, Dos. 143., f. 11.
25. Arh.st. Alba Iulia, Fond Reforma Agrară, dos. 98 / 1926, f.120-127.
26. Inf. Gurghian Mihăilă,
27. Ibidem,
8. Arh. St. Tg.Mureş, Fond Tribunalul Tîrnava Mică, R.A., dos.142, f. 68-71.
29. Ibidem, f. 159-160.
30. Ibidem, f.76,
31. Ibidem, f. 4,
32. Inf. Gurghian Mihăilă,
33 Arh. St. Tg.Mureş, Fond Tribunalul Tîrnava Mică, R.A., dos.142,f.52,
34. D.Şandru, Op.cit. ,p.218,
35. Inf. Gurghian Mihăilă,
36. Arh. Prim. Iernut, documente neinventariate, dos. 15,
37. Arh. St. Tg.Mureş, Fond Tribunalul Tîrnava Mică, R.A., dos 144., f.47,
38. Arh. Prim. Iernut, documente neinventariate, dos. 15,
39. D.Şandru, Op.cit., p 312,
40. Ibidem, p.313,
41. Arh. Prim. Iernut, documente neinventariate, dos. 20,
42. Ibidem, Dos. 11,
43.Ibidem,
44. Ibidem,
45. Ibidem,
46. Ibidem,

47. Ibidem,
48. Ibidem,
49. Ibidem,
50. Ibidem,
51. Ibidem,
52. Ibidem,
53. C.Suciu, *Jud. Târnava Mică, Schiță monografică*, Blaj, 1943, p.9,
54. Ibidem,
55. Arh. Prim. Iernut, documente neinventariate, dos. 21,
56. Ibidem,
57.C. Martinovici, N. Istrate, *Dicționarul Transilvaniei, Banatului și celorlalte provincii alipite*, Cluj, Inst. de arte grafice, Ardealul, p.134.,
58. Arh. St. Tg.Mureș, Fond Bugete comunale, dos. 532/1925. f.l.
59. Ibidem, dos.1249/1929,f.l.,
60. *Recensământul general al populației 1930*, Buc., 1939, vol. I,p.Ip.223,
61. Ibidem, Vol.IX,p.240,
62. Ibidem, Vol.I.,partea I,p.223,
63.Ibidem, p.485,
64. Ibidem, Vol.II,P.I,p. 444,
65. Ibidem, Vol II,p.a II-a,p.743,
66. Ibidem, Vol III, p. 458,
67. Ibidem,
68. Arh.St.Tg.Mureș, Fond Bugete comunale, dos. 2181/1934-1935,f.l
69. *Indicatorul localităților din România, 1941 (Datele recensământului General din 6 apr. 1941).* Imprimeria Institutului Statistic, 1943, p.609,
70. Ibidem,
71. S.Coriolan, Op. Cit.,p.65,
72. Arh. Prim. Iernut, Dos. Nr. 15,

73. Ibidem,
74. Ibidem,
75. Ibidem,
76. Ibidem, Dos. 17,
77. Ibidem, Dos. 29,
78. Ibidem,
79. Ibidem,
80. Ibidem,
81. Ibidem,
82. Ibidem,
83. *Programul P.C.R.*, Buc. Ed. Politică, 1975, p. 52,
84.Gh.Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război Mondial*, Ed. St. şi Encl., Buc. 1988, vol.I, p.332,
85. Arh. Prim. Iernut, Dos. Nr. 29,
86. Ibidem,
87. G.Ploeşteanu, L.Lădariu,V.T. Suciu, *Epopeea de pe Mureş,* Tg. Mureş ,1985,p. 47
88. Gen. Mr.(r) N. Alecu, *Oarba de Mureş, în armata română în războiul antihitlerist*, Ed.Pol Buc.1965,p.180
89. Col. (r) I.Gh. Pană, *260 de zile în faţa morţii*, Ed. Mil.1970, p.73-75,
90. Gen. Mr.(r) N. Alecu, Op. Cit. p. 181,
91. Ibidem,
92. Epopeea..., p.88-89,
93. Gen. Mr.(r) N. Alecu, *Dorobanţii Reg. III, Olt*, Ed. Mil.1968, p.35
94. Gen.col.(r)C. Ionaşcu, *Mărturia documentelor*, Ed Mil.1968 p.59-60
95. *Epopeea...*,p.91,
96. Col. (r) I.Gh. Pană, *În coloana eroilor dobrogeni,* Ed. Mil., 1974, p.123
97. Gen. Mr.(r) N. Alecu, Op.Cit. p.182-183,
98. *Epopeea...*,p.94,
99. Gen.col.(r)C. Ionaşcu, Op. Cit., p. 73-74,

100. Ibidem,
101. Ibidem, p.75,
102.Ibidem,
103. Col. (r) I.Gh. Pană, *260 de zile*...p.86,
104. Gen. Mr.(r) N. Alecu, Op.Cit.p.185,
105. *Epopeea*... p.98,
106. Col. (r) I.Gh. Pană, *260 de zile*...p.82-83,
107. Gen.col.(r)C. Ionaşcu, Op. Cit., p. 77-78,
108. Ibidem,
109. *Epopeea*... p.108,
110. Ibidem, p.106-107,
111. Ibidem,
112. Gen.col.(r)C. Ionaşcu, Op. Cit., p. 79,
113. Gen. Mr.(r) N. Alecu, Op.Cit.p.185,
114. Tolokan M., *Luptele armatei române din septembrie-oct. 1944 din zona Iernut-Cipău-Ogra*. Lucrare în manuscris p.11.,
115. Gen. loc. (r) E. Rădulescu, *Din jurnalul meu de front*, Ed. Mil. 1972, p.25-26.
116. Gen.col.(r)C. Ionaşcu, Op. Cit., p. 81-82,
117. Ibidem,
118. Ibidem, p.82-84, idem, *Epopeea*...,p.115-116,idem, Col. (r) I.Gh. Pană,*În coloana eroilor dobrogeni*, Ed. Mil.,1974, p.131-132,
119. Gen. Mr.(r) N. Alecu, Op.Cit.p.185,
120.Tolokan M., Op.cit. 12,
121. Gen. loc. (r) E. Rădulescu, Op. Cit. p. 32-33,
122. Ibidem,
123. Ibidem, p. 34-37,
124.Ibidem,
125. Ibidem, p. 38,
126. *Epopeea*..., p.132,
127. Ibidem,
128. Ibidem,

129. Ibidem, p.114,
130. Inf. Dr. Gh. Ploeşteanu,
131. *Epopeea...* , p. 168-169,
132. Col. (r) M. Costachi, *Zi şi noapte*, Ed. Mil. 1967, p. 49,
133. G. Protopopescu, *O pagină de eroism românesc - Oarba de Mureş, 1944*,în Acta M.N., 1981, p. 296,
134. *Epopeea...*, p. 169,
135. Ibidem, p.277,
136. V.T.Suciu, în *Steaua Roşie*, XXXVI, nr. 107, 8 mai 1985,
137. *Steaua Roşie*, XXXVIII,nr. 204, 29 aug. 1987,
137/a Inf. N. Badea, Al. Puchi,
137/b *Balada eroului de la Oarba* în *Steaua Roşie*, XXXV, nr. 18,
138. *Epopeea...*, p. 264-265.,
139. Arh. Prim. Iernut, Dos. 29.,
140. C. Murgescu, *Reforma agrară din 1945*, Ed. Acad. R.P.R.1956 p. 164-171.,,
141. Ibidem, p. 164.,
142. T.Dancu, *Monografia localităţii Iernut*, 1972.,
143. Arh. St. Alba-Iulia, Fond Camera Agricolă a jud. Târnava Mică, Dos. 168/ 1945.,
144. Inf. Gh. Balea, G. Bonta,
145. Arh. Prim. Iernut, Dos. 30,
146. Inf. Gh. Balea,
147. Arh. Prim. Iernut, Dos. 30,
148. Ibidem,
149. T. Dancu, Op. Cit. p. 62.

CAPITOLUL VI

1.ASPECTE ALE DEZVOLTĂRII ÎNVĂŢĂMÂNTULUI ŞI CULTURII

Este cunoscut rolul pe care învăţământul şi cultura îl au în opera de instrucţie şi educaţie a maselor. Datorită acestui fapt, încă în evul mediu se constată o anumită preocupare pentru trimiterea de elevi la şcoli în scopul pregătirii lor ca viitori lucrători în administraţia de stat şi în alte domenii. Printre cei cu preocupări în acest sens se numara şi principele Transilvaniei Gabriel Bethlen, un mare adept al calvinismului, care întemeiază în 1622 un colegiu academic la Alba Iulia. Acest colegiu va fi transferat la Aiud, unde în 1730 sunt consemnaţi şi patru elevi din Iernut. [1)]

În tot evul mediu şi nu numai, un rol important în dezvoltarea învăţămîntului l-a avut biserica. În cele mai multe cazuri diecii erau şi învăţători.

Pentru români, condiţia lor materială şi mai ales cea politică era principalul impediment în organizarea de şcoli.

Cu toate greutăţile existente în acest sens, documentele consemnează începând cu a doua jumătate a secolului XVIII-lea şcoli româneşti în numeroase sate ardelene. La Iernut este consemnată o şcoală românească greco-catolică înfiinţată de Gheorghe Şincai. Şcoala avea învăţător pe Ioan Şeulean, care a primit certificatul de învăţător la 1 ianuarie 1787.[2)]

Şcoala înfiinţată era o şcoală trivială (elementară) organizată conform instrucţiunilor cuprinse în Raţio educaţionis (1777). Instrucţia şcolară era de 1-2 ani.Conform acestei legiferări, limba de predare în şcoală era aceea a copilului. [3)] Nu cunoaştem numărul de elevi care frecventau şcoala în acea perioadă, dar probabil că era mai mare de 30. Aceasta, deoarece fiecare comună bisericească în care se află peste 30 copii între 6-12 ani e datoare să înfiinţeze şi să susţină

o şcoală poporală,confesională şi să plătească pe învăţătorul acesteia.[5)]

Atât preotul cât şi învăţătorul erau plătiţi de credincioşi.

O problemă dificilă pentru acele vremuri era pregătirea dascălilor care să dea viaţă şcolilor care se înfiinţau. Aceştia urmau un curs de 6 săptămâni la Blaj. Dacă în cele 6 săptămâni nu reuşeau să-şi însuşească cunoştinţele cerute, în anul următor trebuiau să se prezinte din nou la cursuri. După terminarea cursurilor, se întorceau în localităţile de unde au fost trimişi pentru a da o parte din bruma lor de cunoştinţe tinerilor dornici de carte.

Primul dascăl al şcolii confesionale greco-catolice din Iernut, Ioan Şeulean, a urmat cursurile lui Gh. Şincai la Blaj.[6)]

Nu ştim dacă la sfârşitul secolului al XVIII-lea şi începutul celui următor exista sau nu la Iernut clădire pentru şcoală. Abia în Sematismul din 1871 se consemnează existenţa unei şcoli de lemn.

Dar despre modul cum arăta o şcoală în acele vremuri aflăm de la cel care s-a ocupat de istoria învăţământului românesc din Transilvania în perioada respectivă – N.Albu.

Şcoala era făcută din pereţi de nuiele împletite între stâlpi groşi apoi lipiţi cu pământ. Localurile erau acoperite cu paie sau cu trestie. Ferestrele erau prevăzute în loc de de geam de sticlă cu piele de oaie sau cu hârtie groasă unsă cu său ori cu unsoare, ca să străbată lumina prin ele. De duşumele şi bănci nici vorbă. Şcolarii şedeau pe nişte laviţe aşezate de-a lungul pereţilor, fixate pe pociumbi bătuţi în pământ. Cu timpul s-au introdus nişte mese lungi pe care îşi puneau copiii cărţile, iar în jurul acestor mese erau laviţele pe care şedeau şcolarii. De rechizite sau alt mobilier şcolar nici nu putea fi vorba.[7)]

Şcoala se făcea numai iarna, deoarece în celelalte anotimpuri atât învaţătorii cat şi elevii munceau în gospodărie, pe ogoare, păşteau vitele. Dascălii nu se deosebeau cu nimic de ceilalţi iobagi şi jeleri. Singura deosebire era că ştiau puţină

scriere şi citire. Unii însă nu ştiau nici atâta, învăţându-i pe copii doar cântece liturgice şi câteva rugăciuni.

Dascălul era obligat să muncească în agricultură, deoarece veniturile pe care le realiza din ceea ce primea de la săteni erau foarte mici.

Unii dascăli acceptau acest post, neglijându-şi însă obligaţiile ce le reveneau, numai pentru a scăpa de sarcinile publice şi de serviciul militar.[8)]

Dificil era de a asigura şi manualele necesare procesului de învăţământ, chiar dacă Gh. Şincai a depus multă stăruinţă în acest sens.

Învăţămîntul era dominat de concepţii moral-religioase.

Datele de care dispunem referitoare la învăţământ pe această perioade sunt sporadice şi sumare. Dar chiar şi aşa dovedesc existenţa şcolilor româneşti la Iernut şi în satele din apropiere.

În 1808, protopopul Moise Ciungar al Iernutului roagă episcopul Ioan Bob să-l hirotonească pentru giuluşeni pe dascălul Gavril, feciorul popii Vasile.[9)]

În 1817, diacul Vasile din Bord care era şi dascăl, se plânge consistoriului blăjean că, în lipsa lui de acasă, groful Gavril Bethlen din Iernut i-a cuprins moşia.[10)]

Despre situaţia grea în care se aflau şcolile româneşti din protopopiatul Iernutului aflăm dintr-un raport al viceprotopopului Ioan Gherasim din Aţintiş. „Nu sunt şcoale ridicate; loc pentru ele încă nu e; iar pentru docenţi, (învăţători -nn.) poporul din al său numai puţin şi silit dă; că ei nu se uită la vreo calificaţie, ci fie cum o fi, numai să fie cu plată mică”.[11)]

Din acest succint raport reies destul de clar cauzele care împiedică dezvoltarea normală a învăţământului.

În 4/16 oct. 1857, Lazăr Iosif, preot la Iernut, îl roagă împreună cu fratele său de la Tabla regească, Alexandru, pe Timotei Cipariu, să-i sprijine ginerele. Petru Pop spre a urma

teologia morală la Seminarul din Blaj, întrucât doreşte să rămână preot în locul tatălui său la Zaul de Câmpie. Preotul arată că a mai cerut odată sprijinul în această problemă, dar nu a mai primit nici un răspuns.[12)]

Iosif Lazăr, ca atâţia alţi intelectuali ai epocii, şi-a făcut studiile la Blaj, în perioada generaţiei liberale (romantice), care în consens cu spiritul european a pregătit Revoluţia de la 1848.[13)]

La 1 Dec. 1865, Ioan Gherasim, Protopopul Iernutului îl roagă de asemenea pe. Timotei Cipariu să trimită din tipografia blăjeană un număr de 31 catehisme şi 11 geografii, necesare pentru elevii din Eparhia Iernutului. Protopopul a aflat că „înaltul regim" a acordat gratuit catehismul de Regensburg pe seama copiilor săraci şi de aceea îl roagă să trimită şi din acesta cota repartizată lor.[14)]

Se vede de aici grija protopopului de a înzestra şcolile din eparhia Iernut cu manualele necesare instrucţiei elevilor. În 1865, la Iernut, paroh al bisericii unite era Petru Nireşteanu. Acesta avea în parohia sa 539 de suflete. [15)]

În acelaşi an, exista la Iernut şi o şcoală greco-catolică care avea ca învăţător pe Vodă Iosif. [16)]

Dar din nici una din cele două surse nu aflăm dacă exista local de şcoală în acea perioadă.

Într-o monografie a şcolilor din Iernut, întocmită în 1933 şi depistată în arhiva şcolii, este consemnat ca an de ridicare a localului şcolii confesionale greco-catolice 1860.[17)] Nedispunând de un izvor sigur ne păstrăm rezerva în privinţa anului edificării construcţiei.

În schimb, în 1871, este consemnată la Iernut o şcoală românească, dar construită ca şi biserică din lemn.[18)]

Parohul şi cantorul docent sunt aceiaşi ca şi în 1865.Tot acum este consemnat şi numărul şcolarilor 38.[20)]

Se ştie că în 1867 s-a încheiat pactul dualist austro-ungar, în urma căruia Transilvania a fost încorporată în statul maghiar .

Consecinţele compromisului dualist s-au făcut simţite mai ales în domeniul învăţămîntului şi legislaţiei şcolare, şcoala fiind socotită unul din cele mai eficiente mijloace de maghiarizare.

Atât legea Trefort cât şi legea Apponyi urmăreau maghiarizarea învăţământului românesc.

Potrivit art. 4, aliniatul 1 din legea Trefort, însuşirea temeinică a limbii maghiare devenea obligatorie în toate şcolile elementare, indiferent dacă erau şcoli de stat sau confesionale ori întreţinute de persoane particulare.[21)]

Pe baza acestei legi, statul avea dreptul de a controla şi activitatea şcolilor confesionale, încălcând astfel principiul autonomiei bisericeşti.

Prin legea Appony s-a mers atât de departe încât se urmărea pur şi simplu desfiinţarea şcolilor confesionale româneşti. Această lege a fost "cel mai cutezător atentat ce s-a îndreptat vreodată de către o stăpânire ungurească în contra vieţii şi dezvoltării naţionale a popoarelor maghiare".[22)]

Prin aceste legi şi prin altele elaborate în această perioadă, nu s-a reuşit desnaţionalizarea românilor transilvăneni. Ba, dimpotrivă. Se constată o întărire a luptei de eliberare a Transilvaniei de sub stăpânirea austro-ungară.

La Iernut, datorită caracterului mixt al populaţiei, cu o preponderenţă a elementului maghiar, probabil că şcoala a fost mai puţin afectată de aceste legi în sensul că atât pentru învăţători cât şi pentru elevi nu era o problemă prea dificilă însuşirea limbii maghiare.

Cu totul alta era situaţia unde majoritatea absolută a populaţiei localităţii o formau românii (ex. la Sălcud, Deag).

În 1876, şcoala română greco-catolică era frecventată de 35 de elevi. Docent era Demetriu Zura.[23)]

În 1880 numărul şcolarilor era de 36. Întrucât învăţător nu exista, locul său era ţinut de preotul Nirişteanu Petru. Limba de predare era limba română.[24)]

În Sematismul din 1880 se specifică că mai există la Iernut reformaţi şi greco-catolici.

Într-adevăr, în arhiva şcolii se află cel mai vechi registru al şcolilor din Iernut, în care sunt consemnaţi pentru anul 1878-79, 36 băieţi şi 59 fete între 6 şi 15 ani la şcoala reformată. [25)]

Primul registru probabil, păstrat, al şcolii romano-catolice cu clasele I-VI este din anul şcolar 1891-1892.[26)]

În 1886, numărul elevilor şcolii greco-catolice era de 40, având ca învăţător pe Ioan Suciu. [27)]

Într-o perioadă de 10 ani se constată o creştere a numărului elevilor care frecventau şcoala într-o mică proporţie şi anume de la 35 în 1876 la 40 elevi în 1886.

În 1896, numărul celor înscrişi la şcoală este cu mult mai mare comparativ cu anii menţionaţi mai sus. Pentru acest an sunt menţionaţi ca şcolari 43 feciori şi 35 fete. Învăţător era Ştefan Cadar.[28)] Dacă în 1886 se menţiona existenţa şcolii de lemn, în 1896 nu se mai face nici o menţiune.

Dacă în 1871, este menţionat localul şcolii ca fiind din lemn, în 1900 se menţionează existenţa unei şcoli greco-catolice din cărămidă nearsă, ridicată în 1860. Nu ştim dacă autorul monografiei despre care am vorbit a avut la îndemână documente şcolare care atestau construcţia localului de şcoală în 1860 sau a folosit alte surse, dar până la urmă înclinăm să credem că şcoala a fost ridicată totuşi în 1860.

În anul 1900, numărul şcolarilor era de 52 din care 28 feciori şi 24 fete. Tot acum mai apar încă 31 elevi de repetiţie, din care 21 feciori şi 10 fete. Paroh era acelaşi Petru Nireşteanu care funcţiona din 1864, iar învăţător era Teofil Moldovan[29)]

Se constată apariţia aşa numiţilor elevi de repetiţie. Este vorba de fapt de existenţa în cadrul şcolilor primare a două cursuri: cursuri de toate zilele organizat pentru copii de 6-12 ani şi cursuri de repetiţie organizate pentru copii de 12-15 ani, care aveau o durată de 3 ani şi se ţineau de 2 ori / săptămână. [30)]

Învăţătorul Teofil Moldovan va fi cel care în anul şcolar 1902-1903 va introduce registrele de prezenţă la această şcoală. Materiile de predare erau: româna, maghiara, istoria, geografia, aritmetica, religia. [31)]

În 1911, numărul elevilor a fost de 42, iar al elevilor de repetiţie de 30. Preot era Alexandru Papiu, care era şi viceprotopopul districtului, iar învăţător era tot Teofil Moldovan.

Venitul congrual conscris a fost de 86 776 cor., din care 100 de coroane reprezenta donaţia pentru învăţător de la comuna bisericească.[32)] (congrua reprezenta o întregire de salar de la 800 coroane pentru cei cu clasificaţie inferioară la 1800 coroane pentru cei cu clasificaţie superioară. Această întregire de salar de la stat a fost acordată începând cu 1909).

Pentru perioada următoare nu dispunem de documente şcolare sau de altă natură, dar nefiind date alte legi care să afecteze învăţământul românesc, considerăm că această activitate va continua în aceleaşi condiţii ca şi până în 1911. Nu ştim dacă şcoala şi-a întrerupt în anumite perioade activitatea în timpul primului război mondial, dar ca învăţători sunt consemnaţi în continuare Teofil Moldovan şi apoi din 1917 Alexandru Macarie, care va funcţiona la această şcoală până la ieşirea sa la pensie în 1930. [33)]

De la înfiinţarea acestei şcoli în 1787 şi până în 1923, a funcţionat ca şcoală confesională susţinută de credincioşii bisericii greco-catolice.

Din 1923 devine şcoală de stat.

Până în 1924, a funcţionat cu un singur post. Din 1924 -1925, a luat fiinţă încă un post de învăţător, iar din anul şcolar 1926-1927 ia fiinţă şi cel de-al treilea post de învăţător. [34)]

Sporirea numărului de posturi dovedeşte că într-o perioadă scurtă de timp, după ce şcoala a devenit şcoală primară de stat, a crescut considerabil numărul elevilor, lucru confirmat de registrul şcolii (primare de stat) pe anii 1928-1929, când numărul elevilor ajunge la 101, pentru ca un an mai târziu, să ajungă la 149.[35)]

În cadrul şcolii primare de stat funcţiona şi o grădină (grădiniţă) de copii. Numărul copiilor înscrişi la această grădiniţă era în 1931 de 52, iar în 1932 de 73.[36)] De activitatea lor se ocupa Valeria Butnaru, care preda şi la elevi.

În anul şcolar 1931-1932, la şcoala primară de stat funcţionau 4 învăţători şi anume: Dumitru Mărginean, director, Lucreţia Mărginean, Gheorghe Roşca şi Valeria Butnaru.

Au existat 155 de elevi cuprinşi în 7 clase. Din cei 155 de elevi 228 erau români,15 maghiari,12 evrei.

Din totalul de 155 elevi înscrişi au promovat clasa 124, 24 au rămas repetenţi, iar 8 au fost trecuţi la rubrica: alte situaţii - retraşi, exmatriculaţi etc.

În acel an şcolar, au rămas neînscrişi un număr de cca. 25-30 de copii din cauza sălilor de clasă insuficiente. [37)]

Se impunea cu stringenţă construirea unui nou local de şcoala, ceea ce s-a şi realizat.

În bugetul general al administraţiei comunale pe anul financiar 1934-1935, pentru construcţia localului de şcoală şi locuinţa directorului a fost aprobată suma de 34742 lei. Pentru a grăbi însă terminarea construcţiei şcolii au fost aprobate cheltueli extraordinare în valoare de 265258lei.[38)]

Noul local de şcoală a intrat in funcţiune în 1938.

În anul şcolar 1932-1933, au fost înscrişi în total 159 elevi în clasele I-VI. Repartizarea pe clase şi învăţători se prezenta astfel:

Dumitru Mărginean: cl.a IV-a:23 elevi
cl.a V-a:16 elevi
cl.a VI-a:12 elevi
Lucreția Mărginean: cl:a II-a:45 elevi
Gheorghe Roșca : cl. I. 33 elevi
cl.a III-a:30 elevi

Ținând cont de numărul de elevi pe care-i avea un dascăl, ne putem da seama că se lucra atât înainte de masă cât și după masă cu elevii.

Din situația prezentată mai sus se constată o scădere a numărului de elevi la clasele mai mari, ceea ce ne îndreptățește să afirmăm că o parte dintre ei nu mai frecventau cursurile școlii.

În deceniul al III-lea, este consemnată și funcționarea unui curs complementar absolvit de 109 elevi. Dintre aceștia, 4 vor continua și clasa a V-a, iar 41 și clasa a VI-a, pe care au absolvit-o doar 18.[40)]

Pentru toată perioada interbelică, au fost alocate de la bugetul general al comunei Iernut diverse sume pentru întreținerea localurilor de școală precum și pentru învățământ și cultură.

În anul financiar 1943-1944, au fost plătiți 5000 lei ca subvenții la despărțământul Iernut al Astrei.[41)]

În ceea ce privește frecvența elevilor înscriși la școală, aceasta era relativ bună. Astfel, în 15 februarie 1933, din totalul de 160 elevi înscriși erau prezenți la cursuri 126 .Cei 34 lipseau din cauza sărăciei părinților care nu le-au putut asigura îmbrăcămintea necesară[42)].

Să nu uităm că ne aflăm în plină criză economică, ceea ce explică și mai mult greutățile materiale ale unor părinți.

Cercetând arhiva școlii, am aflat că elevii erau clasificați de trei ori în cursul unui an și anume: la Crăciun, la Paști și la sfârșitul anului școlar.

S-a constatat existenţa unor preocupări pentru activitatea practică. Şcoala dispunea de un câmp de experienţă de 2,3 ha, de teren de cultură de 8,5 ha, şi de un atelier de tâmplărie.[43)]

Preocupări au existat si pentru construirea unor biblioteci atât de necesare oricărei instituţii de învăţământ.

Dispunem la data referitoare la existenţa unor biblioteci la Iernut în 1932. Situaţia se prezenta în felul următor:

Volume în limba:

Titularul bibliotecii	Română	Maghiară	Alte naţio-nalităţi	Total
Şc. de copii mici	-	-	-	-
Şc. confesională romano –	-	15	-	15
catolică	-	220	-	220
Şc. confesională reformată	310	-	-	310
Bibliot. şcolii primare de stat	250	20	2	272
Bibliot. „reuniunii înv. Alexandru Macarie"				

În total existau la Iernut în 1932, 817 volume. [44)]

Mergând înapoi pe drumul preocupărilor pe această linie, vom întâlni asemenea preocupări încă de la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul sec al XX-lea. Încă din acele vremuri, cartea devine, alături de presă, principalul mijloc de răspândire a cunoştinţelor şi a idealurilor vremii.

În 12 aprilie 1904, tinerimea din Iernut aranjează o "petrecere" în comună, destinând beneficiul, jumătate pentru procurarea de cărţi elevilor români, iar ceilalţi jumătate pentru biblioteca învăţătorilor din ţinut. [45)]

Revenind la situaţia şcolară, vom consemna că în anul şcolar 1941-1942, la şcoala primară de stat din Iernut erau patru posturi de învăţători. Numărul elevilor înscrişi era de 136, din care numai 107 frecventau şcoala. [46)]

Mai exista o şcoală de copii mici (grădiniţă), având înscrişi 40 de elevi. [47)]

Redăm mai jos situaţia existentă la şcoala primară de stat la sfârşitul anului şcolar 1944-1945.

Clasa	înscrişi	promovaţi	Repetenţi	Retraşi, exmatriculaţi
I	36	19	15	-
II	15	11	4	-
III	-	-	-	-
IV	18	14	4	-
V	22	10	9	3
VI	12	3	9	-
VII	13	11	2	-
TOTAL:	116	68	43	3

Se constată că din totalul de 116 elevi înscrişi au promovat doar 68. Un număr de 43 de elevi au rămas repetenţi, din care 34 din cauza absenţelor.

Se observă că la clasa I nu reiese din situaţia prezentată situaţia exactă a numărului de elevi, neştiind ce s-a întâmplat cu doi dintre aceştia.

Ca şi în alţi ani, numărul elevilor din clasele mai mari, este în descreştere, mulţi rămânând, aşa cum am menţionat, repetenţi tocmai din cauză că nu frecventau cursurile.

Clasificarea elevilor după situaţia la învăţătură şi purtare era următoarea:-foarte bine

-bine

-suficient

-repetenţi

-retraşi, exmatriculaţi.

La sfârşitul aceluiaşi an şcolar, personalul didactic al şcolii primare de stat era următorul :

1. Roşca Gheorghe – director

2. Muthu Olimpia
3. Maşca Otilia
4. Anceanu Ludovica
5. Moldovan Elena
6. Airinei Vera
7. Crişan Ana
8. Gabor Elena
9. Nagy Ema
10. Butnariu Valeria
11. Căluşeru Paraschiva .[48)]

În anul şcolar 1945-1946, la Iernut au luat fiinţă gimnaziul unic de stat cu limba de predare română şi gimnaziul unic de stat cu limba de predare maghiară.

Gimnaziul unic de stat cu limba de predare română a fost înfiinţat la 2 ianuarie 1946, inaugurarea având loc în ziua de 8 ianuarie 1946.

Gimnaziul funcţiona în clădirea şcolii primare.

Pentru început, numărul elevilor înscrişi a fost de 41.

Corpul didactic cu care instituţia şi-a început activitatea era următorul:

Gheorghe Roşca – director – preda geografia

Dumitru Biji – preot ortodox – preda religie ortodoxă

Aloisiu Simon – protopop greco-catolic-preda religie greco-catolică

Dr.Victor Aviceanu – medic uman preda igiena

Dr.Bogdan Candin – medic veterinar – preda zoologia

Elena Gabor - preda istoria

Ana Boariu – preda lb.franceză

Todoran Liviu – preda l. română, muzica, ed. fizică, ed. cetăţenească.

Popa Pompei – preda matematică şi lucru manual . [49)]

Dacă gimnaziul dispunea de cadrele didactice necesare procesului de învăţământ, nu tot aşa putem spune de materialul didactic necesar. Acesta era împrumutat de la şcoala primară,

dar şi acesta era puţin, deoarece a suferit mari pierderi în cursul celui de-al doilea război mondial.

Gimnaziul nu dispune nici de bibliotecă proprie. [50)]

În 1948, avea 71 de elevi înscrişi, repartizaţi astfel:

Clasa I de gimnaziu	-27 elevi
Clasa a II-a de gimnaziu	-19 elevi
Clasa a III-a de gimnaziu	-25 de elevi

După ocupaţia părinţilor, 11 elevi erau fii de funcţionari, 48 de agricultori, 7 de meseriaşi şi 5 elevi erau fii de comercianţi.[51)]

În ceea ce priveşte şcoala primară de stat, ea funcţionează şi în septembrie 1948 sub această denumire.

În 24 septembrie 1948, au fost convocaţi la Iernut toţi învăţătorii din plasa Iernut, pentru a li se prelucra noua reformă a învăţământului. Începând din toamna acelui an, fosta şcoală primară de stat va lua denumirea de şcoala elementară din comuna Iernut. [52)]

Mai menţionăm că în decursul deceniului trei al sec. al XX-lea, la Iernut a funcţionat şi o şcoală de ucenici industriali cu limbă de predare română, care purta şi denumirea de Şcoala primară de stat nr.2 şi care care era amplasată în edificiul şcolii primare române de stat.

Cursurile se ţineau de două ori pe săptămână, marţea şi vinerea de la ora 18,00 la 20,00. Manualele erau cele de curs primar.[53)]

Aşa cum am mai menţionat, la Iernut funcţionau şi şcoli confesionale reformată şi greco-catolică. La aceste şcoli, învăţământul se făcea în limba maghiară. Un număr mai mare de elevi avea şcoala reformată. Astfel, numărul elevilor cu vârsta între 6-15 ani a fost în anul 1879-1880 de 87 elevi, în 1899-1900 de 195 elevi, iar în 1905 – 1906 de 123 elevi.

Din cauza muncilor agricole, lipsesc mulţi copii. Pentru a ilustra numărul mare de absenţe, vom arăta că la 20 mai 1889, din totalul de 83 elevi lipseau 34. [54)]

Cele două şcoli confesionale vor funcţiona şi după unirea Transilvaniei cu România până la reforma învăţământului din 1948.

Din anul şcolar 1948-1949, cele două şcoli se vor uni formând şcoala elementară nr.2, cu 7 clase.

Edificiul în care a funcţionat şcoala reformată până în 1948 a fost ridicat în 1910. Clădirea avea 3 săli de clasă şi 2 camere pentru învăţător. [55)]

Localul şcolii romano-catolice a fost ridicat în 1896.

În prezent, clădirea este folosită tot ca local de şcoală pentru unele clase de elevi ai Şcolii Generale Iernut. Clădirea se află pe strada Tudor Vladimirescu.

Pe lângă cele două şcoli confesionale, a mai luat fiinţă în octombrie 1945 gimnaziul unic de stat cu limba de predare maghiară. De asemenea, mai funcţiona şi o şcoală profesională romano-catolică. Ambele şcoli îşi aveau sediul la castel. [56)]

Structura anului şcolar era organizată pe semestre.

Obiectele de studiu erau următoarele: limbile română, maghiară şi franceză, matematică, educaţia cetăţenească, istoria şi geografia, ştiinţele naturii, religia, desenul, caligrafia, muzica şi lucrul manual.

În anul şcolar 1945-1946, gimnaziul a funcţionat cu o singură clasă, având 42 elevi.

În 1946/1947 s-a deschis şi clasa a II – a.

Corpul profesoral era format din următorii:

1. Dr.Francisk Vikarius – director provizoriu, doctor în drept
2. Pavel Fejer – protopop reformat
3. Dr.Iosf Szekeres – protopop romano-catolic
4. Edmund Kerekes – farmacist
5. Gheorghe Gaspar
6. Mihai Molnar
7. Amalia Vitus
8. Luca Muradin

9. Ema Nagy .[57)]

Din documentele existente în arhiva şcolii, reiese că dascălii în afară de obişnuita muncă cu elevii mai desfăşurau o serie de alte activităţi având drept scop principal culturalizarea maselor, antrenarea acestora la diferite activităţi. Totodată, aceştia îşi perfecţionau propria pregătire prin prezentarea la susţinerea examenelor de grad didactic (II şi I).

În scopul impulsionării activităţii culturale la nivel de localitate, în 1939 a luat fiinţă la Iernut un cămin cultural. Acesta a fost dotat în 8 mai 1942 cu un aparat de radio, obiect destul de rar pentru vremea aceea. Suma de 6292 lei necesară pentru cumpărarea aparatului s-a primit din fondul Comitetului de construcţie, comitet constituit cu prilejul lucrărilor de construcţie de la strada Dacia Traiană.[58)]

Nu este deloc de neglijat nici aportul pe care biserica l-a adus de-a lungul veacurilor în opera de culturalizare a maselor, de formare a conştiinţei naţionale a românilor.

2. MONUMENTE ARHITECTONICE ŞI DE ARTĂ

În capitolul al III-lea, am menţionat trecerea castelului de la un proprietar la altul de-a lungul veacurilor.

În această parte a lucrării vom căuta să facem o descriere a castelului din punct de vedere arhitectonic.

Aşa cum am mai arătat, înaintea actualului castel, dar pe acelaşi loc, a existat un alt castel. Se presupune că a fost un castel încăpător. Construcţiile ulterioare au făcut să dispară cu desăvârşire urmele clădirilor precedente, astfel că modul cum arăta castelul ne-a rămas necunoscut[59)].

Castelul actual, construit în primă formă în 1545, a fost modificat pentru principele Gheorghe Rakoczi al II-lea, după planurile arhitectului venețian Agostino Serena[60)].

Agostino Serena, efectuând diferite lucrări, a introdus în construcţia castelului elemente de arhitectură în stilul Renaşterii[61].

Castelul este compus din două corpuri de clădiri: castelul propriu-zis şi clădirea porţii. Castelul propriu-zis nu era decât nucleul unui complex însemnat, fiind înconjurat cu ziduri cu turnuri, depozite şi grajduri, având de jur împrejur un şanţ larg, alimentat de apa Mureşului[62].

Aşadar, rezolvarea necesităţilor de apărare se făcea fără alterarea caracterului de castel al clădirii principale.

Ca tip structural şi planimetric, castelul are o curte interioară relativ îngustă (13x23 m), patru bastioane de colţ proeminente, prismatice, de plan romboidal, ziduri groase de circa 1 metru şi faţade în care domină plinul.

Clădirea se desfăşoară în înălţime pe trei nivele, din care primul, în parte îngropat în pământ, este de fapt un subsol.

Zidurile sunt construite din cărămidă arsă, dar la zidurile subsolului se pot vedea şi ziduri de piatră.

Tavanele peste încăperile de la subsol şi parter sunt boltite din cărămidă. Etajul este în întregime tăvănit, având tavane drepte, tencuite.

Şarpantele sunt construite din lemn de brad şi învelite cu ţiglă. La cele patru turnuri, învelitoarele sunt din şindrilă.

Elementul deosebit pe care îl aduce în compoziţia planimetrică şi în imaginea globală a arhitecturii de castel această clădire, este înlocuirea la etaj, de către arhitectul veneţian, a unei aripi întregi – cea dinspre sud – cu o „loggia" deschisă atât către exterior, cât şi către curtea interioară.

Tratată cu deosebită sobrietate – ca de altfel întreaga arhitectură a clădirii, în a cărei compoziţie decorativă nu apar decât ramele simple, cu frontoane, ale ferestrelor şi ancadramentelor celor două portaluri care marchează pe faţadele dinspre nord şi dinspre sud intrările în curte – „loggia" de la etaj, deşi croită în spirit italienesc, nu prezintă decât

arcade simple, în semicerc, câte trei de fiecare parte, sprijinite pe masive pline de zidărie[63)].

În prezent, arcadele sunt astupate cu zidărie, în locul vechii „loggii" existând săli de clasă.

Din modul cum e făcută distribuția încăperilor şi având în vedere lipsa unei legături interioare între casturi (actuala scară interioară ca şi galeria din curte sunt adăugiri moderne, reiese că locuința princiară, accesibilă probabil printr-o scară exterioară din curte, se găsea la etaj.

Parterul era destinat feluritelor servicii şi oamenilor curții, iar subsolul servea ca depozit de alimente, băuturi etc[64)].

Castelul are forma de patrulater. Construcția castelului a fost terminată în timpul principelui Gheorghe Rakoczi al II-lea. Sculpturile în piatră de la castel au fost aduse în 1651 de la Cluj[65)].

Pe portalul de la intrarea dinspre nord se observă şi în prezent următoarea inscripție: „GEOR. RAKOCZI D.G. PRINC. TRANS. ET. P.H.D....AUGUSTINUS SERENA, ARHITECTUS VENETUS OPERA FECIT".

Inscripția ne indică atât numele principelui în timpul căruia s-a executat lucrarea, cât şi numele celui care a executat-o.

Atât intrarea dinspre nord cât şi cea dinspre sud erau decorate cu arcade în formă de bolte, conform spiritului Renaşterii.

La aripa de răsărit a corpului castelului, deasupra uşii care face legătura cu restul castelului, pe un ancadrament se găseşte următoarea inscripție: „SI DEOS CHINCVES FACARET QUANT ACVE BILINGVES UNA CVIPPE DIE FIERENT CENTROM ZACHARIAC".

Şi deasupra uşii dinspre curtea inferioară care face legătura cu corpul de vest al clădirii se află o inscripție, care în prezent este destul de greu de descifrat. Am reuşit să transcriem următoarele: „NVIDIA PREMIT UR QUE M

NVULA 4 NAMIA TAXAT ET CVIIVRA FALEN (sau FAVEN?) T VIS INIMICA NOCET".

Date tehnice –castel-

A. c.	1623 m.p.	
A. d.	4701 m.p.	
A. u.	parter	775 m.p.
	etaj	754 m.p.
	subsol 754 m.p[66].	

Detalii: A. c. egal arie construită

A. d. egal arie desfăşurată (număr nivele)

A. u. egal arie utilă

Din Cronica sârbească a lui Gheorghe Brancovici avem ştirea că datorită prigoanei dezlănţuite de principii Transilvaniei, începând cu Gabriel Bethlen, împotriva ortodoxiei, mai mulţi mitropoliţi români au fost întemniţaţi. Printre ei s-a aflat şi mitropolitul Dosoftei. Fiind maestru zugrav, legat în lanţuri de fier, a fost silit a împodobi cu zugrăveală palatul principelui în castelul de la Iernut în zilele de domnie ale lui Gheorghe Rakoczi I în anul 1638[67].

Profesor Mircea Păcurariu arată că, după părerea lui Ştefan Meteş, ar fi vorba de Ilie Iorest, care a învăţat meşteşugul zugrăviei în Moldova, iar cea a istoricului I. Lupaş, de înaintaşul lui Iorest în scaun, Dosoftei[68].

Dacă a fost Iorest sau Dosoftei are mai puţină importanţă. Importnat şi negativ prin consecinţe a fost actul prigonirii românilor ortodocşi şi încercarea de a-i trece la religia calvină.

În 1680, este scos din scaunul mitropolitan, mitropolitul Sava, care va fi închis de principele Mihai Apaffi I. Acesta îl va duce în castelul său de la Iernut, dar nu-l va putea determina să renunţe la religia ortodoxă[69].

Cel de-al II-lea corp de clădire este clădirea porții. Aceasta are două nivele. La parter, în axul clădirii, este un gang boltit, prin care se făcea intrarea spre castel.

Odinioară, la clădirea porții au fost legate zidurile înconjurătoare ale incintei.

Zidurile clădirii porții sunt din cărămidă arsă.

Tavanele de la parter sunt boltite, din cărămidă.

Şarpanta are o formă de tip cupolă, iar la coama şarpantei este construit din lemn un turn numit „belle vedere". Învelitoarele sunt din ţiglă şi din tablă galvanizată.

Dacă castelul este construit în spiritul Renaşterii, clădirea porții este construită şi finisată în spirit Baroc. Elementele decorative baroce ale faţadelor sunt formate din tencuială[70)]. În prezent, în clădirea castelului se află Liceul Agroindustrial din localiate şi sediul S.C.P.L.

În incinta clădirii porții a fost amenajat un important punct muzeistic.

Date tehnice – clădirea porții-

A. c.	= 91 m.p.	
A. d.	= 182 m.p.	
A. u.	parter	= 16 m.p.
	etaj	= 50 m.p.
	subsol	= -

În ultimul timp, la ambele clădiri s-au efectuat reparaţiile necesare.

Aici, peste aceste străvechi meleaguri româneşti, oamenii au căutat să-şi clădească casa şi lăcaşul de cult. Oricâte urgii s-au abătut asupra lor, ei au rămas neclintiţi în vechea vatră strămoşească. Chiar dacă în documentele cunoscute până în prezent nu se face nici o menţiune referitoare la existenţa unui lăcaş de cult în secolele XIII-XIV şi nici în următoarele trei secole, este cu neputinţă ca românii, născuţi ortodocşi, să nu fi dispus de organizare bisericească şi lăcaşuri de cult. Astfel, nici nu ne-am putea explica rezistenţa dârză a acestora în încercările făcute de feudalitatea maghiară de a-i converti în alte religii.

Cu toate aceste încercări, românii n-au încetat să se exprime în limba română şi să ducă mai departe tradiţiile înaintaşilor[71)].

Se ştie că până spre sfârşitul secolului al XVII-lea, omogenitatea cultului ortodox a rămas intactă. Dar atunci, în acele vremuri de puternice frământări, Curtea de la Viena, urmărind atingerea ţelurilor sale, reuşeşte prin fel de fel de promisiuni, să împartă biserica românească în două, creându-se alături de cultul ortodox şi cel greco-catolic.

FOSTA BISERICĂ DE LEMN

Ca în atâtea localităţi de pe cuprinsul Transilvaniei, şi la Iernut, o parte a românilor, a trecut la religia greco-catolică. Credincioşii uniţi cu biserica Romei îşi vor ridica un lăcaş de cult în anul 1735. Chiar dacă în prezent biserica nu mai există, dispunem de date despre ea într-un studiu monografic al lui Atanasie Popa, intitulat: „Biserici vechi de lemn românesc din Ardeal". Biserica fiind demolată după ridicarea celei noi, din zid, pereţii bisericii au dispărut, a dispărut şi pictura cu care au fost împodobiţi pereţii, s-au rezleţit icoanele, dar, din fericire, au rămas dovezile scrise ale existenţei lor. Autorul studiului monografic a cercetat biserica aflată deja în ruină, fiind părăsită în martie 1931. Atunci când a redactat materialul despre biserică, autorul mărturisea: „azi poate că nu

mai există, dar ceea ce s-a lăsat să se păstreze, credem că poate să ne dea indicații de o frumoasă pagină a istoriei de artă bisericească din Ardeal"[72)].

Această biserică, construită la marginea satului, în mijlocul cimitirului vechi, aparținea tipului bisericilor vechi din secolele XVII-XVIII.. Pereții bisericii erau din lemn de brad, așezați pe temelie de stejar. Planul bisericii era dreptunghiular, cu absida poligonală, cu cinci laturi. Biserica avea acoperișul larg, înalt, cu pante repezi, acoperit cu șindrilă.

Târnațul, lung de 9 metri și lat de 1,8 metri, avea 8 stâlpi care se îmbinau în arcuri frânte. În târnaț exista o bancă mare din lemn de brad, cioplită dintr-un lemn gros cu diametrul de 70-80 cm. Datorită grosimii lemnului, picioarele băncii au fost cioplite chiar din lemnul respectiv.

Biserica era de dimensiuni destul de mici. Lărgimea interioară era de 6 metri la naos și pronaos, și de 5 metri la altar, iar lungimea de 3 metri la pronaos, 6,5-7 metri la naos și de 3 metri la altar. Peste naos și absidă se aflau bolți semicilindrice, cu segmente de sferă, iar peste pronaos un tavan drept.

Ca elemente sculptate sunt amintite: o grindă la bolta naosului deasupra peretelui de vest și ușa dintre pronaos și naos, cu decor de rozetă. Peretele despărțitor dintre naos și pronaos era simplu, partea de jos cu scânduri, iar cea de sus liberă, fără arcade și fără stâlpi.

Pereții laterali erau zugrăviți peste tot. La fel și bolta. Alături de ierarhi se mai găseau sfinți și diaconi. Toți sfinții erau zugrăviți aproape de mărimea unui om și la o înălțime de 70 cm de la padiment.

Bolta avea o porțiune cilindrică pe o lungime de 2 m, trei porțiuni aveau formă de sferă, două erau triunghiulare, iar cea din mijloc dreptunghiulară.

Ușa bisericii era dispusă spre sud. Era cioplită simplu, cu un cadru dreptunghiular. Ferestrele, în număr de șapte, au fost tăiate în lemn mai târziu. Aveau mărimea de 50x70 cm, terminându-se în partea superioară în arc, cu o curbură mică. Iconostasul avea trei uși. Ușile împărătești, largi de 70 cm și 1,8 m înălțime, erau sculptate în lemn și cu mici medalioane zugrăvite.

Pe grindă, deasupra uşilor de la iconostas, era următoarea inscripţie scrisă cu litere chirilice:

+ Să (se) ştie când s' au zugrăvit acest fruntariu. În zilele Pop Vasile şi a Pop ? rbi muteanu. La ani de la Hs.1735 + Pop (a ?) Ionaşcu Zugravul ot Făgăraş.

În altar, pe partea de nord, mai era o inscripţie, din care s-au putut transmite următoarele:

Această sfântă biserică
O au făcut Lazăr
Eva Stoica Ana Aldea
So (fie ?) Dragomir şi
........sfântul Oltariu.......Ignat şi.......
1763 de George Zugravu şi Onuţ anul 1763.

S-a transcris ceea ce s-a putut distinge în 1931.

Pe uşa împărătească, pe aripa cu Maica Domnului, pe lemnul de la mijloc, era scris: Nistor Zugravu Răşinari 1730 M-ţea Martie 19, iar mai jos:

Pomeniţii Iion Grecu.

Pe piciorul tronului arhieresc la icoana împărătească cu Maica Domnului, pe două porţiuni dreptunghiulare, încadrate, era inscripţia: „Să se ştie că aceste patru icoane le-au (?) (pe celălalt picior) Făcut Iacov şi cu David Zugravul. Pe icoana cu Sf. Nicolae este şi anul 1740, iar pe cea cu Hristos, Iacov Zugravul.

Existenţa acestor inscripţii ne arată că biserica din Iernut a fost opera mai multor zugravi care au lucrat aici în perioade diferite.

Pe Uşile Împărăteşti erau reprezentate de Nistor Zugravu, Buna Vestire, Maica Domnului şi Arhanghelul.

Naosul era foarte decorat. Cele cinci medalioane de pe boltă, friza de sfinţi mucenici de o parte şi de alta a medalioanelor, bandele decorative cu motive geometrice sau florale dădeau impresia unei călduri şi unei atmosfere liniştitoare şi recreatoare.

În cele patru colţuri ale bolţii erau reprezentaţi cei patru evanghelişti. De asemenea, în biserică, mai era reprezentată

„Cina cea de taină", „Judecata de apoi" şi alte scene cu caracter religios.

Biserica de lemn din Iernut a avut şi icoane de mare preţ, atât din punct de vedere artistic, cât şi istoric. De asemenea, a avut şi câteva cărţi vechi. În afară de un Penticostariu tipărit în Ţara Românească, celelalte erau de la Blaj. În 1931, se mai păstrau (la noua biserică greco-catolică) următoarele cărţi vechi:

1. Octoih, Blaj, 1792
2. Straşnic, Blaj, tip. în sec. XVIII
3. Minologion, Blaj, 1781
4. Triodul, Blaj, 1813
5. Evanghelia, Blaj, 1817
6. Penticostariul (Vâlcea ?)
7. Apostolul, Blaj, 1814
8. Liturghier, Blaj, 1807[73)]

Această biserică, care a slujit ca lăcaş de cult pentru iernuţenii greco-catolici aproape 200 de ani, lăsată fiind în părăsire după ridicarea celei noi, va fi demolată, iar materialul din care a fost făcută a fost vândut unor cetăţeni.

Biserici de lemn au existat şi în satele din vecinătatea Iernutului, dar cu excepţia celor două biserici de la Deag, toate celelalte au fost demolate şi înlocuite cu altele, de zid.

Cea mai veche clădire existentă în Iernut este aceea a bisericii reformate. O primă parte a clădirii a fost ridicată în 1486. Acesteia i se va adăuga în 1593 o altă clădire, ambele fiind construite din piatră, ceea ce a făcut posibilă dăinuirea ei peste 500 de ani. Turnul a fost ridicat abia în 1909, fiind construit din cărămidă.

Ridicarea corpului de clădire în 1486 s-a datorat familiei Bogathi, iar mărirea acesteia în 1593, contelui Kendy Ferencz[74)].

Biserica a fost ridicată în stil gotic, fiind una dintre cele mai vechi biserici gotice rurale păstrate până azi.

Lungimea altarului este de 12 paşi, iar lăţimea de 8 paşi. Lungimea naosului este de 22 paşi, iar lăţimea de 10 paşi[75].

În curtea bisericii reformate, unde a fost vechiul cimitir, se mai păstrează încă patru pietre funerare, cea mai veche datând din 1634.

NOTE

1. Jako Zsigmond, Nagyedenyedi diakok - *Studenţii colegiului Aiud*, 1662-1848, Ed. Kriterion, Bucureşti, 1979, p. 57

2. N. Albu, *Istoria învăţământului românesc din Transilvania până la 1800*, Cluj, 1944, p. 259

3. A. Holircă, *Şcoala din regiunea Mureşului superior în a doua jumătate a sec. al XVIII-lea*, în Marisia IX, 1979, p. 209-235

4. C. Ghibu, *Viaţa şi organizaţia bisericească şi şcolară în Transilvania şi Ungaria*, Bucureşti, 1915, p. 6

5. *Ibidem*, p. 36

6. N. Albu, *Istoria şcolilor româneşti din Transilvania între 1800-1867*, Ed. Did. şi Ped. Bucureşti, 1971, p. 203

7. N. Albu, *Istoria învăţământului românesc din Transilvania până la 1800*, p. 246-247

8. A. Holircă, *op. cit.*, p. 222-223

9. N. Albu, *Istoria şcolilor româneşti din Transilvania între 1800-1867*, p. 203

10. *Ibidem*, p. 205

11. *Ibidem*, p. 207

12. I. Botezan, *Arhiva personală Timotei Cipariu*, Catalog, Bucureşti, 1982, p. 222

13. I. Mîrza, *Şcoală şi naţiune (Şcolile din Blaj în epoca renaşterii naţionale),* Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1987, p. 195-196

14. I. Botezan, *op.cit.,* p. 206

15. *Semantismul veneratului cleru catolicu de rit oriental al arhidiecezei mętropolitane a Albei- Iulia pe anul 1865,* Blasiu, Tiparul Seminarului Archi Dieceanu, p. 48

16. S. Polverejan, *Contribuţii statistice privind şcolile româneşti din Transilvania în a doua jumătate a secolului al XIX-lea,* în *Cumidava,* II, 1968, p. 191

17. Arh. Şc. Iernut, nr. înreg. 400/1933 (file nenumerotate)

18. *Sematism,* 1871, p. 50

19. Ibidem

20. Ibidem

21. T. Valentin Poncea, *Lupta românilor din Transilvania împotriva legislaţiei învăţământului în timpul dualismului austro-ungar (II)* în *Marisia* XI-XII, 1981-1982, p. 280

22. Ibidem

23. *Sematism,* 1876, p. 50

24. *Ibidem,* 1880, p. 114

25. Arh. Şc. Iernut, nr. înreg. 490

26. *Ibidem,* p. 121

27. *Sematism,* 1886, p. 125

28. *Ibidem,* 1896, p. 127

29. *Ibidem,* 1900, p. 310

30. C. Ghibu, *op. cit.,* p. 106

31. Arh. Şc. Iernut, nr. înreg. 400/1933

32. *Sematism,* 1911

33. Arh. Şc. Iernut, nr. înreg. 400/1933

34. Ibidem

35. *Ibidem* , nr. înreg. 30/1929

36. *Ibidem,* nr. înreg. 399/1932

37. *Ibidem*

38. Arh. St. Tg-Mureş, *Fond Bugete Comunale*, dos. 2181/1944-1945, f. 10

39. Arh. Şc. Iernut, nr. înreg. 399/1932

40. *Ibidem*

41. Arh. St. Tg-Mureş, *Fond Bugete Comunale*, dos. 3841/1944-1945, f. 7

42. Arh. Şc. Iernut, nr. înreg. 400/1933

43. *Ibidem*

44. *Ibidem*, nr. înreg. 399/1932

45. G. Ploeşteanu, *Vechi biblioteci româneşti în judeţul Mureş (sec.al XIX-lea şi începutul sec. al XX-lea)*, în *Rev. Bibliot.*, Extras, nr. 8, 1972

46. C. Suciu, *Judeţul Târnava Mică. Schiţă monografică*, Blaj, 1943, p. 69

47. *Ibidem*, p. 72

48. Arh. Şc. Iernut, nr. înreg. 229

49. *Ibidem*, nr. înreg. 232

50. *Ibidem*

51. *Ibidem*

52. *Ibidem*, nr. înreg. 226

53. *Ibidem*, nr. înreg. 396/1923, nr 30/1929-1930

54. *Ibidem*, nr. înreg. 400/1933

55. *Ibidem*

56. *Ibidem*, nr. înreg. 660

57. *Ibidem*

58. *Ibidem*, nr. înreg. 105

59. V. Vătăşianu, *Istoria artei feudale în Ţările Române*, Bucureşti, 1959, p. 613

60. V. Drăguţ, *Dicţionar enciclopedic de artă feudală românească;* Ed. Şt. Şi Enciclop., Bucureşti, 1976, p. 177

61. V. Cucu, M. Ştefan, *România – Ghid-atlas al monumentelor istorice,* Bucureşti, Ed. Şt., 1974, p. 325

62. Sebestyen Gh., Sebestyen V., *Arhitetura Renaşterii în Transilvania,* Bucureşti, Ed. Acad., R.P.R., 1963, p. 109

63. G. Ionescu, *Istoria Arhitecturii în România,* vol. II, Ed. Acad., R.S.R., Bucureşti, 1965, p. 194-197

64. Ibidem

65.Sebestyen Gh., Sebestyen V., *op. cit.,* p. 109

65. *Fişa tehnică a castelului de la Iernut*, la Consiliul Pop. Judeţean Mureş, Secţia de sistematizare şi arhitectură

66. *Fragmente din cronica sârbeascăa alui George Brancovici,* Extrase de S. Dragomir – în A.I.I.N., Cluj, 1922, p. 69

67.M. Păcurariu, *Legăturile bisericii ortodoxe româneşti din Transilvania cu Ţara Românească şi Moldova în sec. XVI-XVIII,* Sibiu, 1968, p. 121

68. *Fragmente din cronica.......,* p. 65

69. Fişa tehnică a castelului de la Iernut

70.A. Bauer, *Monumente româneşti de arhitectură populară din zona centrală a Transilvaniei. Biserici de lemn,* în *Marisia* X, 1980, p. 199

71.Ioana Cristache-Panait, *Biserici de lemn, monumente istorice din episcopia Alba Iuliei, mărturii de continuitate şi creaţie românească,* Ed. Episcopiei Ortodoxe Române a Alba iuliei, 1987, p. 232

72. A. Popa, *Biserici vechi de lemn româneşti din Ardeal (Iernut, Apahida, Colţirea),* Cluj, Cartea Românească, 1933, p. 5-27

73. Inf. Szekeres Ştefan, O. Balasz, *A szekelyfold leirasa*, vol II, Budapesta, 1983, p. 52

CONCLUZII

În lucrarea de faţă am optat pentru o tratare cronologică a evenimentelor, ţinând seama în acest sens de integrarea organică a istoricului localităţii Iernut în istoria patriei în general, în aceea a Transilvaniei în special.

În primul capitol, aşa cum este firesc să se procedeze în cazul unei monografii, am făcut o scurtă analiză a cadrului fizico-geografic al localităţii.

În cel de-al doilea capitol, cu referiri la istoricul localităţii în perioada străveche, veche şi prefeudală, am căutat să punem în evidenţă numărul mare de descoperiri arheologice în diferite puncte ale Iernutului şi în diferite perioade, descoperiri datorate în primul rând arheologului clujean Nicolae Vlassa, fiu al Iernutului, descoperiri care atestă locuirea acestor meleaguri din timpurile îndepărtate ale istoriei, precum şi evoluţia vieţii materiale şi spirituale a celor ce au locuit în această zonă. Descoperirile efectuate în perioada dinainte de cucerirea romană, în epoca romană şi mai târziu, până în secolul al XVIII-lea, pun în evidenţă prin dovezi arheologice incontestabile continuitatea de locuire permanentă a acestor meleaguri de către daci, daco-romani mai apoi şi în sfârşit, de către români, cărora li se adaugă începând cu secolul al XII-lea elementul maghiar, ca urmare a cuceririi Transilvaniei de către regalitatea maghiară.

În capitolul al III-lea, am căutat să facem o analiză a evoluţiei vieţii economico-sociale în feudalism începând cu prima atestare documentară la 1257, până în ajunul Revoluţiei de la 1848. Un accent deosebit am căutat să punem pe conscripţiile din 1785 şi 1820, care oferă date importante despre starea socială şi economică a Iernutului în perioadele respective, precum şi pe tabelele de impunere din perioada premergătoare Revoluţiei de la 1848.

Am căutat, de asemenea, să scoatem în evidență lupta maselor populare pentru o viață mai bună, manifestată în fuga de pe moşiile Domeniului de la Iernut, precum şi în antrenarea locuitorilor din zonă la revoluția lui Horea.

Tot în cadrul acestui capitol, am menționat şi dietele care au avut loc la Iernut, diete în cadrul cărora s-au luat hotărâri de mai mică sau mai mare importanță pentru Principatul Transilvaniei.

În cel de-al patrulea capitol, am insistat asupra cauzelor care au dus la ridicarea masivă a țărănimii la luptă în 1848. Un mare accent l-am pus pe desfăşurarea evenimentelor în perioada respectivă, pe importanța desființării iobăgiei în 1848, precum şi pe rolul patentelor din 1853 şi 1854, mai ales pentru jeleri.

Am subliniat rolul nefast al pactului dualist pentru românii transilvăneni, lupta acestora pentru drepturi politice şi naționale, relevând participarea românilor din zonă la la marea acțiune memorandistă de la sfârşitul secolului al XIX-lea.

Acest capitol de zbuciumată istorie a românilor transilvăneni l-am încheiat cu marele eveniment al Unirii Transilvaniei cu România la 1 Decembrie 1918.

În capitolul al V-lea am insistat în înfăptuirea celor două reforme agrare prin care s-a realizat dorința țăranului de a avea bucata lui de pământ.

Un loc aparte am acordat bătăliilor de la Oarba de Mureş din septembrie-octombrie 1944, soldate cu suprema jertfă a celor 11000 de ostaşi români, care-şi dorm somnul de veci pe aceste meleaguri.

În capitolul al VI-lea şi ultimul al lucrării, am făcut o incursiune în istoria învățământului, cu precădere a celui românesc, de la începuturile sale şi până la reforma acestuia din 1848, relevând importanța învățământului pentru societate, greutățile şi lipsurile în care se desfăşura acesta, dar şi progresele, chiar dacă adesea lente, pe care le-a înregistrat.

Am căutat să scoatem în evidenţă şi rolul Astrei, al bibliotecilor înfiinţate de aceasta în opera de culturalizare a maselor, în formarea conştiinţei politice a acestora.

Şi, deoarece Iernutul a dispus sau dispune de monumente arhitectonice şi de artă, am tratat şi istoricul acestor monumente cu accent pe castelul feudal şi fosta biserică românească din lemn.

Tratarea istoricului localităţii Iernut în forma de mai sus nu înseamnă nicidecum existenţa unor graniţe despărţitoare între o epocă şi cealaltă. Menţionăm în acest sens, că generaţii după generaţii, prin truda lor zilnică, prin lupta dusă pentru progres social, au reuşit să ridice această frumoasă localitate de pe Valea Mureşului la stadiul înfloritor la care se află în prezent.

BIBLIOGRAFIE

1. Abrudan P., - Ajutorul bănesc şi material al transilvănenilor în sprijinul războiului pentru cucerirea independenţei de stat a României (I), în Revista de istorie, nr. 1, 1977
2. Adam I., - Economia Transilvaniei în timpul primului război mondial, în Revista de istorie, nr. 11, 1981
3. Albu N., - Istoria învăţământului românesc din Transilvania până la 1800, Cluj, 1944
4. Albu N., - Istoria şcolilor româneşti din Transilvania Între 1800-1867, Ed. Did.şi Ped., Buc., 1971
5. Alecu N., - Oarba de Mureş, în Armata română în războiul antihitlerist, Ed. Politică, Buc., 1965
6. Alecu N., - Dorobanţii Regimentului „3 Olt", Ed. Militară, 1968
7. Bariţiu G., - Părţi alese din istoria Transilvaniei, vol. I-III, Sibiu, 1889, 1890, 1891
8. Bariţiu G. I., - Din zbuciumul veacului, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1982
9. Bauer Al., - Momente româneşti de arhitectură din zona centrală a Transilvaniei. Biserici de lemn, în Marisia, X, 1980
10. Bocşan N., - Memorialistica revoluţiei de la 1848 în Transilvania, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1988
11. Botezan I., Matei Al., - Arhiva personală Timotei Cipariu, Buc., 1982
12. Botezan L., - Contribuţii la studiul problemei agrare din comitatele Transilvaniei în

perioada 1785-1820, Teză de doctorat, 1974, Biblioteca Institutului de Istorie, Cluj

13. Botezan L., - Producţia agricolă din Transilvania în perioada 1785-1820, în Terra nostra, vol. III, Buc., 1973

14. Botezan L., - Tendinţe ale gospodăriei nobiliare din Transilvania de a introduce plante tehnice şi de a ameliora soiurile de pomi fructiferi şi viţa de vie în perioada 1785-1820, În Ştefan Meteş la 85 de ani, Cluj-Napoca, 1977

15. Bunea A., - Statistica românilor din Transilvania în 1750 făcută de vicarul episcopesc Petru Aron, în Transilvania, XXXII, nr. IX, Sibiu, 1901

16. Bunea A., - Episcopii Petru Pavel Aron şi Dionisie Novacovici sau istoria românilor transilvăneni de la 1750 până la 1764, Blaj, 1902

17. Buzatu Gh., - Din istoria secretă a celui de-al II-lea război mondial, Ed. Şt. şi Enciclop., Buc., 1988

18. x x x - Călători străini despre Ţările Române, vol. III, 1971, vol. V, 1973, Ed. Şt. şi Enciclop., Bucureşti

19. Cernea E.,Botezan I., - Un document inedit privind situaţia politico-administrativă a Transilvaniei în anii 1850- 1853, în Apulum X, 1972

20. Cheresteşiu V., - Adunarea Naţională de la Blaj, 3-5 (15-17) mai 1848, Buc., 1966

21. Ciobanu V., - Statistica românilor ardeleni din anii 1760- 1762, în A.I.I.N., Cluj, 1926

22. Comşa E., - Neoliticul pe teritoriul României –

considerații, Ed. Academiei R.S.R., Buc., 1987

23. Constantinescu M., Daicoviciu C., Pascu Șt., - Istoria României – Compendiu, Ed. Did. și Ped., Buc., 1969

24. Crișan Ion H., Dănilă Șt., - Cimitirul de incinerație din epoca bronzului de la Bistrița, în Materiale VII, 1961

25. Crișan Ion H., - Ceramica daco-getică. Cu privire specială la Transilvania, Buc., 1969

26. Costachi M., - Zi și noapte, Ed. Militară, 1967

27. Cristache Panait I., - Biserici de lemn, monumente istorice din episcopia Alba Iuliei, Mărturii de continuitate și creațieromânească, Ed. Episcopiei Ortodoxe Române a Alba Iuliei, 1987

28. x x x - Consiliul Național Român din Blaj, vol. II, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1980

29. Csanki Dezso - Magyarország történel Mi Földrajza a Hungadiak Koroban, vol V, Budapest, 1913

30. Cucu V., Ștefan M., - România. Ghid-atlas al monumentelor istorice, Buc., Ed. Științifică, 1974

31. Curticăpeanu V., - Mișcarea culturală românească pentru Unirea din 1918, Ed. Științifică, Buc., 1968

32. Dancu T., - Monografia localității Iernut, 1972

33. Daicoviciu C., Pascu Șt., Cheresteșiu V., Imreh Șt., Neamțu Al., Morariu T., - Din istoria Transilvaniei, vol. I-II, Buc., 1963

34. x x x - Documente privind Istoria României, veacul XIII, C, Transilvania, vol. II (1251-1300), Ed. Academiei R.P.R., 1952
35. x x x - Documenta Romanice Historica. Relații între Țările Române, vol. I (1222-1456), Ed. Academiei R.S.R., Buc., 1977
36. Drăguț V., - Dicționar enciclopedic de artă feudală românească, Ed. Șt. și Enciclopedică, Buc., 1976
37. Feneșan C., - Izvoare de demografie istorică, vol. I, Buc., 1968
38. Frînceanu M., - Contribuții privind studiul climei orașului Tg-Mureș, În Lucrări științifice, vol. II, 1970
39. Gazeta oficială, 1919
40. Gazeta de Transilvania, Brașov, 1871
41. Ghibu O., - Viața și organizația bisericească și școlară în Transilvania și Ungaria, Buc., 1915
42. Giurgiu N., - Populația Transilvaniei la sfârșitul sec. al XVIII-lea și începutul sec. al XIX-lea, în Populație și societate, vol. I, Ed. Dacia, Cluj, 1972
43. Gyement L., - Mișcarea națională a românilor din Transilvania 1790-1848, Ed. Șt. și Enciclopedică, Buc., 1986
44. Holircă A., - Școala din regiunea Mureșului superior în a doua jumătate a sec. al XVIII-lea și începutul celui de-al XIX-

lea, În Marisia IX, 1979
45. Iancu Gh., - Contribuția Consiliului Dirigent la consolidarea statului național unitar român, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1985
46. Ionescu G., - Istoria arhitecturii în România, vol.II, Ed. Academiei R.S.R., Buc., 1965
47. x x x - Indicatorul localităților din România, 194?
48. Ionaşcu Costin, - Mărturia documentelor, Ed. Militară, 1968
49. x x x - Istoria României, vol. III-IV, Ed. Acad. R.P.R., Buc., 1964
50. x x x - Istoria României în date, Ed. Enciclopedică Română, Buc., 1971
51. Imre L., - A Bethleni gróf Bethlen család története, Budapest, 1927
52. Jokó Adatók - Adatok a dészma fejedelemséegkari admistráciojához, Cluj, 1945
53. - Județele patriei – Mureș, Monografie, Ed. Sport-Turism, Buc., 1980
54. Kovacs I., - Desființarea relațiilor feudale în Transilvania, Ed. Dacia, Cluj, 1973
55. Kurt H., - Contribuții la istoria Transilvaniei sec. IV-XIII, Buc., 1958
56. Lazăr V., - Repertoriul arheologic al județului Mureş, 1988
57. Liveanu V. şi colab., - Relații agrare şi mişcări ţărăneşti în România 1908-1921, Ed. Politică, Buc., 1967
58. Lascarovici Gh., - Câteva probleme privind sfârşitul neoliticului timpuriu în nord-vestul României, În Acta M.N.XVII, 1980
59. Ludovic V., - Despre situația economică şi social-politică a Transilvaniei în primii ani ai sec.

al XX-lea, în Studii şi materiale de istorie modernă, vol. I, Ed. Academiei R.P.R., 1957

60. Mecrea M., Crişan Ion H., - Două decenii de cercetări arheologice şi studii de istorie veche la Cluj (1944-1964), În Acta M.N.I., 1964

61. x x x - A Magyar korona országainak mezögazdasági statistika fejladése, în Magyar statisztikai Közlemények, Budapest, 1897

62. x x x - Magyarorezág népezsége a Gramatika sanetic Koroban (1720-1721), în Magyar statisztikai Közlemények, vol. XII, Budapest, 1896

63. x x x - Magyar statisztikai Közlemények kötet. A Magyar korona országainak 1900, Evi, Budapest, 1904

64. x x x - Magyar statisztikai Közlemények Uj sorolat 41 kötet, A magyar szent korona országainak Allatlétszáma Az 1911, ik évi, fevruar, Nó. 28-iki Allapot szerint, Budapest, 1913

65. Maior L., - Aspecte ale organizării administraţiei româneşti din anii 1848-1849 în Transilvania, în Acta M.N., IV, 1967

66. Martinovici C., Istrati N., - Dicţionarul Transilvaniei, Banatului şi celorlalte provincii alipite, Cluj

67. Matei P., - Astra, Asociaţiunea transilvană pentru literatura română şi cultura poporului român (1861-1950), Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1986

68. Mîrza I., - Şcoală şi naţiune (Şcolile din Blaj în epoca renaşterii naţionale), Ed. Dacia,

Cluj-Napoca, 1987
69. Moldovan L., - Instrucţiunile în limba română date în anul 1785 pentru înregistrarea (conscripţia) populaţiei din Transilvania (II), în Revista de statistică X/1965
70. Moldovan L., - Conscripţii şi recensăminte în Transilvania (sec. XVIII-XIX), în Revista de statistică nr. 8/1970
71. Moldovan V., - Memorii din 1848-1849, Braşov, 1895
72. Murgescu C., - Reforma agrară din 1945, Ed Academiei R.P.R., 1956
73. Muşat M., Ardeleanu I., - De la statul geto-dac la statul român unitar, Ed. Şt. şi Enciclopedică, buc., 1983
74. Nagy Al., - Cercetarea mediului înconjurător în cadrul cercului de geografie. Studii geoecologice cu elevii claselor V-XII în zona Iernut, Lucrare pentru obţinerea gradului didactic I, 1983
75. Netea V., - Istoria Memorandului românilor din Transilvania şi Banat, Buc., 1947
76. Nistor I., - Contribuţia mureşenilor la războiul de independenţă, în Marisia, VII, 1977
77. Oltean I., - Revoluţia de la 1848 din Câmpia Transilvaniei, Teză de doctorat, 1988, Institutul de Istorie şi Arheologie, Cluj-Napoca, Biblioteca
78. Oltean I., - Momente din activitatea prefectului Câmpiei, Nicolae Vlăduţiu (1818-1872), în Apulum, vol X, 1972
79. Col. (r) Pană Gh.Ion., - 260 de zile în faţa morţii, Ed. Militară, 1970

80. Col. (r) Pană Gh.Ion., - În coloana eroilor dobrogeni, Ed. Militară, 1974
81. Papiu Ilarian, - Istoria românilor din Dacia Superioară, Sibiu, 1943
82. Pascu Ştefan, - Meşteşugurile din Transilvania până în sec. al XVI-lea, Ed, Academiei R.P.R., 1954
83. Pascu Ştefan, - Voievodatul Transilvaniei, vol. II, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1979
84. Pascu Ştefan, - Transilvania în epoca principatului. Timpul suzeranităţii turceşti, 1541-1691, 1948
85. Pascu Ştefan, - Revoluţia populară de sub conducerea lui Horea, Ed. Militară, Buc., 1984
86. Pascu Ştefan, - Revoluţia de la 1848-1849 din Transilvania, vol. I, (2 martie-12 aprilie 1848), Ed. Academiei R.S.R., Buc., 1977.
87. Pascu Ştefan, - Avram Iancu, viaţa şi faptele unui erou şi martir, Ed. Meridiane, Buc., 1972
88 Pascu Ştefan, - Făurirea statului naţional unitar român, vol. I-II, Ed. Academiei R.S.R., Buc.,1983
89. Pal Al. Antal, Chertes Aurel, - Populaţia scaunului Mureş la începutul sec. al XVIII-lea, în Studii şi materiale, vol. III-IV, Tg- Mureş, 1972
90. Péter B., Péter S., - Studiu pedologic complex – C.A.P. Iernut, 1981
91. Petolescu Carmen Maria, - Două monede din secolul al V-lea descoperite în Transilvania, în Apulum, II, 1973
92. Ploeşteanu G., - Cancelişti români târgumureşeni în 1848, în Studii şi cercetări de ştiinţe

sociale, Ed. Academiei R.S.R., Buc., 1977

93. Ploeşteanu G., Suciu V. T., Lădariu L., - Epopeea de pe Mureş, Tg-Mureş, 1985

94. Polverejan S., - Contribuţii statistice privind şcolile româneşti din Transilvania în a doua jumătate a sec. al XIX-lea, În Cumidava II, 1968

95. Poncea Tr. V., - Lupta românilor din Transilvania împotriva legislaţiei învăţământului în timpul dualismului austro-ungar (II), în Marisia XI-XII, 1981-1982

96. Pop I., - Mişcări ţărăneşti în Câmpia Transilvaniei la sfârşitul anului 1918, în Marisia XI-XII, 1981-1982

97. Popa Al., - Academia Română şi descoperirile arheologice de pe valea superioară a Mureşului (II), în Marisia VI, 1976

98. Popa A., - Biserici vechi de lemn româneşti din Ardeal, Cluj, 1933

99. Popa T., - Monografia oraşului Tg-Mureş, Tg-Mureş, 1932

100. Popescu D., - Săpăturile arheologice din R.P.R., pe anul 1961, în SCIV., XII, 1, 1962

101. Popescu I. Puţuri, Deac A., - Unirea Transilvaniei cu România, 1 Decembrie 1918, Ediţia a II-a, Buc., 1972

102. Prodan D., - Iobăgia în Transilvania în sec. al XVI-lea, vol. I, Ed. Academiei R.S.R., Buc., 1967

103. Prodan D., - Iobăgia în Transilvania în sec. al XVII-lea, vol. I, Supuşii, 1986, vol. II,

Stăpânii, 1987, Buc., Ed. Şt. şi Enciclopedică
104. Prodan D., - Supplex Libellus Valachorum, Ed. Şt., Buc., 1967
105. Prodan D., - Răscoala lui Horea, vol. I-II, Ed. Şt. şi Enciclopedică, Buc., 1979
106. Prodan D., - Desfiinţarea şerbiei în Transilvania, în Studii şi materiale de istorie medie, vol. VII, Ed. Academiei R.S.R., 1974
107. Prodan D., - Problema iobăgiei în Transilvania, 1700-1848, Ed. Şt. şi Enciclopedică, Buc., 1989
108. Protase D., - Problema continuităţii în Dacia în lumina arheologiei şi numismaticii, Buc., 1966
109. Protase D., - Riturile funerare la daci şi daco-romani, Ed. Academiei R.S.R., Buc., 1971
110. Ranca I., - Date noi privind lupta pentru egala îndreptăţire a naţiunii şi a limbii române în comitatele Alba de Jos, Dăbâca, Tîrnava, Turda şi în scaunele Mureş şi Ciuc-Giurgeu şi Caşin în anul 1861, în Marisia II-XII, 1981-1982
111. Ranca I., - Răscoala lui Horea în centrul şi răsăritul Transilvaniei, Teză de doctorat, 1985, (Institutul de Istorie şi Arheologie Cluj-Napoca)
112. Rus T., - Aplicarea legii de reformă agrară din 1921 în aşezările judeţului Mureş, în Marisia IX, 1979
113. Sebestyén Gh., Sebestyén V., - Arhitectura Renaşterii în Transilvania, Buc., Ed. Academiei R.P.R., 1963

114. Szabó N., Ristea V., Pop I., - Obligațiile țărănimii din fostul comitat Tîrnava în lumina conscripției urbariale din 1785, în Lucrări științifice, vol. II, 1970, Tg-Mureş

115. Suciu C., - Dicționar istoric al localităților din Transilvania,vol. I, 1967,Ed. Academiei R.S.R.

116. Suciu C., - Județul Tîrnava Mică.Schiță monografică, Blaj, 1943

117. Şandru D., - Reforma agrară din 1921 în România, Ed. . Academiei R.S.R., Buc., 1975

118 Ştirban M., - Din activitatea consiliilor naționale române constituite în comitatele Alba şi Tîrnava Mică (până la 1 Decembrie 1918),în apulum X,1972

119. Ştirban M., - Raporturile dintre țărani şi marii proprietari în câteva județe din Transilvania (1919-1921) reconstituite în temeiul unor documente de arhivă, în Marisia IX, 1979

120. Ştirban M., - Problema arendărilor forțate din Transilvania în anii 1919- 1921, în A.I.I.A., Cluj, XVI, 1973

121. Ştirban M., - Câteva aspecte din aplicarea reformei agrare (1919-1921) în fostul județ Tîrnava Mică, în AI.I., din Cluj, XIII, 1970

122. Trócsányi Z., - Az erdélyi parasztág története 1848-1849, Budapest, 1956

123. Tudor D., - Oraşe, târguri, sate în Dacia Romană, 1968

124. ? Gh., Deac A., - Gărzile naționale române din Transilvania, Ed. Militară, Buc., 1979

125. Văleanu Ivanciu N., Ionescu T., Pinczés I., - Gândirea economică din Transilvania (1884-1918), Ed. Academiei R.S.R., Buc., 1981
126. Veres A., - Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei şi Ţării Româneşti, vol. X, 1938
127. Vlassa N., - Cercetări arheologice în regiunile Mureş, A.M. şi Cluj, în Acta M.N., II, 1965
128. Vlassa N., - Săpăturile arheologice de la Iernut, în Acta M.N.III, 1966
129. Vlassa N., - Săpăturile de salvare de la Iernut, în Materiale IX, 1970
130. Vlassa N., - Cultura Cris în Transilvania, în Acta M.N.III, 1966
131. Vlassa N., - Consideraţii asupra neoliticului timpuriu din România, în Marisia, VIII, 1978
132. Zrinyi A., - Cultura ceramicii liniare în Transilvania, în S.C.I.V., 2, an X, 1959
133. Zrinyi A., - Contribuţii la cunoaşterea neoliticului din valea superioară a Mureşului: săpăturile de la Goreni, în Marisia, XI-XII, 1981-1982
134. Zrinyi A., - Repertoriul localităţilor din judeţul Mureş cu descoperiri arheologice din secolele IV-XIII, era noastră, în Marisia, VI, 1976
135. Zrinyi A., - Un mic depozit, în Marisia IX, 1979

a) IZVOARE ARHIVISTICE

1. Arhivele Statului Tg-Mureş:

a) Fond conscripții urbariale a localității Iernut pe anii 1785 și 1820.
b) Fond comitatul Târnava. Acte politico-administrative.
c) Fond comisia militară.
d) Fond Scaunul Mureș, jude suprem.
e) Fond Tribunalul Tîrnava Mică, R.A.
f) Fond Bugete comunale.
g) Col. Tabele de impunere.

2. Arhivele Statului Alba Iulia:
   a) Fond reforma agrară – 1921
   b) Fond reforma agrară – 1945
3. Arhiva Primăriei Iernut
4. Arhiva Școlii din Iernut

LISTA ABREVIERILOR

Acta M.N.	- Acta Musei Napocensis
A.I.I.A.	- Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie
A.I.I.N.	- Anuarul Institutului de Istorie Națională
Arh. St. Alba Iulia	- Arhivele Statului Alba Iulia
Arh. St. Tg-Mureș	- Arhivele Statului Tg-Mureș
Arh. Primăriei Iernut	- Arhiva Primăriei Iernut
Arh. Șc. Iernut	- Arhiva Școlii Iernut
Col. Conscr. urb.	- Colecția conscripții urbariale
Col. microf.	- Colecția microfilme
Col.	- colonel
Edit. Acad. R.S.R.	- Editura Academiei R.S.R.
Gen. (r)	- General în rezervă
R.A.	- Reforma Agrară
S.C.I.V.	- Studii și Cercetări de Istorie Veche
Tab. imp.	- Tabele de impunere
Vol.	- Volum

CUPRINS

MONOGRAFIA IDEALĂ/5
I N T R O D U C E R E /7
CAPITOLUL I
CADRUL GEOGRAFIC/9
AŞEZAREA GEOGRAFICĂ/9
CLIMA ÎN CULOARUL MUREŞULUI/10
HIDRIGRAFIA/15
SOLURILE/16
VEGETAŢIA/
FAUNA/18
CĂILE DE COMUNICAŢIE/19
CAPITOLUL II
EPOCA STRĂVECHE, VECHE ŞI PREFEUDALĂ/21
CAPITOLUL III
ISTORICUL LOCALITĂŢII IERNUT/38
CAPITOLUL IV
ISTORICUL LOCALITĂŢII IERNUT DE LA 1848-LA 1918/99
PERIOADA: 1848-1867/99
IERNUTUL ÎNTRE 1867-1918/115
CAPITOLUL V
ISTORICUL LOCALITĂŢII IERNUT ÎNTRE 1918-1947/147
1.PERIODA INTERBELICĂ (1918 – 1941)/147
2. IERNUTUL ÎN PERIOADA : 1941 – 1945 (ÎN ANII RĂZBOIULUI)/171
CAPITOLUL VI
1.ASPECTE ALE DEZVOLTĂRII ÎNVĂŢĂMÂNTULUI ŞI CULTURII/218
2. MONUMENTE ARHITECTONICE ŞI DE ARTĂ/232
CONCLUZII/245
BIBLIOGRAFIE/248

Autorul aduce calde mulțumiri tuturor celor care au contribuit la realizarea acestei lucrări, în toate etapele, începând cu documentarea în vederea elaborării şi redactării Lucrării metodico-ştiințifice pentru obținerea gradului didactic I, lector univ. dr. Dan Isac,(1989) şi până la pregătirea ei pentru tipar, (2007), pentru a putea marca 750 de ani de atestare documentară a Iernutului şi prin această "Monografie a oraşului Iernut, județul Mureş (până în 1947)".

Lucrarea a apărut cu sprijinul Primăriei Iernut, primar ing. Vasile Cornea, şi a Consiliului Local Iernut.

PROF. GHEORGHE ANDREICA

